

SAŽEETA
ČAKĀVSKA HARVĀṬSKA
SLOOVNICA

PO VEL'ĀARTSKOMU GOVORU SLOŽENA

Nikica Uglešić/

U VELOMU RĀTU, L. G. 2014.

*Neka pristuupu svi koji više volu nego
znaaju, a odstupu sviak' kii (ma i
samo čuti da) više zna nego voli!*

PRIJGOVOR - ČA KRAČI

Čakavska harvatska sloovnica - i to arkavska i va danāšnje vriime - ma zāč, i kakor? Kii (bi) još po njooj govori (govorii)?

A ja odgovoran: Zāto ča Čakavščina (napoose, arkavska) nii samo krajiinski govor nego najstariji Harvatski Jazik sa sviin ča određuje jazik, i zāto ča nikor više ne umii na njooj poprāvu govoriti. A ja, dok san mlaadji bii, sve bin bii moga reč lipje i bolje na njooj nego na knjižkoomu Harvatskomu Jaziku.

Naaši strukovnjāci od jazika su ju zapustili, bandunaali - ko da nikad nii'su čuli za Marula diičnoga i njigovu *Judiitu*, a kaamo li da su ju proštili. Za rāzliku od naaših hārnih kajkāvcov koji su harvatsku Kajkāvščinu (*Kajkāvščinu*) diigli na raziinu knjižkooga jazika. A too se more učiniti i za Čakavščinu, i to tako da se dobiju (baaren) dvii varste. Paarva bi biila ova, va 'voomu liibru opiisana (najstarija, Marulova) arkavska, a druga ona novija - "r-kavska. kā bi imaala trii podvarste: "čiistu" Čakavščinu iikāvsku (stāri Split i večina splitskih školjoov), miišanu (i/e) - odvisno od pritvorbee stāroslaveenskoga "ě" (jata; Senj, zadarski školji) - ter "čiistu" Čakavščinu eekāvsku (Iistra i Harvatsko Primoorje). Ma to je posōl za unī ki puno znaaju i još više volu jazik naš Harvatski - ali takovih, voli bin da se vaaran, na vidilu još nii!

I tako san murō ja, od jazika neuki ljubitelj, da se ne bi zaburaavilo, oli ko da ga nikad nii ni biilo, zapiisaati sve česa se sičan o jaziku - toomu blāgu najvridnijemu - so kiin me je maater zadojila. Marul diični i njigova *Judiita* neka mi oproostu ča su muraali peetstoo i petnaajest godišč/čekati na svoju Sloovnicu! Neka mi oproosti i uun kii je dviistoo godišč/pria Marula zpiva oni nan Boožji dār i čudo od *Šibenske molitve!* (A več z njee, unoomu kii daržii oči otvoreni, čakavska gramaatika, maalo i sročba, sviitlii ko Suunce!)

A tii, štioče drāgi, 'ko moreš i umiis, nastaavi kade san ja stō: poprāvljaj, dopunjuuj ... piiši i govori! Jerbo bi vela žaalost biila da ovoov liibar (p)ostaane samo kakor znameenje za unī ki va Riic veruju.

Zāto ponōvljan: govori i piiši! Ali nāstoj da sve bude čiisto - dostoojno Riicī kā je kakor dār doošla k naami i za nās! Sāmo tako čē Stablo od

jazika i pismenã harvãtskih, ãa je zrestlo od zgoor na doli, ostaati **trojedno** - kakoli i kakoov je UUN kii nan ga je darovõ.

Saad *õemo*, za proovu, od ovooga piisanoga naãiniti paarvi otisak.

Na 21. od jenãra L.G. 2016.

Va ovomu (oficijãlno, **paarvomu**) izdãnju je dopiisana biliãka (br. 42), poprãvljeno nikolikor nãziovov i sitnijih omašk ter zprãvljeno mnooõt-

tvo zãtiipkov.

Ono, ãa veãina misli, da je vel'aartski govor utemeljen na *sreednjeãakãvskomu dijalektu* (a ovoov da je deel od *obãããakãvskoga govora*) tukaalo bi maalo drugaãije promiãljaati: *ãakãvããina arkãvska* (vel'aartski govor ju je nãjbolje oãuuvõ) je znjãdrila svi *sreednjeãakãvski dijalekti*, a, naami se ãinii, i onov *juuãnji*. Za onov *zmoraãnji* (eekãvska *ãakãvããina*) - ne znãmo.

Na 13.. od maaja L.G. 2017.

Va ovomu (oficijãlno) **drugomu** "(sãmo)izdãnju" smo zpraavili (zmiinili) znããeenja od *vriime/vriime* i piisanje nikih glagolskih imenic i glagolskih priidivov tarpnih ter joã nikolikor zãtiipkov. Pripomeenui smo da i nããi Zveriiãane govoru po arkãvsko-ãakãvski, ter pridodaali pãr riãenic i dvii doskoãice.

Na 12. od ãetijembra L.G. 2025.

STABLO OD JAZIKA HARVĀṬSKOGA -
- duuše i življeenja naašega

A

(“Jā san tars, vii loze.”)

*Izkone bē Slovo.
i Slovo bē v Boga,
i Slovo bē Bog.*

<i>Otče náš, IIŽE JESI</i>	<i>Nek bu volja Tvoja!</i>	<i>Kako i mi odpyuštamo . . .</i>
Riič i Život,	¹ Kajti ne znamo kam	Evo, sav dug njihov brišem
Istina i sve Milosti.	puti nas naši vodiju.	i uvriede njihove zaboravljam.
*	*	*
<i>Sveeti se Ime Tvoje</i>	<i>Kruhek naš vsakdanešnji</i>	<i>I ne uvedi nas u naapast,</i>
na Jaziku Harvāṭskomu	ne nasiti nas; pitvina ova	nego zatri drzku oholost
šiir ceele naaše zemlje!	žeju nam našu ne gasi.	i poniizi me pred krotkima!
*	*	*
<i>Priidi kraljevstvo Tvoje</i>	<i>Ter odpuščaj nam duuge</i>	<i>I izbavi nas od zla</i>
ljubaavi i miira	neodplatljive! Če ih zestaviš,	kad se vrati onaj “sa
va saardca naaša i glāve!	“Gospone, gdo obstal bude!?”	sedmoricom gorih od’sebe”!

Jer Riič je vikoviična,

i Reč se je vputila,

i Rieeč postade Spasiteljem!

¹Fāla Željku Fundi - Ljudevitu Kajju!

ČA SADARŽII

UUVOD

I. OOBČI DEEL

1. GLĀSI

- 1.1. Popis - ki jesuu
- 1.2. Zgovōranje
- 1.3. Naglašiivanje

2. MAALO O (PRAVO)PIISANJU

- 2.1. Počōtno (osnoovno) (pravo)piisanje
- 2.2. Celcaato (pravo)piisanje

3. PROMINE U GLĀSIH

- 3.1. Nepostojano "a", "ā", "ō" i "o"
- 3.2. Prominjivo "a", "ā" i "ō"
- 3.3. Pomočni (ožijvljeni) samoglašnici
- 3.4. Promina "č ↔ š", "q ↔ t", "s ↔ š" i "z ↔ ž"
- 3.5. Nepostojano "k", "g" i "h"
- 3.6. Jotanje
- 3.7. Kaada je "i" na meestu od "jata", a kaad "e"?

4. RIČI

- 4.1. Riči po varstah
- 4.2. O prominjivosti obćenito
 - 4.2.1. O rodu
 - 4.2.2. O broju
 - 4.2.3. O paadežu
 - 4.2.4. O sloovnoj osobi i njeezinih liicih
 - 4.2.5. O dobu i načinu

II. PROMINJIVE RIČI PO VARSTAH

1. IMENICE I NJIHOVA PROMINA - SKLONITBA

- 1.1. O imenicah obćenito
- 1.2. Imenice mužkooga roda
 - 1.2.1. Imenice mužkooga roda na suglašnik
 - 1.2.2. Imenice mužkooga roda na samoglašnik
- 1.3. Imenice žinskooga roda
 - 1.3.1. Imenice žinskooga roda na "-a"
 - 1.3.2. Imenice žinskooga roda brez nastāāvka
- 1.4. Imenice sreednjega roda
 - 1.4.1. Imenice sreednjega roda od jednakosložne promine
 - 1.4.2. Imenice sreednjega roda od nejednakosložne promine
- 1.5. Imenice brez svojeega roda

- 1.5.1. Imena brez svojeega roda
- 1.5.2. Zkráčenice (kratice)
- 2. ZÁMINICE I NJIHOVA PROMINA - SKLONITBA
 - 2.1. O zámínicah obćenito
 - 2.2. Osobne zámínice
 - 2.3. Povratna zámínica
 - 2.4. Posvoojne zámínice
 - 2.5. Povratno-posvoojne zámínice
 - 2.6. Pokazne zámínice
 - 2.7. Upitne i oodnosne zámínice
 - 2.8. Neodređene zámínice
- 3. PRIIDIVI I NJIHOVE PROMINE
 - 3.1. O priidivih obćenito
 - 3.2. Neodređeni i određeni priidivi
 - 3.3. Priidivna sklonitba
 - 3.4. Stupnjevanje priidivov
- 4. BROJI
 - 4.1. Glávni broji
 - 4.2. Reedni broji
- 5. GLAGOLI I NJIHOVA PROMINA - SPREZIITBA
 - 5.1. Glagoli po značeenju
 - 5.2. Glagoli po traajanju oli viidu
 - 5.3. Glagoli po preedmetu
 - 5.4. Glagolska stánja
 - 5.5. Glagolski obliici - spreziitba
 - 5.5.1. Neodređeni obliik
 - 5.5.2. Doba sadášnje nesvaaršeno
 - 5.5.3. Doba sadášnje svaaršeno
 - 5.5.4. Doba sadášnje nastupajuuće
 - 5.5.5. Doba proošlo nesvaaršeno
 - 5.5.6. Doba proošlo svaaršeno
 - 5.5.7. Zapovidni načini
 - 5.5.8. Glagolski priidivi
 - 5.5.9. Glagolski priilozi
 - 5.5.10. Doba proošlo neodređeno
 - 5.5.11. Doba prijproošlo
 - 5.5.12. Doba buduuce
 - 5.5.13. Doba prijbuduuce
 - 5.5.14. Obvezujuući i neobvezujuući načini
 - 5.5.15. Pogodbeni načini
 - 5.5.16. Vooljni načini

5.5.17. Tarpni obliici

III. NEPROMINJIVE RIČI PO VARSTAH

1. PRIILOZI

- 1.1. O priilozih ob~~ce~~nito
- 1.2. Priilozi za mesto (meestni priilozi)
- 1.3. Priilozi za doba (dobni / vrimenski priilozi)
- 1.4. Uzročni i svarhni priilozi
- 1.5. Nāčijnski priilozi
- 1.6. Količijnski priilozi
- 1.7. Priiložne ričce

2. PRIIDLOZI

- 2.1. O priidlozih ob~~ce~~nito
- 2.2. Priidlozi po paadežih
- 2.3. O priidlozih *saz* i *vaz*
- 2.4. Priiložni priidlozi

3. VEEZNICI

4. UZKLICI

5. TRUUNKICE

IV: RIČOTVORBA1. O TVORBI NOVIH RIČI OB~~CE~~NITO

- 1.1. Dometba i navarnjenice
- 1.2. Svežitba i složenice
- 1.3. Pridmetba i uvarnjenice

2. TVORBA NOVIH IMENIC

- 2.1. Tvorba osobnih imenic
 - 2.1.1. Tvorba osobnih imenic mužkooga roda
 - 2.1.2. Tvorba osobnih imenic žinskooga roda
 - 2.1.3. Tvorba osobnih imenic sreednjega roda
 - 2.1.4. Tvorba osobnih imenic neodreedenoga roda
 - 2.1.5. Tvorba osobnih imenic za žitelji
- 2.2. Tvorba novih imenic za beštije i rastlinje
 - 2.2.1. Tvorba novih imenic za beštije
 - 2.2.2. Tvorba novih imenic za rastlinje
- 2.3. Tvorba novih imenic za stvāri
 - 2.3.1. Tvorba novih imenic za alāt i ardenji
 - 2.3.2. Tvorba novih imenic za ostāle stvāri
- 2.4. Tvorba meestnih imenic
- 2.5. Tvorba mislenih imenic
- 2.6. Tvorba glagolskih imenic

- 2.7. Umanjenice
 - 2.7.1. Umanjenice od imenic mužkooga roda
 - 2.7.2. Umanjenice od imenic žinskooga roda
 - 2.7.3. Umanjenice od imenic sreednjega roda
- 2.8. Uvečanice
 - 2.8.1. Uvečanice - dometc̣i i stupnjevanje
 - 2.8.2. Krājnje uvečanice
 - 2.8.3. Veetri - stupnjevanje
- 2.9. Tvorba skuupnijih imenic
- 2.10. Odmilnice
- 2.11. Ričotvorba za imenice nikih posebnijih značeenj
- 3. TVORBA NOVIH PRIIDIVOV
 - 3.1. Tvorba oobčijih opisnih priidivov
 - 3.2. Tvorba posebnijih opisnih priidivov
 - 3.2.1. Priidivi za manjkavoost i priobilje
 - 3.2.2. Priidivi za sličnoost
 - 3.2.3. Priidivi za obskarbljenoost i obijlje
 - 3.2.4. Priidivi za moguučnoost
 - 3.2.5. Pojačani (do kraaja) priidivi
 - 3.2.6. Oslaabljeni oli umānjeni priidivi
 - 3.3. Tvorba oodnosnih priidivov
 - 3.3.1. Oodnosni priidivi s dometc̣imi -e(e)v, -iin/-in, -ov/-oov
 - 3.3.2. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -(l)ji
 - 3.3.3. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -ki
 - 3.3.4. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -ni
 - 3.3.5. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -nji
 - 3.3.6. Oodnosni priidivi s dometkun -(v)āč
- 4. TVORBA NOVIH GLAGOLOV
 - 4.1. Glagolske navarnjenice
 - 4.1.1. Glagolske navarnjenice od imenic
 - 4.1.2. Glagolske navarnjenice od priidivov
 - 4.1.3. Glagolske navarnjenice od uzklikov
 - 4.1.4. Glagolske navarnjenice od glagolov
 - 4.2. Glagolske uvarnjenice
- 5. TVORBA NOVIH PRIILOGOV
 - 5.1. Priilozi s dometc̣imi
 - 5.2. Priilozi-složenice
 - 5.3. Priiložne sveze

V. O SROČBI - NÁČEELNO

1. ČA JE JAZIK?
2. TVORBA ČAKĀVSKE RIČENICE
 - 2.1. Načeela za sročbu
 - 2.2. Trii stuupa
3. DODĀTĀĀK
 - 3.1. Nika obiližja vel'aartškoga govora
 - 3.1.1. O glāsih *ā, ō, r i u*
 - 3.1.2. O glasovnih prominah $l \leftrightarrow lj$, $mn \rightarrow vn$ i $r \rightarrow l$
 - 3.1.3. Još nikolikor sitniic
 - 3.2. Kako sve reči *ne*?
 - 3.3. Uzorci
 - 3.3.1. Dvii priiče
 - 3.3.2. Piismica
 - 3.3.3. Uzrečice-poslovice. Doskočice. Ruugaalice

POJMOVNIĪK (OSNOOVNI)

UUVOD

Va ovomu mǎlomu liǐbru se sažeeto prikazuje osnoovna grǎđa čakǎvskoga Harvǎtskoga Jazika - točnije, najstarijega harvǎtskoga govora: *Čakǎvščine arkǎvske*. Čakǎvščini Harvǎti tričaju daati posebno mesto, bo se sǎmo zǎ'nju smii i murǎ uztvradi: *ako se govori čakǎvski, govori se po harvǎtski*. Na njooj i va njooj je Marulič zpiva "Judjitu", Zoranič "Planine", Hektorovič "Ribanje i ribarsko prigovǎranje". Prǎvo je čudo da su ju i kako su ju tako dobro (do polovice dvadesetoga stoljeeča) uzpili obdaržaati "neuki" ljuudi va triih mǎalih selih na Dugomu Otoku: u Velomu Rǎtu (sa zǎseelcimi), na Solinah i na Božaavi, ter na Zverjincu. Istu Čakǎvščinu, u sveemu osin ča je s vrimenuǎ postaala skoro čisto iikǎvska, još se more čuti na Fǎru - va Stǎromu Grǎdu, Varbaanju, Varbooskoj, i još nikih selih, ter na Brǎču - na Bǎlu, i na Cresu - va Beelomu i Lubenicah(?). Va sviih drugjih kraajih i mestih di ju se još dosta čuje: po Istri, Harvǎtskomu Primoorju i otocih, zadarskih školjih, Splitu, Brǎču, Fǎru, Viisu (grǎdu) . . . , vele se je "šporkaala" - zmišaala (nider više - nider maanje) s mletaškoǎ latijnščinoǎ oli/i harvǎtskon Štokǎvščinoǎ, a i s nikon zmišanon "štAkǎvščinoǎ". Doošle su nove nečakǎvske riiči, va mnozih stǎarih se je pomaaka naglǎšeni slog, sročba se je zokreenula . . . A zvoorna Čakǎvščina imǎ svooj tjiimar, čakǎvska riič je "zvonuuča", a ne "pivajuuča" kakor štokǎvska (slozi se ne "prilivaju"), sklonitbe su finije, a spreziitba bogatija (raznovarstnija), sročba je delikatija . . .

Čakǎvsku harvǎtsku sloovnicu (oliti *beseednicu*, oli *ričoreednicu*) san (kakor još živuučǎ govornik) napiisǎ da se ne zguubi neprocenjivo harvǎtsko jazično blǎgo. Daleko san od pomisli da mi je sve dobro uzpilo. Istina jee da je ova čakǎvska sloovnica najbolja i najgora od sviih, jerbo je - na moju velu žaalost i čuđenje - jediina. Ali se postojano ufan da će za njooǎ i po njooj doojti nika puno bolja i obširnija, kuu bi triča napiisaati prǎvi jazikosloovni strukovnjǎk.

Pri piisanju je, kakor pridložak, posluužii liibar:

Dr. Stjepko Težak - Dr. Stjepan Babič, Gramatika hrvatskoga jezika: priručnik za osnovno jezično obrazovanje, 7. izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Školska knjiga, Zagreb, 1992.,

takor da je grǎđa poreedana kakoli va njemu. Buduučǎ da je arkǎvska Čakǎvščina finija (kakor jazični suustav) od ijekǎvske Štokǎvščine, a too oče rečǎ da Čakǎvščina razlikuje i razlučuje nike riiči i izričaji ča jih Štokǎvščina izjednačuje² (oli jih ni ne poznǎje), to je nikolikor točak

²"Gori gore gor(j)e goruu."

tukaalo maalo prošiiriti i podrobnije pojašniti (pokazne i oodnosne zâminice, glagolski priidivi i načini, uvečanice ...)

Triba napomeenuti da ovo nii sloovnica vel'artskoga govora, nego baš ono ča u nâslovu piíše. Ni u danâšnje doba niima harvâtskoga meesta ("štokâvsko-i(j)ekâvskoga") va kojemu se (po) knjižki govori, ali se po njegovu govoru nore odkriti kako bi tukaalo govoriti. Triba znaati ča je pravilno, a ča zkriivljeno i zâč oli kako se je zkriivilo. Jerbo va (čiiistomu) jaziku niš ne staršii - uun je blâžena mužika za onoga kii oče čuti i umii slušati. A za sve too, va jaziku se triba roditi, nadasve ga voliti i sveto više ga učiti.

Va paarvomu poglâvlju (Oobčđi deel) se popisuju glâsi, pojašnjuje zgovôranje i opisuju glasovne promine, ter nabrôjaju varste od riichi i njihove promine občeniito. Drugo poglâvlje (Prominjive riichi po varstah) donosi skloniitbe (za imenice po rodih, zâminice, priidivi i broji), stupnjevânje priidivov i spreziitbu glagolov po dobiih (vrimeniih). Va trečemu poglâvlju (Neprominjive riichi po varstah) se razmâtra o prilozih, priidlozih, uzklicih i truunkicah. Četvaarto poglâvlje (Ričotvorba) pokazuje siilno bogâststvo u riicih ča ga arkâvska Čakâvščina imâ, kakor i moguučnoost da se sâma nadograđuje. Va peetomu poglâvlju (O sročbi - načeelno) promiislja se ča je jazik - občeniito - i postâvlja nikolikor oobčđih načeel kiih bi se tukaalo daržaati pri čakâvskoj sročbi. Tekar sročba određuje jazik u punomu znâčeenju - sve ono prija je jazična grâđa i njeezino "tesanje". O čakâvskoj sročbi (a i za svaaki iini jazik oli govor) triba napiisaati zâseban liibar va kojemu bi se podroobno obrazložilo kako, i zâč tako, triba govoriti (ričenice tvoriti, jazične poruke slaati), a i piisaati (bo pravopiisanje ne smii niti more biti dogovor - nikih za sviih!). Ovdě su, tekar kakor uuzorci, klâjene dvii krâtkę priiče i piismica ter nikolikor poslovic.

Ovu Sloovnicu (izdânje drugo) praati bogaati pripadajuuč Sloovniik (Ričniik) koji je još va rukopisu, a nâstojati čemo i njega ča prija štâmpati.

Dobronâmirnoga štioca molin - unâprid mu fâla - da me upozori na kriive tvardnje, netočna pojašnjeenja, ter omaške oli propuste kiih - too je neizbiižno - va vomu, kakoli va svaakomu drugomu od ovee varstee, liibru ne faali.

A mojoj slebaarnoj Mesečini: Va mnozih noočinih škuritâdih puut si mi osvitljiivaala!

I. OOBČI DEEL

1. GLĀSI

1.1. POPIS - KI JESUU

U čakāvskomu (nājstarijemu harvātskomu) govoru (jaziku) postojū dvii varste glāsov: **samoglāsnici**³ i **suglāsnici**.

Samoglāsnici (njjih sedan, 7) jesu (velimi i mālīmi fenjīško-latjīnskimi tiskanīmi znācīmi-slovīmi reedun zapīisani):

A, a; Ā, ā (zatvoreno “a”); E, e; I, i; Ō, ō (zatvoreno “o”); O, o; U, u⁴.

Suglāsnici (njjih dvaajset i četire, 24) jesu (velimi i mālīmi fenjīško-latjīnskimi tiskanīmi znācīmi-slovīmi reedun zapīisani):

B, b; C, c; Č, č; Ć, ć; D, d; Đ, đ; F, f; G, g; H, h; J, j; K, k; L, l; LJ, lj; M, m; N, n; NJ, nj; P, p; R, r; S, s; Š, š; T, t; V, v; Z, z; Ž, ž.

Zovemo jih (svaakoga, oviin reedun): *a, zatvoreno a, be, ce, či/e, ć/e, de, di/e, e, ef, ge, hā, i, ji/e, kā, el/li, lji/e, em, en, nji/e, zatvoreno o, o, pe, ar, es, te, u, ve, ze, že* (pri zgovōranju, samoglāsnici na kraaju su brezzvuučni).

1.2. ZGOVŌRANJE

Samoglāsnici, izim “ā” i “ō”, zgovōraju se, više-maanje, kakoli i u drugih harvātskih govori, a takor i u knjižkoomu jaziku. Samoglāsnik “ā” stojii meju “a” i “o”, puno bližje “a”. Zgovōra se tako da se usta meekvo nameestu za “o” pā se reče “a”. I samoglāsnik “ō” stojii meju “a” i “o”, ali bližje “o”. Točnije, “ō” stojii meju “ā” i “o”, maalo bližje “ā”. Zgovōra se tako da se usta meekvo nameestu za “a” pā se reče “o”. Slikovito, u zvukoovnu “proostoru-rāzmaku” meju “a” i “o” čuju se još dvā glāsa:

a – ā – ō – o.

Činii se da je “ā” nastō od prija postojeeč jih “dvosamoglāsnikov” “oa”, “ua” i još nikih u kojih priteeže “a”. Slično, “ō” bi moga biti posliidāk od prija postojeečjih “dvosamoglāsnikov” “ao”, “uo” i još nikih u kojih priteeže “o”⁵. U čakāvskomu govoru je “ā” zrazito čōst i

³Va nikih čakāvskih meestih čuju se i “dvosamoglāsnici” (“oa”, “ua”, “uo”), ali je to izniiman pojjāv.

⁴Daržiimo da bi tribalo dodaati još sedan (7) samoglāsnikov jerbo svaaki navedeni (osnoovni/krātki) imā svooga dugoga pārnjaka - neodvisno o naglašjivanju. U čakaavici se čuju i “brezzvuučni” samoglāsnici, ali u tako finu razčlānbu se ne čemo upuusčati.

⁵Koate → Kāte, otoac → otāc, pomo q/i → pomoagaati → pomāgaati, poasti → pāsti (trāvu), skočiti → skoakaati → skākaati, š q/oap → š q/āp, tovoar → tovār, voaljaati → vāljaati;

UAnte → Ānte, buarba → bārba, bruav → brāv, čuast → čāst, duan → dān, dvua → dvā, jua → jā, muaj → māj.

dobro daržeeč. Prima njemu, “ô” se jâvlja dosta redje, a pomaalo se i guubi jer ga mlaadji sviit saad zgovôra skoro kakoli “â”. (Sličnoost se dobro razazniiva po riic̣ih *jôrâam, klônâac, nâpôost, tâjôon, vâžôon, zvânje, zvânje, žâjôon, žâkôon.*) Prima drugin samoglâsnicin, “â” i “ô” su, redovito, maalo dužji⁶: “â” (“ô”) je dužje od “a” (“o”), ali krač̣e od “aa” (“oo”). K toomu, “â” je maalo mukliji (zatvoreniiji), a “ô” je garleniji i imâ jedva čuujni noosni prizvuuk.

Suglâsnici, izim “č”, zgovôraju se kakoli i u iiṇih harvâtskih govorịh i u knjižkoomu Harvâtskomu Jaziku, a “č” je maalo “mekji” od onoga knjižkoooga. Za râzliku od iiṇih harvâtskih govorịh, “r” je vaavik sâmo suglâsniik. Kad je “r” u knjižkoomu jaziku samoglâsniik, u arkâvskoj Čakâvščini je, nâjčâšče, “ar” oli, puno redje, “râ”. (Po toomu se nâjlakje pripoznâje i râzlikuje prâva, stâra, zvoorna Čakâvščina od novije - “r-kâvske”, ča je nastâala miišajuč se s iikâvskon Štokâvščinom, pâ u tooj novoj “r” smii biti i samoglâsniik.) Suglâsniik “đ” se reedko čuje i to va usvojenih tujicah, a kađ se râdi o harvâtskoj riic̣i, unda je to prikrâč̣eni dvoglâsniik “dj” kii se, inače, krâti na “j”. I glâs “f”, kii nii tako reedak, nâjčâšče se jâvlja va usvojenih tujicah, a va zvoornoj harvâtskoj riic̣i, kaagoli zaminjuje dvoglâsniik “hv”.

1.3. NAGLAŠIVANJE

Glasbeniiski gljedano, a za ovu svarhu tako i tukâ jerbo je to nâjvažnije, za čakâvski govor se smii uztvarditi da je vele pritežito zvonuuč (“stakâto”) - ča oče reč̣i - “s priikidimi” oliti “na skosi” (za râzliku od štokâvskoga koji je više pivajuuč (“legâto”) i “břez priikidov”). Bo, kakor čemo poslin bolje viiti, u Čakâvščini se priidlog reedko kaad spâja s imenicon oli s kojon drugon riic̣i kâ sliidi; u buduučemu dobu; břez osobnee zâminice se, nâjčâšče, čuuva ceeli glagol; u obiçnomu zapovidnu nâçinu se čuuva i krâtko naglašuje zâdnji “i”; u množtvu riic̣i se naglašuje (sâmo) zâdnji slog (samoglâsniik) i t.d.

Va višeslogovnoj čakâvskoj riic̣i glâs ne putuje lišo “maalo gori - maalo doli”, kakoli martva maretica oli šuuljâvka uz krâj po bonaaci,

afaon → afôn, belao → belôn, čaraati → čarataon → čaratôn, čaost → čôst, jeduon → jedôn; Ivaon → Ivôn, Marija → Marijaon → Marijôn, zaova → zôva; muljuon → muljôn, puosti → pôsti (na tloh), Zvuonko → Zvônko.

⁶Kii nii čuu vel’aartski govor, a umii dobro govoriti po inglječ̣ki, kađ zgovori “fall in love”, “a” se skoro poklâpa s vel’aartskim “ô”, a “o”, zvuučii kakor maalo zkrâč̣eno vel’aartsko “â”. Oli, naami bližje, dubroovniški i komižki zatvoreni (samoglâsniik) “o” isti je ko i vel’aartski “ô”, ali u njiih uun sasma privlađuje (jedva da se i čuje “â”). Tako njihov “ô” u množtvu riic̣i (veloj več̣ini) zaminjuje vel’aartski “â”. Mejutiin, buduuč̣i da su dubroovčane štokâvci, njihovo naglašivanje je drugačije: “pucâ(1)” (vel’aartski) ↔ “pucô(1)” (dubrovaški), “krolaati/krolô” ↔ “krolaati/krolô” i sl. (Komižane naglašivaju kakoli vel’aarčane!)

nego su svi slozi, izim jediinoga jednooga, podjednako “jâki”, a toov jedincaati je čuujno “nâjjačji” i biitno privlađuje - na njemu je “težiinja” od riiči. Jedino, kad je riič sastâvljena od dvii oli više riiči, čuju se svi uni nâjjačji - maalo, ublâženo, a zâdnji od njiih je taad nâjjačji.

Po traajanju, obćenito, niki su slozi krač, niki dužji, a imâ i onih ki su zrazito krâtki. Sve too polučuje spomeenuti zvonuuč “stakâto”⁷.

Po sveemu ča smo reekli, da bi se čakâkavski liipo govorilo triba znaati i umiti dvii stvâri. Paarvo, na trii načina naglašiivaati zgovoranje samoglâsnikov “a”, “e”, “i,” “o” i “u” i na dvâ načina - “â” i “ô”, i drugo, u svaakoj riiči od više slogov, pogoditi jedincaati slog kii je težiinski oli nâjjačje naglâšen. Takor se “a”, “e”, “i,” “o” i “u” moru čuti kakor osnoovni (“normâlni”), produuženi i prikrâčeni oli nedorečeni, a “â” i “ô” - kakor osnoovni (traaju maalo dužje od “a” i “o”) i razteegnuti (još maalo dužje). Mii čemo osnoovni i prikrâčeni⁸ samoglâsnici staaviti va istij râzred i zvaati jih **krâtkimi**, a produuženi i razteegnuti - va drugi râzred i zvaati jih **dugimi**. Za jedincaati jačje naglâšeni slog (va višeslogovnoj riiči) čemo reč da je **težiinski**.

2. MAALO O (PRAVO)PIISANJU

2.1. POČŔTNO (OSNOOVNO) (PRAVO)PIISANJE

Da bi se za počŔtno (pravo)piisanje - zapišivanje, a i za sve - celcaato (pravo)piisanje, biilo kojega jazika oli govora mooglo reč da je dobro postâvljeno, uno murâ, u paarvomu reedu, očuuvaati punu razumljivost i pokâzaati sve njigove biitne odlike, a s druge strânee, ne smii biti odveč teežko oliti zamaaršeno. K toomu, triba razumiti i prihvaatiti da se načeela za dobro (pravo)piisanje ne moru postaaviti po željâh oli po dogovoru, nego da una, parveenstveno, izhodu z nâjosnovnijih jazično-govornih načeel. A temeljno i nâjvažnije jazično-govorno načeelo se, za svaaki jazik, more sažeeti ovako (p. V.1.):

⁷Prâvi protu'uuzorak toomu je “naapo-pivajuuč “splitški govor” u kojemu je od slâvnoga Marula, uzoritoga arkâvca čakâvskoga, miišanjen s ikâvskon “štAkaavicoj”, jedva ostaalo nič od Čakâvščine.

⁸Ako se riič svaršuje na samoglâsnik koji nii razteegnut niti je njigoov (zâdnji) slog naglâšen, unda je uun prikrâčen. Ali, nâjde se i takoov kii nii na kraaju od riiči, i još je u težiinskomu slogu: ziid → prizid (produuženo “i”, prikrâčeno “i” u težiinskomu slogu i osnoovno “i” reedun. Oli, *mučiti* (prikrâčeno i březzvuučno, a naglâšeno *u*), *mučiti* (produženo, a nenaglâšeno *u*) ter *mučati* (“normâlni”, a nenaglâšeni *u*). K toomu, za râzliku od uzvika “o!”, priidlog “o” je redovito březzvuučan. To pokazuje da bi bolje (točnije, kakor smo na počeetku obšervaali) biilo kad bi se njiih daržaaalo za zâseebni “krâtki samoglâsnici”, s posebnimi slovimi (staavmo: *Ā*, *ġ*; *Ē*, *ġ*; *Ŷ*, *ŷ*; *Ŧ*, *ŧ*; *Ũ*, *ŭ*). Ma za tako finu sloovnicu tribalo bi više učenjih glâv.

*Tvorba, slānje (zgovōranje) i prinošenje (“putovānje”) poruuk neka budu takovi da jih slušatelj primi **jednoznāčno** (“brežšuumno”) - onako kakor je govornik hotii.*

Too oče rečā da govornik murā riji i ričence tvoriti i slāgaati strogo kakor jazik nalāže, zgovōraati jih ne kvārečā tvorbu, a kii oli ča jih prinosi ne smii pokvāriti tvorbu ni zgovōranje - sve too kolikor se nājbolje more - da bi bilo onako kakor je govornik bii zamisli i htii da ga se razumii. Pri toomu murāmo zanemāriti možebjitne govornikove govorne i slušateljove slušne māne, a buduučā da je, za govor, prinositelj - zraāk (i, koji put, kā nāprava), i to murāmo zanemāriti.

(Pravo)piisanje se, dakakor, odnosi na ono treče - prinošenje: točno zapišivanje tvorenoga oli tvorenoga i zgovorenoga. Sliidon tooga, (pravo)-

piisanjun se murā, nājbolje ča se more, očuvaati sve ono ča mu je prihodilo. Daržuuč se sveega rečenoga, mii čemo za naaše (pravo)piisanje postaaviti ovo načelo:

U zāpisu neka se parveenstveno (o)čuuva tvorba - nājbolje ča se more, a zgovōranje neka se praati i čuuva kolikor se nājviše more, a da se ne poremeti tvorba.

Po njemu zvodimo sledečā počōtna pravila:

(1) Neka se svaaki glās, zāseebno, zapiše s jedincaatin slovuun - znākuun koji mu je prideeljen (kakor smo jih več/zapiisaali, sveukuupno njiih 31 - treejset i jedōn)⁹: A (a), Å (å), B (b), C (c), Č (č), Ć (ć)¹⁰, D (d), Đ (đ), E (e), F (f), G (g), H (h), I (i), J (j), K (k), L (l), LJ (lj), M (m), N (n), NJ (nj), Ō (ō), O (o), P (p), R (r), S (s), Š (š), T (t), U (u), V (v), Z (z), Ž (ž).

(2) Neka se svaaka riic zapiše tako da se reedun, s liivee strānee na desnu, napišu prideeljena slova svih glāsov ča ju tvoruu i k toomu:

(i) ako je glās (samoglāsnik) krātāāk, zapisuje ga se s jedniin njigovin slovuun;

(ii) ako je glās (samoglāsnik) duug, zapisuje ga se s dvā njigova slova;

⁹Za zapišivanje strānih riji kee se ne privodu na Harvātski, pridodāju se još slova Q (q) - kvee ili kuu (zād P), W (w) - duuplo vee, X (x) - iks i Y (y) - ipsilon (reedun meju V i Z).

¹⁰Daržiimo da, po načelū o jednoznāčnosti, slični glāsi muraaju imaati viidno rāzličiti znāci - slova. Baš je takoov slučaj s glāsimi ča jih se u knjižkoomu Harvātskomu Jaziku zapisuje slovimi “č” i “ć” (kā još višje mejuuse samiljaaju!). Po toomu se dogōdja da jih puno ljuudi ne nauči, niti po piisanju, razlučiivaati. Zāto, meesto slova “Č, ć”, mii stāvljamō novi znāk-slovo “Ć, ċ”. (Mooglo bi se nājti pā staaviti i čā drugo - bolje, ali za saad neka bude tako!)

(iii) ako je va riiči **više istiih samoglâsnikov** nejednakee dužiinjee, unda se oni dužji (nâjčâšče, sâmo jedôn) zapisuju s **dvâ** pripadajuća slova (i kad nii'su dugi po sebi);

(iv) ako se va riiči jâvlja **istii samoglâsnik uzâstopce**, klâje se **zârez zgoor** meju njigova slova;

(v) ako je riič **višeslogovna**, unda se va jedincaatomu **težiinskomu** slogu, **samoglâsnik** (kad je duug - sâmo paarvo slovo) zapisuje **podvučeno**;

(vi) ako se koji suglâsnik **ne zgovôra** oli se pri promini **guubi i pojavljuje**¹¹, klâje se **zpod** njega **toška**.

Uzozak 1. Kad se va riiči nâjdu dvâ (oli trii) suglâsnika za reedun, more se dogoditi da se zgovôranje paarvoga pokvâri jerbo se usta muraaju baarzo nemeestiti za onoov drugi. Takor se more “b” čuti skoro kakoli “p”, “č” - kakoli “š”, “d” - kakoli “t” oli se kii put ne bi zgovôraalo (zpriid “c”, “č”, “s” i “š”), “g” - kakoli “k” “n” - kakoli “m”, “s” - kakoli “š” oli “z”, “z” - kakoli “s”, “ž” - kakoli “š”. Kad bi se piisaalo kakor se (zkriivljeno) zgovôra , a too če reči i čuje, doošlo bi do vakove pomuutnjee:

reebca \mapsto reepca, uredniičtvo \mapsto uredniištvo, podceeniti \mapsto potceeniti, podpuuhaati \mapsto potpuuhaati, suudca \mapsto suuca, suudče \mapsto suuče (\neq suuče); drugčije \mapsto drukčije, stanbeni \mapsto stambeni, siišcaani \mapsto siiščaani, glasba \mapsto glazba, marzki/a/o \mapsto marski/a/o, nizki/a/o \mapsto niski/a/o, (razstečâ \neq raztečâ) \mapsto rastečâ, razpolovilo \mapsto raspolovilo, (ztirati, \neq stirati) \mapsto stirati, množtvo \mapsto množtvo ... i množtvo njimin nâličnih. Eto zâč pri piisanju tvorba murâ biti važnija od zgovôranja.

Uzozak 2. (a) Evo zâč se, piišući riiči, muraaju razlučivaati dugi slozi (samoglâsnici) od krâtkijih:

(ona) šââra (priidiv!) \leftrightarrow (una) šâra (glagol!); (jedôn) dâan \leftrightarrow (deset) dâân, mââli (-a, -o) \leftrightarrow mâli (-a); (vee) kaapa \leftrightarrow (vee) kapa; pleeskaati \leftrightarrow pleskaati; (po)seediti \leftrightarrow (po)sediti; priidivni \leftrightarrow pridivni; seelo \leftrightarrow selo; ovee ženee \leftrightarrow ove žene; (uun) liiže \leftrightarrow (uun) liže; (sva) piiča \leftrightarrow (sva) piča; poštiivaati (se) \leftrightarrow poštivaati (se); (ta) petiina \leftrightarrow (ta) petina; (kâ) petiina \leftrightarrow (kâ) petina; miča \leftrightarrow miča; poviti \leftrightarrow poviti; (ovo(o)) moore \leftrightarrow (ovo(o)) more; (too) zgoor \leftrightarrow (too) zgor; (uni) kuupu \leftrightarrow (uni) kupu; (za)kuunjaati \leftrightarrow (za)kunjaati; zrâk (zraaka) \leftrightarrow zrâk (ârja); zubâc (riba) \leftrightarrow zuubâc i t.d.

(b) Više istiih samoglâsnikov: zatambarunaati, brâčâânka (usvoj. - po vel'aartski: brâška/brâškinja), znâlââc, gnjâzdââšce, nârââv (R. nâraavi), nâstaavak (R. nâstââvka, množ. nâstâvci), ôcââl, ôprââra, ôvizôôn, Stârigrââd, sâmostââlno (i samostâlno), reestete; prilivaati,

¹¹“b” zpriid “st” oli “š”; “t” zpriid “sk” oli mej “s” i “l” ter “s” i “n”; “l” na kraaju od riiči (s ponikoñ iznimkoñ: *bool*, *puntâl*) ...

(c) Zârez zgoor triba staaviti va zapiisane riichi kakor ça su ovi glagoli: za'arduraati, za'arganaati, po'oraati, po'ostâvljaati, po'otvaarati, su'usnuti - i njimin nâlični. Od priidivov i imenic: vele'eepski, novo'otvoreni, domo'obskarba, protu'uuzorak i sl.

(d) Evo zâč se u zâpîsu murâ od ostâlih slogoov va riichi razluučiti i težjinski slog:

meesto (imen.) ↔ meesto (prlg.); stânja (jedn.,R.) ↔ stânja (množ.); (tee) stvâri ↔ (te) stvâri; pripasaati ↔ pripaasati; celiina ↔ celina, pleskaati ↔ pleskaati ↔ pleskati; sediiti ↔ sediti (se) ↔ seediiti; sidrina ↔ sidrina; sidrun ↔ sidruun; misleečt ↔ misleečt; kašetina ↔ kašetina; petiina ↔ petiina; petina ↔ petina; pipati ↔ piipaati; vriime ↔ vriime; smiiriti ↔ smiriti; spomiinjaati se ↔ spominjati se, zmiiriti ↔ zmiriti; posli(n) ↔ posli(in); proova ↔ proova; kuupiti ↔ kupiti; (za)kuučiti ↔ (za)kučiti; luuška ↔ luuška; muučiti ↔ mučiti; i t.d.

(e) "Nepostojani" suglâsnici: duubsti ↔ duubiin, ošservaati, gyoozdje ↔ gvozdeni/gyozdeni, Harvât ↔ harvâtski, jedôn ↔ jednooga/jedna, jedno;, kabôl ↔ kabla, koolâac ↔ koolci, mâstlina, mâstno, muul ↔ muula, pucâl ↔ pucâla, saardce/saardce ↔ sardačno, sool ↔ soli, šeest ↔ šestnaajest/šeestšto, žmuul ↔ žmuula i t.d.

2.2. CELCAATO (PRAVO)PIISANJE

Ne ulazeečt dunblje vovu stvâr, osin onooga ça smo več reekli, mii čemo se pri piisanju daržaati naaših počotnih pravilov, (1) i (2) ((i), (ii), (iii), (iv), (v), (vi)), i sledečega, ko se odnosi na sve iine moguče potânkosti ke se jâvljaju pri zapišivanju:

(3) za skoro sve ostâlo, izim počotnoga, neka se piše po oobčih napuutih za iindoeuropejski jazici. Too oč reč (nâčelno): skoro svi glâsi i sve riichi se pišu mâlimi slovimi; vlastita imena (i za nârodi, ali ne za žitelji - pribiivatelji)¹², bezimena i nâdimci se pišu velimi počotnimi slovimi, a takor i parvi glâs od parve riichi va ričenici; na krâj od ričenice se klâje toška, upitnik oli uzklîčnik (odvisno o smiislu), ali ako je više rečeniic povezano u "rečeničnu celiinu", unda jih se mejuuse odvâja zârezun, toškon i zârezun oli s dvimi toškami; cartica brez râzmacov se klâje meju riichi za nîke složenice, a s râzmacimi - za dopunu oli da se ne ponôvlja več rečeno i t.d.

Kakor to zoorno zgljeeda, štioč more liipo vijiti na uuzorku kii mu je saad u ruuci: gljedajučt i štijučt 'voov miičt liibar ça je prid njijn otvoren.

¹²Nârod nosi vlastito imeno (va množiimi), a svaaki čovik je od nikoga nâroda; more osoba hotiti i govoriti, pâ i službeno zapiisaati čagod oč, ali, ça se ovooga tiče, unâ je ono ça jee, a ne ono ça bi hotila biti - toote promine nii. S druge strânee, pribiivatlišč je čôsto prominjiv izbor.

3. PROMINE U GLĂSIH

U govoru se niki riichi mjinjaju (niki glăs jin nestaaaje, niki se promiini, niki se pojavljuje), a niki ne. Une ke se mjinjaju, prominjive su, năjčasŕe, u zădnjemu slogu (oli u dvă, i trii, zădnja sloga - năjčasŕe glagoli). Pri toomu se mjinja duziinja i teziinski slog (časŕe), a i pokoji samoglăsniik (redje). Sve ŕemo to podrobnije proučiti poslii kad razvarstamo riichi i za svaaku varstu odkrijemo i zapiišemo kakor se ponăša.

Ovde ŕemo, paarvo, uočiti pojăv kad se promina dogôdja meju dvă zădnja suglăsniika (kă se očuuvalu). Za tiin ŕemo viiti kakor se mejuuse zaminuju niki od samoglăsniikov, pă unda kakor se niki samoglăsniici pojavljuju, a prija jih nii biilo. Ukăzaati ŕemo i na prominu nikiih suglăsniikov kad se zguubi samoglăsniik kii je bii mej njimi. Na kraaju ŕemo razmotriti i niki suglăsniiske promine kad se promiini samoglăsniik koji dohodi poslii njiih.

3.1. NEPOSTOJANO “a”, “ă”, “ô” i “o”

Nike riichi ke imaaaju samoglăsniik “a”, “ă”, “o” oli “ô” meju dvă zădnja suglăsniika, pri promini (skloniitbi i poreedbi oli tvorbi) zguubu toov glăs.

Takove su niki imenice i priidivi:

imenice: nohat \mapsto noohta, prilipak \mapsto priliipka, uŕŕipak \mapsto uŕŕipka, vetar \mapsto veetra/veetri; otăc \mapsto otca/ootca, siivăc \mapsto siivca, reebăc \mapsto reebca; lâžôc \mapsto lâžca/lăžci, piipôk \mapsto piipka, prăsoôc \mapsto prăjca¹³, zoov \mapsto zvănje, poziv i t.d.;

priidivi: dobar/dobar \mapsto dobri/dobrooga, tepal \mapsto tepli/teplooga (i teplooga), teesan \mapsto teesni/teesnoga; marzăk \mapsto marzki/marzkooga, martăv \mapsto martvi/martvooga, krătăk \mapsto krătki/krătkooga i t.d.

Ovde triba pripomenuti da postoju i niki pri promini “nepostojani suglăsniici” (“d” - reedko i “t” - nereedko, kad nii’su na kraaju, a năjdu se zpriid “l” oli “n”):

jedôn \mapsto jedna, jedno, jednooga; măst \mapsto măstno, măstnoŕa, măstlina, măstliinje i t.d.

3.2. PROMINJIVO “a”, “ă”, “ô” I “o”

Samoglăsniici “a”, “ă”, “i” oli “ô” meju dvă suglăsniika va nikiih riiclih, pri promini (spreziitbi, skloniitbi, poreedbi, osobiini) oli pri spôjanju nikiih priidlogov s imenicami, mjinjaju se jedôn u drugoga.

¹³“-sôc” (N.) \mapsto “-jc-” (va sviih ostălih paadežih - i u množiini!)

Too se dogôđja kad jin se miinja dužinja. Bo, odkaad su se “â” i “ô” ustâlili kakoli sâmosvoojni sšmoglâsnici, ako *nii’su* va *težinskomu* slogu redovito se dogôđja ovo:

čiin se krâtko (“obično”) “a” maalo produuži, postaati čê “â”, a ako se još produuži - postaati čê “aa” (dugo “a”); isto vriidi za “o/ô”. Obrâtno se dogôđja pri zkračivanju.

Slikovito:

produživanje: a/o \mapsto â/ô \mapsto aa;
zkracivanje: aa \mapsto â/ô \mapsto a/o.

Too se puno čašče jâvlja kod glâsuh “a/â”, dok “ô”, nâjčašče, sažima “ao”.

Takoř se, uz nepostojanost, dogôđja i:

(aa \leftrightarrow â): *baanak* \mapsto *bânka*, *imaati* \mapsto *imân* \mapsto *iman* (novije!), *imâmo* \mapsto *imamo/imamo* (novije!), *imaaju* \mapsto *imaju* (novije!), *kaarag* \mapsto *kârga*, *krâj* \mapsto *krâja*, *nâstaavak* \leftrightarrow *nâstââvka* \leftrightarrow *nastâvci*, *pojâviti* se \mapsto *pojâvljuje* se, *proslâviti* \leftrightarrow *proslâvljaati*, *prâh* \mapsto *prašina/prâšič*, *stâarac* \mapsto *stârca*, *zagrâđiti* \leftrightarrow *zâgrada* i t.d.;

(o \leftrightarrow ô): *dogoditi* se \leftrightarrow *dogôjaati/dogôđaati* se, *donositi* \mapsto *donôšaati*, *roditi* (se) \mapsto *rôjaati/rôđaati*, *proslôviti* \leftrightarrow *proslôvljaati* i t.d.;

(â/ô \mapsto aa): *krâsta* \mapsto *krâstavo*, *krâsti* \mapsto *krâdin/-emo*, *belôn* \mapsto *belâna*, *Ivôn* \mapsto *Ivâna*, *tovâr* \mapsto *tovâra*, *mačân/mačôn* \mapsto *mačâna* i t.d.;

(i dr.): *počôti* \mapsto *početâk*, *pôsti* (*pâsti*) \mapsto *paadin* (*pâsiin*), *valjaati* \leftrightarrow *vâljaati* \leftrightarrow *vôljaati*, *vrâg* \leftrightarrow *vrôg*, *čaratân* \leftrightarrow *čaratôn* i t.d.;

ormôr \mapsto *ormarîna* \mapsto *ormaruun*, *čôst(i)* (-a, -o) \mapsto *čašč(i)* (-a, -e) \mapsto *nâjčašč(i)* (-a, -e) i t.d.;

prâvo piisanje \leftrightarrow *pravopiisanje*, *sâmo* glâsniċ \leftrightarrow *samoglâsniċ* i t.d.;

na vriime \mapsto *nâvrime*, *na* strânu \mapsto *nâstran*, *na* glâvu \mapsto *nâglavu*, *na* tâšče \mapsto *naatašče*, *va* uun \mapsto *vân*, *va* ovi (-u, -o) \mapsto *vôvi* (-u, -o), *va* oti (-u, -o) \mapsto *vôti* (-u, -o), *za* o(u)ni (-u, -o) \mapsto *zôni* (-u, -o) i t.d.;

Ânte \mapsto *Antiċ*, *Frâne* \mapsto *Franiċ*, *Mâte* \mapsto *Matiċ*, *Vlâde* \mapsto *Vladiċ*¹⁴ i t.d. (*ali*, *Mârko* \mapsto *Mârkiċ*, a vele reedko se čuje “*Markiċ*!”) i t.d.

Takova promina nastuupi i kad se riċi spâjaju: *na - prid* \mapsto *nâprid*; kad se od nîke riċi dobîja priidiv, priilog oli imenica: *otrovaati* \mapsto *otrovân*, *načeelo* \mapsto *nâčeelno*, *tajiti* \mapsto *tâj*, *tarčaati* \mapsto *tarčânje*; pri skloniitbi: *baanak* \mapsto *bânka*, *gaanaċ* \mapsto *gânċa*, *nâstaavak* \mapsto *nâstââvka*, *nastâvci*; u pârîh svaaršenih i nesvaaršenih glagolov: *praaviti* \mapsto *prâvljaati*, *staaviti* \mapsto *stâvljaati*, i sl. Too puno ređje vriidi za “o \mapsto ô”:

¹⁴Tako se zkračuju i ostâli samoglâsnici (i koji niimaju zatvorenih pârniċakov!): *Peere* \mapsto *Periċ*, *Šiime* \mapsto *Šimiċ*, *Toone* \mapsto *Toniċ*, *muul* \mapsto *mulċ* i t.d.

dogoditi se \mapsto *dogôđjaati se*, *pogoditi* \mapsto *pogôđjaati* (*ali roog* \mapsto *rogoovlje*, *rozi!*).

U svezi s ovim još napomeenimo¹⁵:

- (a) Ako riič (imenica oli priidiv) sadarži “â(â)” (I. jed.) i čuuva ga u množini (I. množ.), unda ga čuuva u svih paadežih, a ako se u množini promiini u “a(a)”, unda se tako dogôđja u svih iinih paadežih (p. sklonitbe);
- (b) u glagolih se takove promine dogôđjaju va dobu sadâšnjemu časovitomu (niki svaaršeni glagoli), u glagolskih priidivih i priilozih i u glagolskih imenicah. (*daati* \mapsto *dân/dâš/dâ*, *dô/dâla/dâlo*, *dôn/dôna/dôno*, *dâjučh/dâjuučh*, *dâvši*; *dogoditi se* \mapsto *dogôđjanje*, *braati* \mapsto *brânje* i t.d.)

3.3. POMOČNI (OŽIIVLJENI) SAMOGLÂSNICI

Va nikih riičih se meju dvâ suglâsnika, pri promini, pojavljuje samoglâsnik “a”, “â”, “e”, “o” oli “u”, a prija ga nii biilo.

Râzlog je očit: zgovôranja radi! Takove su:

po/slaati \mapsto *po/šaaljin*, *po/šaaljemo* i t.d.;

dâska \mapsto *dasak/dasâk*, *iznimka* \mapsto *iznimak*, *prâska* \mapsto *prasak*, *smookva* \mapsto *smokav* i t.d.;

braati \mapsto *beriin/beremo*, *praati* \mapsto *periin/peremo* i t.d.;

do/pri/za/-klaati \mapsto *do/pri/za/-koljin*, *do/pri/za/-koljemo* i t.d.;

zlo/zla \mapsto *zâl*, *vool* \mapsto *vol-u-ji* i t.d.

3.4. PROMINA “č \leftrightarrow š”, “ç \leftrightarrow t”, “s \leftrightarrow š” I “z \leftrightarrow ž”

Paarvo, k onoomu ča smo reekli o nepostojanosti za “a”, “â” i “ô”, triba pridodaati i ovo:

va Čakâvsčini (stâroj, arkâvskoj) se dvoglâsi “čk” i “čt” ne pojavljuju, ali se pojavljuju “šk” i “št”.

Za poredbu, kad se “čk” oli “čt” jâvi va knjižkoomu jaziku i odgovârajuća riič postoji va Čakâvsčini, va njooj je “šk” oli “št” reedun. Zâto, kad se va riiči zguubi samoglâsnik meju “č” i “k” jâaviti \emptyset se “šk”:

brâcaani \mapsto *brâška*, (od “brâčâanka”), *luučaani* \mapsto *luuška* (od “luučâanka”),

kuučâak \mapsto *kuuška*, *mačân/mâčâak* \mapsto *mâška*, *poluučâak* \mapsto *poluuška* i t.d.

kvooska, *mâška* (*ali*, *mâčâak/mačân* i *mâčji*), *smriiška* (od *smriič*), *toška*, *Uuška*, *zâškoļjica*, *brâški* (-a, -o), *karški* (-a, -o), *luuški* (-a, -o) i t.d.

¹⁵More biti i da čakâvsčina (arkâvska), kakor fini jazični suustav, ne dopuušča neposrednu prominu “a \leftrightarrow o”, nego pri takovoj promini polučuje “mejuglâsi â i/oli ô”. Za podkripu: *dogoditi* (se) \leftrightarrow *dogôđjaati* (se), *namočiti* \leftrightarrow *namâkaati*, *odgovoriti* \leftrightarrow *odgovôraati/odgovâraati* (riiči/svojstva), *skloniti* (se) \leftrightarrow *sklânjaati/sklônjaati* (se) (promina/zâštita), *zatvoriti* (se) \leftrightarrow *zatvâraati* (se) i t.d.

Toomu similo:

junāk ⇨ junāštvo/junāštvo, rādnik ⇨ rādništvo/rādništvo, seljāk ⇨ seljāštvo/seljāštvo, redovniik ⇨ redovništvo/redovništvo i t.d.

Va nikih riic̄ih, redovita je promina “t(i)” ⇨ “c̄(a/i)”:

po/pro/u/-zaletiti ⇨ po/pro/u/-zaliic̄aati, platiti ⇨ plāc̄aati/plāc̄a, partiti (se) ⇨ parc̄enje, pārtiti ⇨ parc̄iivaati, speetiti ⇨ spec̄iivaati i t.d.

Uzporeedimo ovde i dvoglāsi “št” i “šc̄” (ki se ne zaminjuju mejuuse).

Zvoorni “št” je dooša od stāroslaveenskoga “čt”, a novi - priko Veneetskoga oli Tudeeskoga (kakoli “šp”: *špoort* i sl.), pā tako imāmo:

štiti, štioč, šteenje, pošteenje, štimaati (= čāstiti), poštimaati (= počastiti) i t.d.;

štrokaati, študeent, študijaati, štufaati (se), štimaati/štimiivaati (=usklađ(j)iivaati), naštimaati i t.d.

S druge strānee, zgljeeda da je “šc̄” zvoorno čakāvski:

ščāp, šc̄iipaati, šc̄iipljaati, šc̄ika, šc̄ule, Bliitviščē, Biziiščē, Kupišc̄ē, križiščē i t.d.

Kad se pri promini suglāsnik “s” (“z”) nājde zpriid “lj” oli “nj”, mīinja se u “š” (“ž”); too se dogōdja i kad se meju “s” (“z”) i “nj” nājde kii samoglāsnik.

Takoṛ dobijamo:

misliti ⇨ mišljeenje, miisa(1) ⇨ miišlju, zaposliti ⇨ zapošljeenje, kasniti ⇨ kašnjeenje, miisiti ⇨ miišeenje/miisnja, nositi ⇨ nošeenje/nošnja, prositi ⇨ prošenje/prošnja;

razteezaati (vrimenski) / raztezati (prostooro) ⇨ raztežljiv, paaziti ⇨ pažljiv/paažeenje/pāznja, gaaziti ⇨ gaažeenje, opaaziti ⇨ opāžanje, māziti ⇨ māžeenje, muuzti ⇨ muužeenje/muužnja i t.d.

Inače, promina “s ⇨ š” (“z ⇨ ž”) dogōdja se čōsto va glagolskih pārih svaaršeni ⇨ nesvaaršeni i pri spreežanju:

dopiisaati (se) ⇨ dopišiivaati (se), po/pri/za/-piisaati ⇨ po/pri/za/-piišiivaati, zmisлити (se) ⇨ zmišljiiivaati (se), po/pri/za/-kāzaati ⇨ po/pri/za/-kažiivaati, zapaaaziti ⇨ zapāžaati i t.d.;

z/-briisaati ⇨ z/-briišin (z/-briiši!), na/-riisaati ⇨ na/-riišin (na/-riiši!), do/na/po/pri/za/-piisaati ⇨ do/na/po/pri/za/-piišin (do/na/po/pri/za/-piiši!), na/po/s/-maazati ⇨ na/po/s/-maažin (na/po/s/-maaži!), po/pri/za/-kāzaati ⇨ po/pri/za/-kāžin (po/pri/za/-kāži!) i t.d.

3.5. NEPOSTOJANO “k”, “g” I “h”

(i) Va nikih riic̄ih suglāsnici “k”, “g”, i “h” zpriid “(j,k,n) e” oli “(j,k,n) i” mīinjaju se pri stanovitih prominah, nāčeelno, u “č”, “ž”, i “š” reedun;

va nikih riic̄ih tako se mīinja i “c̄” u “č”;

nājde li se “sk” (“čk”) zpriid “i”, promina je “ski ↦ šč” (“čk ↦ šk”);

postoju broojne iznimke, ali kad je “k” (“g”, “h”, “c”) zādñji glās i ako ne nastuupi *piskanje*, iznimkee niima (va harvåtških rjiich).

Too čemo prozvaati **nebčānjun** (oli po lat. **palatalizācijon**) jerbo na meesta od jidreniikooov dohodu nebčaniici (po lat. palatāli). Takor se dogōdja:

riikaati ↦ rjiče, skōkaati ↦ skōče, suukaati ↦ suučē, čuuk ↦ čuučē, junāk ↦ junāče/junāške, težāk ↦ težāče/težāške, raak ↦ raače/raačje, puuk ↦ puučē/puuške, ruuka ↦ ruučne, vuuk ↦ vuuče/vučje(e) i t.d.; riikaati ↦ rjičin, skōkaati ↦ skōčin, suukaati ↦ suučin, divoojka ↦ divoojčica/divoojčina, junāk ↦ junačina/junāški/junāčan, težāk ↦ težāčina/težāški, raak ↦ raačič/raačji, puuk ↦ puuški, ruuka ↦ ručica¹⁶/ruučni, vuuk ↦ vuučica/vučjii i t.d.;

d(v)iignuti ↦ d(v)iže, lagaati ↦ laaže, segati ↦ seže, Boog ↦ Bože/Božje (i Boožje), draāgo ↦ draž(j)e, vrāg ↦ vrāže/vražjee/vražkee, jugo ↦ juužne/juužnje i t.d.;

d(v)iignuti ↦ d(v)ižin, lagaati ↦ laažin, segati ↦ sežin, Boog ↦ Božji (i Boožji), draaga ↦ draažica, kruug ↦ kružič/kružina/kruužni, noga ↦ nožica¹⁷/nožni, vrāg ↦ vražjii/vražkii, jugo ↦ južina/juužni/juužnji i t.d.;

kiihaati ↦ kiiše, maahati ↦ maaše, puuhaati ↦ puuše, duuh ↦ duuše/duušne, vlah ↦ vlašē/vlaške, suuho ↦ sušje/sušije, juuha ↦ juušne i t.d.;

kiihaati ↦ kiišin, maahati ↦ maašin, puuhaati ↦ puušin, duuh ↦ dušina/duušni, kruh ↦ krušina/kruušni, liiha ↦ lišica, muha ↦ mušica, juuha ↦ jušina/juušni, miih ↦ mišina i t.d.;

Mīsec ↦ Mīseče, jaarac ↦ jārče (i jārče), paalac ↦ pālče (i pālče), suudāc ↦ suudče i t.d.;

dičca ↦ diččica/dičina, kjlica ↦ kljičica/kljičina/kljičetina, Mīsec ↦ M/misečina, tičca ↦ tičica/tičina/tičetina i t.d.;

dāska ↦ daščca, guska ↦ guščca (i guskica), tarska ↦ tarščca i t.d.

Nikolikor iznimak (nike sspaadaju pod drugo pravilo; p. sledeč odiljak - (ii)):

bark ↦ barci, vuuk ↦ vuuci, divoojka ↦ divoojke/-i, kvaaka ↦ kvaake/-i, muka ↦ muke/-i, muuka ↦ muukee/-i, ruuka (uud) ↦ ruukee/-i, patka ↦ patke/-i, truunka ↦ truunkica i t.d.;

¹⁶od kojee stvāri; za uud je “rukica”

¹⁷od kojee stvāri; za uud je “nogica”

grug ↦ gruzi, roog ↦ rozi (p. sledečī odiljak), duga ↦ duge/-i, noga (uud) ↦ nogee/-i, pruga ↦ pruge/-i, tuuga ↦ tuugee/-i (i tuuzi - novije!) i t.d.;

duuh ↦ duusi, peteh ↦ petesi (p. sledečī odiljak!), muha ↦ muhe/-i, utiha ↦ utihe/-i, ceh/cehi, plaah ↦ plaahe/plaahi/plahiji, suuh ↦ suuhe/suui/suhiji (i suhlji) i t.d.;

boca ↦ boce/-i, diṭca ↦ diṭcee/-i, maaca ↦ maace/-i, straaca ↦ straace/-i, tiica ↦ tiice/-i i t.d.;

patka ↦ patkica, žinska ↦ žinskica i t.d.

Kad i kakor se nebčanje dogōdja, jasnije čemo viiti i bolje razumiti posliṅ u odiiljcih o spreziitbi i skloniitbah.

Napomeenimo da se kii put nebčanje dogodi i zpriid “a” oli “ā”:

Suusāk ↦ suusčaani/-e (suusčanka/-ke);

Barlog ↦ barložani/-e (barložanka/-ke);

Bihāč ↦ biščaani/-e (biščanka/-ke).

(ii) **Va nikih riičih suglāsnici “k”, “g”, i “h” zpriid “i” miinjaju se pri stanovitih prominah, načeelno, u “c”, “z”, i “s” reedun; postojū broojne iznimke, ali kad je “k” (“g”, “h”, “c”) zādnji glās i ako ne nastuupi nebčanje, iznimkee niima (va harvāṭskih riičih).**

Too čemo prozvaati **piskanjun** (oli po lat. **sibilarizācijon**) jerbo na meesta od jidreniikoov dohodu piskavci (po lat. sibilānti) . Po toomu se govori:

bark ↦ barci, book ↦ bocī, čuuk ↦ čuuci, junāk ↦ junāci, jednaak ↦ jednaci, kuk ↦ kuci, raak ↦ raaci i t.d.;

grug ↦ gruzi, roog ↦ rozi, špāg ↦ špāzi, vrāg ↦ vrāzi i t.d.;

duuh ↦ duusi, peteh ↦ petesi, siromāh ↦ siromaasi, varh ↦ varsi, Vlah ↦ Vlasi i t.d.

Iznimke:

māg ↦ māgi, zoog ↦ zoogi i t.d. (za usvojene strāne riiči);

kljuka ↦ kljuki, ruuka ↦ ruuki (i ruuci - novije), patka ↦ patki; i t.d.;

jaruga ↦ jarugi, kuga ↦ kugi, noga ↦ nogi (i nozi - novije), pruga ↦ prugi i t.d.;

juuha ↦ juuhi, liiha ↦ liihi, muha ↦ muhi i t.d.

I piskanje čemo bolje razumiti kad budemo razmātraali spreziitbu i skloniitbe.

3.6. JOTANJE

Spõjanje nikoga suglâsnika s glâsun “j” u novi suglâsnik zovemo jotanjun.

Takor se dogõdja da “c-j” i “k-j” postaanu “č”, “d-j” postaaane “đ”, “g-j” i “z-j” - “ž”, “h-j” i “s-j” - “š”, “l-j” - “lj”, “n-j” - “nj” i “t-j” - “đ”. Jednostâvni uuzorci su ovi:

micati \mapsto “mic-jin” \mapsto mičin, pljucati \mapsto “pljuc-ju” \mapsto pljiču; jâk \mapsto “jak-ji” \mapsto jači, plaakati \mapsto “plaak-ješ” \mapsto plačeš i t.d.;

glâd \mapsto “glâd-ju” \mapsto glâđu, glodaati \mapsto “glod-jin” \mapsto glodin (glodjin) i t.d.;

strog \mapsto “strog-ji” \mapsto strož(j)i, slâgaati \mapsto “slâg-je” \mapsto slâže; barz \mapsto “barz-ji” \mapsto barži, pokâzaati \mapsto “pokâz-jemo” \mapsto pokâžemo i t.d.;

maahati \mapsto “maah-jin” \mapsto maašin, puuhaati \mapsto “puuh-ju” \mapsto puušu; piisaati \mapsto “piis-ješ” \mapsto piíšeš, visook/visoki \mapsto “vis-ji” \mapsto viš(j)i (i visočiji) i t.d.;

moliti \mapsto “mol-jenje” \mapsto “moljeenje”, daleki \mapsto “daal-ji” \mapsto daalji i t.d.;

goniti \mapsto “gon-jeenje” \mapsto gonjeenje, zelen \mapsto “zeleen-je” \mapsto zeleenje, tânka \mapsto “tan-ja” \mapsto tanja i t.d.;

metaati \mapsto met-jin \mapsto mečin; platiti \mapsto “plât-jaati” \mapsto plâčati, cveet \mapsto “cveet-je” \mapsto cveeće, smaart \mapsto “smaart-ju” \mapsto smaartu i t.d.

Pod jotanje se ubrâja i stâvljanje glâsa “l” meju “b” (“p”, “m”, “v”) i “j”, ča unda dâje “lj”.

Takor imâmo:

daarv-je $\overset{l}{\mapsto}$ daarvlje, gaarm-je $\overset{l}{\mapsto}$ gaarmlje, grâb-je $\overset{l}{\mapsto}$ grâblje, gro(o)b-je $\overset{l}{\mapsto}$ grooblje, sno(o)p-je $\overset{l}{\mapsto}$ snooplje, zdrâv-je $\overset{l}{\mapsto}$ zdrâvlje i t.d.;

kuup-jen $\overset{l}{\mapsto}$ kuupljen, ram-jâk $\overset{l}{\mapsto}$ ramljâk, živ-ji $\overset{l}{\mapsto}$ življi i t.d.

3.7. KAADA JE “i” NA MEESTU OD “JATA”, A KAAD “e”?

Stâroslaveenski “ě” (jat) se je u Čakâvščini pritvorii va “i” (čâščę) oli “e” (ređje). Luuka Jakubinskij i Kârlo (Draago) H. Meyer su odkrili ter postaaavili sledeće pravilo - “zâkonitost”:

Jat “ě” je va Čakâvščini (arkâvskoj) večinon (nâčeelno) “i”, izim zpriid zubčânih suglâsnikov (d, t, s, z, r, l, n) za kimi sliiduu nepriidnji samoglâsnici (a, â, ô, o, u) oli niščę - unda je “e”.

Pravilo se je pokâzaalo vele pritežito točnin. Iznimke, dakakor, postoju - najčâščę uz “r”, a ređje uz “l”. Sliidi priigljed po glâsuh.

(i) **Glâs d:** *bleed(i)*, *bleediti*, *obed*, *(o)beedvati*, *pozlediti se* (upâliti/zagnjojiti se - raana), *reedki* (-a, -o), *seed(i)*, *sedati se* (= zkručivaati se), *seediti*, *sediti* (*seesti*), *sledeeqi* (-a, -o - po reedu) (*ali*, “sliiditi” - kooga oli ča, i “sliideeqi” - glag. prlg., i “sliideeqi (-a, -e)” - glag.

priid.), *suused(a)*, *sreeda*, *sreednji* (kii/ča je va sredini - po reedu; ali: “srijdnji” - po kakvoči oli veličinji; i *po'srid sreedee* - točno po sredini), *wreda*, *wreediti (se)*, *vreed* (raana, boolno meesto) (ali, “vriidnoost”, i “vriidnota”). Za poredbu:

- *wreediti* (raaniti/ranjiivaati; stāru raanu otvoriti) ↔ *vriiditi* (oli “valjaati” - po kakvoči);

- *cediti* (slaabiti; ponestaaajati; sve maanje dāvaati; popuuščati: snāga; nevrime, vetar oli čā sl.) ↔ *ciditi (se)* (puuščaati vodu kaapajuči).

K ovimi se smii pridruužiti i “izniimnu” imenicu *njādra* (sāmo množ.) u kojooj se je “jat” zpriid “d” pritvorii u “jā”

Riichi *prid(a)*, *sprid*, *zpriid*, (*u*)*nāprid* i sl. kakoli i *poviditi/poviidaati*, *proviiiti/providiti/proviidaati* i *proviidnoost*, *svidočiti* i *svidok* i sl. - nii'su prāve iznimke jerbo je “pri” neprominjii priidlog, a navedeni glagoli dohodu od “vidēti → viditi → viiti” di je “jat” zpriid “t” (p. (ii), Glās t) za kiin sliidii “i”. Ni

- *did*, *jiiid*, *medvid* - nii'su prāve iznimke jer za “d” ne sliidii samoglāsnik.

(ii) **Glās t:** *cveet(i)*, *cvetaati*, *cveeč(tj)e*, *o/pro/-cvetaati*, *dleeto*, *leto*, *sveetlo/sveetli (-a, -o)* (prlg./priid.), *sveetlokafeni*, *sveetliti se* (jāko (se) sjājiti - od tuuje sviitloosti; sad se čuje i “sviitliti se”), *vetar*, (mn. *vetri*), *vetriti*. Za poredbu:

- *sveet* (posveeč(tj)en) ↔ *sviit* (zemāljska balota; ljuudi/nārod), *sveetliti (se)* (odbijenon svitloošči) ↔ *sviitliti* (vlastition svitloošči), *sveetlo* (ča je bleedo/zbleedilo) ↔ *sviitlo* (razsviitljeno - da se more viiti), *vetriti* (prozračiivaati) ↔ *viitriti* (hlāpiti, izpariivaati);

- *diite*, *dičca* (skoopna imenica) nii'su prāve iznimke jerbo je “t-e” (“t-c”), a takove nii'su ni *pruititi*, *priteč* i sl. jer se “pri” ne miiinja;

- buduuč da niima glagola “vidi(je)ti” (nego sāmo zkrāčeni *viiti*), to sve pripaadajuče riichi (*poviiti*, *proviiiti* i sl.) ne daržiimo za iznimke;

- *ocvitaati* (= zableediti u liicu i maalo se porigati - kad se brood vālja oli sl.) - više ga se ne čuje;

- *zāvit* - iznimka (ali, *zaveč(tj)aati se!*).

Napomeenimo da “dreto” (praavo - ne kriivo; drugder večinoon: “driito”) ne spaada pod ovo, jer se ne rādi o “jatu” nego o zkrāčenomu latinizmu “direktno” (priko vnetskoga “direto”).

(iii) **Glās s:** *meesto* (imen.: na/va/u/po *meesto/meestu*), *meesto* (priid.; ali, i “namisto” i “umisto”), *nameestiti (se)*, *nameštenje* (i namiščenje), *veest*, *naveestiti* (alii, naviščenje; čašče se govori “napoviiti/napoviidanje” - ne značu isto!), *neveesta*, (*z*)*reesti*, *seesti (sediti)*, *poseesti (se)*, (*pri*)*meestiti (se) seesti se*¹⁸ (*sedati se*), *sneesti*, *teesto*, *vrees* (garm oli stabličb);

¹⁸U vel'aartskomu govoru postojū reedki (izniimni) pāri “glagol ↔ povratni glagol” s posve različitimī značenjimi. Jedōn od takovih (točnije, dvā) je

- imenice “biis” niima u vel’aartskomu govoru - reče se “gniiv”, “jiid”, “ljuutnja”, “saržba/sardžba” (zgovôraju se “d” i “ž”!) oli “žeest”, a čuje se i usvojenica “bisnoča”, ali sâmo za unuu smaartnu bolest;
- *pliiisan, plisnoča* - iznimke.

(iv) **Glâs z:** *treezân* (*treezni, -na, -no*), *treezniti* (*se*), *zveezda, zvezdâst* (*-i, -a, -o*);

- *zvîzdan* (novija usvojenica za stâri “črijzdan”) nii iznimka jerbo dohodi od novoga glagola “zvîznuti” (= “ošînuti” - zvoorni glagol);

- *rizati* - iznimka.

Spomeenimo ovde i “izniimnu” imenicu *gnjâzdo* (drugder, i čôsto: *gneezdo/gn(j)iizdo/gn(j)iizdo*), u kojooj se je “jat” zpriid “z” pritvorij va “jâ”.

(v) **Glâs r:** *keerna* (riiblja varsta - drugder “kîirnja”; usvojenica - po stârovel’aartski je “çîinka”), *mera* (zadâna, unâprid odreedena oli štrumenat - nâprava s kojooj se miri; ali, “mîra” - od oka, i “z/-mîriti”), *peerga* (riba “piirk(g)a” - drugder), *peergav* (*-i, -a, -o*) (drugder: “piirgav”), *perika* (drugder: “pirika”), *veera* (paarsten zaaručnički, vitica; ali, “vîra” - u Boga), *verovanje, verovati, zaveriti se* (\approx zareç se), *zverati* (gljedati uokolo, a niš ne viiti) i t.d. Za poredbu:

- *mera* \leftrightarrow *mîra*, *z/-mîriti* (glagol, “t-i”!), *mirâç* (kii miri);

- *veera* \leftrightarrow *vîra* (“tvaarda vîra” = čvarsto obeçanje);

neveera (velo nevrime¹⁹) \leftrightarrow *nevîra/nevîirnoost*;

- *sterati/sterati* (da se čâ osuuši) \leftrightarrow *s/u/-tirati* (kooga va kantuun oli oogradu) \leftrightarrow *po/z/-tirati* (kooga çâ) (“ztiraati” = dovuuç (s)vas konop oli čâ sl., ne spaada pod ovo, bo je uun svaaršeni pârnyak od glagola “tiraati” = vuuç konop oli čâ sl.);

- *namîra* (namireenje šçete oli sl.) i *zviir* (ali, “zverinjâk”) nii’su prâve iznimke;

- *nâmîra* (da se čâ učîini) i *po/s/u/z/-tirati* - prâve iznimke.

(vi) **Glâs l** (i **lj**): *beelo, belilo, beelîti* (*se*), *çeli* (*-a, -o*), *celina* (= zapuuščena njiva), *celiina, dee(l), delo, delati* (sâmo driivo - ne znâçi “râdîti”!), pâ od tooga: *udelati, zadelati, zdelati* i sl., *delîti* (čâ drugin), *deeli* (*se*) (čâ je çelo - na deeli), pâ od njih: *podelîti, podeeli* (*se*), *podeeljeni, razdelîti* i sl., *krelo* (za leteenje - od tice oli avijuuna,

“sedîti/çesti \leftrightarrow sediti/çesti se” (= skruutîti/skruutnuti se). Oba pâra su svaaršeni glagoli. Nesvaaršeni pârnyaci su jin “sedati” \leftrightarrow sedati se”, a “sejiivaati \leftrightarrow sej(đ)iiivaati se” su njihovî (nesvaaršeni) učastâli obliçi.

¹⁹Daržimo da “veera” u riîçi “neveera” (velo nevrime) ne dohodi od riîçi “vriime/nevrime” nego od glagola “verovati”. Po toomu sliidi da je riîç *vîra* novija i da je dobila danâšnje značeenje tekar po pokarščenju, a to nan unda govori da je (pra)stâra *vîra* (biila *vera*) va bozi i štovanje božânstav bila u svojooj biiti - poimanju biila posve različita od naaše sadâšnje (karščanske) vire.

za plaavanje - od ribe; ali, “kriilo” - maaterin skuut), *seelo*, *streela*, *streelica/strelica*, *streelâc*, *streeljaati*, *streeljanje*, *teelo/teleesa* (mn.) (ča je (biilo) žiivo), *teelo/teela* (mn.) (nosivi komad - “kostuur” u ki se ugrađuju ostali deeli), *zdelâ*, *zdelina*, *zdelica* (i od čovika) i t.d. Za poredbu:

- *beeli* (-a/e, -o/a) ↔ *biili/biili* (-e/e, -a/a) (glag. pridiv od “biti”);
- *krelo* ↔ *kriilo* (maaterin skuut);
- *streela* ↔ *striila* (i “lõmp” z ooblaka - čašče);
- *teelo/teelo* ↔ *tilo* (i “tilina” - mästno meeso brez carljenih mišiičov; brezzvuučno “i”);
- *nedilja* nii prâva iznimka (jer vel’aartski “delati” ne znači, obćenito, “raditi”!);
- *bilõnce* (od jâja; “bilânca” - zravnanje, je usvojenica!) i *diljeniik/diljenica*
- prâve iznimke.

(vii) **Glâs n:** *ceena*, *guusenica*, *koleno/koleno*, *koren/koren*, *koreenje*, *meena*, *potlen* (ali, “poslin”), *seeno*, *smena*, *steena* i dr. Za poredbu:

- *koleno* ↔ *kolino* (nâsljidi rood; roojstvo);
- *piniti*, *promina*, *prominiti*, *zapliniti* i sl. - nii’su iznimke jerbo dohodu od glagolov (“n-i”), a iznimka nii ni usvojenica “miindula”;
- *liin* (-i, -a, -o), *linčina*, *pina* - iznimke (ali, *penica* - teglenica oli motoorni brood plitkooga peškaaja - ča “šuuja i pini”).

Da Jakubinskij-Meyerovo pravilo “darži vodu” (posebice uz “l” i “n”) potvarduju i uuzorci-pârnjaci od usvojenih tuđijic: *kurenat* ↔ *kuriint* (R. *kuriinta*; “moorska struoja”), *pulenat* ↔ *puliint* (zapad; R. *puliinta*), *cimenat* ↔ *cimiint* (R. *cimiinta*), *kolenâ* ↔ *koljin* (zkrâč. množ. R.) i još nikolikor njimin nâličnih.

Jakubinskij-Meyerovo pravilo u govorih na harvâtskih školjijih (nikolikor njijih) temeljito je propiitaala (i, nâčeelno, dobro potvardila) Vesna Jakič Cestarič (*Refleks jata na sjevernodalmatinskim otocima*, Radovi Instituta JAZU-e u Zadru **3** (1957), 407-421). Ovdje čemo sâmo nadopuniti, oli pojasniti, nike navedene tvardnje i zpraaviti nikolikor falijng ke se tjiču vel’aartškoga govora (str. 413.-417.):

- *beseda* (riič, krac govora; i u Velomu Râtu);
- *brez/bez* (u vel’aartškomu govoru se ne čuje “prez”);
- *celina* (zapuuščena njiva; i u Velomu Râtu);
- *de(e)liti* (*se*) i sl. (ne “di(i)liti (*se*));
- *dreetva* (i u Velomu Râtu, ali ne spaada pod ovo pravilo - “tv”!);
- *gnjâzdo* (ne “gnjoazdo” - u vel’aarstskomu govoru njima dvoglâsnikov!; po toomu slična je i *snât*);
- *koleno* ↔ *kolino* (več smo pojasnili);
- *mera* ↔ *mira* (več smo pojasnili);

- *Peesâk* (toponiim u Velomu Râtu; inače, “sanbuun”);
- *pri-* (u Velomu Râtu skoro **redovito**, a ne “pre-”): *pribiti*, *priboliti*, *pibraati*, *pibroditi* (se), *prigaaziti*, *prigradiiti*, *pri(j)iisti* (se), *prikinuti* (se), *prilaaziti* (= *hoditi priko česa*; *hoditi prama koomu/čeemu* - kad se *več* bude bliizu oli na svaršeetku = *prihoditi*), *pristič/*~~*pristiignuti*~~ (= *pripasaati* ≠ *pripaasati* (se)), *priteč/*~~*priticati*~~, *pritočiti*, *privaariti*, *primeestiti* (se), *priveezti* (se), *prizrijati*, *prižiiviti*, *priveli* (-a,-o; i *preveli* - novije!) = “prevelik (-a, -o)”, *priko jučeer* (i *prikovčeer*), *priin* (= ’vooga čaasa), *priskok*, *priislig*, *pritivôranje*/*pritorba* i t.d.

Da se “pri-” ne dâ, po sebi, zaminiti s “pre-” nâjbolje se očituje na glagolu “*prigrijzti* (se)”:

- *prigrijzti* (ča; stvâr - zuubimi, da puukne oli se slomi) ↔ *prigrijzti* (čâ; maalo pojiiisti - *prismočiti*).

Ovde bi “pre” pomoga da jih se razluuči. Jedjino di se *redovito* čuje pridmetak “pre” je va:

- priilogu *pre(e)več* (bo *več* uz “previše” obstoju i stariji “priviše” i “prikoviše”);
- glagolu *prediignuti* (službeno čâ priuzeeti: *dokumenat*, *paket oli sl.*) da bi ga se râzlikovaalo od *pridiignuti* (se);
- imenici *predmet* (ča je knjižkâ usvojenica, bo je puuk govori sâmo - *stvâr*).

Nadaalje,

- *sika/osika* (i *baasa voda*; ne “seka/oseka”!), *sikaati*, *osikaati* (ne “(o)sekaati”; i, **ne** dohodi od “oseeknuti” = *zpuuhaati* i *staarti noos*, ali *stanovita sveza* obstoji!);
- *teelo* i *teelo* (ne “tiilo” ni “tjilo”);
- *vetar* (*biilo je veetra/vetrušine*) (“vi(e)treno” ni “vi(e)trovito” u vel’aartskomu govoru ne obstoju);
- *vreedati* (teleesno) ↔ *vriidati* (duhoovno, *več* smo pojâsnili!);
- (*po*)*vreediti* (teleesno) ↔ *vriiditi* i *vriidan* (kakvoča);
- *ali*, *uvreediti* (sâmo za “duhoovno” - uno ča se *čuti* va *saardcu* i/oli *duuši*);
- *zveezda* (i u Velomu Râtu);
- *ženiti se* i *ženitba* (“ve(i)nčaati se” i “ve(i)nčanje” nii’su vel’artske riichi!).

4. RIČI

Nâjkrâčé rečeno, **riič je konačan i neprikiidno (posve) ureeden višeskuup od glâsov koji imâ niko znâčeenje.**

Da pojâsnimo: Višeskuup je “skuup” va kojim se elemente smuu ponôvljaati; “konačan” je, obćenito, gramaatike radi, a praatika pokazuje

da je toov brooj od jedôn (1) do, odprilike, petnaajest - šestnaajest (15 - 16) - više od toliko se, u Čakāvšćni, more sâmo na silu činiti; da je takoov višeskuup “neprikiidno (posve) uređen”, znâči da su (svi) glâsi poreedani/zgovoreni jedôn za drugin brez priikidov (staanak) i da je, dakakor, vâžno kako su poreedani.

Uuzorak 1. Riïči jesuu: a, â(â), e(e), i, o, u, k, nj, s, z (to œemo poslin poblizje viiti); ča, čâ, ča, œe, œu, da, di, do, ma, na, ne, ni, nu, pâ, po, tâ, te, ti, tiï, too, uz, vi, vii, za . . . ; deej, dvâ, trii, peet, raat, rât, pod, pri, zet, žuut; kuœa, zpod . . . ; omalovažiivaati, zpalinbrodiivaati, ztambaruniivaati . . . (Sitimo se da je “xx” zâpis za “x” kad je duug²⁰!) Riïči niisuu: b, ô, ž; du, pr; šlja . . . ; zutarvinjâk.

Uuzorak 2. “na”, “uz” i “za” jeesu riïči, ali “an”, “zu” i “az” nii’su; “deej” i “leed” su dvii rãzliçite riïči; skup od glâsov (sloov) {d, i, u, ž} u paarvomu poredku tvori riïč “dižu”, u drugomu - “diižu”, u tretomu “duži”, u četvaartomu - “duži”, u peetomu - “židu”, u šestomu - “žuudi”, a u ostâlih ne tvori riïči; sliçno, skup od glâsov {a, p, r, u} u paarvomu poredku tvori riïč “aaru”, u drugomu - “paaru”, u tretomu - “puura”, u četvaartomu - “rupa”, a s priikidimi tvori višje riïči: “a” i “puur”, “u” i “par” - zâto se, za riïč, neprikiidnoost ne smii zanemâriti.

Riïçimi se imenuju, oznaçuju, opisuju i t.d. stvâri, rãdnje, pojavi, dogôjanja, oodnosi, osobiine i svojstva i t.d. Zâto jih se murâ po toomu razvarstaati va rãzrede (na varste) i, prija ostâloga, svaaku varstu zâseebno prouçiti.

4.1. RIÏČI PO VARSTAH

Sve riïči u Čakâvskom (Harvâtskomu) Jaziku razvarstâjemo va deset (10) rãzredov oli na deset vaarst:

- (i) **imenice** (**imenica** je riïč kâ *imenuje* biiœe, stvâr oli pojâv: çovik, rîba, tiça sliiv, smriiç; brood, vosik, motika, kamik, ilo; dâž, lipota, rãst, sãn, smaart i t.d.);
- (ii) **zâminice** (**zâminica** je riïč kâ *zaminjuje* drugu riïč, nãjçâšœe imenicu oli brooj: tii, uun, mii, nãs, njiih, vâš, svooj, kii, koji, niki, ovoov, svaaki i t.d.);
- (iii) **priidivi** (**priidiv** je riïč kâ oznaçuje *osobiinu* oli *svojstvo* - za biiœa, oli *svojstvo* - za stvâri oli pojavi: zloçest, maarsav, paametani, visook, žvelaat; carljiiin/carljeni, dumbok(i), kuuœni, gyozdene, domâœ i t.d.);
- (iv) **broji** (**brooj** je riïč kâ oznaçuje *koliçiiinu* oli *poredak* çesa: jedôn, dvâ, triinaajest; paarvi, drugi, deveeti i t.d.);
- (v) **glagoli** (**glagol** je riïč kâ oznaçuje *rãdnju*, *dogôdjanje* oli *stãnje*: kopaati, piisaati, ribati; ležaati, çamiti, spaati; bleediti, plaakati, reesti

²⁰I ovo nuka da bi tribalo, veœ od poœetka, dugi samoglâsnici razluuçiti od osnoovnih (krãtkiih).

i t.d.; na niki od njih se, i kad su jednoznačni, more dvojako gljedati: misliti, sánjaati, tájiti i njimin simili);

(vi) **priilozi** (**priilog** je rič kã označuje *kakor*, *di*, *kaad*, prima drugomu, oli *zãč* se čã rãdi, činji oli dogõdja: potajice, letimice, ovako, ovde, unde, čëera, sutra, prija, posliñ, radi, zãto; mnozi priidivi dopuušãaju obliik va sreednjemu rodu (s, čõsto, pomaaknutin težjinskin slogun) kii se daržii za priilog, a niki dohodu i va mužkoomu rodu ter od imenic i zãmunic s priidlozimi: dobro, bolje \mapsto bolje, gorje \mapsto gorje, caarno \mapsto caarno, karvãvo \mapsto karvãvo, zdraavo \mapsto zdraavo, junãški \mapsto (po) junãški, siromãški \mapsto po siromãški, priko volje, zpod ruukee, po naãšu, po tvoju i t.d.);

(vii) **priidlozi** (**priidlog** je rič kã označuje *oodnos* meju biičmi, stvãrimi oli pojavimi: do, mej/meju, na. pri, u, va, za, zgoor, pod, zpod, nuutra, znuutra, vãnka, zvãnka i t.d.);

(viii) **veeznici** (**veeznik** je rič kã *povezuje* dvii riči oli dvii rečenice: a, ako, ali, i, jer/jerbo/bo, kaad/kaad, nego, oli, pã, ter i t.d.);

(ix) **uzklici** (**uzklik** je rič kã krãtko izkazuje *ča* oli *kakor se* osoba *čãuti*, a more bñti i zoov²¹ i odgovor: ajme, ala, ijuu, joooh, uh, eej, å(å) i t.d.);

(x) **truunkice** oli **čestica** (**truunkica** oli **čestica** je rič kã služi za *oblikovãnje* i *prioblikovãnje* ričenic: baar/baaren, da, dãkle, god, li, ma, ne, ni, nu, pače, sãmo, tobože/takobože i t.d.)

Svaaka od nabrojenih varst se u govoru oli “maalo” mjinja (čovik \mapsto čovika, ja \mapsto mene, zločest(i) \mapsto zločestoga, jedõn \mapsto jednooga, kopaati \mapsto kopan \mapsto kopaš i t.d.) oli se ne mjinja (pri, zgoor, potajice, sutra, jerbo, nego, ajme, joooh, kaada, ča, zãč i t.d.). Po toomu jih dealimo na **prominjive riči** (od (i) do (v)) i **neprominjive riči** (od (vi) do (x)).

4.2. O PROMINJIVOSTI OBČENITO

Prominjive riči jesu: imenice, zãmunic, priidivi, broji, i glagoli. Neprominjive riči jesu: priidlozi, priilozi, veeznici, uzklici i truunkice. Ovde čemo razložit i zaač i kako promine nastuupaju, a kakove su, viiti čemo posliñ - za svaaku varstu (i podvarstu) zãseebno.

Uzroc i za prominjivost su ovi:

(a) **rood** (mužkii, žinskii i sreednji oli neodređeni - jed./množ.: *uun/uni*; *una/une*, *uno/una*, *kopõ*, *kopaala*, *kopaalo* i t.d.);

(b) **brooj** (ukazuje na količinu: *jedõn brood*, *dvã broda*; *mnozi brodi*, *puno brodov* i t.d.);

²¹takooov se zovee i **uzvik**

(c) **paadež** (pokazuje oodnos prima drugin ričin: *imâ/ima/ima brood* (ženu, diite); *nîima broda* (ženee, diteta); *br̥ez brodoov* (žeen, diŋcee) i t.d.);

(d) **sloovna** (**gramatikālna** oli **formālna**) **osoba** i njeezina **liica** (ukazuju na oodnos prima onoomu kii govori: *jâ piišin*, *tii piišeš*, *uun piíše*, *uni piišu* i t.d.);

(e) **doba** (**vriime**) i **nāčiin** (sāmo za glagoli: *kopan*, *kopō san*, *kopaati ču*, *nakopō bin se* i t.d.).

Riič se more prominīti **podpunoma** (promiinu se *svi* glāsi va njooj) oli **deeluun** (*baren jedōn* - *paarvi* glās se *ne* promiini). Podpuna prominjivost je vele reedka i nastuupa sāmo va (nikih) osobnih zāminicah: *jâ*, *uun*, *una*, *unō*, *mii*, *uni*, *une*, *una* i t.d. (Smīlo bi se reŋŋ da je i *mii* podpuuna promina od *jâ*: jed. \mapsto množ.) Takor imāmo: :

- *jâ*, *mene*, *meni* i t.d.;
- *uun*, *njega*, *njemu* i t.d.;
- *uni*, *njih*, *njimin/njiin* i t.d.

Va sviih iinih (deeluun) prominjivih ričih postojū dvā deela: **počōtni**, kii se zovee **koren** (i **koren**) oli **osnova** - va njemu se more prominīti **sāmo dužiinja** kojeega samoglāsника i **težiinski slog**; **krājnji**, kii se zovee **nāstaavak**, a sāstoji se od glāsa oli sloga - **skoro redovito se ceeli promiini**.

Uuzorak 3. Imenice: *čovik* (čovik-a/-u/ ...), *žen-a* (žen-ee/-i/ ...), *diite* (dite-ta/-tu/ ...), *bard-o* (bard-a/-u/ ...), *rood* (rod-a/-u/ ...) i t.d.;

- zāminice: *t-ii* (t-ebe/-i/ ...), *v-ii* (v-ās/-aami/ ...), *k-ii* (k-ooga/-oomu/ ...), *svaak-i* (svaak-oga/-omu/ ...) i t.d.;
- priidivi: (neodređeni obliik) *modar* (nepostojano a!) i (određeni obliik) *mōodr-i* (mōodr-oga/-omu/ ...), *kosmaat* i *kosmaat-i* (kosmaat-oga/-omu/ ...), *žvel-at/žvel-aat* i *žvel-ti* (žvel-toga/-tomu/ ...) i t.d.;
- broji: *dv-ā* (dv-ooga/-oomu/ ...), *paarv-i* (paarv-oga/-omu/ ...) i t.d.;
- glagoli: *riiba-ti* (riiba-n/-š/-∅/ ...; *riiba-∅/-la/-li/ ...* ; *riiba-j/-jmo/ ...*), *kop-aati* (kop-an/-aš/-a ...; *kopō/-ala/-ali/ ...*; *kop-āj/-ajmo/ ...* i *kop-aj/-ajmo ...*), *br-aati* (ber-iin/-eeš/-ee/ ... - pomočno oli ožiivljeno e!; *br-ō/-ōli/-ōle/ ...*; *be-ri/-rimo/ ...*) i t.d.

Recimo saad maalo više o svaakomu uuzroku za prominjivost.

4.2.1. O rodu

Roduun se, za ljuudi i nike beštije (sasavce i još nike, i nike tice), ukazuje na **rāzlike u spoolu**: mužko - **mužkii rood**, žinsko - **žinskii rood**, spoolno nedoreestlo - **mužkii, žinskii oli srednji** (vele reedko za beštije!) rood. Takor imāmo:

čovik, mužkič/, žena/žinskā, diite; jaruuh/brāv, ovca, jānjčic//janjeešce; peteh, kokoša, pilic//pirica; mačā(ō)n/māčāāk, māška, māčic/i t.d.

I zāminice, priidivi, niki broji i niki glagolski obliici ki se odnosu na imenicu uvik imaaju rood tee imenice: mooj (-a, e); žiiv(i) (-a, o); dvā/dvojica, dvii/dvee, dvā/dvoje; (pri)tuuk(-a, -la, -lo), (pri)tučen(i) (-a, -o) i t.d.

Nadaalje, sreednjega roda su i niki imenice za stvāri i pojavī ke po sebi niimaju spool: bardo, jidro, kolo, koleno/koleno, meesto, moore, nebo, piicē, veslo, žālo i t.d.

I za njih vriidi da sve zāminice, priidivi, niki broji i niki glagolski obliici, koji se odnosu na imenicu, imaaju rood tee imenice: kii, moja, njegovo; žiiv, martvo, okruuglo; paarvi, druga, trečē, zreesa, poneeslo, donešeno i t.d.

Osīn navedenooga, va Harvātskomu Jaziku postoji i tzv. **sloovni (gramatikālni oli formālni) rood - mužkii, žinskii i sreednji** - i njega nosi svaaka imenica:

- brood, diimljak, jaaparh, mlāt, puut, ziid, žaarvanj;
- bura, jesen, kruška, mriža, nooc/, peec/, rība;
- došōšcē, gvoozdje, jāje, jugo, pramaliicē, slebro, veslo i t.d.

Kakoli za une prija, zāminice, priidivi, niki broji i niki glagolski obliici ki se odnosu na imenicu uvik imaaju (sloovni) rood tee imenice.

Za rāzliku od knjižkooga Harvātskoga Jazika, u Čakāvsčāni je sloovni rood jednak rodu po spoolu - čiin ga imenica imā: muškarčina, seljačina - muž. rood (knjž. “muškarčina, seljačina” - žin. rood). Napomeenimo da u Čakāvsčāni niima “momče”, “djevojče”, “curetak”, “mače”, “pače” ni, toomu slično, “lonče”, “tavče” i t.d., nego “momčič”, “divoojčica”, “divičica”, “māčic//māškica”, “pačič//patkica”, “potič”, “parsurica” i t.d. Toov rood se čuuva u množiini.

K toomu, niima imenice s dvā sloovna roda (muž. i žin.), a po spoolu se uvik jāvljaju pāri (osīn za nikolikor zkrāčēnih vlastitih imeen): sluuga i sluuge - muž. rood (va knjž.: muž. ↔ žin.), starešina i starešine - muž. rood (va knjž.: muž. ↔ žin.); bool i booli - žin. rood (va knjž. žin. i muž. - dopustivo!), večer i večeri - žen. rood (va knjž. žen. i sreed.); izdājnik ↔ izdājnica/izdajnica (po knjž. “izdajica” - dopustivo(?) - žin. r.), kukavac ↔ kukavica (po knjž. “kukavica” - žin. r.), uliizaalo ↔ ulizica (po knjž. “ulizica” - žin. r.), vaaravac ↔ vaaravica (po knjž. “varalica” - muž. i žin. r.) i sl.

Postoji nikolikor imenic - posebno zkrāčēnih vlastitih imeen - ke niimaju (po sebi, unāprid) određen rood po spoolu, pā takor ni (istii) sloovni rood, nego ga dobijaju po osobi. Takor osīn Ānto - Āntica/Ānta, Tooni - Toona (zkrāčēnice od Antuun - Antoona), Boožo - Boožica/Booža,

Daaro - Daara (zkráčenice od Božidár - Božidárka), Fráno - Frána, Iivo - Iiva (zkráčenice od Ivôn - Ivôna/Ivaanica) i još níkih, postoju (i:privlađuju): *Ánte, Toone, Boože, Dâre, Frâne, Iive* i dr. Une moru poprimiti oli mužkii oli žinskii rood - po spoolu takor imenovâne osobee. Poslin čemo viiti da se sve une münjaju kakoli da su žinskooga roda. Takor se ponášaju i *Áne, Fiile, Mâte, Peere, Šiime* i sl., a isto tako i umanjenice *Ivica/Ivica, Nikica/Nikica, Peerica/Peerica* i sl.

Tekar nikolikor imenic (brez roda po spoolu!) promiini sloovni rood z jedniinee (ž. oli sr.) u mužkii rood va množiini: *vlás* (žen./muž. rood - odvisno o značenju) \mapsto *vlási* (vela množiina - muž. rood), *oko* (sreed. rood) \mapsto *oči* (vela množiina - muž. rood), *uho/uho* (sreed. rood) \mapsto *uši/uši* (vela množiina - muž. rood), *kilo* (sreed. rood) \rightarrow *kila* (za dvâ) \rightarrow *kila/kiili* (za trii oli četire) \rightarrow *kiili* (vela množiina - ≥ 5 - muž. rood).

Triba još reč i da, u svaakomu rodu, “krâjnja” uvečanica (p. IV.2.8.2.), ako postoji, ostaje oli prihodi va mužkii rood: *šegaac* \mapsto *šegačina/šegačina* \mapsto *šeguun, taap* \mapsto *tapina* \mapsto *tapuun, baala* \mapsto *baalina* \mapsto *baluun, jaketa* \mapsto *jaketina* \mapsto *jaketuun, ormôr* \mapsto *ormarina* \mapsto *ormaruun, sestra* \mapsto *sestr(et)ina* \mapsto *sestruunj, sidro* \mapsto *sidrino* \mapsto *sidruun, saaka/sakeera* \mapsto *sakeerina(sakeerina* \mapsto *sake(a)ruun* i t.d.

Da bi se točno odredij i znô rood svaake imenice uporâbljaju se, najčšače, pokazne zâminice *ov-ov* (-a, -o(o)), *ot-ov* (-a, -o(o)), *on-ov* (-a, -o(o)) (za jedniinu) i *ov-i* (-e, -â/a), *ot-i* (-e, -â/a), *on-i* (-e, -â/a) (za množiinu): *ovoov čovik* (*boor, brood*), *ovi ljuudi* (*bori, brodi*); *ota žena* (*smookva, mriža*), *ote žene* (*smookve, mriže*); *ono(o) diite* (*stablo, veslo*), *onâ dičca* (*stabla, vesla*) i t.d.

4.2.2. O broju

Broj je, kakor smo već reekli, riič kâ ukazuje na **količiiu** oli na **poredak**. Po mjemu se, paarvo, râzlikuje jediinka od množtva: *jedôn* (-dna, -đno) i *mnozi* (*više od jedôn*). Zanimljivo je da se uni (“jedôn/-dna/-đno” i “mnozi/više”) **ne zgovôraju** brez posebnee potribe! Takor imâmo: *čovik* - (dvâ) *čovika* / (peet) *ljuudi*, *žena* - *žene*, *diite* - *dičca*, *brood* - *brodi*, *motika* - *motike*, *bardo* - *barda*, *miisal* - *miisli*; *jâ* - *mii*, *tii* - *vii*, *uun* - *uni* i t.d.

Osín za imenice i zâminice, broj se taako izkazuje i za priidivi i niki glagolski obliici (**u sva trii roda**): *modar/moodri* - *moodri*, *paametán/-na* - *paametni/-ne*. *kopan/-aš* - *kopamo/-te*, (*z*)*kuhano* - (*z*)*kuhaná* i t.d.

Napomeenimo da se nike imenice uporâbljaju sâmo va jedniini. Takove su:

- vlastita imužkâ menâ na “-e” (*Ánte, Frâne, Pâve, Šiime, Toone, Zvoone* i dr.), a i još nikâ;
- skuupne (sbiirne) imenice (*gaarmlje, grânje, groozdje, gvozđjee* - uzp. “gvoozdje”, *kamijnje, klâsje, mastliinje, snooplje, smecće, vočće, taarsje, zeelje* i dr. - sve sreednjega roda; ali postojú skuupne imenice i sâmo va jedniini ke nii’su sreednjega roda: *jaspra* (knjiž. “novac”), *mularija, šmetarija* i dr.);
- gradiivne imenice (*kâmik, driivo, gvoozdje* i dr.);
- mislene (*ljuutnja, pâmcênje, zdrâvlje* ...) i još nike.

Drugo, brojun se more točno odreediti/reč **kolika** je količina (too su *glâvni broji*) oli **kakoov** je poredak (too su *reedni broji*) u onoomu *mnozi/više*. Takor imâmo:

dvâ - *peet* (*čovika* - *ljuudi*), *dvi* - *sedan* (*žene* - *žeen*), *troje* (*âicee*), *trii* - *peet* (*broda/broda* - *brodov/brodov*), *dvi* - *osan* (*mrže* - *mrž*), *četire* - *šeest* (*vesla* - *vesâl*) i t.d.;
paarvi (-a, -o), *drugi* (-a, -o), *tretji* (-a, -e), *četvaarti* (-a, -o), *peeti* (-a, -o) i t.d.

Zâč i *kako* se miinjaju imenice (zâminice, priidivi i niki glagolski obliici) u slučaju “koliko” (od dvâ do četire i od peet na više) pojasniti čemo kađ budemo razglâbaali o njihovoj skloniitbi.

O broju, kakor varsti od riiči, podrobnije čemo razglâbaati u odiiljku II.4.

4.2.3. O paadežu

Paadežun se pokazuje oodnos kee imenice, zâminice, priidiva oli broja prima drugin riičin (va ričenici). I za oblik promiinjene riiči rečemo da je njeezin paadež. Va Harvâtskomu Jaziku postoji **sedan paadežov** (u jedniini, dviih množiinah i sviih triih rodih) ki stojuu uz pripadajuuč upiti oli poziv:

- **imenovniik** - kratica **I.** (po lat. “nominatiiv”, N.) - odgovôra na upit **kii/ča(?)** (prâva osoba / ostâlo);
- **rodovniik** - kratica **R.** (po lat. “genitiiv”, G.) - odgovôra na upit **kooga/česa(?)** (i **kooga/česa(?)** - starije);
- **darovniik** - kratica **D.** (po lat. “dâtiiv”, D.) - odgovôra na upit **koomu/čeemu(?)** (i **koomu/če(e)mu(?)**);
- **tužovniik** - kratica **T.** (po lat. “akuzatiiv”, A.) - odgovôra na upit **kooga/ča(?)**;
- **zovniik** - kratica **Z.** (po lat. “vokatiiiv”, V.) - odgovôra na poziv: **eej, oo(j) /oo!**;

- **mestovniik** - kratica **M.** (po lat. “lokativ”, L.) - odgovõra na upiti (na, o, po, va, u . . .) **koomu** (i **kiin**) / **čēemu** (i **čīin**)(?)²²;
- **pomõõniik** - kratica **P.** (**pomõõgããč** / **pomõõgalo** - po lat. “instrumental”, I.) - odgovõra na upiti (s (so’-), za) **kiin/čīin**(?).

Ono “oobčē” znãči da se i upit smii prominiti (kako se promiini rood oli jedniina ↔ množiina). Takoř imãmo: *Kii/Ča letii? Tica/Ooblak letii.; Kõoga/Česa imã (niima)? Ribarov/ribe imã (niima).; Koomu/Čemu se nõdije? Nõdije se divõõjki/dobičt.; Kõoga/Ča gljedaš? Gljedan ovcu/sliku.; Eej/Oo ženo/nevoljo!; Na koomu/čēemu (čīin) seduu? Na njemu/tovaarih/dãskah.; So kiin/čīin siičēe? S braatuõ/Sikiron. (i Sa sikiron.).*

Promina va riiči (imenici, zãmìnici, priidivu, broju) kruz sve paadeže zovee se **skloniitba** (po lat. “deklinãcija”).

4.2.4. O sloovnoj osobi i njeezinih liicih

Sloovna (**gramatikãlna** oli **formãlna**) **osoba** je riič va ričēnici kã imã ulogu kee osobe - prãve oli formãlne. Po varsti, too je redovito imenica, a ako je od druge varstee, na nju opet gljedamo kakoli na imenicu. Koji put je i sakriita - nezgovorena. Svaaka sloovna osoba se more pojaviti u nikomu od (sloovnih oli gramatikãlnih) liic, kojih je (po) **trii** - va jedniini i množiini - odvisno o toomu koja sloovna osoba kojoj (tretoj, ne nuuždno iinõj) osobi obznãnjuje njeezinu glagolsku rãdnju. Va množiini je (“množiinska”) sloovna osoba jedincaati skuup od “jedninskih” sloovnih osõob. Po sloovnih liicih se miinjaju glagoli.

Sloovna osoba (va jedniini/množiini) se pokazuje u

- **paarvomu** (sloovnomu) **liicu** kad govori sãma o sebi (**govorno liice**): *vozin/vozimo, piisaati ču/čemo, kopõ san / kopaali smo, jii bin /jili bimõ* i t.d.;

- **drugomu liicu** kad iina osoba njoojzi o njooj govori (**sugovorno liice**): *voziš/vozite, piisaati čēš/čete, kopõ si / kopaali ste, jii biš /jili bite* i t.d.;

- **trečemu liicu** kad iina osoba o njooj govori trečõj osobi (**negovorno liice**): *vozi/vozu, piisaati čē, kopõ je / kopaali su, jii bi /jili bi* i t.d.

Sloovno liice (sãmo - brez glagola oli priidiva va ričēnici) ne priuzima, pã unda ni ne pokazuje (odkriiva), rood sloovnee osobe. Stooga, kad je sloovna osoba sakriita, njeezino liice nii dostãtno da ričēnica bude posve razumljiva. Da bi se, va takovomu slučãju, ričēnica jãsno osmisliã, glagolin se pridodãju osobne zãmìnice:

²²Po **kiin/koomu/kõomu** ste šõoldi poslaali? Po (jedniin) čõviku (brodu). (Oli: . . . s brodu). Po **kiin/koomu/kõomu** čõviku? (Po **kojiin/kiin** brodu?;

Po **čīin/čēmu/čēemu** ste skõkaali? Po ziidu. Po **kojiin/kiin** ziidu?;

Va **čīin** si to nosii? (M.) **Čēmu/Čēemu** to sluuži? (D.)

va jedniini: *jã, tii uun, unã* (i *onã* - novije; žin. rood), *uno* (i *ono* - novije; sred. rood);

va množiini: *mii, vii uuni, une* (i *one* - novije; žin. rood), *unã* (i *onã* - novije; sred. rood).

Tekar na toov načiin, (sãmo) trečẽ liice more pokãzaati (odkriti) rood od (sakriite) sloovnee osobee. Sve rečeno o sloovnoj osobi i njeezinih liicih moremo sažeeto, a posve strogo i obćenito, prikãzaati ovako:

Neka X, Y i Z označuju bjilo koje sloovne osobe (kađ su jedniinske - $X = \{x\} \equiv x$ i sl. za Y i Z) i neka osoba Y govori (ča oče rečĩ da baaren jedõn $y \in Y^{23}$ govori) osobi Z o osobi X .

Jedniina (ča znãči $X = \{x\} \equiv x$). Ako je $Y = Z = X \equiv x$, unda se sloovnã osoba x pokazuje va *paarvomu liicy*, a osobnã zãminica joj je *jã*;

$x \neq y \in Y$ (koji govori) i $Z \equiv x$, unda se sloovnã osoba x pokazuje va *drugomu liicy*, a osobnã zãminica joj je *tii*;

$x \neq y \in Y$ (koji govori) i $Z \neq \{x\}$, unda se sloovnã osoba x pokazuje va *trečẽmu liicy*, a osobnã zãminica joj je:

- *uun* - čiin je (x) mužkooga roda,
- *unã* - čiin je žinsskooga roda,
- *uno* - čiin je srednjega roda.

Množiina (ča znãči $X = \{x, x', \dots\}$ i postõju baaren dvã $x, x' \in X$, $x \neq x'$). Ako je

$Y = Z = X$, unda se sloovnã osoba X pokazuje va *paarvomu liicy*, a osobnã zãminica joj je *mii*;

$y \in Y$ (koji govori), $y \notin X^{24}$ i $Z = X$, unda se sloovnã osoba X pokazuje va *drugomu liicy*, a osobnã zãminica joj je *vii*;

$y \in Y$ (koji govori), $y \notin X$ i $Z \neq X$, unda se sloovnã osoba X pokazuje va *trečẽmu liicy*, a osobnã zãminica joj je:

- *uni* - čiin je svaaka jedniinska osoba $x \in X$ mužkooga roda *oli* va X imã jedniinskih sloovnih osoob ke su od rãzličitih rodoov,
- *une* - čiin je svaaka jedniinska osoba $x \in X$ žinsskooga roda,
- *unã* - čiin je svaaka jedniinska osoba $x \in X$ srednjega roda.

4.2.5. O dobu i načinu

Doba (vriime) i načiin se odnosu sãmo na glagoli, a uni se minjaju kruz **glagolski obliici**. Glagolski obliici su ovi:

-glagolskã doba (vrimenta);

-glagolski načini;

-ostãli glagolski obliici.

²³označuje pripadnoost

²⁴označuje nepripadnoost

Glagolsko doba pokazuje **kaada** (se) čã rådi, biiva oli dogõdja - u **prošlooosti**, **sadašnjooosti** oli **buduucnoosti** - pã po toomu imãmo **trii osnoovna** glagolska doba. Pojedino glagolsko doba nii jednoznãčno nego se more točnije odreediti po **glagolskomu poddobu**. Takor se glagolsko doba

sadašnje²⁵ deeli na

- **svaaršeno** (po lat. “prezeent perfektui”): *(jã) zguubin, (vi)i doojdete* i t.d.;

- **nesvaaršeno** (oli **trajajuucé**, po lat. “prezeent kontinuiirani”): *(jã) guubin, (vii) dohodite* i t.d. i

- **nastupajuucé** (po lat. “prezeent progresiivni”): *(jã) san (toov, onoov) kii guubin (guubi), (vii) ste (oti, oni) ki dohodite (dohodu)* i t.d.

(niima svaaki glagol sva trii glagolska poddoba sadašnja!);

proošlo se deeli na

- **neodreedeno** oli **obcenito** (neodreedenoga svaršeetka oli krãtnoosti; po lat. “perfekt”): *uun je (z)gubii, uni su (po)lovili* i t.d.;

- **svaaršeno** (“jednokrãtno”, po garšk. “aorist”): *uun zgubi, uni poloviše* i t.d.;

- **nesvaaršeno** (trajajuucé oli “višekrãtno”, po lat. “imperfekt”): *uun gubiše, uni loviše* i t.d. i

- **prijproošlo** (po lat. “pluskvamperfekt”): *uun je bii (z)gubii; uni su biili (po)lovili* i t.d.

(niima svaaki glagol sva trii glagolska poddoba proošla!);

buduucé se deeli na

- **neodreedeno** oli **obcenito** (neodreedenoga počeeetka; po lat. “futuur I.” - paarvi): *tii çeš kopaati, mii çemo poojti* i t.d. i

- **prijbuduucé** (po lat. “futuur II.” - drugi, oli “egzaktni” - točni): *tii budeš kopõ, mii budemo (poo)šli* i t.d.

Triba napomeenuti da se, u danãšnjoj Čakãvščini, svaaršeno proošlo doba jedva kaad čuje, a nesvaaršeno je posvema izčeezlo. K toomu, nastupajuucé sadašnje doba se uporabljã sãmo izniimno: *Aa, tii si (toov/onooov) kii zagoniš/zagoni moje ovce u goru.*

Glagolski načini su

- **zapovidni** (po lat. “imperatiiv”);

- **obvezujuuč** (oli **obligatõorni**);

- **neobvezujuuč** (oli **neobligatõorni**);

- **pogodbeni** (po lat. “kundicionãl”) i

²⁵Postoji jedõn jedicaati glagol (*biti*) koji dopuuščã i vaavik sadašnje doba/vriime (“svedobni” oli “březvrimenski” obliik): *jesõn, jesi, jest/jee, jesmo, jeste, jesu(u)* (p. II.5.5.2.).

- **vooljni** (po lat. “konjunktiiv”).

U **zapovidnomu** glagolskomu načinu razlučujemo trii podnačina:

- **obični**, (za sva sloovna liica izim paarvoga va jedniini): *piiši, neka piiše; piišimo, piišite, neka piišu* - od glagola *piisaati*;

- **žurbeni oli prešni** (ne svi glagoli i sãmo za trii sloovna liica): (*tii skoč; skoč'mo, skoč'te* - od glagola *skočiti* i

- **neodgodivi oli časoviti** (tekar nikolikor glagolov i sãmo za trii sloovna liica - jednako za sva): *iša, poja, tira* - od glagolov *išaati, pojaati, tiraati* reedun.

Vele reedki su glagoli koji dopuušãaju sva trii zapovidna podnačina, a jedõn od njih je *viiti*: *vidi, neka vidi, vidimo, vidite, neka vidu; vid, vidmo, vidte; vee*.

Obvezujuuã (oli obligatoorni) način more biti

- **obični** i

- **strogi** (oli **neumoljivi**),

a dopuušãaju ga sva sloovna liica va sviih dobih.

Obični se izriiče spomoãu glagola *tribati*, kii put i *tukaati*: *triban (tukã mi) kopaati . . . , tribaju (tukaaju / tukã jin) doojti* (doba koo ovde odgovãra je - sadašnje);

strogi se izriiče spomoãu glagola *muraati*: *murõ san kopaati . . . , muraali su doojti* (doba koo ovde odgovãra je - proõšlo).

Po istomu pravilu, ali s glagolun *imaati*, tvõri se neobvezujuuã (oli neobligatoorni) način: *imaati çu kopaati . . . , imaati çemo doojti* (doba koo ovde odgovãra je - buduuãe).

Pogodbenin načinun se izriiče moguãnoost oli zãmisal obçenito, spomoãu glagola *biti*. Odnõsi se na

- doba **buduuãe** (po lat. “kundicionãl I.” - paarvi): *kopõ bin/biš/bi . . . , kopaali bimo/bite/bi*;

- doba **proõšlo** (po lat. “kundicionãl II.” - drugi): *bii bin/biš/bi kopõ . . . , biili bimo/bite/bi kopaali*.

K toomu, pogodbeni načini dopuušãaju slãganje s onimi obvezujuuãmi i neobvezujuuãmi: *triba bin kopaati, nuraali bite doojti, bii biš imõ pilaati* i t.d.

Vooljni način je sličan pogodbenomu, a izriiče volju oli želju (brez zãhtiva oli izriičite molbee) spomoãu glagolov *h(o)titi* (niki put i *želiti*) i *biti*: *h(o)tii bin kopaati, biili bimo h(o)tili/želili pivati* i t.d.

Ostãli glagolski obliici jesu

- **glagolski priidivi**;

- **glagolski priilozi**;

- **neodređeni glagolski obliik**.

Glagolski priidivi moru biti

- **rādni sadāšnji**: *daržeečġ* (-a, -e) (i *daržeečġ*), *hodeečġ* (-a, -e) (i *hodeečġ*), *kipuucġ* (-a, -e), *kopajuucġ* (-a, -e), *misleečġ* (-a, -e), *pijuucġ* (-a, -e), *postojeečġ* (-a, -e), *putujuucġ* (-a, -e) (i *putujuucġ*), *tečuucġ* (-a, -e) (kii teče²⁶), *tekuucġ* (-a, -e) (ča teče) i t.d.;
- **rādni proošli**: *kopō/-aala*, *-aalo*, *pii/-la*, *-lo*, *(na-, po-)teka/-eekla*, *-eeklo*, *(va)zee/-la*, *-lo* i t.d.;
- **tarpmi**: *kopān/-na*, *-no*, *pijeni/-na*, *-no*, *natečiin* (*natečeni/-a*, *-o*), *vazeet* (*vazeeti/-a*, *-o*) i t.d.

Glagolski priilozi moru biti

- **sadāšnji** (po lat. “prezentni participij”; rāzlikuju se od priidivov rādniġ sadāšnjiġ mužkooga roda sāmō po čōstoj promini “e ↔ u” i težijnskomu slogu): *daržuucġ*, *hoduucġ/hodečġ*, *kopajučġ*, *misleečġ/mislečġ*, *pijuucġ*, *postojučġ*, *putujučġ*, *tečuucġ* (kii), *tekuucġ* (ča) i t.d.;
- **proošli** (po lat. “perfektni participij”): *hodiŋši*, *kopāŋši*, *piŋši*, *tekaŋši*, *(va)zeeŋši* i t.d.

Neodređeni glagolski obliik (po lat. “infinitiv”): *biti*, *h(o)titi/htiti*, *dojti*, *(do)hoditi*, *(z)kopaati*, *(po)piti*, *rihati*, *(za)lečġ*, *ležaati*, *(za)pečġ*, *(po)sičġ*, *(na)tečġ*, *(va)zeeti*, *(va)zimati* i t.d.

²⁶Glagol “tarčaati” se je dāvmō zgubii (još se čuje *potarkiivaati*); zaminjuje ga dvoznāčni glagol *tečġ*; od “tarčaati” su ostaali sāmō *tark*, *tarka*, *tarkomice* (prlg.) i *tarkaavica* (proliv), ali se i unē vele reedko čuju.

II. PROMINJIVE RIČI PO VARSTAH

1. IMENICE I NJIHOVA PROMINA - SKLONITBA

1.1. O IMENICAH OBČENITO

Imenica je rič kojon se imenuje (nadiiva ime) koje bič, koja stvār oli koji pojāv. Sve imenice deelimo na **oobčē**, **vlastite** i **skuupne (sbiirne)**.

Oobčā imenica je imeno **zajedniško** sviin bičn, stvārin oli pojavin od iste varstee: *čovik*, *žena*, *diite*, *riba*, *tica*, *kokoša*, *ovca*, *stablo*, *tars*, *māstlina*, *polje*, *kamik*, *stena*, *bardo*, *vriča*, *gruun*, *lōmp*, *mīisal*, *rāst* i t.d.

Vlastita imenica je imeno nadiveno **pojedinomu** biču oli stvāri kakoli i **jedincaatin** skupin i njihovin člānin: *Ivōn*, *Domagooj*, *Marija*, *Vuuga*, *Gromovnik*, *Veli Rāt*, *Zāgreb*, *Pāg*, *Karka*, *Velebit*, *Zemlja*, *Mīsec*, *Harvāti*, *Harvāt*, *Mađari*, *Mađar* i t.d.

Skuupna imenica je imeno za **skuup istovarstnih oli istonāminskih** bič, stvāri oli pojavov (zamišljenih ko da su celiine): *alāt*, *bračča*, *ditca*, *cvečē*, *garmljaavina*, *glād*, *groozdje*, *hrāna*, *jaanjad*, *klāsje*, *kamiinje*, *koščēe*, *liščē*, *nārod*, *smečēe*, *ždribad* i t.d. Sve one su va sloovnoj (gramatikālnoj) jedniini, ali nike dopuuščaju i množiinu - više različitih istovarstnih skupov: *alāti*, *garmljaavine*, *liščā*, *nārodi* i t.d. Ali, triba reč da imā i takovih ke su u običnoj jedniini, a i skuupne su, i još postojū pripadajučē jin (“prāve”) skuupne imenice: *sime/simeno* (množ. *simena*) i *simenje*.

Od sviih oobčāih imenic za stvāri moremo razlučiti one koje označuju varste od tvāri od kojih su načinjene stvāri. Too su **gradiivne** imenice: *darvo*, *driivo*, *gvoozdje*, *kāmik*, *kapus*, *koreenje*, *kruh*, *leed*, *māst*, *slanina*, *viino*, *ulje*, *zeemlja*, *zrāak* i t.d.

Od sviih imenic moremo razlučiti i one koje se izvodu od glagolov spomoču nastāvkov **-(ō)nje**, **(e)enje**, **-je(e)nje**, **-čē** i **-čenje** (-tje, -tjenje). Too su **glagolske** imenice: *gljedanje*, *ribanje*, *brānje*, *kopānje*, *očovičeenje*, *buudenje*, *pijeenje*, *parčenje*, *razsuučē*, *svanuučē* i t.d.

Imenice se moru razvarstati i na **stvārne** (“**opipljive**”) i **nestvārne (mislene)**. Stvārna imenica označuje bič, stvār oli pojāv obstoojnoost kojega moremo ustanoviti spomoču naaših peet čuul: *čovik*, *riba*, *stablo*, *kuča*, *kamik*, *moore*, *Sunce*, *svitloost*, *zvuk*, *kurenat* i t.d. Nestvārna imenica označuje bič, stvār oli pojāv koji/ča zamišljamo, a ostvārīti se more, ali ne murā: *učeenje*, *pivanje*, *hood*, *leet*, *mīisal*, *tuuga*, *raadost*, *mlaadost*, *stāarost*, *dobrota*, *ljubāv* i t.d.

1.2. IMENICE MUŽKOOGA RODA

Harvātske imenice mužkooga roda imaju, načeelno, na kraju suglāsNIK. iznimke su nika vlastita imena i imena za žitelji po pribivališčh (*Boorna*,

Braanko, Harvoj(e), Roko, Šiime, Bilji, ižaani, spličani ...) i još nike usvojene tujiinske riči (*dinamo, kakaao, Mišo, Ubu ...*).

1.2.1. Imenice mužkooga roda na suglāsnik - skloniitba

Jedniina. Sve imenice mužkooga roda na suglāsnik (i one skuupne i gradiivne) dobiijaju u rodovniiku nāstaavak “-a”, a u darovniiku i mestovniiku nāstaavak “-u”. U tužovniiku, one ke označuju čā nežiivo oli rastliinje (biilje) se ne miinjaju, a one ke označuju čā žiivo (izim rastliinja) dobiijaju nāstaavak “-a”. Po koji put istā imenica more označiivaati čā žiivo i nežiivo (*raak, sklizāč*), ali se pravilo ne miinja. U zovniiku su nastāvci “-e” oli “-u”. Nič više jih dobiija “-e”, a ove dobiijaju “-u” (ali imā i iznimak):

ke se svaršuju na *c, č, č/, d* (iznimka: *did* i *dr.*) *đ, j, l, lj, nj, s* (iznimke su nika vlastita imena: *Isus*), *š, z, ž*;

- ke se svaršuju na $(a/\overset{\circ}{a})a/\overset{\circ}{a}c$ (*a* postojan), *ār, ic, iz, č(a/\overset{\circ}{a})c, č(a/\overset{\circ}{a})k, d(a/\overset{\circ}{a})k, t(la/\overset{\circ}{a})k, z(la/\overset{\circ}{a})k (*a/\overset{\circ}{a}* nepostojani);*

- usvojene tujice ke se svaršuju na *k, g, h*.

Nikolikor imenic na “-b”, “-h”, “-k”, “-r” dopuušča u zovniiku, osin “-e”, i “-u”. (Za “-h” i “-k”, ako ne nastuupi nebčanje - sāmo “-u”!). U mestovniiku je redovito nāstaavak “-u”, a u pomočniiku su nastāvci “-u” oli “-un” po pravilu: ako je “s(a)”, unda je “-u”, a ako je brez “s(a)”, unda je “-un”. Ali valjā reč da se “s(a)” čōsto čuje i kad ne triba (kad se rādi o pomōgaalu), i da je upit **vaavik** “so kiin(čiin?”). Još triba napomeenuti da su pri skloniitbi dogōđjaju i promine opiisane u odiiljku I.3.: nepostojano “a”, “ā” i “ō”; oživljeno “a”, “ā”, “e” i “o”; promina “č ↔ š”, “č ↔ t”, “s ↔ š” i “z ↔ ž”; nepostojano “k”, “g” i “h”; nebčanje; piskanje; jotanje - sve uz množtvo iznimak.

Uzorak 1. (a) Sklānjaati čemo (va jedniini) imenice *mladič/, raak, kapus, legut, stool*:

I.	mladič	raak	kapus	legut	stool
R.	mladiča	raaka	kapusa	leguta	stola
D.	mladiču	raaku	kapusu	legutu	stolu
T.	mladiča	raaka	kapus	legut	stool
Z.	mladiču	raače	kapusu	legute	stolu
M.	mladiču	raaku	kapusu	legutu	stolu
P.	mladičuṅ	raakuṅ	kapusuṅ	legutuṅ	stolu(un)

(b) Isto za *garmōlj, pic, člānāāk, uuzrok, riiz*:

I.	garmôlj	pic	člānāāk	uuzrok	riiz
R.	garmôlja	pica	člānka	uuzroka	riiza
D.	garmôlju	picu	člānku	uuzzoku	riizu
T.	garmôlja	pica	člānāāk	uuzrok	riiz
Z.	garmôlju	picu	člānče	uuzroče	riizu
M.	garmôlju	picu	člānku	uuzroku	riizu
P.	garmôljun	picun	člānkun	uuzrokun	riizun

(c) Od *zuub* je Z. *zuubu*, od *kruh* - *kruše*, od *zlaak* - *zlače* (i *zlāku* - novije), od *tovār* - *tovaare*, od *boor* - *boru*, od *fijaanak* - *fijańče* (i *fijańku*), od *zubāc* - *zubāče* i t.d.

(d) Vlastita imena od ove varstee sklānjaju se na opisani načiin brez iznimke: *Garžān*, *Garžaana*, *Garžaganu*, *Garžaana*, *Garžagane*, *Garžaganu*, *Garžaganu*.

Množiina. Svaaka imenica mužkooga roda na suglāsnik dobijja u množiini (I.) nāstaavak “-i” (na jedniinu, I.). K toomu, moru se dogoditi promine opisane u odiiljku I.3., a more se i težiinski slog primeestiti. Još triba naglāsiti da ove imenice imaa ju dvii množiine: **māālu** oli **dvojiinu** (od dvā do četire) i **velu** oli **prāvu** (od peet na više). Rāzlika se očituje u rodovniiku: u dvojiini se, nājčašče, pomiče težiinski slog z jedniinee, a u veloj množiini je redovito nāstaavak “-(o)ov”. U darovniiku je nāstaavak “-(i)in” (kaad i kaad se čuje i “-imin”). U tužovniiku je imenica istā ko i u imenovniiku osin za nika vlastita imena kad dobijja nāstaavak “-e”, a u zovniiku je redovito istā ko i u imenovniiku. U mestovniiku je nāstaavak -i(i)h”, a u pomočiiku - “-imi”.

Uuzorak 2. (a) *Vela* (i *māla* - R. i T.) množiina od imenic ’z Uuzorka 1.(a) (*kapus* - kakor negradiivna!):

I.	mladič	raaci	kapusi	leguti	stolli
R.	mladiča	raaka	kapusa	leguta	stola
	mladičov	raakov	kapusov	legutov	stolov
D.	mladičin	raacin	kapusin	legutin	stoli(i)n
T.	mladič	raaci	kapusi	leguti	stoli
Z.	mladič	raaci	kapusi	leguti	stoli
M.	mladičih	raacih	kapusih	legutih	stoli(i)h
P.	mladičimi	raacimi	kapusimi	legutimi	stolimi

Pod ovu sklonitbu spaada i imenica *vlāsi* (u jedniini *vlās* - **žinskii** rood u osnoovnomu značenju, p. 1.3.2., a **mužkii** rood kad ukazuje na vaarlo mālu debljiinu oli količiinu česa): rodovniik māle množiinee je *vlāsi/vlāsa* - kakoli va jedniini, a *vele* - *vlāsov*.

One va Uuzorku 1., pod (b) i (c) (negradiivne!), sklānjaju se po istih pravilih, a **vlastito** ime (množiina) gree ovako: *Garžagani*, *Garžaganov*,

Garžaaniin, Garžaani, Garžaani, Garžaanih, Garžaanimi. (Ovoo se ne smii pobarkati sa stanovniicin z meesta “Garžaan”: Uun je *garžaani*, a una *garžânka*; unî su *garžaane*, a une *garžânke!*)

(b) Zanimljiva je naglâsna rãzlîka pri skloniitbi nîkih glasovno sliçnih imenic:

jedniina: *muuž/puuž muuža/puuža, muužu/puužu, muuža/puuža, muužu/puužu, muužu/puužu, muužun/puužun;*

množiina: *muuži/puuži, muužov/puužov, muužin/puuži(i)n, muuži/puuži, muuži/puuži, muužih/puuži(i)h, muužimi/puužimi.*

(c) Rãzlike meju jedniinon i mãlon i velon množiinon, pokãzaati ðemo na riiçi *pod*:

jedniina: *pod, poda, podu, pod, pode, podu, podu(un);*

množiina: *podî, poda/podov, podî(i)n, poda/podî, podî, podî(i)h, podîmi.*

Na istii nãçiin se sklãnjaju *brood* i *rood* (kaarvni oli sloovni). Ali kad se misli na *rood* = *uurod*, unda je skloniitba ovakova:

rood/uurod, (uu)roda, (uu)rodu, rood/uurod, (uu)rode, (uu)rodu, (uu)rodun;

(uu)rodî, (uu)rodov, (uu)rodin, (uu)rodî, (uu)rodî, (uu)rodih, (uu)rodîmi.

Imenica *gruun* (oli *gruum* - redje) va ostãlih paadežih vraaça “-om”: *groma,, gromu* i t.d.; *gromi/gromî, gromov/gromov, gromiin/gromin* i t.d.

Spomeenimo ovde i imenicu *kaap* (mužkooga roda: “Va voomu viinu nii ni *kaapa* vodee.”; umanjenica joj je *kapiç*) kã **nîima množiinû** (a nii skuupna ni gradivna!). Va množiinî se pojavljuje *kãpi* od istoznaçne imenice žinskooga roda - *kãp/kãplja* (“Va voomu viinu nii ni *kãpi/kãplje* vodee.”; umanjenica joj je *kãpljica*). Pridodãjemo i imenicu *dãž* kã se redovito ÷uje (“kiša” se ÷uje reedko i i to u prenesenu smiislu: *Uun bi popi kišu boožju!* - pijanduura/pijaanac): *dãž, dažja, dažju ...; dažji, dažjoov, dažjin ...*

Napokon, evo i dvii imenice ke va veloj množiinî u rodovniiku odstupuaju od pravila: *dãn* i *põn* (težiinska mera). Od *dãn* je - *dãân*, a od *põn* je - *põõni*. (Va nîkih meestih/govorih poçinje veç od **trii** - kakoli za *kilo*: dvã *kila*, trii *kila/kiili*, ali ÷ašçe od **peet!**).

1.2.2. Imenice mužkooga roda na samoglãsnik²⁷ - skloniitba

Jedniina. Paarvo, strogo pod ovo spaadaju sãmo mužke imenice na “-o”. Sve ke su na “-a”, “-e”, “-i”, “-u” (a nii “-u(l)”), nãjçašçe su vlastita imena i nîmajû mužkii sloovni rood po sebi, a one na “-ã”, “-õ” oli “-u(l)” su, strogo govoreeç, na “-l” (ko se u I. ne zgovõra: *muu(l)*,

²⁷Postoji (baaren) jedna imenica mužkooga roda na samoglãsnik kã **nii prominjiva**: *puuta* (“x” - kuut meju zuubimi na piili).

žmuu(l), pucā(l)). Jediine na “-e” ke imaaju mužkii sloovni rood po sebi jesu vlastita imena na “-oj(e)”. Sklonjitba sviih iinih odvisi o rodu koji jin je prideeljen.

Za imenice na “-o” nastavci su (jedniina): “-a”, “-u”, “-a/-o” (čã žiivo izim rastlinja / rastlinje oli čã nežiivo), “-o”, “-u”, “-u(n)”.

za one na “o” oli “-oj(e)” - muž. r. po sebi: “-a”, “-u”, “-o”, “-o”, “-u”, “-uu”;

za one na “-e” - muž. r. prideeljen: “-e”, “-i”, “-u”, “-e”, “-i”, “-oou”;

za one na “-i” - muž. r. prideeljen: “-a”, “-u”, “-a”, “-i”, “-uu”, “-uuu”;

za one na “-i” - vlastito mužko ime. po mužkoomu priidivu: “-oga”, “-omu”, “-oga”, “-i”, “-omu”, “-in”.

Uzozorak 3. Sklãnjaati \varnothing mo (va jedniini) imenice , sãldo Iivo, Harvoj(e), Iive (p. i imena bez svojega roda - 1.5.1.), Bilji, Beeli:

I.	s <u>ã</u> ldo	I <u>ivo</u>	Harvoj(e)	I <u>ive</u>	Bilj <u>i</u>	Beel <u>i</u>
R.	s <u>ã</u> lda	I <u>iva</u>	Harvoja	I <u>ivee</u>	Bilj <u>a</u>	Beeloga
D.	s <u>ã</u> ldu	I <u>ivu</u>	Harvoju	I <u>iv</u> i	Bilj <u>u</u>	Beelomu
T.	s <u>ã</u> ldo	I <u>iva</u>	Harvoja	I <u>ivu</u>	Bilj <u>a</u>	Beeloga .
Z.	s <u>ã</u> ldo	I <u>ivo</u>	Harvoje	I <u>ive</u>	Bilj <u>i</u>	Beel <u>i</u>
M.	s <u>ã</u> ldu	I <u>ivu</u>	Harvoju	I <u>iv</u> i	Bilj <u>uu</u>	Beelomu
P.	s <u>ã</u> ldu <u>u</u>	I <u>ivu</u> <u>u</u>	Harvoju <u>u</u>	I <u>ivo</u> <u>u</u>	Bilj <u>uu</u> <u>u</u>	Beel <u>in</u>

Strãna imena na “-i/y” sklãnjaju se kakoli Bilji (*Toni/y, Tona, Tonu* . . .), osin onih (i naãsih) na “-c(č)ki/y” oli “-s(š)ki/y” ke se sklãnjaju ko i Beeli (*Pisãnski/y, Pisãnskoga, Pisãnskomu* . . .).

Množiina. Ovde je vãžno reçi da zkrãçena imena niimaju “svoju” množiinu nego se vraçaju na puna imena. *Boožo/Boože/Daaro/Dãre* ← *Božidãr* ↔ *Božidãri/Božidari, Iivo/Iive ← *Ivõn* ↔ *Ivaani, Peero/Peere* ← *Petar* ↔ *Petri* i t.d. (Umanjenice *Božic/, Ivic/, Peric/* i t.d. se sklãnjaju kakoli *mladiç!*) Po toomu, buduuç da niima posebniih sluçajov, dosta je (velu) množiinu pokãzaati na prãvomu uuzorku.*

Uzozorak 4. Sklãnjaati \varnothing mo (va veloj množiini) imenice *Roko*, *dinamo*, *raadijo*, *Harvoje*, *Bilji* i *Beeli*.

I.	Roc <u>i</u>	dinam <u>i</u>	Harvoj <u>i</u>	raadij <u>i</u>	Bilj <u>i</u>	Beel <u>i</u>
R.	Rok <u>o</u> ov	dinam <u>o</u> v	Harvoj <u>o</u> v	raadij <u>o</u> v	Bilj <u>o</u> ov	Beel <u>i</u> ih
D.	Roc <u>i</u> in	dinam <u>i</u> n	Harvoj <u>i</u> n	raadij <u>i</u> n	Bilj <u>i</u> in	Beel <u>i</u> (i)n
T.	Roc <u>i</u>	dinam <u>i</u>	Harvoj <u>i</u>	raadij <u>i</u>	Bilj <u>i</u> (h)	Beel <u>i</u> .
Z.	Roc <u>i</u>	dinam <u>i</u>	Harvoj <u>i</u>	raadij <u>i</u>	Bilj <u>i</u>	Beel <u>i</u>
M.	Roc <u>i</u> h	dinam <u>i</u> h	Harvoj <u>i</u> h	raadij <u>i</u> h	Bilj <u>i</u> (i)h	Beel <u>i</u> h
P.	Roc <u>i</u> mi	dinam <u>i</u> mi	Harvoj <u>i</u> mi	raadij <u>i</u> mi	Bilj <u>i</u> mi	Beel <u>i</u> mi

Uzozrak 5. Imenica *jazik* ima dva značenja: *jazik* - va ustih (parvootno) i *jazik* - kakoli govor (drugootno). Po sklonitbi jih se more jasno razlučiti:

I.	<i>jazik</i> (va u.)	<i>jazik</i> (g.)		<i>jazici</i>	<i>jazici</i>
R.	<i>jazika</i>	<i>jazika</i>		<i>jazika</i>	<i>jazika</i>
D.	<i>jaziku</i>	<i>jaziku</i>		<i>jazicim</i>	<i>jazicim</i>
T. (Jedn.)	<i>jazik</i>	<i>jazik</i>	(Množ.)	<i>jazici</i>	<i>jazici</i>
Z.	<i>jaziče</i>	<i>jaziče</i>		<i>jazici</i>	<i>jazici</i>
M.	<i>jaziku</i>	<i>jaziku</i>		<i>jazicim</i>	<i>jazicim</i>
P.	<i>jaziku(un)</i>	<i>jaziku(n)</i>		<i>jazicimi</i>	<i>jazicimi</i>

1.3. IMENICE ŽINSKOOGA RODA

Imenice žinskooga roda večinon se svaršuju na “-a” pa čemo s njimi počoti.

1.3.1. Imenice žinskooga roda na “-a” - sklonitba

Jedniina. Sve imenice žinskooga roda na “-a” dobijaju u rodovniiku nastavak “-ee” čin je težinski slog na kraju, a nastavak “-e” čin težinski slog nii na kraju. U darovniiku i mestovniiku je sviin (osin poimeničenin priidivin: *Dunboka* ↦ *Dunbokoj*) nastavak “-i”, **brez piskanja** (tek se u najnovije doba čuje *ruuki* i *ruuci*, *nogi*, i *nozi*, *svarhi* i *svarsi*). U tužovniiku je nastavak “-u”, a u zovniiku je, najčastje - “-o” (skoro sve oobče imenice), a redje “-a” (nika imena) oli “-e” (struke!). Ovde triba pripomeenuti da nika **vlastita imena** dopuščaju i (samostalni) zovniik jednak imenovniiku (*Aanko!*/*Aanka!*, ali redovito: *O, Aanko moja!*). U pomočniku su nastavci “-oo” (težinski slog na kraju), iznimno “-oon”, oli “-o” (težinski slog nii na kraju), redje “-on”, nastavak “-on” je redovito brez “s(a)”.

Uzozrak 1. Sklanjaati čemo, parvo va jedniini, imenice *kuča*, *noga*, *svarha*, *meštrovica*:

I.	<i>kuča</i>	<i>noga</i>	<i>svarha</i>	<i>meštrovica</i>
R.	<i>kuče</i>	<i>nogee</i>	<i>svarhee</i>	<i>meštrovice</i>
D.	<i>kuči</i>	<i>nogi</i>	<i>svarhi</i>	<i>meštrovici</i>
T.	<i>kuču</i>	<i>nogu</i>	<i>svarhu</i>	<i>meštrovicu</i>
Z.	<i>kučo</i>	<i>nogo</i>	<i>svarho</i>	<i>meštrovice</i>
M.	<i>kuči</i>	<i>nogi</i>	<i>svarhi</i>	<i>meštrovici</i>
P.	<i>kučon</i>	<i>nogoon</i>	<i>svarhoon</i>	<i>meštrovicon</i>

Kakor *kuča* sklanjaju se *mriža*, *riba*, *tiikva* i t.d., kakor *noga* - *steena*, *ziima*, *žena* i t.d., kakor *meštrovica* - *tovaarica*, *travarica*, *podlaanica* i t.d.

Množiina. Sve imenice žinskooga roda na “-a” va množiini dobijaju naštaavak:

u imenovniiku “-e” (težiinski slog se ne pomiče);

u rodovniiku ostaaaje sãmo koren s dugin zãdnjin samoglãsnikon (izniimno istiiin - vela množiina), a ako su zãdnji suglãsnici “k”, “l”, “lj”, “m”, “gn”, “kn”, “nj”, “r” oli “v”, oli se produžuje zãdnji samoglãsnik oli umeče pomočno “a” oli “ã” (*baale/bãl, igle/igãl, kocke/kocak, piisme/pisam, piile/piil, tuke/tuuk, tunje/tuunj, zemlje/zemãlj, (≠ zeemlja/zeemlje), žene/žeen*);

- u darovniiku - “-an” (težiinski slog nii na kraaju) oli “-ãn” (težiinski slog na kraaju);

- tužovnniik je jednaak imenovniiku, a takor i zovniik;

- u mestovniiku - “-ah” (težiinski slog nii na kraaju) oli “-ãh” (težiinski slog na kraaju);

- u pomočniiku “-ami”.

Uuzorak 2. Sklãnjaati čemo imenice ’z Uuzorka 1.

I.	kučē	nogē	svarhē	meštrovīce
R.	kučē	nogē	svarhē	meštrovīce
	kuuč	noog	svaarh	meštrovīc
D.	kučãn	nogãn	svarhãn	meštrovīcan
T.	kučē	nogē	svarhē	meštrovīce
Z.	kučē	nogē	svarhē	meštrovīce
M.	kučãh	nogãh	svarhãh	meštrovīcãh
P.	kučãmi	nogãami	svarhãami	meštrovīcãmi

Skuupne i gradiivne imenice žinskooga roda na “-a” (*braaçã, dičca, hrãna, garmljaavina, slaama, slãna, slanina, zeemlja* i t.d., kakoli i brezjedniinske *gaáčē, gãc/, ...* i njooj nãlične) sklãnjaju se na istii nãčiin.

Još napomenimo da imenican na “-nja” (*kriivnja, rãdnja, žuudnja ...*) u rodovniiku od vele množiinee odpaada naštaavak “-a” (*kriivnj, rãdnj, žuudnj ...*), ali se to sveto više guubi. Tako jin se rodovniik od vele množiine pomaalo zjednačuje s imenovniikun od jedniinee.

1.3.2. Imenice žinskooga roda brez naštaãvka - skloniitba

Jedniina. Za sve imenice žinskooga roda brez naštaãvka vriidu ovã pravila:

- tužovnniik je jednaak imenovniiku;

- va pomočniiku se svaršuju n “-i” oli “-u”;

- va sviih ostãlih paadežih je naštaavak “-i”.

Pri toomu se guubu nepostojani samoglãsnici (po I.3.1.), a u pomočniiku

- **pomõgaalu** (s(a)), po **jotanju** (I.3.6.), imenice na

- “-a(l)” dobijaju naštaavak “-šlju”;

- “-o(l)” oli “-v” (*soo(l), splāv, ljubāv*) - “-lju”;
- “-a(a)st/-āst” oli “-o(o)st/-ōst” (*kripost, māst*) - “-šču”;
- “-č”, “-r”, “-s”, “-š”, “-z” oli “-ž” (*riič, hčeer, vlās* - u množ. muž. rood!, *rāzkoš, sluuuz,, lāž*) - “-ju”;
- “-t” (*smaart*) - “-ču”.

K toomu, i dužiinja od samoglasnikov se čōsto miinja.

Uzozak 3. Pokāžimo to na ovijih nikolikor: *bool, kāp, raadost, nooc/, svitloost* (od Sunca oli sviiočee; drugo je *sviitlost* - kakor čistoča i sjājnoost!).

I.	bool	kāp	raadost	nooc/	svitloost
R.	boli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
D.	boli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
T.	bool	kāp	raadost	nooc/	svitloost
Z.	boli	kāpi	raadost	noči	svitloosti
M.	boli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
P.	boli/boolju	kāpi	raadosti/-šču	noči/-u	svitloosti/-šču

Na istij načiin se sklānjaju i sool, riič, mooč/, koost, nenāviidnoost, nježnoost, jesen i njiin slične imenice žinskooga roda.

Množiina. Ovijin imenican se u množiini dodāje nāstaavak “-i”, rodovniik je jednak imenovniiku, u darovniku je nāstaavak “-in”, u mestovniiku “-ih”, a sve ostālo je kakoli za imenice na “-a”; jedijino se još težiinski slog čōsto pomiče kad se zamijinu jedniina ↔ množiina (vela i dvojiina): jedne (brooj) / jednee (neodreeč. zam.) *noči* ↔ dvii (oli više) /svaake *noči*.

Uzozak 4.

I.	booli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
R.	booli	kāpi	raadosti	noči/nooc/	svitloosti
D.	boolin	kāpin	raadostin	nočin	svitloostin
T.	booli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
Z.	booli/booli	kāpi	raadosti	noči	svitloosti
M.	boolih	kāpih	raadostih	nočih	svitloostih
P.	boolimi	kāpimi	raadostimi	nočimi	svitloostimi

Pod ovu sklomitbu spaada i imenica *paarsi* (sāmo množiina).

Pokāžimo ovde i kakor se sklānjaju vlastita množiinska žinskā imena na *-i*, a u stāro doba su biila na *-e*. Za uuzozak vazmimo ime od sela Sāli (prija Sāle²⁸) na Dugomu Otoku.

Sāli/Sāle, Sāli/Sālii, Sālin/Sāliin, Sāli/Sāle, Sāli/Sāle, Sālih/Sālih, Sālimi/Sālimi.

²⁸Danās u Vel’artuu mlaadji naraštaj govori sāmo *Sāli*. A da se je u stāro vriime govoriilo *Sāle* dokazuju i saada rābeeči sklopi: *pooji na Sāle* (i *naa’Sale*), *biti na Sālih* i *dooji od Sālih*. (Isto je sa skloniidbon od *Kāli/Kāle*.)

Uuzorak 5. Imenica *karv* (“a” je sãmo maalo produužen; neredko se govori i *kaar* - s nãglasno maalo drugačijon skloniitbon!) je jedinkaata(?) neskuupna (p. *goorjēe*, *voçēe* i sl.) po toomu ča joj se i va jedniini darovniik i mestovniik moru rãzlikovaati. Pridodãjemo *maater* (kã je jedinkaata(?) po toomu ča dopuušča da joj i zkrãceni zovniik služi kakoli imenovniik) i *hçeer*.

I.	ka(a)rv / kaar	kaarvi
R.	kaarvi	kãrv (kaarvi)
D.	kaarvi	kaarvin
T.	ka(a)rv/kaar	kaarvi
Z.	kaarvi	kaarvi
M.	karvi/kaarvi	kaarvih
P.	karvi (karvlju) / kaarvi (kaarvlju)	kaarvimi

Za dopunu, umanjenica od *karv* (*kaar*) je *karvica* (pã daalje: *karvičica*), a uvečanica - *karvičina* (pã daalje: *karvurina*). Po dvostrukosti nãlik ovoj je imenica mužkooga roda *paarst/parst* (množ. *paarsti*): R. *paarsta/parsta*, D. *paarstu/parstu* . . . , M. *paarstu/parstu*, P. *paarstun/parstun*.

I.	maater/ hçeer (maati//hçei)	maatere/hçere
R.	maatere/hçeree	maatere/hçere maater/hçeer
D.	maateri/hçeri	maateran/hçerãn
T.	maater/hçeer	maatere/hçere
Z.	maatero/hçeri (maati/hçerce)	maatere/hçere
M.	maateri/hçeri	maaterah/hçerãh
P.	maateron/hçeroon	maaterami/hçeraami

Kaad i kaad se u tužovniiku čuje i *maateru/hçeru*.

Na kraaju, evo imenice žinskooga roda kojooj se darovniik i mestovniik jãsno rãzlikuju i va jedniini:

paamet, *paameti*, *paameti*, *paamet*, *paameti*, *pame(e)ti*, *paameçu*;
paameti, *paameti*, *paametin*, *paameti*, *paameti*, *paameti*, *paameti*, *paameti*.
 (“Njigovoj paameti faali zeeru soli.” “Biilo mi je na pameti, a saad san zaburaavi.”)

1.4. IMENICE SREEDNJEGA RODA

Imenice sreednjega roda se, nãçeelno, sklãnjaju kakoli imenice mužkooga roda na suglãsniik, izim u rodovniiku od množiinee, di guubu nãstaavak (samoglãsniik) kakoli imenice žinskooga roda na “-a”. Po skloniitbi se razlučuju na dvii skupine: jednakosložne (*vela veçina*) i nejednakosložne (*manjiina*). One jednakosložne imaju va korenu, u sviih paadežih izim u rodovniiku od množiinee (ako se ne pojãvi pomoçni samoglãsniik!),

istii brooj slogoov (*kol-o, kol-a, kol-u ...; kol-a, kool, kol-in ...*), a nejednakošložne imaaju u imenovniiku, tužovniiku i zovniiku, va **jednii**, po jedôn slog maanje nego u ostâlih paadežih (*vim-e, vimen-a, vimen-u, vim-e ...; vimenâ, vimenâ/vimen-â, vime-nin, vimen-a ...*)²⁹. Napomeenimo da se va žiivu govoru čōsto čuju **dvii vele množiine** za imenice od jednakošložne promine koje se rāzlikuju po težiinskomu slogu. Uz njih postoji i nikolikor imenic ke imaaju dvii **vele množiine drugačije varstee** (*čudo: čuda/čudeesa, nebo: neba/nebeesa, teelo: teela/teleesa ...*). Triba još reč̄ da se, neredko, težiinski slog pomiče od nuutra kraaju oli obrātno kakor se minja jedniina - množiina.

1.4.1. Imenice sreednjega roda od jednakošložne promine - skloniitba

Uzorak 1. (Jedniina) Sklānjaati čemo ove imenice: *selo, veslo, sidro* (starije: *sidro*), *jâje, razsuučē*.

I.	selo	veslo	sidro	jâje	razsuučē
R.	sela	vesla	sidra	jâja	razsuučâ
D.	selu	veslu	sidru	jâju	razsuuču
T.	selo	veslo	sidro	jâje	razsuučē
Z.	selo	veslo	sidro	jâje	razsuučē
M.	selu	veslu	sidru	jâju	razsuuču
P.	selu(un)	veslu(un)	sidruŋ	jâjuŋ	razsuučuŋ

Na istii načiin se sklānjaju skuupne, glagolske i gradiivne imenice (od kojih niki imâju i množiinu): *cveečē, goorjēe, groozdje, gvoozdje, simenje, vočēe; imânje, pivanje, plaavanje, sijanje, svanuučē, živiljeenje, driivo, darvo* (imâ množiinu, iako *darvo nii stablo!*), *ulje, viino* i t.d. Takoř se miinjaju:

goorjēe, goorjâ, goorju, goorjē(e), goorjē, goorjuu (M. ≠ D.), *goorjuuŋ;*

svanuučē, svanuučâ, svanuuču, svanuučē, svanuučē, svanuuču, svanuučuŋ;

driivo, driiva, driivu, driivo, driivo, driivu, driivuŋ.

Zemljopisna imena od ove varstee nastala od priidivov (*Kosovo, Popovo, Šipovo, Varboovsko* i t.d.) miinjaju se kakoli priidivi: *Kosovo, Kosova, Kosovu ...; Varboovsko, Varboovskoga, Varboovskomu ...*

²⁹Valjâ reč̄ da se va (vel'aartskoj) čakaavici još i saad moru čuti stâri jednakošložni obliici: *brimeno, imeno, plemenô, raameno, simeno, slimeno, timeno, vimeno ...*

Uzorak 2. (Množiina)

I.	sela	vesla	sidra/sidra	jāja/jāja	razsuuča
R.	sela	vesla	sidra	jāja	razsuuča
	seel	vesâl	sidâr	jâj	razsuuč//razsuučâ
D.	seliin	vesliin	sidriin/sidrin	jâjiiin/jâjiiin	razsuučiin
T.	sela	vesla	sidra/sidra	jāja/jāja	razsuuča
Z.	sela	vesla	sidra/sidra	jāja/jāja	razsuuča
M.	seli(i)h	vesli(i)h	sidri(i)h/sidrih	jâji(i)h/jâjih	razsuučih
P.	selimi	veslimi	sidrimi/sidrimi	jâjjimi/jâjjimi	razsuučimi

(U rodovniiku - *sidâr*, *vesâl* (vela množ.) - pojavilo se je pomočno/oživljeno “â”; u mestovniiku se čuju i zkrâčeni nastâvci “-iih” - često, i “-imi” - reedko: *na vesli(i)h/veeslimi*, *na jâjih/jâjjimi*.)

Imenica *vrâta* imâ sâmo množinu, a sklânja se na istii načiin: *vrâta*, *vrâta* (do 4) / *vrât* (od 5), *vrâtin*, *vrâta*, *vrâta*, *vrâtih*, *vrâtimi*. (Imenica muž. r. *vrât* imâ pri skloniitbi težiiiski slog na kraaju: *vrâta*, *vrâtu* ...; *vrâti*, *vrâtoov* ...!) Spomeenimo još i imenicu *čeljôde* (čovik - kakor Boožje stvorenje), ka se sklânja ovako:

Jedniina: *čeljôde*, *čeljôda*, *čeljôdu*, *čeljôde*, *čeljôde*, *čeljôdu*, *čeljôdu*;

Množiina: *čeljad*, *čeljadi*, *čeljadi*, *čeljad*, *čeljadi*, *čeljadi*, *čeljadi*.

1.4.2. Imenice sreednjega roda od nejednakosložne promine - skloniitba

Uzorak 3. (Jedniina) Sklânjaati čemo ove imenice: *ime* (*ime* / *imeno*), *brime* (*brime* / *brimeno*), *diite*, *siročce*.

I.	ime/imeno	brime/brimeno	diite	siročce
R.	imena/imena	brimena/brimena	diteta	siročeta
D.	imenu/imenu	brimenu/brimenu	ditetu	siročetu
T.	ime/imeno	brime/brimeno	diite	siročce
Z.	ime/imeno	brime/brimeno	diite/diite	siročce
M.	imenu/imenu	brimenu/brimenu	ditetu	siročetu
P.	imenun/imenuun	brimenun/brimenuun	ditetun	siročetun

Uzorak 4. (Množiina)

I.	imena	brimena	diica	siročad
R.	imenâ/meen	brimenâ/brimeen	diteta (2)	siročeta
			diicee (≥ 2)	siročadi
D.	imeniin	brimeniin	diici	siročadi
T.	imena	brimena	diicu	siročad
Z.	imena	brimena	diico/diico(!)	siročadi
M.	imeniih	brimeniih	diici	siročadi
P.	imenimi	brimenimi	diicoon	siročadi

Praavo govoreeč, za *ime* i *brime*, svi množiinski obliici (paadeži) dohodu od *imeno* i *brimeno* reedun. Na istij načiin se mjinjaju i *pleme* (*pleme* / *plemeno*), *raame* (*raame* / *rameno*), *sime* (*sime* / *simeno*), *time* (*time* / *timeno*), *vime* (*vime* / *vimeno*), *vriime* (*vrime*) - prolazno, “kalendârsko” (kakoli *doba*). K njimiñ spaadaju i *koleno*, *vreteno* i još nike takove ke niimaju krač obliik. Na *ditca* i *siročad* triba gljedati kakoli na skuupne imenice (za peet oli više) žinskooga roda - va jedniini. Imenica *vriime* (štajuunsko, ooblačno, kišovito . . .) mjinja se similo: Jedniina: *vriime*, *vrimena*, *vrimenu*, *vriime*, *vriime*, *vrimenu*, *vrimenun*;

Množiina: *vrimena*, *vrimen* (*vrimenâ*), *vrimenjin*, *vrimena*, *vrimena*, *vrimenih*, *vrimenimi*.

Uzozorak 5. Imenice *čudo*, *nebo*, *teelo*, i još nike takove, imaaju dvii množiine. Va jedniini se mjinjaju kakoli one z Uzorka 1., ali u mestovniiku zpriid, redovito, stojii priidlog: “*va čudu, na nebu, po teelu . . .*”, za rãzliku od darovniika di je vaavik sãmo: “*čudu, nebu, teelu . . .*”. Množiinu (≥ 5) čemo pokãzaati na imenici *nebo*. Pridodãjemo i imenicu *usta* (sãmo množiina):

nebesa, *nebesã* (*nebes*) / *neba* (<5), *nebesin*, *nebesa* / *neba* (<5), *nebesa*, *nebesi(i)h*, *nebesimi*;
usta, *ust* / *usta* (<5), *ustin*, *usta*, *usta*, *ustih*, *ustimi*.

Na kraaju, imenice *oko*/*oko* i *uho*/*uho* (orgãni) se va jedniini mjinjaju kakoli *selo*, a va veloj množiini promjinu rood - u mužkii: *ovi oči/oči* (R. *očiju*), *uši/uši* (R. *ušiju*). Ali za stvãri, rood se ne promjini. *Ova mržãa ima vela oka/oka*; *Kii je učinii uha/uha va voomu liibru?*

1.5. IMENICE BREZ SVOJEEGA RODA

Postoju imenice ke niimaju sloovni rood po sebi nego ga dobiju kad se kakor imena nadiju osobã, stvãrin oli pojavin. Nãjčãšće su too nika naãša stããra vlastita imena (*Dãre*, *Fiile*, *Frãne*, *Iive*, *Ivica* i t.d.), a u novije doba još i više tzv. mudeerna, večinoon strãna, vlastita oli oobčã imena-nãzivi (*Angy(i)i*, *Do(o)ris*, *Iris*, *E(e)ni*, *Bil(l)y(i)*, *Mani*, *Maxi*, *Miš(ch)el*, “*net*”, “*internet*”, “*mail*”, “*skyp(e)*” i t.d.). Njiin pribřãjamo i sve moguće zkrãčnice (kratice) kakor čã su *HAZU*, *HDZ*, *HR*, *NK*, *ŠRD*, *RB*, *SAD*, *TV* i t.d. , ke čitamo/zgovõramo slovo po slovo (*hãazewu*, *hãdezee*, *hãar* i t.d.; p. I.1.1.1.) .

Sva vlastita harvãtska imena na “-a” oli “-e” (mužkã kakoli i žinskã) sklãnjaju po žinskoj sklonitbi na “-a”. Strãna vlastita imena triba, nãčeelno, privoditi na harvãtski obliici - čiin postojii (*Aãdelo* / *Aãdelka* / *Aãdeliina*, *Maksim* / *Maksimilijãn* / *Maksimilijaana*, *Mihoviil* / *Mihovila* / *Mihõ*), a ako ne postojii, undã se sklãnjaju po “nãjbližjoj”

skloniitbi. Svaakoj kratice se prideljuje rood pripadajučee imenice pã se po njooj sklãnja. Takor je *HAZU* žinskooga roda (“Harvãtska *akadeemija* znan. i um.”), *HDZ* - žinskooga roda (“Harvãtska demokr. *zaajednica*”), *HR* - mužkooga roda (“Harvãtski *radio*”), *NK* - mužkooga roda (“Nogom. *klub*”), *ŠRD* - srednjega roda (“Šport. ribar. *druužtvo*”) i t.d.

1.5.1. Imena brez svojeega roda - skloniitba

Sklãnjaati čemo (va jedniini) ovã imena: *Fiile* (muž. i žen.), *Dooris* (muž.), *Dooris* (žen.), *Eeni* (žen.) i *Billy* (muž.):

I.	Fiile	Dooris (m.)	Dooris (ž.)	Eeni	Billy
R.	Fiilee	Doorisa	Dooris/-ke	Eeni	Billa/Billoga
D.	Fiili	Doorisu	Dooris/-ki	Eeni	Billu/Billomu
T.	Fiilu	Doorisa	Dooris	Eeni	Billa/Billoga
Z.	Fiile	Doorise/-u	Dooris	Eeni	Billy
M.	Fiili	Doorisu	Dooris/-ki	Eeni	Billu/Billomu
P.	Fiiloon	Doorisun	Dooris/-ko	Eeni	Billun

Dãkle, imenica-ime *Eeni* (a i *Dooris*, ž. r.) se ponãša kakoli neprominjiva riic, a *Billy* - kakoli *Bill* oli *Billi*. Tekar va množiini *Eeni* (i *Dooris*, žen.) postaa je prominjiva riic: *Eeni*, *Een*, *Eenin*, *Eeni*, *Eeni*, *Eenih*, *Eenimi*. Napokon, ako se takovo imeno svaršii va na *-(i)j*, unda su nastãvci: *-(i)ja*, *-(i)ju*, ... (muž. r.) oli *-(i)je*, *-(i)ji*, ... (žin. r.).

Na kraaju, napomenimo da bi usvojena *strãna* vlastita imena na *-i/y* kakor ča su *Billy*, *E(e)ni* i sl., tribalo “privoditi” na *E(e)na*, *Bil(o)* i sl. ter jih sklãnjaati po odgovarajučih skloniitbah. Toomu similo, usvojena *strãna* vlastita žinskã imena na *-s* kakor ča su *Agnes*, *Do(o)ris*, *Niives* i sl., tribalo “privoditi” na *Agne(e)za/-ka*, *Do(o)riskã*, *Niveska* i sl. ter jih sklãnjaati po “-a skloniitbi”.

1.5.2. Zkrãčnice (kratice) - skloniitba

Sklãnjaati čemo (va jedniini) ove zkrãčnice: *HAZU* (ž. r.), *HDZ* (ž. r.), *HR* (m. r.), *NK* (m. r.) i *ŠRD* (sr. r.).

I.	HAZU	HDZ	HR	NK	ŠRD
R.	HAZU-e	HDZ-e	HR-a	NK-a	ŠRD-a
D.	HAZU-i	HDZ-i	HR-u	NK-u	ŠRD-u
T.	HAZU-u	HDZ-u	HR	NK	ŠRD
Z.	HAZU-o	HDZ-o	HR-u	NK-u/-e	ŠRD-o
M.	HAZU-i	HDZ-i	HR-u	NK-u	ŠRD-u
P.	HAZU-on	HDZ-on	HR-un	NK-un	ŠRD-un

2. ZĀMINICE I NJIHOVA PROMINA - SKLONITBA

2.1. O ZĀMINICAH OBČENITO

Zāminica je riič kâ zaminjuje kuu iinu riič - imenicu oli priidiv. Ako zaminjuje imenicu, zovee se **imeniška** zāminica. Unā va ričenici stojii samostālno, a odgovōra na upiti *kii?*, *ča?* Takove su *jā*, *tii*, *unī*, *kii*, *kojī*, *ča*, *sve*, *ič*, *nišče/niš* i t.d. Ako zāminica zaminjuje priidiv, unda se zovee **priidivna** zāminica. Unā va ričenici stojii uz imenicu, a odgovōra na upiti *kii/kā/koo?*, *čigoov?*, *kakoov?*, *koliki?* Takove su *onoov*, *mooj*, *vāš*, *ovakoov*, *toliki* i t.d. Zāminice razvarstājemo i na drugi načiin - po značeenju:

- **osobne** (*jā*, *tii*, *uun*, *mii* ...);
- **povratna** (*sebe/se*);
- **posvoojne** (*mooj*, *njigoov*, *vāš* ...);
- **povratno-posvoojne** (*svooj*, *svoja*, *svoji* ...);
- **pokazne** (*ovoov*, *otoov*, *takoov*, *tolik*, *ova*, *oto(o)* ...);
- **upitne** (*kii*, *ča*, *čigoov* ...);
- **oodnosne** (*kakoov*, *kojī*, *ča* ...);
- **neodređene** (*niko*, *niki*, *svi* ...).

Osobne zāminice, povratna zāminica, od upitnih *kii* i *ča* i one neodređene na *-ki*, *-ič*, *-šče* i *-što* jesu imeniške; sve ostāle su priidivne.

2.2. OSOBNE ZĀMINICE

Osobna zāminica zaminjuje imenicu kâ označuje sloovnu osobu (prāvu osobu oli onu formālnu). Osobne zāminice imaaaju jedniinu i (sāmo velu) množiinu, i va njimi **po trii liica** (od dotičnih osoob), a treča liica imaaaju **po trii roda** jerbo (tek i sāmo) treče liice odkriiva (pokazuje) rood dotičnee sloovnee osobe (p. I.4.2.4.).

Va **jedniini**, sloovnu osobu zaminjuje osobna zāminica u:

- **paarvomu liicu** kad dotična osoba (sāma) govori o sebi: *jā*;
- **drugomu liicu** kad ta osoba ne govori, nego se njoojzi o njooj sāmoj govori : *tii*;
- **trečemu liicu** kad ta osoba ne govori niti se njoojzi govori, nego o njooj druga osoba govori iinoj osobi: *uun* (muž. rood), *unā* (i *onā* - novije; žin. rood), *uno(o)* (i *ono(o)* - novije; sr. rood).

Sklānjaju se ovako:

I.	jã	tii	uun	una	uno(o)
R.	mene	tebe	njega	njeje	njega
	me	te	ga	njee/je	ga
D.	meni	tebi	njemu	njoojzi (njooj)	njemu
	mi	ti	mu	joj	mu
T.	mene	tebe	njega	njuu	njega
	me	te	ga/nj	ju	ga
Z.	-	tii	-	-	-
M.	meni	tebi	njemu njiin	njooj	njemu njiin
P.	(s) menooŋ (sa) mnooŋ / sa'vnoo	tobooŋ	njiin	njoon	njiin

(U R. oli T. se sve čašće čuje: *mene*, *tebe*, *njega*, *njeje*, dok je u D. i M. težinski slog redovito na kraaju!) Zkrāčeni oblici ne moru biti samostalni. Kad se zprid *me* oli *te* (R. i T.) nājdu priidlozi *kruz*, *na*, *nad*, *od*, *po*, *z/pod*, *z/prid*, *uz*, *va* oli *za* (svi uz T., osin *od* - R.), unj se spājaju sa zkrāčenoŋ zāminicoŋ, a “spoojni” samoglasnici se produžuju (*a* → *ã*, *o* → *oo*) i priuzimaju težinju. Tako se dobija:

kruz (*na*, *nad*, *od*, *po*, *z/pod*, *z/prid*, *va*, *uz*, *za*) *mene* → *kruzãme* (*nãme*, *nadãme*, *odãme*, *pooŋme*, *z/podãme*, *z/pridãme*, *uzãme*, *vãme*, *zãme*),

i na istii načiin za *te*.

Mestovnik od *uun* se rāzlikuje od darovnika jer imã i *njiin* (nājčāšće s priidlogun *po*) i **ne** dopuušća krāčenje (na *mu* oli *jin*). U pomoćniiku-pomogāācu je kaad i kaad *s menooŋ* oli “*s'maano/-un*”, a nājčāšće se čuje i *sa'vnoo* (“*m* ↔ *v*”).

Kakor za *me* i *te*, takor i za “drugu” zkrāčenicu *nj'* (R. i T. od *njega/ga*) zād priidlogov *kruz*, *na*, *nad*, *od* (R.), *po*, *z/pod*, *z/prid*, *uz*, *va* oli *za* vriidi pravilo da priidlog dobija nāstaavak -ã, izim *po* - kii dobija -oo:

kruzã-nj, *nã-nj*, *nadã-nj*, *odã-nj*, *poo-nj*, *z/podã-nj*, *z/pridã-nj*, *uzã-nj*, *vã-nj*, *zã-nj*, a zgovōraju se kakoli jedna riic: *kruzãnj*, *nãnj* i t.d.

Va **množiini**, sloovnu osobu (množinski) zaminjuje osobna zāminica u:

- **paarvomu liicu** kad njeezine jedniinske osobe govōru sãme o sebi: *mii*;

- **drugomu liicu** kad njeezine jedniinske osobe ne govōru, nego se njiin o njimi govōri: *vii*;

- **trećemu liicu** kad njeezine jedniinske osobe ne govōru niiti se njimi govōri, nego o njimi druga osoba govōri iinoj osobi: *uni* (muž. rood), *une* (i *one* - novije; žin. rood), *unã* (i *una* i *ona* - sve novije; sr. rood).

Sklánjaju se ovako:

I.	mii	vii	uni	une	unâ/-a
R.	nâs	vâs	njiih	njiih	njiih
	nas	vas	(j)ih	(j)ih	(j)ih
D.	naamin	vaamin	njinin	njinin	njinin
	nân/nan	vân/van	njin/(j)in	njin/(j)in	njin/(j)in
T.	nâs	vâs	njiih	njiih	njiih
	nas	vas	(j)ih	(j)ih	(j)ih
Z.	-	vii	-	-	-
M.	naamih	vaamih	njinih	njinih	njinih
P.	naami	vaami	njimi	njimi	njimi

Zkrâçeni (va D. - krâjnji) obliici ne moru biti samostâlني, a ni riçenice ne zapoçinju s njimi. (Takø se reçe *Niima nas* - obçenito. i *Niima nâs* - kaç bi nas tribalo biti, ali sâmo *Nâs niima*). Ko i va jedniini, mestovniik (i pomoçniik) se, uz ostâlo, râzlikuju od darovniika jer ne dopuušçaju krâçenje. Zkrâçenica *nje* (od *njiih/jih*) u **tužovniiku** stoji zâd priidlogov *kruz, na, nad, po, z/pod, z/prid, uz, va* i *za*, ali unda priidlog *dobija* nâstaavak -â, izim *po* - kii *dobija* -oo:

kruzâ-nje, nâ-nje, nadâ-nje, poo-nje, z/podâ-nje, z/pridâ-nje, uzâ-nje, vâ-nje, zâ-nje, a zgovôraju se kakoli jedna riç: *kruzânje, nânje* i t.d.

2.3. POVRATNA ZÂMİNICA

Povratna zâminica *sebe* (çuje se i *sebe* - novije, ali je sâmo va R težiinski slog paarvi; isto se dogôdja i s nikimi iinimi zâminicami!) zaminjuje svaaku osobnu zâminicu çiin se râdnja ne odnosi na kooga drugoga nego na liice koo ju zvaršuje.

Takor se govori: *Jâ liičin sebe; tii liičiš sebe; un (una, uno) liiči sebe; mii liičimø sebe; vii liičite sebe; uni (une, una) liiču sebe. Ali*, valjâ napomeenuti da se neredko govori (i da nii pogrišno) i: *Jâ liičin mene; ...; mii liičimø nâs; ...* - poglavito kad se oçe naglâsiti samostâlnost. Skloniitba:

I.	R.	D.	T.	Z.	M.	P.
-	sebe/se	sebi/si	sebe/se	-	sebi	sobooñ

Mestovniik se râzlikuje od darovniika jer ne dopuušçâ krâçenje, ali se *si* çuje sâmo izniimno. Kaç se *zpid se* (u T. i R.) nâjdu priidlozi *kruz, na, nad, od* (R.), *po, z/pod, z/prid, uz, va* oli *za*, uni se spâjaju sa zkrâçenon zâminicon, a “spoojni” samoglâsnici se produžuju (*a* → *â*, *o* → *oo*) i priuzimaju težiinu:

kruz sebe → *kruzâse (nâse, nadâse, odâse, poose, z/podâse, z/pridâse, uzâse, vâse, zâse)*.

2.4. POSVOOJNE ZĀMINICE

Posvoojne zāminice označuju liica od osōob kojiin čā pripaada. Takor̄ unē zaminuju posvoojni pridivi (o njiimi maalo poslin̄). Pri toomu se, za svaako liice, njegova posvoojna zāminiica jāvija u sva trii roda va jedniini kakoli va množiini. Upiti (po rodih) na kojii odgovōraju su: *čigōov?*, *čigova?*, *čigovo?* Posvoojne zāminice (jed./množ.) po sloovnih liicih jesuu:

- za “jā; mī”: *mooj/moji*, *moja/-e*, *moje/-ā*; *nāš/naaši*, *naaša/-e*, *naaše/-ā*;

- za “tii; vii”: *tvooj/tvoji*, *tvoja/-e*, *tvoje/tvojā*; *vāš/vaaši*, *vaaša/-e*, *vaaše/-ā*;

- za “uun; unī”: *njigōov/-ovi*, *njigova/-e*, *njigovo/-ā*; *njihōov/-hovi*, *njihova/-e*, *njihovo/-ā*;

- za “una; unē”: *njeezin/-zini*, *njeezina/-e*, *njeezino/-ā*; *njihōov/-hovi*, *njihova/-e*, *njihovo/-ā*;

- za “uno; unā̄”: *njegōov/-govi*, *njegova/-e*, *njegovo/-ā*; *njihōov/-hovi*, *njihova/-e*, *njihovo/-ā*.

Triiba napomeenuti da se **dočetno** (naglāšeno) “ā” (za sreednji rood, va sviih liicih) sveto čašče “krāti” (na “a”), pā ga se va žiivu govōru reedko kaad čuje.

Sklonitba:

		Jedn.			Množ.	
I.	mooj	mojā/mā	moje	mojī	moje	mojā̄/-a
R.	mojega	mojee	mojegā	mojīih	mojīih	mojīih
	mooga	mee	mooga			
D.	mojemu	mojooj	mojemu	mojīimin	mojīimin	mojīimin
	moomu	mooj	moomu	mojīin	mojīin	mojīin
	mojega					
T.	mooga	moju	moje	mojī	moje	mojā̄/-a
	mooj	muu				
Z.	mooj	mojā	moje	mojī	moje	mojā̄/-a
		mā				
M.	mojeemu	mojooj	mojeemu	mojīimih	mojīih	mojīimih
	mojīin		mojīin	(mojīih)		(mojīih)
P.	mojīin	mojooṅ	mojīin	mojīimi	mojīimi	mojīimi

(U R. oli T. se sve čašče čuje: *mojega/mooga*, *tvojega/tvooga*!) Va jedniini se mestovniik rāzlikuju od darovniika po težiiinskomu slogu (muž. i sr. rood) i krāčenju, a va množiini se nāstaavak “-imi” (novije!) čōsto čuje uz priidlog *o* (ali ne uz *na*, *po*, *u*, *va!*). U tužovniiku je *mojega* (*mooga*) za ljuudi i beštije, a *mooj* za rastliinje i sve ča nii žiivo. Napomeenimo da se va žiivu govōru čōsto *moja* krāti u *mā* oli

ma - u *baržjemu govoru*), *mojee* u *mee*, *mojooj* u *mooj* (ali **ne** u M.), *moju* u *muu* i *mojoon* u *moon*, a va množiini - *moji* (-e, -a) se krātu na *mi* (-e, -a), *mojih* na *mih*, *mojin* na *min*, ter *mojimi* na *mimi*. Ali tako zkrāčena posvoojna zāminica **ne more stōti samostālnō** (brēz imenice na kuu se odnosi). Mestovnijik od množiinee (muž. i sreed. rood) se, u novije doba, čōsto zaminjuje pomočnikūun, a to se dogōdja i s drugimī posvoojnimi zāminicami.

Na istij nāčijn se sklānjaju *tvooj* (*tvoja*, *tvoje*), *njigooov* (*njigova*, *njigovo*) . . . , pā i krātu: *tvoja* na *tvā/tva*, *tvojee* na *tvee*, ter *tvoji* (*tvoje*, *tvoja*) na *tvi*, (*tve*, *tvā/tva*) reedun i t.d.

Napomeneenimo još da se (u T. od jed.) *moju*, *tvoju* i *svoju* (p. 2.5), kad su samostālne, “prudužuju” do *mojuu*, *tvojuu* i *svojuu*: “Ovoo san učinij za moju/tvoju/svoju ženu.”; “Za čigovu ženu si to učinij? - (Za) Mojuu/Tvojuu/Svojuu.”.

		Jedn.			Množ.	
I.	nāš	nāša	nāše	nāši	nāše	nāšā/-a
R.	nāšega	nāše	nāšega	nāših	nāših	nāših
D.	nāšemu	nāšoj	nāšemu	nāšimin (nāšīn)	nāšīn	nāšimin (nāšīn)
T.	nāšega nāš	nāšu	nāše	nāši	nāše	nāšā/-a
Z.	nāš	nāša	nāše	nāši	nāše	nāša
M.	nāšemu / nāšīn	nāšoj	nāšemu / nāšīn	nāšimih (nāših)	nāših	nāšimih (nāših)
P.	nāšīn	nāšo(n)	nāšīn	nāšimi	nāšimi	nāšimi

U tužovniiku je *nāšega* za ljuudi i beštije, a *nāš* za rastliinje i sve ča nii žiivo. U mestovniiku se, za mužkij i sreednji rood od jedniinee, smij zkrāčivaati. Na istij nāčijn se sklānjaju *vāš*, *vāša*, *vāše* (*vāši*, *vāše*, *vāšā/-a*).

		Jedn.			Množ.	
I.	njigooov	njigova	njigovo	njigovi	njigove	njigovā/-a
R.	njigovoga	njigove	njigovoga	njigovih	njigovih	njigovih
D.	njigovomu	njigovoj	njigovomu	njigovimin (njigovīn)	njigovīn	njigovimin (njigovīn)
T.	njigovoga njigooov	njigovu	njigovo	njigovi	njigove	njigovā/-a
Z.	njigooov	njigova	njigovo	njigovi	njigove	njigovā/-a
M.	njigovu / njigovīn	njigovoj	njigovu / njigovīn	njigovimih (njigovih)	njigovi(i)h	njigovimih (njigovih)
P.	njigovīn	njigovon	njigovīn	njigovimi	njigovimi	njigovimi

U tužovniiku je *njigovoga* za ljuudi i beštije, a *njigoov* za rastlinje i sve ča nii žiivo; u mestovniiku od množiinee (žin. rood) je *njigovih* kad stojii brez imenice. Na istii načiin se sklānjaju *njihooov*, *njihova*, *njihovo* (*njihovi*, *njihove*, *njihovā/-a*).

	Jedn.			Množ.		
I.	njeez <u>i</u> n	njeez <u>i</u> na	njeez <u>i</u> no	njeez <u>i</u> ni	njeez <u>i</u> ne	njeeznā/-a
R.	njeez <u>i</u> noga	njeez <u>i</u> ne	njeez <u>i</u> noga	njeez <u>i</u> nih	njeez <u>i</u> nih	njeez <u>i</u> nih
D.	njeez <u>i</u> nomu	njeez <u>i</u> noj	njeez <u>i</u> nomu	njeez <u>i</u> niin	njeez <u>i</u> niin	njeez <u>i</u> niin
T.	njeez <u>i</u> noga njeez <u>i</u> n	njeez <u>i</u> nu	njeez <u>i</u> no	njeez <u>i</u> ni	njeez <u>i</u> ne	njeeznā/-a
Z.	njeez <u>i</u> n	njeez <u>i</u> na	njeez <u>i</u> no	njeez <u>i</u> ni	njeez <u>i</u> ne	njeeznā/-a
M.	njeez <u>i</u> nu / njeez <u>i</u> niin	njeez <u>i</u> noj	njeez <u>i</u> nu / njeez <u>i</u> niin	njeez <u>i</u> nih	njeez <u>i</u> nih	njeez <u>i</u> nih
P.	njeez <u>i</u> niin	njeez <u>i</u> noŋ	njeez <u>i</u> niin	njeez <u>i</u> niimi	njeez <u>i</u> niimi	njeez <u>i</u> niimi

Kad *njeezin* stojii brez imenice, “i” se produžuje do “ii”, pā se govori *njeeziin*. U tužovniiku je *njeezinoga* za ljuudi i beštije, a *njeezin* za rastlinje i sve ča nii žiivo. Va žiivu govoru se *njeezin*, *njeezina*, *njeezino* (*njeezini*, *njeezine*, *njeeznā/-a*) često krātu na *njeev*, *njeeva*, *njeevo*, (*njeevi*, *njeeve*, *njeevā/-a*), ali tako zkrāčene ne moru stōti samostālno.

	Jedn.			Množ.		
I.	njegoo <u>v</u>	njegoo <u>v</u> a	njegoo <u>v</u> o	njegoo <u>v</u> i	njegoo <u>v</u> e	njegovā/-a
R.	njegoo <u>v</u> oga	njegoo <u>v</u> e	njegoo <u>v</u> oga	njegoo <u>v</u> ih	njegoo <u>v</u> ih	njegoo <u>v</u> ih
D.	njegoo <u>v</u> omu	njegoo <u>v</u> oj	njegoo <u>v</u> omu	njegoo <u>v</u> imiin (njegoo <u>v</u> iin)	njegoo <u>v</u> iin	njegoo <u>v</u> imiin (njegoo <u>v</u> iin)
T.	njegoo <u>v</u> oga njegoo <u>v</u>	njegoo <u>v</u> u	njegoo <u>v</u> o	njegoo <u>v</u> i	njegoo <u>v</u> e	njegovā/-a
Z.	njegoo <u>v</u>	njegoo <u>v</u> a	njegoo <u>v</u> o	njegoo <u>v</u> i	njegoo <u>v</u> e	njegovā/-a
M.	njegoo <u>v</u> u / njegoo <u>v</u> in	njegoo <u>v</u> oj	njegoo <u>v</u> u / njegoo <u>v</u> in	njegoo <u>v</u> imih (njegoo <u>v</u> i(i)h)	njegoo <u>v</u> i(i)h	njegoo <u>v</u> imih (njegoo <u>v</u> i(i)h)
P.	njegoo <u>v</u> in	njegoo <u>v</u> oŋ	njegoo <u>v</u> in	njegoo <u>v</u> imi	njegoo <u>v</u> imi	njegoo <u>v</u> imi

U tužovniiku je *njegovoga* za ljuudi i beštije, a *njegooov* za rastlinje i sve ča nii žiivo.

2.5. POVRATNO-POSVOOJNE ZĀMINICE

Povratno-posvoojne zāminice *svooj*, *svoja*, *svoje* (*svoji*, *svoje*, *svoja*) označuje da nič pripaada osobi po licu o kojiin se govori. Una zaminjuje svaaku posvoojnu zāminicu. Takor se govori:

Jā kopan *svooj* (*svoju/svoje*) vart (njivu/polje);

Tii kopaš *svooj* (*svoju/svoje*) vart (njivu/polje);

Uun (una; unō) kopa *svooj* (*svoju/svoje*) vart (njivu/polje);

Mii kopamo *svooj* (*svoju/svoje*) vart (njivu/polje);i t.d.

Triba reči da se govori (i da **nii kriivo** - poglavito kad se oče naglasiti oli potvarditi kii je česa gospodār!) i:

Jā kopan *mooj* vart.; Tii kopaš *tvooj* vart.; Mii kopamo naš vart.; Vii kopate *vāš* vart.; ...

Jediino va trečemu liicu (*uun(-a/-o, uni/-e/-a)*, jednoznančnoosti radi, murā se uporabiti *svooj, svoja, svoje* (*svoji/-e/-a*):

Unā pereē *svoju* robu.; Unī piva ju *svoje* piisme.; ...

Zāminice *svooj, svoja, svoje* (*svoji, svoje, svoja*) se sklānjaju kakoli *mooj, moja, moje* (*moji, moje, moja*), a zkrāčuju se dodatno va jedniini:

- *svooj* i *svoje* u D. i M. na *svoon*;

- *svoja* u R., D. T. i P. na *svee, svooj, svuu* i *svoon* - reedun,

ali tako zkrāčene ne moru stōti samostālnō.

2.6. POKAZNE ZĀMINICE

Pokazne zāminice pokazuju oli upučuju na istoost oli jednākoost (i priiblīznu, “od oka”) kooga/česa pojedinačno, skuupno, po kakvoči oli po količiini u oodnosu na **govorno** sloovno liice, i to tako da se spomoču njee odreedi i koomu sloovnomu liicu je kii/ča **proostorno, dobno (vrimenski)** oli na koji drugi načiin (**nāj**)bližje. Pri toomu, treče (negovorno) sloovno liice nastuupa i kad je kii/ča “daleko” i od govornoga i sugovornoga liica. Svaaka pokazna zāminica priuzima rood od dotičnoga kooga/česa i imā jedniinu i množiinu. Pokazne zāminice odgovōraju na ovi upiti:

- va jedniini: **kii?** (**kā?**, **koo?**), **kakoov?** (**kakova?**, **kakovo?**), **koliik?** (**kolika?**, **koliko?**);

- va množiini: **ki?** (**ke?**, **kā?**), **kakovi?** (**kakove?**, **kakova?**), **koliki?** (**kolike?**, **kolika?**).

Mužkii rood:

jed./množ.	bližje gov. l.	bližje sugov. l.	“daleko” od gov. i sugov. l.
kii?/ki?	ovqov/ovi	(o)tqov/oti	onqov/oni
kakoov?/kakovi?	ovakoov/ovakovi	(o)takoov/(o)takovi	onakoov/onakovi
koliik?/koliki?	ovoliik/ovoliki	(o)toliiik/(o)toliki	onoliik/onoliki

Va jedniini se čuje *ovoliik* i *ovoliiki/ovoliki*, a takor i *otoliik* i *otoliki/otoliki*, *onoliik* i *onoliki/onoliki*, jerbo te pokazne zāminice sluuzu i kakor neodreēeni i odreēeni priidivi. Va žiivu govoru se počōtni samoglāsnik “o-” čōsto ne zgovōra, pā se govori i *voov/oov/vi*, *toov/ti*, *noov/ni*, *vakoov/vakovi*, *takoov/takovi* i t.d. U rodovniiku i tužovniiku od *(o)tqov* se, osin *(o)tqoga*, kaad i kaad čuje i *(o)teega*. K toomu, u darovniiku i mestovniiku se *(o)voomu*, *(o)tqomu*, *(o)noomu*, *(o)vakovomu* ... zkrāčuju na *(o)voon*, *(o)toon*, *(o)noon*,

(o)vakovon . . . , a va pomočniku gllasu: *oviin, (o)tiin, oniin, (o)vakovin*
 . . .

Kađ se zprid *kii/ki, ovoov/ovi, otoov/oti oli *onoov/oni* najdu priidlozi *kruz, na, nad, po, z/pod, z/prid, uz, va* oli za, uni se spajaju sa zkračenon zaminicon, a “spoojni” samogllasnici se produžuju (*a* → *ã* i *o* → *oo* za *ki(i)*, a *a-o* → *ô* i *o* → *oo* za ostãli) i priuzimaju težiinju. Tako se dobiija:*

kruz ki(i) → kruzãki (nãki, nadãki, pooki, z/podãki, z/pridãki, uzãki, vãki, zãki);

kruz ovoov/ovi → kruzôv(i) (nôv(i), poov(i), z/podôv(i), z/pridôv(i), uzôv(i), vôv(i), zôv(i)) i similo va ostãlih slučajih.

Žinski rood:

jed./množ.	bli <u>ž</u> je gov. 1.	bli <u>ž</u> je sugov. 1.	“daleko” od gov. i sugov. 1.
kã?/ke?	ovã(a)/ove	otã(a)/ote	onã(a)/one
kakova?/kakove?	ovakova/ovakove	otakova/otakove	onakova/onakove
kol <u>i</u> ka?/kol <u>i</u> ke?	ovol <u>i</u> ka/ovol <u>i</u> ke	otol <u>i</u> ka/otol <u>i</u> ke	onol <u>i</u> ka/onol <u>i</u> ke

(Moguuče je da su prija va jedniini billi dužji obliici (*ovãã, otãã, onãã*) koji su se zgubili!)

Va živu govoru se počotno “o-” čosto ne zgovora pa se govori i *vã/ve, tã/te, nã/ne, vakova/vakove, takova/takove* i t.d., ali tako zkračene ne moru stoti samostãlno. Kađ se zprid *ovã/ove, otã/ote* oli *onã/one* najdu priidlozi *kruz, na, nad, po, z/pod, z/prid, uz, va* oli za (sve uz T.), uni se spajaju sa zkračenon zaminicon, a “spoojni” samogllasnici se produžuju (*a-o* → *ô*, *o* → *oo*) i priuzimaju težiinju. Tako se dobiija: *kruz ovu → kruzôvu (nôvu, nadôvu, poovu, z/podôvu, z/pridôvu, uzôvu, vôvu, zôvu i t.d. za ostãli.*

Sreedni rood:

jed./množ.	bli <u>ž</u> je gov. 1.	bli <u>ž</u> je sugov. 1.	“daleko” od gov. i sugov. 1.
koo?/kã?	ov <u>o</u> (o)/ovã (-ã)	ot <u>o</u> (o)/otã (-ã)	on <u>o</u> (o)/onã (-ã)
kakovo?/kakova?	ovakovo/ovakova	(o)takovo/(o)takova	onakovo/onakova
kol <u>i</u> ik?/kol <u>i</u> ki?	ovol <u>i</u> ko/ovol <u>i</u> ka	(o)tol <u>i</u> ko/(o)tol <u>i</u> ka	onol <u>i</u> ko/onol <u>i</u> ka

Va jedniini se zgovora:

ovo (oto, ono) kad uz zaminicu stoji pripadajuuča imenica (*Vidiš li ono bardo?*);

ovoo (otoo, onoo) kad zaminica stoji sãama (*Koo (bardo)? Ma, onoo?*).

Va živu govoru se sve više gubi dužji obliiki.

Kakor u mužkoomu i žinskomu rou, takor se i u sreednjemu, počotni samogllasnik “o-” čosto ne zgovora pa se govori i:

vo(o)/vâ, to(o)/tâ, no(o)/nâ, vakovo/vakova, takovo/takova i t.d.
 Za *ovo(o)/ovâ, oto(o)/otâ* i *ono(o)/onâ* i priidloge *kruz, na, nad, po, z/pod, z/prid, uz, va* i *za* (sve uz T.) vriidi veĉ više puti navedeno pravilo o spâjanju.

- Uuzorak 1.** (a) Čigove su *ove* (*ve*) vaarše? (Vaarše su bližje govornomu nego sugovornomu liicu.)
 (b) *Oti* (*Ti*) brodiĉi su suusedovi. (Brodiĉi su bližje sugovornomu nego govornomu liicu.)
 (c) *Onakov* (*Vakov*) klobuuk je i mooj did užo nositi. (Klobuuk je “daleko” od govornoga i sugovornoga liica.)
 (d) *Ovoliko* (*Voliko*) jidro nii’sôn da saad vidi. (Jidro je bližje govornomu nego sugovornomu liicu.)
 (e) *Otooga* (*Tooga*) čovika bi trivalo bolje upoznaati. Poslin tooga (*tooga*) san šo doma.

Skloniitba (*ovov, ovâ, ovo(o); ovakov, ovakova, ovakovo; ovoliik, ovolka, volko*)..

Jedniina:

I.	ovov/voov	ovâ/vâ(a)	ovo(o)/vo(o)	
R.	ovoga/voga	ovee/vee	ovoga/voga	
D.	(o)vomu/voon	ovoj/vooj	(o)vomu/voon	
T.	(o)voga (čovik oli beštija)	ovu/vuu	ovo/vo	;
Z.	-	-	-	
M.	(o)vomu/(o)vjin	ovoj/vooj	(o)vomu(o)vjin	
P.	ovjin	ovon	ovjin	
I.	(o)vov	(o)vova	(o)vovo	
R.	(o)vovoga	(o)vove	(o)vovoga	
D.	(o)vovomu/vovon	(o)vovoj	(o)vovomu/vovon	
T.	(o)vovoga (čovik oli beštija)	(o)vovu	(o)vovo	;
Z.	-	-	-	
M.	(o)vovomu/(o)vovin	(o)vovoj	(o)vovomu/(o)vovin	
P.	(o)vovin	(o)vovon	(o)vovin	

I.	(o)vol <u>i</u> ik/(o)vol <u>i</u> ki)	(o)vol <u>i</u> ka	(o)vol <u>i</u> ko
R.	(o)vol <u>i</u> ikoga	(o)vol <u>i</u> ke	(o)vol <u>i</u> ikoga
D.	(o)vol <u>i</u> ikomu/vol <u>i</u> kon	(o)vol <u>i</u> koj	(o)vol <u>i</u> komu/vol <u>i</u> kon
T.	(o)vol <u>i</u> ikoga (čov <u>i</u> k oli beštija)	(o)vol <u>i</u> ku	(o)vol <u>i</u> ko
Z.	-	-	-
M.	(o)vol <u>i</u> komu/o)vol <u>i</u> kin	(o)vol <u>i</u> koj	(o)vol <u>i</u> komu/(o)vol <u>i</u> kin
P.	(o)vol <u>i</u> kin	(o)vol <u>i</u> kon	(o)vol <u>i</u> kin

Množiina:

I.	ov <u>i</u> /vi	ov <u>e</u> /ve	ov <u>â</u> (<u>a</u>)/va
R.	ov <u>i</u> ih/viuh	ov <u>i</u> ih/viuh	ov <u>i</u> ih/viuh
D.	(o)v <u>i</u> min/(o)v <u>i</u> in	ov <u>i</u> in/viin	(o)v <u>i</u> min(o)v <u>i</u> in
T.	ov <u>i</u> /vi	ov <u>e</u> /ve	ov <u>a</u> /v <u>a</u> ;
Z.	-	-	-
M.	(o)v <u>i</u> mih/(o)v <u>i</u> ih	ov <u>i</u> ih/viuh	(o)v <u>i</u> mih/(o)v <u>i</u> ih
P.	ov <u>i</u> mi/v <u>i</u> mi	ov <u>i</u> mi/v <u>i</u> mi	ov <u>i</u> mi/v <u>i</u> mi
I.	(o)vakov <u>i</u>	(o)vakov <u>e</u>	(o)vakov <u>â</u> / <u>-a</u>
R.	(o)vakov <u>i</u> ih	(o)vakov <u>i</u> ih	(o)vakov <u>i</u> ih
D.	(o)vakov <u>i</u> min/(o)vakov <u>i</u> n	(o)vakov <u>i</u> n	(o)vakov <u>i</u> min/(o)vakov <u>i</u> n
T.	(o)vakov <u>i</u>	(o)vakov <u>e</u>	(o)vakov <u>â</u> / <u>-a</u> ;
Z.	-	-	-
M.	(o)vakov <u>i</u> mih/(o)vakov <u>i</u> h	(o)vakov <u>i</u> h	(o)vakov <u>i</u> mih/(o)vakov <u>i</u> h
P.	(o)vakov <u>i</u> mi	(o)vakov <u>i</u> mi	(o)vakov <u>i</u> mi
I.	(o)vol <u>i</u> ki	(o)vol <u>i</u> ke	(o)vol <u>i</u> k <u>â</u> / <u>-a</u>
R.	(o)vol <u>i</u> kih	(o)vol <u>i</u> kih	(o)vol <u>i</u> kih
D.	(o)vol <u>i</u> ki <u>min</u> /(o)vol <u>i</u> ki <u>n</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>n</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>min</u> /(o)vol <u>i</u> ki <u>n</u>
T.	(o)vol <u>i</u> ki	(o)vol <u>i</u> ke	(o)vol <u>i</u> k <u>â</u> / <u>-a</u>
Z.	-	-	-
M.	(o)vol <u>i</u> ki <u>mih</u> /(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>mih</u> /(o)vol <u>i</u> ki <u>h</u>
P.	(o)vol <u>i</u> ki <u>mi</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>mi</u>	(o)vol <u>i</u> ki <u>mi</u>

(Sve se čaše čuje kakor se težinski slog va množiini pomiče naprid: *ovoliki* ↦ *ovoliki* i t.d., pa se ne razlikuje jednina od množiinee!) Va množiini se u mestovniku kaad i kaad čuje nastaavak “-imi” (guubi se “-h” - novije!). Počotni samoglasnik “o-” se čosto ne zgovora, pa se govori i:

voov/va/voo, *vakoov/vakova/vakovo*, *voliik/volika/voliko* i t.d.

Zaminice *otooov* (*otâ*, *oto(o)*) i *onooov* (*onâ*, *ono(o)*) sklanjaju se kakoli *ovoov* (*ovâ*, *ovo(o)*);

zaminice *otakoov* (*otakova*, *otakovo*) i *onakoov* (*onakova*, *onakovo*) sklanjaju se kakoli *ovakoov* (*ovakova*, *ovakovo*);

zâminice *otoliik/otoliki* (*otolika, otoliko*) i *onoliik/onoliki* (*onolika, onoliko*) sklânjaju se kakoli *ovoliik/ovoliki* (*ovolika, ovoliko*).

Svaaka od njiih dopuušća krâćenje počôtnoga samoglâsnika “o-” (*toov, tâ, too, . . . , voliik/voliki, volika, voliko*).

Na kraaju, napomeenimo da su ovde upiti “koliki (-a, -o)?” i sve pripadajuuće jin pokazne zâminice zapiisane po novu. Naime, još se kaad i kaad moru čuti zvoorni obliici (naglâsci):

koliki (-â/a, -o(o))?, ter *ovoliki* (-â/a, -o(o)) i similo za sve ostâle.

2.7. UPITNE I OODNOSNE ZÂMINICE

Upitne i **oodnosne** (istodobno) **zâminice** jesuu (va jedniini): *kii, kâ, koo, ča, čâ, koji koja, koje, čigov, čigova, čigovo, kakov, kakova, kakovo, kolik/koliki, kolika, koliko*.

Râzlikujemo jih po uporabi:

- **upitna** dohodi va upitu i zaminjuje riic kâ se očekuje u odgovoru;
- **oodnosna** dohodi va zâvisnoj ričenici i povezuju ju s onoo o kojoo odvisi.

Za sklonitbu, a vodeeći račuuna o oodnosu, upitne i oodnosne zâminice razvarstâjemo na imeniško-priidivne i priidivne:

imeniško-priidivne³⁰: *kii* (*kâ, koo*), *ča, čâ, koji* (*koja, koje*), *čigov* (*čigova, čigovo*);

priidivne: *kakov* (*kakova, kakovo*), *kolik/koliki* (*kolika, koliko*).

Uzorak 2. (a) *Kii* (*kâ, koo*) nan je dooša (doošla, doošlo)? Dooša nan je *striic Matii* (*teta Matija, drâgo diite*).

(b) *Ča* je una? Una je *učiteljica*. / Jesi li *čâ* *čapô*? Jeson - *trii vela gofa*.

(c) *Čigov* je (*Čigove* su) *ovov/otoov/onov* kapot (*ove/ote/one* moodre biičve)? *Didov*. (*Naanine*)

(d) *Koji* (“*Kii*”) brood vozi u Grâd? Danâs vozi “*Štarmeelj*”.

(e) Vee, ’no je uun čovik *koji* (“*kii*”) je čeera bii u vâs.

(f) Njihova je *kuća kakova* je i naša.

(g) *Laac* od mriiž puno *gucâ/gučâ*, *ča* pokazuje da je kurenat jâk.

(h) *Dobića* jin je od prodanih sardeel *kolika* i za proošloga *mrâka*.

Imeniške *ča, čâ* sklânjaju se ovako (niimaju množiinee):

I.	R.	D.	T.	Z.	M.	P.
ča	česa/česa	čemu/čeemu	ča	-	čemu/čeemu/čiin	(s/so) čiin
čâ	česâ	čeemu	čâ	-	čeemu/čiin	(s/so) čiin

³⁰Praavo govoreeći, u čakaavici “**březrođni**” *kii* nii isti ko i knjižkii Harvâtski “*tko*”. Bo, kad nikor kuca na vrâtih, piita se: *Kii* je (to)?, ali kad zpriid vâs stojii nepoznâta(o) ženâ (diite), piita ju (ga) se: **Kâ** si/ste **tii/Vii**? (*Kii/Kâ* si tii?). To pokazuje da se *ovov* *kii* odnosi sâmo ma mužkii rood. Zâto nii *kâ* i *koo* daržiimo za imeniške zâminice.

Imeniške *kii*, *kå* i *koo* sklãnjaju se ovako:
Jedniina

I.	kii	kå	koo
R.	kooga/kooga	kee	kooga/kooga
D.	koomu (koomu) kooga (kooga)	kooj	koomu (koomu)
T.	(čovik oli beštija) kii (rastliinje oli čå nežiivo)	kuu	koo
Z.	-	-	-
M.	koomu (koomu; kiin)	kooj	koomu (koomu; kiin)
P.	(so) kiin	(s/so) koon	(so) kiin

Množiina

I.	ki	ke	kå
R.	kiih	kiih	kiih
D.	kimin (kiin)	kiin	kimin (kiin)
T.	ki	ke	kå
Z.	-	-	-
M.	kimih (kiih)	kiih	kimih (kiih)
P.	kimi	kimi	kimi

Priidivne *koji koja koje* se puno redje čuju, a sklãnjaju se ovako:
Jedniina:

I.	koji	koja	koje(o)
R.	kojega	kojee	kojega
D.	kojemu kojega	kojooj	kojemu
T.	(čovik oli beštija) koji (rastliinje oli čå nežiivo)	koju	koje
Z.	-	-	-
M.	kojemu/kojiin	kojooj	kojiin
P.	kojiin	kojooñ	kojiin

Va mužkoomu i sreednjemu rodu se **darovnik i mestovnik posve rãzlikuju!** (Za nike iine zãminice, mestovnik sãmo ne dopuušća krãćenje: *meni/mi* ↔ *meni*, *njooj(zi)/joj* ↔ *njooj* ...)

Množiina:

I.	ko <u>j</u> i	ko <u>j</u> e	ko <u>j</u> ã
R.	ko <u>j</u> i <u>ih</u>	ko <u>j</u> i <u>ih</u>	ko <u>j</u> i <u>ih</u>
D.	ko <u>j</u> i <u>min</u> (ko <u>j</u> i <u>in</u>)	ko <u>j</u> i <u>in</u>	ko <u>j</u> i <u>min</u> (ko <u>j</u> i <u>in</u>)
T.	ko <u>j</u> i	ko <u>j</u> e	ko <u>j</u> ã
Z.	-	-	-
M.	ko <u>j</u> i <u>mih</u> (ko <u>j</u> i <u>h</u>)	ko <u>j</u> i <u>h</u>	ko <u>j</u> i <u>mih</u> (ko <u>j</u> i <u>h</u>)
P.	ko <u>j</u> i <u>mi</u>	ko <u>j</u> i <u>mi</u>	ko <u>j</u> i <u>mi</u>

Zãminice *çigoo*v, *çigova*, *çigovo* sklãnjaju se kakoli (posvoojne) *njigoo*v, *njigova*, *njigovo*. Zãminice *kakoo*v, *kakova*, *kakovo* i *kolik*/koliki, *kolika*, *koliko* sklãnjaju se kakoli (pokazne) *ovakoo*v, *ovakova*, *ovakovo* i *ovolik*/ovoliki, *ovolika*, *ovoliko*.

U govoru se *koji* (*koja*/-e, *koje*/-a) vele čôsto krãtu na *kii*/ki (*kã*/ke, *koo*/kã) pã bi se, po tomu, mooglo **kriivo** zakljuučiti da su ove druge **sãmo** kratice od oniih paarvih!

2.8. NEODREĐENE ZãMINICE

Neodređena zãminica je riič kã zaminjuje čã priveç/obçenito (neodređeno) oli uno čã se zaniiče oli odriiče.

Uzozak 3. (a) *Nikor* nan kuca na vrãta.

- (b) *Vidi* je *sve* zveezde naa'nebu!
 (c) Daaj mu *çagod*! Uun *ç*e pojiisti *çã god* mu ponudiš.
 (d) Meni to *niko* nii reka.
 (f) Toliko truuda, a *nišç*e/*niš* od lovinje.
 (g) *Kiigod* *ç*e siguro unde *biti*.
 (h) Toov kapot ne more *biti niçigov*. Murã *biti niçigoo*v.
 (i) Ono bardo je *svaako* godiışçe *sveto* golije.
 (k) *Jednee* noç *s*mo muraali z *kuç*e pobiignuti.

Neodređena zãminica razvarstãjemo na/va trii skupine:

- **jeesne** (mužkii rood):

niko(r), *ništo*/*nič*, *niki*, *jedãn*, *nikakoo*v, *niçigoo*v;
*diki*i, *kadekii*, *kadeçã*, *dikoji*, *kadekoji*, *kadekakoo*v, *kadeçigoo*v;
kiigod, *çagod*, *çãgod*, *kojigod*, *kakoovgod*, *çigoovgod*;

- **odriične** (mužkii rood): *niko*(r), *nišç*e/*niš*, *nikakov*, *niçigov*;

- **oobç**e (mužkii rood):

iko(r), *iki*, *ikoji*, *išç*e/*iç*, *ikakov*, *içigov*;
svaako(r), *svašç*e/*svašç*e, *svaaki*/*svaaki*, *svakakov*/*svakakov*, *svaçigov*/*svaçigov*,

(s)vas;

kojekii, *koječã*, *kojekakoo*v, *koječigoo*v;

biilo/*biilo kii*, *biilo* čã/čã, *biilo koji*, *biilo kakoo*v, *biilo kolik*, *biilo* *çigoo*v;

kii god, ča god, koji god, kakoov god, čigoov god;

- **priiložka** (neprominjiva) : *sveto*.

Mej njimi (mužkii rood),

- **imeniške** su: *niko(r), ništo/nič, niko, niščé/niš, iko(r), iščé/ič, svaako(r)/svaako(r), svaščé, kojekii, koječa, kiigod, čagod, biilo kii, biilo ča/čâ;*

- **priidivne** su: *niki, jedân, nikakooov, ničigoov, dikii, kadekii, kadečâ, dikoji, kadekoji, kadekakooov, kadečigoov, nikakov, ničigov, svaaki, svakakooov, svačigov, (s)vas; sveto; kojekakooov, koječigoov, kojigod, kakoovgod, čigoovgod, ikoji (iki), ikakov, ičigov, biilo koji, biilo kakoov, biilo kolik, biilo čigoov.*

Neodređene zâminice složene oli dobijene spomoču *kii, ča/čâ, koji, kakooov, kolik, čigoov* sklânjaju se kakoli odgovarajuće jin upitne zâminice:

niko(r), nikoga, nikomu, ... (jeesna);

niko(r), nikoga, nikomu, ... (odriična);

...;

ničigoov, ničigovoga, ničigovomu ... (jeesna);

ničigov, ničigovoga, ničigovomu ... (odriična).

Na istij načijn se sklânjaju i *niki* i *svaaki*. Va zâminicah složenih spomoču *god, kade* oli *biilo*, te se riiči ne miinjaju.

Oobčâ neodređena zâminica *(s)vas (sva, sve; čuje se i svo - novije!)* sklânja se ovako:

		Jedn.		Množ.		
I.	(s)vas	sva	sve(o)	svi	sve	sva
R.	sveega	svee	sveega	sviih	sviih	sviih
D.	sveemu	svooj	sveemu	svimin sviin	sviin	svimin sviin
T.	sveega (čov./beš.) (s)vas (rast./než.)	svu	sve(o)	svi	sve	sva
Z.	s(v)as	sva	sve(o)	svi	sve	sva
M.	sveemu sviin	svooj	sveemu sviin	svimih (sviih)	sviih	svimih (sviih)
P.	sviin	svooč	sviin	svimi	svimi	svimi

Neodređena zâminica *(s)vas (sva, sve/o)* va tužovniiku od množinee postaje *svi (sve sva)*, ali uz osobne zâminice *mii (nâs/nas)*, *vii (vâs/vas)* i *uni (niih)* (i prilazni glagol), una se primešuje va rodovniik *(sviih)*. Takor se reče “Vidin *svi (sve, sva)* kaič (batele, jidra).”, ali “Vidin/Pozdravljan *nâs/nas (vâs/vas, niih) sviih.*”.

Priiložka (neprominjiva) neodređena zâminica *sveto* sluuži jediino za neprikiidno stupjevânje priidivov (p. 3.4.).

Na kraaju, napomeenimo da se govori (ča več spaada pod sročbu):
od nikoga (čašče) i *ni od kooga/kooga* (redje);
za nišče/niiš (redovito) i *ni za ča/čã* (iznimno, vele reedko);
u/va nikakov (breziznimno - nikad: *ni u/va kakoov*”).

3. PRIIDIVI I NJIHOVE PROMINE

3.1. O PRIIDIVIH OBČENITO

Priidiv je rič koja poblize određuje imenicu. Too oče reč da se priidivimi opisuju svojstva i osobiine ča jih biča, stvãari i pojavi moru imaati i da se javljaju u sva trii roda i oba broja - kakoli imenice. Priidivi razvarstãjemo po značenju i to na **opisni**, **gradivni** i **posvoojni**:

Opisni (oli **kakovostni**) priidivi poblize označuju **kakovo** je čã (muž. rood): *arijav*, *brãtski*, *čelav*, *dunbok*, *hrapav*, *liip*, *ljudski*, *maaršav*, *misleč*, *modar*, *paametan*, *rumiin* (*rumeni*), *sãm*, *stãaraški*, *umiljaat*, *vãžõn*, *veli*, *visook*, *žaalostan*, *živuuč* i t.d.

Gradivni (oli **tvãrni**) priidivi poblize označuju **od česa** je čã (muž. rood): *bakreni*, *darveni*, *gvozdeni*, *japneni*, *kameni*, *laneni*, *medeni*, *lebaarni*, *stakleni*, *sukneni*, *vunen*, *zlãtni* i t.d.

Posvoojni (oli po lat. **posesiivni**) priidivi poblize označuju **čigovo** je čã (muž. rood): *čaacin*, *oščev*, *maaterin*, *braatov*, *sestrin*, *tetiin*, *striičev*, *kozin*, *mãškin*, *puužov*, *ribin* i t.d.

Po drugačijoj lučbi, gradivni i posvoojni priidivi, kakoli i oni opisni ki se odnosu na podreetlo (*kozji/koozji*, *ovčji/ovčji*, *mãčji*, *riibli*, *Boožji*, *puuški*, *goornji*, *danãšnji* i t.d.) klãju se va istij rãzred - **oodnosnih** priidivov.

3.2. NEODREĐENI I ODREĐENI PRIIDIVI

Spomoču **neodređenoga** priidiva se o imenici doznãje **kakova** je, a da to prija nii'smo znaali; **određeni** priidiv označuje več poznãtu osobiinu oli svojstvo kojee imenice i spomoču njega se utvarđuje **koja/kã** je. Večina (“čiisto”) opisnih i niki gradivni priidivi imãju oti dvã obliika. (Oni posvoojni određuju **čigovo** je čã!) U danãšnjoj žiivoj Čakãvščini čuju se neodređeni priidivi još sãmo, i ne čõsto, va mužkoomu rodu. Ali sve čãšče, skoro redovito, rãbu (odgovõra) se određeni(mi) priidivi(mi) i kad se piita: “**kakoov?**”, pã tako oni neodređeni maalo po maalo nestãju z govora. Da su postojali i va žinskoomu i sreednjemu rodu, potvarđuju rzličiti naglãsci (težiinski slozi) ki se još moru čuti, ali saad brez reeda i pravila:

beela/beela, *moodra/moodra*, *žuuta/žuuta*, *jãka/jãka*, *visoka/visoka*, *nova/nova*, *staklena/staklena*, *gvozdena/gvozdena* i t.d., i isto tako va sreednjemu rodu (na “o”).

Uuzorak 1.

(a) Neodređeni/određeni priidivi (muž. rood): *baas/baasi, beel/beeli, modar/moodri, žuut/žuuti, jāk/jāki, sām/sāmi, vāžōn/vāžni, visook/visoki, noov/novi* (i *novi* - starije), *gvozden/gvozdeni, staklen/stakleni, zlatan/zlatni, žiiv/žiivi* (i *žiivi*) i t.d.

(b) Iznimke (opisni - sāmō određeni): *māli, veli* i još niki čiišto opisni - svi *-ski, -ški, -ji, -lji, -nji*.

(c) Iznimke (gradivni - sāmō određeni): *bakreni, darveni, kameni, kartuunski, laateni, slebaarni* i t.d.

(Formālno se more reč “*bakren*”, “*darven*”, “*laaten*” i sl., ali u žiivu govoru jih niima - uvik je na kraaju “-i”!)

Određeni priidiv more poslužiti i kakor imenica - **poimeničeni priidiv** (*mā(ā)li, stā(ā)ri, mlā(ā)da* i t.d.), ali je bolje ne rābiti jih tako (pogotovo ne va množiini!), izim kakor nādimak (*Māla, Stāri, Mlāda* i t.d.)

3.3. PRIIDIVNA SKLONIITBA

Va jedniini, neodređeni priidiv se od određenoga rāzlikuje sāmō u imenovniiku, a va množiini se rāzlika očituje na težjinskomu slogu, ali se una sve više guubi i vele privlađuje određeni obliik. Po toomu, priidivi se sklānjaju po svojoj - **priidivnoj skloniitbi**. Sklānjaati čemo *modar/moodri* i *maaterin*.

Jedniina:

I.	modar/moodri	moodra	moodro	
R.	moodroga	moodre	moodroga	
D.	moodromu	moodroj	moodromu	
T.	moodroga (čov. oli bešt.) moodri (raš. oli než.)	moodru	moodro	;.
Z.	moodri	moodra	moodro	
M.	moodromu moodrin	moodroj	moodromu moodrin	
P.	moodrin	moodron	moodrin	
I.	maaterin	maaterina	maaterino	
R.	maaterin(og)a	maaterine	maaterin(og)a	
D.	maaterin(om)u	maaterinoj	maaterin(om)u	
T.	maaterin(og)a (čov. oli bešt.) maaterin (raš. oli než.)	maaterinu	maaterino	..
Z.	maaterin	maaterina	maaterino	
M.	maaterin(om)u maaterinin	maaterinoj	maaterin(om)u maaterinin	
P.	maaterinin	maaterinon	maaterinin	

Uočimo da mestovniik dopuušča krāčēnje (muž. i sr. rood), ali ne i darovniik!

Množiina:

I.	moodri	moodre	moodra	
R.	moodriih	moodriih	moodriih	
D.	moodrimin (moodrin)	moodrin	moodrimin (moodrin)	
T.	moodri	moodre	moodra	; .
Z.	moodri/moodri	moodre/moodre	moodra/moodra	
M.	moodrimih (moodriih)	moodriih	moodrimih (moodriih)	
P.	moodrimi	moodrimi	moodrimi	
I.	maaterini	maaterine	maaterina	
R.	maaterinih	maaterinih	maaterinih	
D.	maaterinin	maaterinin	maaterinin	
T.	maaterini	maaterine	maaterina	..
Z.	maaterini	maaterine	maaterina	
M.	maaterinih	maaterinih	maaterinih	
P.	maaterinimi	maaterinimi	maaterinmi	

Triiba napomenuti da se nastāvci *-oga*, *-omu* **nikad ne zkrāčuju** (ni va dugljih obliicih; R., D., T, M.) **na** *-og*, *-om*.

3.4. STUPNJEVĀNJE PRIIDIVOV

Kad se istā osobiina oli svojstvo kumparā meju više preedmetov - (sloovnih) osoob, stvāri oli pojavov - odgovārajuuč priidiv se mīinja tako da pokāže dvii glāvne rāzlike:

1. od dvā odabrāna, koji imā više one osobiinee oli onoga svojstva;

2. od sviih ča se kumparaaju, koji imā nājviše one osobiinee oli onoga svojstva.

Too se zovee **stupnjevānje oli kumparānje**. Trii su stuupnja:

1. stuupōnj - imaati/imānje (po lat. **pozitiiv**) (muž. rood, neodređeni): *ljuut*, *zelen/zeliin*, *duug*, *laavak*, *dobar*, *nevaljaat* (i *nevaljān* - za osobe), *zločest* ...;

2. stuupōnj - šuperaati/šuperānje (po lat. **kumparatiiv**): *ljutiji*, *zeleniji*, *duglji/dužji*, *lavkiji/lakšji*, *bolji* (i *dobriji* - za duuhovnu dobrotu), *gor(j)i* (i *nevaljaniji*), *zločestiji/gori* ...;

3. stuupōnj - obilovaati/obilovānje (po lat. **superlatiiv**): *nājljutiji*, *nājzeleniji*, *nājduglji/nājdužji*, *nājlavkiji/nājlakšji*, *nājbolji* (i *nājdobriji* - za duuhovnu dobrotu), *nājgor(j)i* (i *nājnevaljaniji*), *nājzločestiji/nājgori* ...

Nāčeelno, s̄amo opisni priidivi dopuušćaju stupnjevanje. Kad se stupnjuju gradiivni oli posvoojni priidivi, misli se na njigovo prineseno značeenje.

Uuzorak 2. (a) Razmovi se! *Darveniji* si od driiva.

(b) Od svih tiih *harvåtskih* liibrov, ovoov je *nājharvåtskiji*.

Pri stupnjevanju priidivov dogôđjaju se sve glasovne promine opiisane u deelu I.3. Nāčeelno, 2. stuupōnj se dobije tako da se 1. stuupnju pridoda nāstaavak “-iji” i da pridzādni slog (na samoglāsniku “-i-”) postane težinski, a svi dugi samoglāsnici (zpriid njega) se zkrātu::
beel ↦ *beliji*, *bleed* ↦ *blediji*, *kruut* ↦ *krutiji*, *strog* ↦ *strožiji*, *žuut* ↦ *žutiji*, *sām* ↦ *samiji*, *čüst* ↦ *čistiji*, *vruuc/* ↦ *vručji*, *zdrāv* ↦ *zdraviji*, *goork/gorak* ↦ *gorčiji*, *maarzak* ↦ *marzkiji*, *oōstar* ↦ *oōstriji*, *zelen/zeliin* ↦ *zeleniji*, *žājōōn* ↦ *žajniiji*, *paametan* ↦ *pametniji*, *zadovoljan* ↦ *zadovoljniji*, *slāvan* ↦ *slavniji*, *liin* ↦ *liniji*, *smiisan smišniji* i t.d.

U žinskoomu i sreednjemu rodu je sve isto, osin ča su zādni samoglāsnici “-a” i “-e” reedun.

Iznimke (deulun: nāstaavak “-ji”; promine I.3.: sasma) od pravila su ove:

(a) Niki jednosložni priidivi (s dvā druga stuupnja): *caarn* ↦ *carniji/carnji*, *gruub* ↦ *grubiji/grublji*, *duug* ↦ *duglji/dužji*, *čvarst* ↦ *čvarstiji/čvaršč*, *gluuh* ↦ *gluhiji/gluhlji* (**ne** “gluš(j)!”), *suuh* ↦ *suhiji/suhlji* (**ne** “suš(j)!”); *tih* ↦ *tihiji/tihlji* (**ne** “tiš(j)!”), *tuup* ↦ *tupiji/tuplji*, *kriiv* ↦ *kriviji/krivlji*, *živv* ↦ *živiji/življi* (ali, *blāg* ↦ *blažji*, *drāg* ↦ *dražji*, *barz* ↦ *baržji*, *jāk* ↦ *jačji*...);

(b) niki priidivi na “-ak”, “-āk”, “-ek” i “-ok”: *blizak* ↦ *bližji*, *laavak* ↦ *lakšji*, *reedak* ↦ *redji*, *slaadak* ↦ *sladji*, *taanak* ↦ *tanji*, *teežak* ↦ *težji*, *uzak(n)* ↦ *užji*; *pliatāk* ↦ *pličji*, *krātāk* ↦ *kráč*, *dalek* ↦ *dalečiji/daalji*; *dum(n)book* ↦ *dum(n)bočiji/dum(n)blji*, *visook* ↦ *visočiji/višji*, *širook* ↦ *širj(l)i*; *meevvi (mek)* ↦ *mekviji/mekji*;

(c) prāve iznimke: *dobar* ↦ *bolji* (i *dobriji* - kad se odnosi na čovikovo ponāsanje oli duhovnoost), *nevaljaat* ↦ *gorji*, *zločest* ↦ *zločestiji/gori*; *māl(i)* ↦ *maanji*, *veli* ↦ *več*.

U žinskoomu i sreednjemu rodu su, kakoli i va onih parvih, zādni samoglāsnici “-a” i “-e” reedun.

Pravilo za 3. stuupōnj je (bez iznimke) da se na 2. stuupōnj pridmetne “nāj-”: *nājbeliji*, *nājblediji*, *nājkrutiji*, *nājstrožiji*, *nājžutiji*...; *nājcarniji/nājcarnji*, *nājgrubiji/nājgrublji*...; *nājdužji*, *nājčvarstiji/nājčvaršč*...; *nājkráč*, *nājdalečiji/nājdaalji*; *nāj dum(n)blji*...; *nājbolji*, *nājgorji*, *nājzločestiji/-gori*; *nājmaanji*, *nājveč*.

Zanimljivo je da postoji poprilično priidivov koji dopuušćaju i 4. **stuupōnj - podpuno obilovanje**. Dobija se takor da se priidiv izreče i ponovi (svi samoglāsnici krátki!) s nāstāavku -ōstiv. Mnogi

od njih dopuščaju takovu tvorbu i s nastāvcimi *-caat oli -cāt* (ali ne svi; p. IV.3.2.5.). Evo nikih: (mužkiii rood):
beel(i) → beel(i) belōstiv/belcaat (beeli da beliji ne more biti);
ceel(i) → ceel(i) celōstiv/celcaat (i *celcaat*) (kojemu ne faali ni nājmaanja sitnica; ceeli da celiji ne more biti);
gluuh → gluuh gluhōstiv/gluhcaat (gluuh da gluhiji/gluhlji ne more biti; gluuh “kakor top”);
luud → luud(i) ludōstiv (sasma luud; luud da ludiji teežko more biti);
puun → puun punōstiv/puncaat (puun da puniji ne more biti; skrooz pripunjen);
suuh → suuh suhōstiv/suhcaat (suuh da suhiji/suhlji ne more biti; suuh “kakor koost”);
tuup → tuup tupostiv (tuup da tupiji ne more biti; tuup “kakor ušice od sikire”);
živ → živ živōstiv/živcaat (živ da življi (i zdraviji) ne more biti).

Napomeenimo da se, za niki priidivi, neodređeni i određeni obliici različuju i po pomicanju težiinskoga sloga i dužinji. Takoov je *stariji/nājstariji* (-a, -e) uz *stariji/nājstariji* (-ā, -ee) i još poniki. Neodređeni obliik nikad ne stojii kakor samostālna riič. Tako se govori:

Jaakica jin je (nāj)starija hčeer. Jaakica jin je (nāj)starijā.

Postoji i **opisno** stupjevānje spomoču priilogov *maanje - nājmaanje* i *više - nājviše*, koje se uporāblja va ričenicah ke ne dopuščaju obično kumparānje:

Ova kuča je maanje/više (nājmaanje/nājviše) zrušena nego ona unde (od sviuh).

Ta mriža je više beela (maanje kafena) nego kafena (beela).

Napokon, postoji i **neprikiidno** stupjevānje spomoču neodređene zāminice *sveto* za kojooñ sliidi 2. stuupōnj:

Njiva nan je sveto zelenija; Lovinja jin je vooga štajuuna sveto bolja;

Ovoo gree (na) sveto gorje; Māli Šiime je sveto pametniiji.

(U Štokāvščini se govori “sve 2. stuupōnj i 2. stuupōnj”: *sve zelenija i zelenija ...*)

4. BROJI

Brooj je riic spomoču kojee se određuje koliko česa imã (količina) oli koo/koje je ča po reedu (poređak). U paarvomu slučaju govorimo o **glãvnomu broju**³¹, a u drugomu - o **reednomu broju**.

4.1. GLãVNI BROJI

Glãvni broji (njhovo naziivlje) su zasnovãni (podreedeni) **dekadskom suustavu** (osnova je brooj *deset*): *nišće, jedõn, dvã, trii, četire, peet šeest, sedan, osan, devet*;

za njimi sliidu: *deset, jedanaajest, dvãnaajest, triinaajest, četarnaajest* ... ,

devetnaajest, pã: *dvaajset, dvaajset i jedõn, dvaajset i dvã ... , dvaajset i devet*;

pã: *treejset, treejset i jedõn ... , četardeseet ... , pedeseet ... , devedeseet, stotina (stoo), stoo i jedõn ... , stoo i deset, stoo i jedanaajest ... , stoo i dvaajset, stoo dvaajset i jedõn ... , dvii stotine (dviistoo) ... , trii stotine (triistoo) ... , hiljada (tisuća) ... , milijun ... , milijãrda ... , bilijun ... , trilijun ...*

Od prastãroga nãziivlja očuuvaala se je sãmo *duziina* (= dvãnaajest).

Od paarvonabrojenih deset glãvniih brojov miinjaju se (p. skloniitbe) sãmo *nišće* (kakoli neodreedena zãminica, ali se **ne** krãti na *niš!*), *jedõn* (imã sva trii roda i “fãlšu” množiinu), *dvã* (imã mužkii i žinskii rood; sr. r. = muž. r.; mãala množiina), *trii* i *četire* (břez roda - isto za sva trii roda; mãala množiina). Nadaalje,

miinjaju se i svi ki imãaju na kraaju niki od tiih (četire) brojov (izim *nišće*), i to kakoli oni;

jedna u R. od jedniinee dobijja (za razliku od neodreed. zãm. “jedãn/jedna/-õ”) krãtko “-e”, a svi rodi u R./D. od množiinee - krãtko “-ih/-in”;

glãvni broji *duziina, stotina, hiljada (tisuća)* i *milijãrda* miinjaju se kakoli imenice žinskooga roda;

glãvni broji *milijun, bilijun, trilijun ...* miinjaju se kakoli imenice mužkooga roda.

Skloniitba (kakoli odreedeni priidiv; sr. = muž. - izim u I. i Z.):

³¹More se govori i o “priibližnomu broju”: *deseetãk, petnajeestãk, četardeseetãk, stotinjãk, ...*, ali ovde o toomu ne čemo razglãbaati.

jed ^o n	dvā	trii	četire
jedna/jedno	dvii/dvā		
jednooga	dvaju	triih	četirih
jedne/jednooga	dviih/dvā		
jednoomu	dvaamin (dvān)	trimiṅ (triin)	četirimiṅ (četirin)
jednooj/jednoomu	dvimin (dviin)/dvaamin		
jednooga (jed ^o n)	dvā	trii	četire
jednu/jedno	dvii//dvā		
jed ^o n	dvā	trii	četire
jedna/jedno	dvee/dvā		
jednoomu (jedniin)	dvaama	trimih	četirimih
jednooj/jednoomu	dviih/dvaama		
jedniin	dvaami	trimi	četirimi
jednoon/jedniin	dvimi/dvaami		

“Fālsa” množiina od jed^on (*jedna, jedno*): jedni (*jedne, jednā/-a*), jednih, jednimih (*jednīn, jednīmīn*), jedni (*jedne, jednā/-a, jedni (jedne, jednā/-a), jednimih (jedniih, jednimih), jednimi*).

Glāvni broji imaaaju svoje zāpise (broojke) odvisno o suustavu. Va dekadskom suustavu su too (indijisko-arabski) reedun: 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9 (osnoovne broojke - znamenke), 10, 11, 12 ..., 21 ..., 100, 101 ... (složene broojke).

Valjā još pripomeenuti da su nišće, duziina, stotina, hiljada (tisućā), milijun, milijārda ... broji sāmo po značeenju, a zasprāve jesu **brojne imenice** (izim nišće - ča je brojna zāminica). Brojne imenice su i: dvojica, trojica, četvorica, petorica ..., desetorica, jedanajestorica ..., dvajsetorica, trejsetorica i t.d., a prideljuje jin se sāmo mužki rood. Nadaalje, brojne imenice:

dvoje, troje, četvoro, petoro ..., desetoro, jedanajestoro ...

su sreednjega roda, a uporabljaju se za skuupi od sloovnih osoob koje su različitih rodoov. Tako se govori:

dvojica (dvā čovika), *dvii* (žene), *dvā* (diteta);

dvoje, troje ... kad su zastupljena baaren dvā roda.

Napokon, postojū i **brojni priidivi** - riīci koje imaaaju značeenje od brojov, a sluūžu kokor priidivi:

dvoji (-a, -e), troji (-a, -e), četvori (-a, -e), petori (-a, -e) i t.d.

Rābu se sāmo va množiini, pā se reče i:

Donešli su dvoji lancuuni (postoli ...).

Diigli su troje skaale (funēestre).

Otvorili smo troja vrāta.

Kuupili su mi četvore gaće.

4.2. REEDNI BROJI

Reedni broji odgovaraju glavnim brojin (izim broju *niščé*). Imaaju sva trii roda, jedniinu i množiinu.

Mužki rood (jedniina):

paarvi, drugi, trec// (i *tret(j)i*), *četvaarti, peeti, šeesti, seedmi, oosmi, deveeti, deseeti, jedanajeesti . . . , devetnajeesti, dvadeseeeti, dvaajset i paarvi, dvaajset i drugi . . . , stooti, stoo i paarvi . . . , stoo i dvadeseeeti, stoo dvaajset i paarvi . . . , dviistooti, hiljaditi/tisučiti, milijūanti . . . , milijārditi* i t.d.

U žinskoomu rodu je zādnji samoglāsNIK “-a”, a u sreednjemu - “-o”. Pri promini, u svaakomu reednomu broju sklānja se sāmo zādnja riič i to kakoli odreedeni priidiv:

paarvi, paarvoga, paarvomu, paarvoga (paarvi), paarvi, paarvomu (paarvin), paarvin;

paarvi, paarvih, paarvin, paarvi, paarvi, paarvimi, paarvimi;

druga, druge, drugoj, drugu, druga, drugoj, drugon;

druge, drugih, drugin, druge, druge, drugimi, drugimi;

trecé (i *tret(j)e*), *trecéga, trecému, trecé, trecé, trecému, trecin;*

trecá (i *tret(j)a*), *trecih, trecin, trecá, trecá, trecimi, trecimi.*

I reedni broji imaaaju svoje broojke. Une se (va dekadskomu suustavu) piišu kakoli broojke za glāvni broji i na kraaju jin se još staavi tošku: 1., 2., 3. . . ., 9., 10., 11. i t.d.

5. GLAGOLI I NJIHOVA PROMINA - SPREZIITBA

Glagoli su riiči spomoču kojih se izriiču **rādnja, dogōđjanje** oli **stānje**. Sve varste od riiči su važne i brez ni jednee se ne more, ali (baaren va Harvātskomu Jaziku) glagoli su NĀJVAŽNIJI. Zāto čemo sve ča o njimi znāmo potānko razložiti i dobro proučiti. Nājprija čemo jih razvarstati i to na trii načina: po **znāčeenju**, po **viidu** ter po **predmetu** (njihove rādnjee).

5.1. GLAGOLI PO ZNĀČEENJU

Po **znāčeenju** se glagoli razvarstāju onako kakor smo jih odreedili po varsti: **glagoli od rādnjee, glagoli od dogōđjanja** i **glagoli od stānja**.

Glagoli od rādnjee označuju **hotimično** (s **nāmiron**) **činjeenje** (*armiivaati, ārčiti, boriti se, cimati, čepulaati, čakulaati, doneesti . . . , uteč, vuuč, zvoniti, žaati* i t.d.);

Glagoli od dogōđjanja označuju **nehotimično** (**brez nāmire**) **činjeenje** oli činjeenje **po priirodних zākoniH** (*arduraati, bajcati se, cediti,*

čôditi se, çáraati se, dažiti . . . , umirati, viitriti, zadelbjaati se, žalostiti se i t.d.);

Glagoli od stånja označuju sva moguća stånja, a too znači sve ono di njima **činjeenja ni dogôdjanja** (*afanaati, biti, cakliti se, çamiti, çurlaati, dolijaati . . . , umiiriti se, visiti, zatuhinjiti, žiiviti* i t.d.); spomocu oviih glagolov se izriiče kade kii/ča priiiva, kako mu teelo stojii, kako miruje, va kakovin se koluuru pokazuje, va kojemu/kakovomu stånju su mu raazum i paamet.

Mii çemo govoriti o **glagolskoj rãdnjii** i za glagoli od dogôdjanja oli stånja (iako po njimi “prãve rãdnjee” nii!).

5.2. GLAGOLI PO VIIDU

Po **viidu** se glagoli razvarstāju tako da se gljeda nã'to **traaje** li glagolska rãdnja još oli se je **svaršila**. Po toomu glagoli deelimo na **nesvaaršene** i **svaaršene**.

Niki nesvaaršeni glagoli istooga osnoovnoga značeenja imaaaju (za istu glagolsku rãdnju) dvã obliika (**podviida**):

- “obični” - za rãdnju kã traaje brez priikidov i
- “posebni”, **višekrãtni** oli **uçastãli** - za rãdnju kã traaje s priikidimi i ponãvlja se.

Višekrãtni pãrnjak (kad postoji), nãjçašç se dobiije dometbon “-iivaati” (p. IV.4.1.4.). Dakakor, postoju nesvaaršeni glagoli (i na “-iivaati”) ki imaaaju sãmo jedõn od takova dvã obliika, nãjçašç onoov koji (i) ne murã ukaziivaati na ponãvljanje.

Nãlik toomu, niki svaaršeni glagoli istoga osnoovnoga značeenja imaaaju (za istu glagolsku rãdnju) dvã obliika (**podviida**):

- “obični” - za rãdnju kã se je svaršila brez obzira na krãtnoost i
- “posebni”, **jednokrãtni**, - za rãdnju kã se je svaršila i ucinjena je točno jedõn put.

Jednokrãtni pãrnjak (kad postoji), nãjçašç se dobiije pridmetbon “za-” (p. IV.4.2.). Jopet, postoju svaaršeni glagoli (i sa “za-”) ki imaaaju sãmo jedõn od takova dvã obliika, nãjçašç onoov koji ne ukazuje na jednokrãtnoost. Ipak, triba napomeenuti da pri toomu niki višeznačni glagoli moru zgubiti koje od značeenj, a i popriimiti koo novo oli posebno značeenje. Još triba reçi da imã glagolov sa sãmo jedniin viidun i sãmo jedniin podviidun. Napokon, postoji i nikolikor glagolov ki se smuu daržaati kakor za nesvaaršeni takor i za svaaršeni.

Uzorak 1. (nesvaaršeni / višekrãtni // svaaršeni / jednokrãtni)

biti	-	-	-
beedvati	-	obeedvati	-
-	baadati	zbaadati	-
burdižaati	-	-	zaburdižaati

	čacaati	čaknjiivaati	čaknuti	počâknuti
dištonaati	dištoniivaati	(dištonaati)	-	
govoriti	-	zgovoriti	-	
-	grampiivaati	grampaati	zagrampaati	
	hoditi	-	zhoditi	-
	hotiti (otiti/htiti)	-	-	-
imaati	-	(imaati)	-	
kašljaati	pokašljiivaati	zkašljaati	zakašljaati	
klanpanaati (ča/čâ)	-	-	zaklanpanaati	
klanpanaati (kooga)	-	zklanpanaati	-	
	luuščiti	-	zluuščiti	
	misliti	-	zmisliti	
	ôrganaati	-	zaôrganaati	
pivati	-	zpivati	zapivati	
-	počinjati	počôti		
-	pomišljaati	-	pomisлити	
-	postaaajati	postaati	-	
(skôkaati)	poskakiivaati	(skočiti)	poskočiti	
prinositi	prinôšaati	prineesti	-	
skôkaati	(poskakiivaati)	skočiti	(poskočiti)	
	-	-	staati (stati)	-
	stâti (stôti)	-	-	-
	-	takiivaati (se)	takaati (se)	-
	tiikaati (se)	taknjiivaati (se)	-	taknuti (se)
triskati (ča)	-	ztriskati	trisnuti	
-	triiskati (kooga)	ztriiskati	triisnuti	
	veezaati	veziivaati	zaveezaati	-
-	-	-	zabadaati	
-	zakoppiivaati	-	zakopaati	
(pleesti)	zapletati	zpleesti	zapleesti	
-	zdiivaati (se)	-	zđiti (se)	
zmiišljaati	zmišljiivaati	-	zmisliti	
zvoniti	-	-	zazvoniti	
-	žbandiivati se	žbandaati se	-	
žežinaati	-	-	zažežinaati	

Napokon, postoju i (malobrojni) glagoli koji ne odkriivaju traaje li glagolska rãdnja još oli se je svaršila. Za njih govorimo da su **dvoviidni** (*čuti*, *marindaati*, *užinati*, *vičerati*, pã i (*o*)*beedvati*, ter, uz njih, usvojeni strãni glagoli na “-iiraati” - *telefuniiraati*, uz *telefunaati*, i sl.).

Sāmo nesvaaršeni glagoli moru dopunjiivaati glagoli koji označuju **počinjanje, nastāvljanje oli svaršiiivanje** glagolske rādnjee:

Počali su kopaati prija dvii ure. Nastaavili smo pivati do zoree. Svaršii je sviiraati. Fermājte klanpanaati.

5.3. GLAGOLI PO PREEDMETU RĀDNJEE

Po **preedmetu rādnjee**, glagoli se razvarstāju ovako:

- ako glagolska rādnja dopuušča imenicu (kā nii varšitelj) u tužovniiku bŕez priidloga, za glagol čemo reč da je **bŕezpriidložni**;
- ako glagolska rādnja ne dopuušča imenicu (kā nii varšitelj) u tužovniiku, bŕez priidloga za glagol čemo reč da je **priidložni**;
- ako se glagolska rādnja dogādja na varšitelju (preedmet = varšitelj u T. - sebe/se), za glagol čemo reč da je **povratni**.

Uzozak 2. (a) (bŕezpriidložni glag.) Maater kuupa diite. Donesite kašuuu! Mii čitamo/štijemo liibrii. Antuun grādi kuču. Bārba Luuka pletee vaaršu.;

(b) (priidložni glag.) Naana je leegla na postilju. Uni su seli pod stablo. Sokolič letii u goru. Skaale stojuu uz(a) ziid. Ta beštija je obolila od šuge.;

(c) (povratni glag.) Uun se smiijee. Dičca se iiigraju. Kolo tooga čemo se namučiti. Svi smo se biili razbolili.

Uzozak 3. (bŕezpriidložni / priidložni / povratni; va zāgradah su tekar formālno bŕezpriidložni oli povratni obliici - moogu popriimiti i novo značeenje!)

boliti	-	-
-	cigutaati	(nacigutaati se)
-	čačaati	(načačaati se)
dizati	-	dizati se
hrōniti	-	hrōniti se
-	kumovaati	-
muučiti	-	muučiti se
-	oteč	-
poiisti	-	poiisti se
(poseesti)	seesti	(poseesti se)
raaniti	-	raaniti se
šumiivaati	-	(šumiivaati se)
tuuč	-	tuuč se
-	uteč	uteč se
vartiti	-	vartiti se
(razjāpiti)	zjāpiti	(razjāpiti se)
žveljarinaati	-	(nažveljarinaati se)

Pripomeenuti još triba da postoji nikolikor glagolov kojih glagolska rādnja ne dopuušča sloovnu osobu za formālnoga varšitelja. Točnije, otj glagoli dopuuščaju sloovna liica sāmō u darovniiku (izniimno u tužovniiku), a formālmi varšitelj je “uno” (koo se ne izriiče). Takovi su:

baštaati, hoditi od ruukee, poojti za ruukoo(n), prilīčiti čā, samiljaati ča, urtaati (se), dopōsti/dopaadati kooga čā (T.) i t.d.

(Takoov nii *prilīčiti na*, a ni *samiljaati va*.) Njiin se smuu pridodaati *tribati* i *tukaati* u smiislū da dopuuščaju i takoov izričaj.

Napokon, postōju i t.zv. **brezosobni glagoli** koji sasma zanemaruju varšitelja glagolskee rādnjee, a rādnja se izriiče priko trečega liica va jedniini (koje se ne izriiče!). Uni, skoro redovito, uzā se imaaaju povratnu zāmnicu “se” (uvik zkrāčenu!) iako nii’su povratni. Takovi su *govoriti se, pridpostaaviti se, piisaati se, znaati se* i dr. Njiin bi se moogli pridodaati i niki glagoli od dogōdjanja i stānja (*garmiti, lampaati, dažiti, čekati, muraati, tribati, žiiviti* i dr.), ali sāmō u smiislū da uni dopuuščaju i “brezliičnoga” varšitelja.

5.4. GLAGOLSKA STĀNJA

Va Harvātskomu Jaziku rāzlikujemo dvā **glagolska stānja**: **rāдно** (po lat. **aktiivno**) i **tarпно** (po lat. **pasiivno**).

Rādnjn glagolskin stānjun se izriiče da kii (oli da se) činii/varšii glagolska rādnja - va biilo kojemu dobu; tarpniin glagolskin stānjun se izriiče da se je na koomu/čeeemu glagolska rādnja več učinila/zvaršila oli da je baš tooga čaasa gotova, a varšitelja se ne znā oli nii vāžno kii je.

Uzorak 4. (a) Live *kaarpa* mrižu. Uun *se zguubi* (*je zgubii*) va grādu. Šiime *je (bii) uđela* kudilju. Maati *čē* nan *zamiisiti* i *zpečf* kruh.

(b) Mriža *je (biila) zakaarpana*. Uun *je (bii) zguubljen* va grādu. Kudilja *je (biila) uđelana*. (Tarpno stānje va buduučemu dobu je protusloovno va sebi - zāto ga u Čakāvščāni arkāvskoj **niima!**).

5.5. GLAGOLSKI OBLIICI

Va Harvātskomu Jaziku postōji peet glagolskih obliikoov (p. I.4.2.5.):

1. **neodređeni glagolski oblkiik** (po lat. **infinitiiv**);
2. **glagolska doba / vrimena** (proošlo, sadāšnje i buduučē - i njihova **podvrimena**);
3. **glagolski načini** (zapovidni i pogodbeni - i njihovi dobnī **podnačini**);
4. **glagolski priidivi** (rādni - sadāšnji i proošli, i tarpni);
5. **glagolski priilozi** (sadāšnji i proošli).

Po načinu njihove tvorbee, glagolski obliici se deelu na **jednostāvne** i **složene**. Jednostāvni su neodređeni obliik i svi oni koji se tvoruu

spomoču nastāvkvov na koren od neodređenoga obliika (izniman je glagol *biti*), a složeni se tvoruu spomoču dviih oli više riči.

Jednostāvni obliici: **neodređeni obliik**, **sadašnje nesvaaršeno doba**, **sadašnje svaaršeno doba**, **proošlo nevaaršeno doba**, **proošlo svaaršeno doba**, **zapovidni časoviti** i **neodgodivi načini**, **glagolski priidivi** i **glagolski priilozi**.

Složeni obliici: **sadašnje nastupajuće doba**, **proošlo neodređeno doba**, **prijproošlo doba**, **buduće doba**, **prijbuduće doba**, **obvezujuć** i **neobvezujuć načini**, **molbeni načiin**, **pogodbeni načiin** **buduć**, **pogodbeni načiin proošli** i **tarpni obliici**.

5.5.1. Neodređeni glagolski obliik (infinitiv)

Neodređeni glagolski obliik ne odkriiva niš o sloovnoj osobi oli njezinu liicu, niiti o broju, dobu (vrimenu) oli načinu. Svaaki se svaaršuje oli na *-ti* (vela večinā) oli na *-ć*:

afanaati, *ārmati*, *biti*, *cvetaati*, *čāknuti*, *ćkaati*, *daati*, *diraati*, *frigati*, *guliti*, *h(o)titi*, *jemaati/imaati/imiti*, *kuuriti*, *ležaati*, *muraati* . . . , *ōvizaati* . . . , *tribati* . . . , *zvoniti*, *žuutiti (se)* i t.d.; *dovuuč*, *leć*, *moć*, *peć*, *reć*, *sić*, *steć*, *tuuč*, *uteć*, *vavuuč*, *zteć* i t.d.

Korištno je uočiti ovo:

- načeelno, glagoli na *-ć* su, velon večinon, svaaršeni, a uni ki nii'su polučuju nikolikor svaaršenih "pārnjakov" s pridmetnutimi priidlozimi (*sić* ↦ (*na(od/po/pro/za)-sić*, *tuuč* ↦ (*na(o/po/z)-tuuč*, *vuuč* ↦ (*na(od/po/pri/z/za)-vuuč* i t.d.) i, k toomu, ovi čōsto imaaaju svoje prāve nesvaaršene pārnjake ((*od/pro/za)-sicati*, (*na(od/po/pro/z/za)-vlāčiti* i t.d.);
- načeelno, višekrātni (nesvaaršeni) glagoli su oni ma *-iivaati*, ali ne i obrātno (*opišivaati*, *počiivaati*, *poliivaati* i t.d.);
- načeelno, jednokrātni (svaaršeni) glagoli imaaaju pridmetnut priidlog
- najčašće *za-*, ređje *po-*, ali ne i obrātno (*zateć*, *poskuupiti* i t.d.).

Glogolski koren (osnova) se, načeelno, dobija takor da se odbāci nastāvak *-ti* oli *-ć*, ali se u množtvu glagolov, pri promini, promiini i samoglāsnik zpriid njih. Osin tooga, imā glagolov ča zguubu i suglāsnik zpriid *-ti* oli *-ć* (najčašće *-s-*: *jiisti*, *krāsti*, *pleesti*) oli dvā zādnja sloga, a dogōdjaju se i sve glasovne promine opiisane va odijlku I.3.

5.5.2. Doba sadašnje nesvaaršeno (prezeent kontinuirani - trajajuć)

Doba (vriime) sadašnje nesvaaršeno tvori se (sāmo) od nesvaaršenih glagolov takor da se na koren oli zkrāćeni koren od neodređenoga obliika klāju (odvisno od glagola) ovi nastāvci (po liicih va jedniini i množiini):

-(a)n, -(a)š. -(a), -(a)mo, -(a)te, -(a)ju (težiinski slog odvise o glagolu, ali nii na zâdnjin slogu);

-(â)n, -(â)š, -(â), -(â)mo, -(â)te (**-(â)ste** - izniimno), **-(aa)ju/-(â)du(u)** (maalo zkrâčeno “aa” dâje “â”);

-iin, -eeš. -ee, -emo, -ete, -uu;

-in, -eš. -e (**-ee** - izniimno), **-emo, -ete** (**-este** - izniimno), **-u** (**-edu** - izniimno);

-diin/-n, -deeš/-š. -dee/-, -demo/-mo, -deete/-s)te, -duu/-(j)uu (postojü i isti nastâvci s “t” na meestu od “d” - *meesti, pleesti: me-tiin/-teeš, ...; ple-tiin/-teeš, ...*);

-din, -deš. -de, -demo, -dete, -du (težiinski slog odvise o glagolu);

-iin, -iış. -ii, -iimo, -iite (**-iiste** - izniimno), **-uu** (va nikih glagolih se zpriid “i” umeçe “j” - *stâti* = stanovaati, *stôti* = staaajati na meestu; *sto-j-iin/-iış ...*);

-in, -iș. -i, -imo, -ite (**-iste** - izniimno), **-u/-du** (težiinski slog odvise o glagolu);

-(uu)jiin, -(uu)jeeš. -(uu)jee, -(uu)jemo, -(uu)jete, -(uu)juu;

-jin, -ješ. -je, -jemo, -jete, -ju (va nikih glagolih se zpriid “j” umeçe “n” - *požâti, žaati: (po)žaanjin/-nješ, ...*, a težiinski slog odvise o glagolu);

-ujin, -uješ. -uje, -ujemo, -ujete, -uju.

Moogli bimo jih podeliti na duge i krâtkë - po samoglâsnicah (**-â-, -ii-**; **-a-, -i-**), ali od tooga ne bi biilo puno koriisti³².

Nastâvci “-(a)n/(a)š...”, “-(â)n/(â)š...”, “-iin/eeš...”, “-in/eš...” i “-iin/iış...” dohodu, veçinoon, va glagolih na “-aati” oli “-ati”, a i va nikih na “-ç” , “-iti” oli “-sti”. (Takovi na “-ç” i “-sti” dobiijaju **-iin/eeš**, a na “-iti” - **-iin/iış**);

nastâvci “-diin/deeš...” i “-din/deš...” (suglâsniik “-d-”) dohodu **sâmo** va nikih glagolih na *-esti* i va sviih na *-isti, -osti* oli *-ôsti*, toçnije, kod kojiih se va nikomu od “(ne)svaaršeni h sroodnikov” zguubi “-s-”, a pojâvi “-d-”: *jiisti/pojiidaati (se), (z)boosti/(z)baadati, (po-, u-)krâsti/podkraadati, seesti/sediti* i t.d. (Isti nastâvci dobiijaju i odgovârajuuçl svaaršeni glagoli; njiih dobiija i glagol *biti* - ÷a çemo ga razmâtraati napoose.);

k ovimi spaadaju i nastâvci s “-t-”: *meesti/pomeetaati* (≠ pometaati \mapsto *pomeçin/-eš ...*), *pleesti/zapletati, cvâsti/cvatqati* i t.d.;

³²Fakat jee da se mnozi pâri od svaaršeni h/nesvaaršeni h glagolov ponâšaju tako da svaaršeni dobiija krâtkë, a nesvaaršeni duge nastâvke (s težiinski h sloguun): *zkopaati/kopaati* (zkopan, zkopaš, ... / kopân, kopâš, ...), *zkresaati/kresaati* (zkresan, zkresaš, ... / kresân, kresâš, ...), *le ç/i/ležaati* (ležin, ležeš, ... / ležiin, ležiış, ...), *uçinîti/çinîti* (uçiimin, uçimiış, ... / çiniin, çiniış, ...), ...

Ali, preveç jee iznimak da bi to mooglo biti oobçë pravilo!

nastāvci “-in/iš...” dohodu va glagolih na “-iti”, a “-jiiin/jeeš...” i “-jin/ješ...” - va oniih na “-iti”;

nastāvci “-ujin/uješ...” dohodu va glagolih na “-ovaati” (*ludovaati*, *radovaati se*, *žalovaati*) i va nikih glogolih na “-iivaati” s dvā sadāšnja obliika (*svaršiiivaati* i t.d. - o toomu poslin!).

Uzozrak 1. Spreezaati čemo glagoli *dobiij(v)aati* (na istii načiin *tirati* i t.d.), *tiraati* (na istii načiin *imaati* - “a ↦ ā” i t.d.), *deraati* (na istii načiin *praati* - s ožiiivljenin “e”, *pāsti*, *zvaati* - s ožiiivljenin “o”, *učiti* i t.d.), *plaaakati* (“k ↦ č”, na istii načiin *piisaati* - “s ↦ š” i t.d.), *hoditi* (oobče znāčeenje), (*j*)*iisti* (dužji obliik, na istii načiin *boosti* i t.d.), *krāsti* (na istii načiin *poojti*, *seesti* i t.d.), *ležaatii* (na istii načiin (*j*)*iisti* - krač obliik, *spaati* i t.d.), *misliti* (na istii načiin, *hoditi* - posebnō znāčeenje, *tuužiti* i t.d.), *piti* (na istii načiin *stāti/stōti*, *kovaati*, *covaati*: “ov ↦ uu”) - **kuujiiin**, **cujiiin**, i t.d.), *štiti* (na istii načiin *čuti*, *dā(ō)vaati*, *dobiti* (uzp. *dobiij(v)aati*), *šiti* i t.d.), *kupovaati* (na istii načiin *mudrovaati* i t.d.).

dobiij(v)a-n	tirā-n	der-iiin	plaač-in	gr-in	jii-diiin/n
dobiij(v)a-š	tirā-š	der-eeš	plaač-eš	gr-eš	jii-deeš/š
dobiij(v)a	tir-ā	der-ee	plaač-e	gr-ee	jii-dee/-
dobiij(v)a-mo	tirā-mo	der-emo	plaač-emo	gr-emo	jii-deemo/mo
dobiij(v)a-te	tirā-te	der-ete	plaač-ete	gr-este	jii-deete/-ste
dobiij(v)a-ju	tiraa-ju	der-uu	plaač-u	gr-eeedu	jii-duu

kraa-din	lež-iiin	misl-in	pi(i)-jiiin	šti-jin	kup-ujin
kraa-deš	lež-iiš	misl-iš	pi(i)-jeeš	šti-ješ	kup-uješ
kraa-de	lež-ii	misl-i	pi(i)-jee	šti-je	kup-uje
kraa-demo	lež-iimo	misl-imo	pi-jemo	šti-jemo	kup-ujemo
kraa-dete	lež-iite	misl-ite	pi-jete	šti-jete	kup-ujete
kraa-du	lež-uu	misl-u	pi(i)-juu	šti-ju	kup-uju

Neodređeni obliici “(j)iiiti/(j)iič” se va Čakāvsčini ne čuju.

Dobā sadāšnje od *hoditi* je (po lat. *grado*; niima neodređenih obliikooov “*iiti/iitji/iič*”) skoro redovito: *gr-in/-eš/-ee*, *gr-emo/-este/-eeedu* (i *greedu* - starije!).

Poniki glagol dopuušča dvā načina (baarem se tako čuje nikih govoriti!). Recimo *umirati*: *umir-in/-eš*, ... /-u ter *umir-an/-aš* ..., -aju. Osin tooga, različiti nastāvci čōsto polučuju i različita znāčeenja. *činiti (se)* (čā): *čiin-in/-iš/-i (se)*, *čiin-imo/-ite/-u (se)*; *činiti se(še)* (kooga oli kakovin): *čin-iiin/-iiš/-ii se*, *čin-iimo/-iite/-uu se*.

Za glagol *imaati* (*imān*, *imāš* ...) se sve čašče čuje³³ pa i privlađuje: *iman*, *imaš*, *ima*, *imamo/imamo*, *imate/imate*, *imaju*.

Za glagol *iskaati* bi se mooglo očekiivaati “ja iskān” i t.d., ali nii tako nego (po *-in*, *-eš*, *-e* ... i “ski” → “šč”), a paarvo “i” se produžuje do “ii” i priuzima težinju):

iščin, *iščeš*, *iščē*, *iščemo*, *iščete*, *išču*. (Va množiimi se čuje i težinski slog na kraaju!)

Kakor se vidi, pri spreziitbi se dogōđaju promine (čašče kod nesvaaršenih glagolih) ča smo jih opiisaali va odiljcih I.3.1. - I.3.6. Evo još nikih:

(*sa/z*)*mliti* → (*sa/z*)*meljin/-eš* ..., *klaati* → *koljin/-eš* ..., *slaati* → *šaaljin/-eš* ..., (*va*)*zeeti* → (*vāzmin/-eš* ...), *zemin/-eš* ..., *staati* → *staaanin/-eš* ..., *braati* → *berjin/-eš*, *teč/i* → *tečjin/-eš* ..., *cvāsti* → *cvatjin/-eš* ..., *meesti* → *metjin/-eš* ..., *pomāgaati* → *pomāžin/-eš* ..., *sprezaati* → *sprežin/-eš* ..., *strich* → *strižjin/-eš* ..., *pleesti* → *pletjin/-eš* ..., *glodaati* → *glodjin/-eš* ..., *načōti* → *nāčmin/-eš* ..., *žaati*³⁴ → *žaanjin/-eš* ..., *klāvaati* → *klājin/-eš* ..., (*za*)*kljāti* (*se*) ((*za*)*kunvuti* (*se*)) → (*za*)*kuvin/-eš* ... i t.d.

Glagol *hoditi* (*naa'noge* - užje/posebno značeenje) se spreže s “-in/iš-” i s “-jin/iš-nastāvcimi” (kakor va kojijn kraaju): *hod-in/-iš/-i/-imo/-ite/-u* (*hod-jin/-iš/-i/-imo/-ite/-u*).

Spomeenimo i glagol *rovaati* koji osin osnoovnoga značeenja imā i ono podrugljivo: takor i toliko nāglas plaakati da se čuje kakoli *reevaati*. U osnoovnomu značeenju dobija nastāvci “-ujin/uješ ...” (*r-ujin*, *r-uješ* ...), a u prinesenom u “-jin(eš ...)” (*rov-jin*, *rov-eš* ...).

Svi glagoli na “-iivaati” su nesvaaršeni i sprežu se s “-a(n)-nastāvcimi”. Niki od njih, ča imaju istii oblik i za višekrātnu glagolsku rādnju dopuščaju spreziitbu na dvā načina tako da se višekrātna (učastāla) rādnja razluči od one (“nepristaano”) trajajuče. Takovi su *priređjiivaati*, *razlučiivaati*, *razrađjiivaati*, *razredjiivaati*, *produžiivaati* (*se*), *svaršiivaati* (*se*), *utarkiivaati* (*se*), *uzporedjiivaati* (*se*), *zadirkiivaati*, *zmiriivaati* i još niki. Za trajajuču glagolsku rādnju, takovi glagoli se, načeelno, sprežu s “-(a)n-nastāvcimi”, a za višekrātnu - s “-ujin-nastāvcimi”. Takor imāmo:

priređjiiva-n (-š, -, -mo, -te, -ju) i
priređ-ujin (-uješ, -uje, -ujemo, -ujete, -uju)

i na istii načijn za ostāli.

³³Zvoorno *imān*, *imāš*, *imā*, ... se je, paarvo zkratilo na *iman*, *imaš*, *ima*, ..., a poslije se je i težinski slog pomaaka nāpid, tako da se danās nājčašče čuje *iman*, *imaš*, *ima*, ... Isto se dogodilo s još nikolikor glagolov na *-aati* (*kopaati*, *motaati*). Jedino se *-n* (va paarvomu licu) nikad ne mijnja u *-m* (ni va jednomu glagolu!).

³⁴Jee li u davniimi bilo “žn(j)aati”?

Glagol *smiti* se va sadašnjosti spreeže s “-iin/iiš-nastāvcimi”: *sm-iin*, *sm-iiš*, *sm-ii*, *sm-iimo*, *sm-iimte*, *sm-uu*.

Glagoli *moči* se va sadašnjosti spreeže s “-in/eš-nastāvcimi” i umetnutin “-r-”: *mō-r-in* (i *moo-gu*)³⁵, *mō-r-eš*, *mō-r-e*, *mō-r-emo*, *mō-r-ete*, *mō-r-u* (i *moo-gu/mōo-gu*). (Ne smii ga se pobarkati s glagolun *moriti*: *mor-iin/-iiš* . . . , /-uu, bo se kaad i kaad čuje i (kriivo): *mōr-in/-iš* . . . , /-ru!)

Glagol *hotiti* (*otiti*, *htiti*) se va sadašnjosti spreeže ovako: (*h*)oču, (*h*)očēš, (*h*)očē, (*h*)očēmo, (*h*)očēte, (*h*)očē (puni obliik); *ču*, *čēš*, *čē*, *čēmo*, *čēte*, *čē* (zkrāčeni obliik).

Glagol *hotiti* (*otiti*, *htiti*) je i **pomoči** glagol za tvorbu nikih složenih obliikoov.

Glagol *biti* (starije: *biti* - još se kaad i kaad čuje!) je zāseeban slučaj va sviih iindoeuropejskih jazicih pā unda i va Harvāṭskomu Jaziku. Po pravilih ča smo jih naveli, uun imā dvā³⁶ **formālna** sadašnja obliika: - viida (s “-in-nastāvcimi” - uz treče množiinsko sloovno liice “bi” namisto “bu”, i s “-din-nastāvcimi” - pozād umetnutoga “-u”): Paarvi viid: *bi-n*, *bi-š*, *bi*, *bi-mō*, *bi-te*, *bi* (od *bi-u* je odpaalo “u”); Drugi viid: *b-u-din* (i *buden* - reedko), *b-u-deš*, *b-u-de*, *b-u-demo*, *b-u-dete*, *b-u-du*.

Ali njihovo **znāčeenje** (u govoru) **nii** doba **sadašnje!!!** Paarvi viid se uporāblja za izriicanje željee, nāmire, moguučoosti³⁷ oli pogoodbe (p. 5.5.14.), a drugi za izriicanje prijuduučega doba (p. 5.5.12.). Takor glagol *biti* sluuži kakoli **pomoči** glagol za tvorbu nikih (večinee) složenih obliikoov.

Mii daržiimo da glagol *biti* niima sadašnje doba kakoli iini glagoli, nego da ga u toomu znāčeenju zaminjuje ovoov svedobni (brezvrimenski) obliik:

jesōn, *jesi*, *jee* (i *jest* - izniimno), *jesmo*, *jeste*, *jesu(u)* (puni i samostālni obliik);

san, *si*, *je*, *smo*, *ste*, *su* (zkrāčeni oli **pomoči** i nesamostālni obliik).

Na toov nāčiin čovik jazikun/govorun “nesviistno” potvarđuje da njigovo “*biti*” ne proizlaazi z njega **niti** odvisi **sāmo** o njemu³⁸.

³⁵Ako se rečee (*ne*) *morin*, nāčāšē se misli na **snāgu**, a ako se rečee (*ne*) *moogu* - na **sposobnoost** oli občenito.

³⁶“Trečā” moguučoost je s “jin/ješ-nastāvcimi”: *bi-jin*, *bi-ješ*, *bi-je*, *bi-jemo*, *bi-jete*, *bi-ju*. Ali, unā pripaada glagolu *biti* koji se je zgubii, a znāčii je *tuču*. (Tako se spreežu njigove uvarnjenice: *odbiti*, *pobiti*, *ubiti*, *zabiti*, . . .)

³⁷To bi (po lat.) bii **konjunktiv!**

³⁸Nān se činii da bi pojašneenje mooglo *biti* ovo: Čovik nii moga - nii se ni usuudi - svoje **BITI** (sebe kakor **BIIČE**) utemeljiti va/na sebi. Muraalo bi nas

Kad se u odgovoru na upit “Jesu li ...?” sãmo glagolun (“biti”) to potvaardi, -u se produžuje pã se reãee “Jesuu.”

Navedimo i kakor se tvori doba sadašnje nesvaaršeno od glagolov kojih glagolska rãdnja ne dopuušã sloovnu osobu za formãlnoga varšitelja (*baštaati, hoditi od ruukee, prilãiti çã, samiljaati çã, tukaati (se)* i t.d.) i onih brezosobnih (*govoriti se, piisaati se, znaati se, garmiti, lampaaati, dažiti, ãekati se, muraati se, tribati se, žiiviti se* i t.d.).

Za oni paarvi, buduõ da niima sloovnee osobe kakor varšitelja glagolskee rãdnjee, za sva se liica vazima glagol va treõemu liicu od jedniinee, a svaako liice se odkriiva zkrãõenon zãminicon u darovniiku oli, izniimno, u tužovniiku. Takor se dobija:

baštã me/mi, - te/ti, - ga/mu, - nas/nan, - vas/van, - (j)ih/(j)in;
gree mi za ruukoõõ (od ruukee), - ti -, - mu -, -nan -, - van -, - (j)in
 -;

samiljã mi, - ti -, - mu -, -nan -, - van -, - (j)in -;

tukã mi, - ti -, - mu -, -nan -, - van -, - (j)in -; tukã se; ...

Za brezosobni glagoli, rãdnja se izriiãe spomoõu treõega liica va jedniini (i glagoli od stãnja dobijaju “se”):

govori se; piise se; zna se; ... , garmi; lampã; daži; ... ; ãeka se; mura se; triba se; žiivi se; i t.d.

Na kraaju, za **odriiãni** obliik se zpriid prominjiva glagola klãje riãca (truunkica, p. III.5.) *ne: ne dobijjan ... ; ne tirãn ... ;* i t.d.

Iznimke su glagoli *biti, h(o)titi* i *imaati*:

nii'sõn, nii'si, nii, nii'smo, nii'ste, nii'su(u) (a kad se u odgovoru na upit “Jesu li ...?” sãmo glagolun (“biti”) to odreãee, -u se produžuje pã se reãee “Nii'suu.”);

nee çu, nee çeš, nee çe, nee çemo, nee çete, nee çe;

niiman, niimaš, niima, niimamo, niimate, niimaju (za *imaati (jemaati, imiti)*, “protuglagol” je *niimaati*).

5.5.3. Doba sadašnje svaaršeno (prezeent perfekt)

Doba (vriime) sadašnje svaaršeno tvori se (sãmo) od svaaršenih glagolov na istij načijn kakoli doba sadašnje nesvaaršeno od nesvaaršenih glagolov. Va nikh glagolih se zpriid “i” umeõu “m” - *naçõti, oteeti, vazeeti, zaçõti (se), zeeti* - koji dohodi od nesvaaršenoga pãrnjaka, oli “n” - *poçõti, ostaati, postaaati, pristaati, staaati* (= fermaati se), *stati* (koliãinski ãã va çã), *uzstaati* - koji dohodi od “-(n)j-” va nesvaaršenomu pãrnjaku; pri toomu paarvi samoglãsnik, osin kod *-staaati*, mjinja dužinu, a težiinski

zadiiviti i uzneesti to da nan se je, i kakor nan se je (poslin, va veõ razvijenu jaziku), oãitovaala vikovjiãna Muudroost: Jã JESõN.

slog va jedniini je pridzâdnji: *nâč-min/-meš*, *oot-min/-meš*, *vâz-min/-meš*, *zâč-min/-meš* *ze-min/-meš* ... ; *pooč-nin/-neš*, *(p)ostaa-nin/-neš*, *pri-staanin/-neš*, *staaanin/-neš*, *uzstaa-nin/-neš* ...

Uuzorak 2. Evo, za svaaku skupinu od nastâvkov, po niki svaaršeni glagol:

- (a)n/(a)š* ... - *dočekati*, *pokucati*, *upiitaati*;
- (â)n/(â)š* ... - *daati* (*uni dâdu*), *prodaati*, *ztiraati*;
- iin/eesh* ... - *pobraati* (nepostoĵano “a” i pomoĉno “e”), *opraati* (*isto*), *reĉi*, *potreĉi*, *zpeĉi*;
- in/eš* ... - *leĉi* (dobijja “z” od nesvaaršenoga pârnjaka “ležaati”), *zaleĉi* (*istoo*), *umriiti*, *zaplaakati*;
- diin (-n) / deesh (-š)* ... - *po(j)iisti*, *na(j)iisti (se)*, *,zboosti (se)*;
- din/deš* ... - *klâsti*, *pooĵti*, *nâĵti*, *ukrâsti*, *zpôsti*;
- iin/jiish* ... - *dopuustiti*, *odležaati*, *oprostiti*, *zaležaati se*;
- in/iš* ... - *skoĉiti*, *hititi* *poviiti/poviditi*, *viiti/viditi*;
- jiin/jeeš* ... - *napiti se*, *opiti (se)*, *popiti*, *zpiti*;
- jin/ješ* ... - *dobiti*, *naĉuti*, *oplititi*, *proštiti* ;
- ujin/uješ* ... - *nakupovaati (se)*, *pokupovaati*, *uzradovaati se*, *naludovaati se*, *ožalovaati*, *zrovaati*.

Dakakor da se i kod svaaršenih glagolih dogôdjaju promine opisane va odijljih I.3.1. - I.3.6. Recimo, *staaati* (zaustaaviti se) dobijja “-n-”: *staa-n-in*, *staa-n-eš*, *staa-n-e*, *staa-n-emo*, *staa-n-ete*, *staa-n-u*, a takor i *poĉôti*, *postaati*, *zastaati*, *stati* (ĉa/ĉâ va/u nič) i još niki; daalje, *pomoĉi* dobijja “-r-” (kakoli *moĉi*): *pomo-r-in*, *pomo-r-eš*, *pomo-r-e*, *pomo-r-emo*, *pomo-r-ete*, *pomo-r-u* (ne smii ga se pobarkati s *pomoriti*: *pomor-iin*, *pomor-iish* ... , *pomor-uu*); ali *odmoĉi* i *pripomoĉi* dobijjaju “-gn-”: *odmoo-gnin*, *-gneeš*, *-gnee*, ... ;

pâ unda *nasuuti*, *zasuuti* i t.d. dobijjaju “-p-” (od nesvaaršenih pârnjakov *nasipati*, *zasipati* i t.d.): *nâs-p-in/-eš* ... , *zâs-p-in/-eš* ... i t.d. (Ne smu se pobarkati s *naspin/-iish/-* ... *se* ter *zaspin/-iish/-*... - ĉuje se i kriivo: “*nâspin/-eš*” i “*zâspin/-eš*” - od glagolov *naspaati se* i *zaspaaati!*);

napokon, *zaĉôti (se)* guubi “ô”, a dobijja “-m-” (i “a” se produžuje ter postaaaje “â”; isto za *naĉôti* i sl.):

zâč-m-in, *zâč-m-eš*, *zâč-m-e*, *zâč-m-emo*, *zâč-m-ete*, *zâč-m-u*.

Za svaaršeni glagoli kojiih glagolska râdnja ne dopuušĉa sloovnu osobu za formâlnoga varšitelja (*pooĵti* za *ruukoõn*, *urtaaati (se)* i sl.), tvorba je:

pooĵde mi (ti, mu, nan, van, jin) za *ruukoõn*,

i istoo takor za svi ostâli. Za svaaršeni brezosobni glagoli, tvorba je: *reĉee se*, *napiiše se*, *doznâ se*, *pridpostaavi se*, *poĉeka se* i t.d.

Valjã pripomeenuti da se svaaršeno glagolsko doba sadãšnje uporãblja **sãmo** za oli **proošu** (svaaršenu) glagolsku rãdnju ("prezeent u prošloosti") oli za **buduuču** (moguuču - ako/kad) glagolsku rãdnju ("prezeent u buduučnoosti"). Takor se reče:

*Uun nareedi, a jã **poslušan** i **zvvaaršin**- takor van je to s njiin biilo
Još nii'smo biili doošli ni do poo vaale, kad se uun nãglo **skoči**, **zgraabi**
sidro i (**za**)**hiti** ga u moore.*

*Ako to jã **učinin**, vii čete muraati njemu platiti.*

*Kad se too **dogodi**, sviin če se razčaraati i razfanaati.*

*Ako **ti** too **poojde za ruukoön**, zbogaatiti češ se.*

*Na kraaju **se** uvik **doznã** kakor je biilo.*

5.5.4. Doba sadãšnje nastupajuuče (prezeent progresiivni)

Doba (vriime) sadãšnje nastupajuuče se uporãblja vele reedko oli izniimno. Dopuuščaju ga sãmo nesvaaršeni glagoli. Tvorì se od glagola *biti* (pomoočnoga brezvrimenskoga obliika) i od dotičnoga glagola (va dobu sadãšnjemu nesvaaršenomu), a spomoču pokaznih zãminic ((*o*)*voov*, (*o*)*toov*, (*o*)*noov*; (*o*)*vi*,)*oti*, (*o*)*ni* - i njihovih zkrãčenic, i va sviih rodih) i oodnosnih (priidivnih) zãminic (*koji*/*koji*, *kii*/*ki* - jedniina/množiina, i va sviih rodih). U zkrãčenomu obliiku se pokazna zãminica ne zgovõra, ali se sloovno liice murã zgovoriti. Takor se dobija (mužki rood):

*Jã san voov (ovoov) **kii** dohodin/pivan, oli zkrãčeno: Jã san **kii** dohodin/pivan.*

*Tii si toov (otoov) **kii** dohodiš/pivaš, oli zkrãčeno: Tii si **kii** dohodiš/pivaš.*

*Uun je noov (onoov) **kii** dohodi/piva, oli zkrãčeno: Uun je **kii** dohodi/piva.*

*Mii smo vi (ovi) **ki** dohodimo/pivamo, oli zkrãčeno: Mii smo **ki** dohodimo/pivamo*
i t.d.

(Za žinski rood: *Jã san va (ova) **kã** dohodin/pivan, oli zkrãčeno: Jã san **kã** dohodin/pivan* i t.d.)

Postoji i načiin s pokaznon zãminicon i glagolun u trećemu sloovnomu liicu:

*Jã san onoov **kii** dohodi/piva.*

*Tii si onoov **kii** dohodi/piva.*

*Uun je onoov **kii** dohodi/piva.*

*Mii smo oni **ki** dohodu/pivaju i t.d.*

Napokon, postoji i trećí načiin spomoču glagolskoga priidiva (**ne** priiloga!) sadãšnjega (p. 5.5.8.):

Jã san dohodeeč/pivajuuč/misleeč. Tii si dohodeeč/pivajuuč/misleeč
i t.d.

5.5.5. Doba proošlo nesvaaršeno (imperfekt)

Doba (vriimena) proošloga nesvaaršenoga va žiivoj Čakāvšćni više niima. Da se je nigdār uporabljaalo zaključujemo po nikolikor ričenicah i ričenicah ke se još kaa god moru čuti. Takor se i saad užã reč:

Biše tii to unda platiti pã saad ne bi murõ dyuplo.

Da ***bihu*** pametniji, saad bi biili bogatuuni.

Govorii san mu, ali uun ne ***h(o)tiše*** slušati.

Doba proošlo nesvaaršeno tvori se (sãmo) od nesvaaršenih glagolov tako da se na koren oli zkrãćeni koren od neodređenoga obliika klãju (odvisno od glagola) nastãvci (po sloovnih liicih va jedniini i množiini) kakoli u knjiižkoomu Harvã:tskomu Jaziku, s tiin da se, uz redoviti “-a-”, jãvlja i “-ã-”. - kakor va kojiin glagolu. Ovde čemo napiisaati proošlo nesvaaršeno doba sãmo za glagoli *biti* i *htiti* (*hotiti/otiti*):

bijah, *bijaše*, *bijaše*, *bijasmõ*, *bijaste*, *bija(a)hu* (puni obliik);

bih, *biše*, *biše*, *bismõ*, *biste* *bihu* (zkrãćeni obliik);

htijah, *htijaše*, *htijaše*, *htijasmõ*, *htijaste*, *htija(a)hu* (puni obliik());

h(o)tih, *h(o)tiše*, *h(o)tiše*, *h(o)tismõ*, *h(o)tiste*, *h(o)tihu* (zkrãćeni obliik).

5.5.6. Doba proošlo svaaršeno (aorist)

Ni doba (vriimena) proošloga svaaršenoga va žiivoj Čakāvšćni više niima. Da se je nigdār uporabljaalo zaključujemo po nikolikor ričenicah i uzrečicah ke su se odaržale. Takor se more čuti:

Zgubi³⁹ ovcu - ***zgubi*** mliiko.

Unda, ***dočeka*** li tii njega?

A uun ***udri***⁴⁰ po naami - s “*daarvljun i kamiinjun*”.

Doba proošlo svaaršeno tvori se (sãmo) od svaaršenih glagolov tako da se na koren oli zkrãćeni koren od neodređenoga obliika klãju (odvisno od glagola) nastãvci (po sloovnih liicih va jedniini i množiini) kakoli u knjiižkoomu Harvã:tskomu Jaziku, s tiin da se, uz redoviti “-a-”, jãvlja i “-ã-” - kakor va kojiin glagolu. Ovde čemo napiisaati proošlo svaaršeno doba sãmo za glagol *zgubiti*:

zgubih, *zgubi*, *zgubi*, *zgubismõ*, *zgubiste*, *zgubiše*.

Glagoli *biti* i *htiti* u Čakāvšćni **niimaju** proošlo svaaršeno doba, ali se va nikih meestih (govorih) njihovo **zkrãćeno** proošlo nesvaaršeno doba shvaaća kakoli svaaršeno.

5.5.7. Zapovidni načini (imperatiivi)

Va Čakāvšćni postoju trii zapovidna glagolska (pod)nãčina: **obični**, **žurbeni** (oli **prešni**) i **neodgodivi** (oli **časoviti**), ali su vele reedki

³⁹Doba sadãšnje: *zguubiš*, *zguubi*; zapovidni načiin: *zgubi*, *neka zguubi*

⁴⁰Doba sadãšnje: *uun udri*; zapovidni načiin: *udri*, *neka udri*

glagoli ki dopuščajo sva trii načina. (Postoji još jedon - trajajuu, ča spaada pod tarpni obliici; p. 5.5.17.).

Zapovidni načiin **obični** postoji za sva sloovna liica **izim paarvoga va jedniini**. Za drugo liice va jedniini i za paarvo i drugo liice va množiini, tvori se tako da se na koren oli zkrâčeni koren od neodređenoga obliika klâju (odvisno od glagola) ovi nastâvci (po sloovnih liicih):

-i, -imo, -ite; j, -jmo, -jte; -ji, -jimo, jite.

Va jedniini je težiinski slog, najčâšće, zâdnji, a va množiini - pridzâdnji. Za treča liica se zpriid doba sadâšnjega klâje “**neka**”.

Zapovidni načiin **žurbeni** (oli **prešni**) postoji sâmo za drugo sloovno liice va jedniini, ter za paarvo i drugo liice va množiini. Dopuščaju ga sâmo niki glagoli s obiçnim zapovidnim načinun s “-i-nastâvcimi” kod kojih se glagolska râdnja, po nâraavi, more koriistno ubarzaati. Tvori se od obiçnoga načina tako da se va jedniini odbâci zâdnji samoglâsnik “-i”, a va množiini - pridzâdnji “-i”. spomoču njega se oče reč da je, va dânomu sluçaju, koriistno glagolsku râdnju ubarzaati i zvaršiti oli svaršiti ča prija.

Uzorak 3. Zapovidni načini **obični** i **žurbeni** (kad postoji) od glagolov *brojiti*, *skočiti*, *šiti* i *dâvaati*:

2. jed.	<i>broji/broj</i>	<i>skoči/skoč</i>	<i>šij</i>	<i>dâji</i>
3. jed.	<i>neka broji</i>	<i>neka skoči</i>	<i>neka šije</i>	<i>neka dâje</i>
1. množ.	<i>brojimo/brojmo</i>	<i>skočimo/skoč'mo</i>	<i>šijmo</i>	<i>dâjimo</i> ..
2. množ.	<i>brojite/brojte</i>	<i>skočite/skoč'te</i>	<i>šijte</i>	<i>dâjite</i>
3. množ.	<i>neka broju</i>	<i>neka skoču</i>	<i>neka šiju</i>	<i>neka dâju</i>

Pri toomu se dogôdjaaju odgovârajuuče promine ča smo jih opiisaali va odiiljçih I.3.1. - I.3.6. (*pilaati* → *pilâj* ...; *teç* → *teci/tec*, *tecimo/tecmo*, *tecite/tecte*; *piisaati* → *piiši* i t.d.).

Od glagola *biti*: *budi/bud*, *neka bude*, *budimo/budmo*, *budite/budte*, *neka budu*. (Da se ne pobarka s glagolun *buuditi* (*se*): *buudi/buud* (*se*), *neka* (*se*) *buudi*, *buudimo/buudmo* (*se*), *buudite/buudte* (*se*), *neka* (*se*) *buudu*.)

Zapovidni načiin **neodgodivi** (oli **časoviti**) dopuščaju sâmo niki glagoli koji su u svezi sa skuupnim (zajedniškin) râdun. Odnosi se sâmo na drugo sloovno liice va jedniini ter paarvo i drugo liice va množiini, ali se unâ **ne zgovôraju**. Tvori se takor da se zreçee sâmo glagolov koren ter krâtko i zrazito jâko naglâsi paarvi slog:

butaati → *buta*, *gvantaati* → *gvanta*, *išaati* → *iša*, *largaati* → *larga*, *laškaati* → *laška*, *motaati* → *mota*, *mulaati* → *mula*, *orcaati* → *orca*, *pojâti* → *poja*, *surgaati* → *surga*, *šijaati* → *šija*, *tiraati* → *tira*, *vijati* → *vija* i t.d.

Izmiimka je glagol *viiti* (zkráčeno od *viditi* - u govoru ga više **niima!**) kojemu je neodgodivi zapovidni náčijn: *vee!*, a odnosi se i na drugo liice od množiinee. Po svooj priilici, uun je jediini glagol ča dopuušča sva trii zapovidna náčina:

viij (i *vidi*- novije), *neka vidi*, *viijmo* (i *vidimo* - novije), *viijte* (i *vidite* - novije), *neka vidu*; (obični);
vid, *vidmo*, *vidte* (žuurbeni);
vee (neodgodivi).

5.5.8. Glagolski priidivi

U Harvátškomu Jaziku glagoli polučuju svoji priidivi (i priilozi). **Glagolski priidivi** su opisni, a, po dobu, moru biti oli **sadášnji** oli **proošli**, Jávljaju se u **sva trii roda** ter va jedniini i množiini. K toomu, glagolski priidivi **proošli** moru biti **rádni** i **tarpni**.

Glagolski priidivi sadášnji se tvorú sámo od nesvaaršenih glagolov i to takor da se va trečemú sloovnomu liicu od množiinee (doba sadášnje trajajučé) odbáci zádni samoglásnik “-u(u)” i pridodáju nastávci - *eeč*/*-eeča*/*-eečé*, nájčáščé, oli se, nič ređe, sámo pridodáju nastávci - (*u*)*č*/*-(u)ča*/*-(u)čé* (muž./žin./sreed. rood). Pri toomu, težiiiski slog, nájčáščé, sadaržii nastávci -*ee*- oli -*u(u)*-. (Va množiini su, kakoli u právih priidivih, zádni samoglásnici -*i*, -*e*, -*a*.) Iako svaaki nesvaaršeni glagol formáлно polučuje glagolski priidivi sadášnji, va žiivomu govoru se uní uprábljaju sámo unda kad imáju stvárno znáčeenje: **kii/ča imá osobinu/svojestvo da** (saada i nadaalje) **varšii glagolsku rádnju**.

Takor se govori:

daržaati ↦ *darž-uu* ↦ *darž-eeč* (*-eeča*, *-eečé*) (i *daržeeč*);
dohoditi ↦ *dohod-u* ↦ *dohod-eeč* (*-eeča*, *-eečé*) (i *dohodeeč*);
hoditi ↦ *hod-uu* ↦ *hod-eeč* (*-a*, *-e*) (i *hodeeč*);
letiti ↦ *let-uu* ↦ *let-eeč* (*-a*, *-e*) (i *leteeč*);
misliti ↦ *misl-u* ↦ *misl-eeč* (*-a*, *-e*);
nositi ↦ *nos-u* ↦ *nos-eeč* (*-a*, *-e*);
plivati ↦ *pliva-ju* ↦ *plivaju-uč* (*-a*, *-e*) (i *plivajuuč*);
počinjati ↦ *počinj-u* ↦ *počinju-uč* (*-a*, *-e*);
postojati ↦ *postoj-u* ↦ *postoj-eeč* (*-a*, *-e*);
putovaati ↦ *put-uju* ↦ *putuju-uč* (*-a*, *-e*) (i *putujuuč*);
stóti ↦ *stoj-uu* ↦ *stoj-eeč* (*-a*, *-e*) (i *stojeeč*);
tarpiti ↦ *tarp-uu* ↦ *tarp-eeč* (*-a*, *-e*);
umirati ↦ *umir-u* ↦ *umir-uuč* (*-a*, *-e*) (i *umirajuuč* od obliika “uni umiraju”);
zvaati ↦ *zov-uu* ↦ *zovuu-č* (*-a*, *-e*) (pomočno *o*);
žiiiviti ↦ *žiiiv-uu* ↦ *žiiivuu-č* (*-ča*, *-čé*) i t.d.

Glagolski priidivi sadášnji od glagolov *biti* i *h(o)titi* jesuu:

buduučĭ (-a, -e) (i *buduučĭ*);
hoteečĭ (-a, -e) (i *hoteečĭ*).

Buduučĭ da se na sličan načiin dobijaju i glagolski prilozī (p. 5.5.9.), to se, u slučaju istooga nastāāvka (-ee-, -u(u)-), rāzlika očituje u težīinskomu slogu: va priidivu se težīinja pomiče prama kraaju. (Triba napomenuti da se u novije doba sve čašče čuje kakor se težīinski slog va glagolskih priidivih pomiče prama naprid: *buduučĭ* ↦ *buduučĭ*, *misleečĭ* ↦ *misleečĭ*, *živuučĭ* ↦ *živuučĭ* . . . pa su se takor niki glagoski priidivi sadašnji počali miišaati s glagolskimi priilozimimi.)

Glagolski priidivi proošli rādni se tvoru od svih glagolov i to tako da se, u pravilu, na koren od neodređenoga oblika dodaju (s prominami opiisanimimi va odiljcih I.3.1. - I.3.6. i dužinje va korenu) ovi nastavci:

- va jednini: -(a), -(i)i, -o oli -u (muž. rood), -(a)la, -ila, -(a)ala oli -ula (žin. rood), -(a)lo, -ilo, -a(a)lo oli -ulo (sreed. rood) - reedun;
 - va množini: -a(a)li, -ili, -li oli -uli (muž. rood), -a(a)le, -ile, -le oli -ule (žin. rood), -a(a)la, -ila, -la oli -ula (sreed. rood) - reedun.

Nastavci: -a oli -ii va jednini od mužkooga roda dohodu kad je pridzadnji samoglasnik u neodređenomu obliku krataāk, a -o - kad je duug. Takor dobijamo:

baadati ↦ *baada* (-la, -lo), *baada-li* (-le, -la);
badnuti ↦ *badn-u* (-ula, -olo), *badn-uli* (-ule, -ula);
daržati ↦ *darž-o* (-aala, -aalo), *darž-aali* (-aale, -aala);
(do)hoditi ↦ *(do)hod-i* (-ila, -ilo), *(do)hod-ili* (-ile, -ila);
misliti ↦ *misl-i* (-ila, -ilo), *misl-ili* (-ile -ila);
nasmijaati se → *nasnij-o* (-aala, -aalo), *nasmij-aali* (-aale, -aala);
nājtī ↦ *nāš-a* (-la, -lo), *nāš-li* (-le, -la);
počinjati ↦ *počinj-a* (-ala, -alo), *počinj-ali* (-ale, -ala);
počōti ↦ *poč-ō* (-ōla, -ōlo), *poč-ōli* (-ōle, -ōla) (i, novije: *poč-a* (-ala, -alo), *poč-ali* (-ale, -ala));
nāsmijati se → *nāsmij-a* (-ala, -alo), *nāsmij-ali* (-ale, -ala);
plivati ↦ *pliva* (-la, -lo), *pliva-li* (-le, -la);
postaati ↦ *post-ō* (-aala, -aalo), *post-aali* (-aale, aala);
postojati ↦ *postoj-a* (-ala, -alo), *postoj-ali* (-ale, -ala);
putovaati ↦ *putov-ō* (-aala, -aalo), *putov-aali* (-aale, -aala);
seesti ↦ *see* (*se-la*, -lo), *se-li* (-le, -la) (muž. rood va jed.: “-ee-”; svi ostali: “-e”);
sicĭ ↦ *sik-a* (*siik-la*, -lo), *siik-li* (-le, -la) (“*č* ↦ k” i nepostojano “a”; muž. rood va jed.: “-i-”; svi ostali “-ii-”);
staati ↦ *stō* (*staa-la*, -lo), *staa-li* (-le, -la);
stōti ↦ *stō* (-la, -lo), *stō-li* (-le, -la);
tarpiti ↦ *tarp-i* (-ila, -ilo), *tarp-ili* (-ile, -ila);

tečl ↦ *tek-a* (*teekla*, -*lo*), *teek-li* (-*le*, -*la*) (muž. r. va jed.: “-e-”; svi ostāli “-ee-”);

turnuti ↦ *turn-u* (-*ula*, -*olo*), *turn-uli* (-*ule*, -*ula*);

(*u*)*činiti* ↦ (*u*)*čin-ii* (-*ila*, -*ilo*), (*u*)*čin -ili* (-*ile*, -*ila*);

ziiti ↦ *ziiš-a* (-*la*, -*lo*), *ziiš-li* (-*le*, -*la*);

zvaati ↦ *zv-ô* (-*la*, -*lo*), *zv-āli* (-*le*, -*la*);

žiiviti ↦ *žiiv-ii* (-*ila*, -*ilo*), *žiiv-ili* (-*ile*, -*ila*) i t.d.

Postoji nikolikor glagolov kojiin je glagolski priidiv proošli rādni (muž. rood, jed.) jednaak korenu i svaršuje se na suglāsnik:

taarti ↦ *taar* (i *trô*- vele reedko) (*taarla*, -*lo*), *taarli* (-*le*, -*la*);

staarti - *staar* (*staarla*, -*lo*), *staarli* (-*le*, -*la*).

Njiin nālik su *poždrīiti* (*poždar*), *pundriti* (*pundar*) i još niki.

Glagol *poojti* va žiivu govoru redovito guubi počōtni “po-”: *š-ô* (-*la*, -*lo*), *š-li* (-*le*, -*la*). Za rāzliku od njega, glagol *doojti* dobīija nāstaavak -*a* (a ne “očekiivano” -*ô*): *doo-ša* (-*la*, -*lo*), *dooš-li* (-*le*, -*la*).

Glagolski priidivi proošli rādni od *biti* i *h(o)titi* jesuu:

bii (*biila*, *biilo*), *biili* (*biile*, *biila*) i *h(o)tii*, (*h(o)tīla*, *h(o)tīlo*), *h(o)tīli* (*h(o)tīle*, *h(o)tīla*) reedun.

Glagolski priidivi (proošli) rādni sluuzu za tvorbu složenih glagolskih obliikoov, a kaa goli i kakor prāvi priidivi. (“Ova *užeeгла* māst nii za niš drugo osin/nego za *ča hititi*.”)

Glagolski priidivi proošli tarpni se tvoruu tako da se na koren (oli zkrāčeni koren) od neodređenoga obliika pridodāju (s prominami opīisanimi va odiiljcih I.3.1. - I.3.6.) ovi nastāvci:

- va jedniini: -(*a/ô*)*n*, -*en(i)*/*-iin*, -*jen(i)*/*-jiin*, oli -*t* (muž. rood), -(*a/ô*)*na*, -*ena*, -*jena* oli -*ta* (žin. rood), -(*a/ô*)*no*, -*eno*, -*jeno* oli -*to* (sreed. rood) - reedun;

- va množiini: -(*a/ô*)*ni*, -*eni*, -*jeni*, oli -*ti* (muž. rood), -(*a/ô*)*ne*, -*ene*, -*jene* oli -*te* (žin. rood), -(*a/ô*)*na*, -*ena*, -*jena* oli -*ta* (sreed. rood) - reedun.

Pri toomu, “ô” dohodi od “a-o” va nikih glagolih na “-aati”, a “-iin” i “-jiin” se pojavljuju sāmō kod nikih glagolih va neodređenomu priidivu mužkooga roda. Va množiini je, vele čōsto, težīinski slog zādnji. Takor se dobīija:

(*s/z*)*tirati* ↦ (*s/z*)*tira-n* (-*na*, -*no*); (*s/z*)*tira-ni* (-*ne*, -*na*);

(*z*)*klesati* ↦ (*k*)*les-an* (-*ana*, -*ano*); (*z*)*kles-ani* (-*ane*, -*ana*);

(*z*)*pilaati* ↦ (*z*)*pila-on* = (*z*)*plilān* (-*na*, -*no*), (*z*)*plilō-ni* (-*ne*, -*na*);

nāsmijati se ↦ *nāsmij-an* (-*ana*, -*ano*), *nāsmij-ani* (-*ane*, -*ana*);

počinjati ↦ *počinj-an* (-*ana*, -*ano*), *počinj-ani* (*ane*, *.ana*);

smiiriti ↦ *smiir-en* (-*ena*, -*eno*), *smiir-eni* (-*ene*, -*ena*);

smiriti ↦ *smir-en* (-*ena*, -*eno*), *smir-eni* (-*ene*, -*ena*);

(*z*)*miiriti* ↦ (*z*)*miir-en* (-*ena*, -*eno*), (*z*)*miir-eni* (-*ene*, -*ena*);

(z)miriti \mapsto *(z)mir-en* (-ena, -eno), *(z)mir-eni* (-ene, -ena);
politi \mapsto *poliiv-iin/poliv-eni* (-ena, -eno), *poliv-eni* (-ene, -ena) (“v”
 do*bi*ja od nesvaarš. pãrnjaka *poliivaati* \mapsto *poliiva-n* ...);
šiti \mapsto *ši-jen* (-jena, -jeno), *ši-jeni* (-jene, -jena);
turnuti \mapsto *turn-jen* (-jena, -jeno), *turn-jeni* (-jene, -jena);
zaviti \mapsto *zavi-jiin* / *zavi-jeni* (-jena, -jeno), *zavi-jeni* (-jene, -jena);
gaanuti \mapsto *gaanu-t* (-ta, -to), *gaanu-ti* (-te, -ta);
načõti \mapsto *načõ-t* (-ta, -to), *načõ-ti* (-te, -ta);
počõti \mapsto *počõ-t* (-ta, -to), *počõ-ti* (-te, -ta).

Evo i nikolikor glagolov ča polučuju glasovne promine va tarpnih priidivih:

hititi \mapsto *hit-jen* = *hiçen* (-a, -o), *hiçeni* (-e, -a);
tuuçt \mapsto *tuçen* (-a, -o), *tuçeni* (-e, -a);
(po)staaviti \mapsto *(po)stãv-l-jen* = *(po)stãvljen* (-a, -o), *(po)stãvljeni* (-e, -a);
zluuditi \mapsto *zluud-jen* = *zluuden* (-a, -o), *zluudeni* (-e, -a);
nositi \mapsto *nošen* (-a, -o), *nošeni* (-e, -a);
zprãzniti \mapsto *zprãznjen* (-a, -o), *zprãznjeni* (-e, -a).

Glagoli *(s)taarti*, *poždriiti* i njiin nãlični dopuušča,ju dvojaki tarpni priidivi:

(s)taart (*(s)taarta*, -to), *(s)taarti* (-te, -ta) i *(s)taaren(i)* (-na, -no),
(s)taarti (-te, -ta);
poždriit (*poždriita*, -to), *poždriiti* (-te, -ta) i *požderiin* (*poždereni*, -na, -no), *poždereni* (-ne, -na).

Glagolski priidivi tarpni se uporabljaju i kakor prãvi priidivi pã se unda takor i sklõnjaju. Druga uporaba je za tvorbu tarpnih (“pasiivnih”) glagolskih oblikoov.

5.5.9. Glagolski priilozi

Glagolski priilozi se javljaju, po dobu, kakor glagolski priilozi **sadašnji** i glagolski priilozi **proošli**.

Glagolski priilozi sadašnji se tvoruu (slično glagolskin priidivin sadašnjin) sãmo od nesvaaršenih glagolov tako da se va treçemu sloovnomu liicu od množiinee (doba sadašnje trajajuuče), najčãšče, sãmo pridodã naãstaavak *-(u)çt*, oli se, puno ređje, odbãci zãdnji samoglãsnik “-u(u)” i pridodã nãstaavak *-e(e)çt*. Pri toomu, težinski slog je, najčãšče, onoov od glagola. Glagolski priilog sadašnji opisuje **kako** oli **pri ceemu** se nika glagolska rãdnja odviija. Evo nikih (i za poredbu s glagolskimi priidivimi sadašnjimi).

beedvati \mapsto *beedvaju* \mapsto *beedvaju-çt*;
daržaati \mapsto *daržuu* \mapsto *daržuu-çt*;
dohoditi \mapsto *dohodu* \mapsto *dohodu-çt*;

hoditi ↦ *hoduu* ↦ *hoduu-čŕ*;
letiti ↦ *letuu* ↦ *letuu-čŕ*;
misliti ↦ *mislŭ* ↦ *mislŭ-čŕ* (i *misl-eečŕ*);
moliti ↦ *molu* ↦ *molu-čŕ* (i *mol-eečŕ*);
nositi ↦ *nosu* ↦ *nosu-čŕ* (i *nos-eečŕ*);
počinjati ↦ *počinju* ↦ *počinju-čŕ*;
plivati ↦ *plivaju* ↦ *plivaju-čŕ*;
postojati ↦ *postojŭ* ↦ *postojŭ-čŕ* (i *postoj-eečŕ*);
potiti (se) ↦ *potu (se)* ↦ *pot-eečŕ (se)*;
(pri)paadati ↦ *(pri)paadaju* ↦ *(pri)paadaju-čŕ*;
putovaati ↦ *putuju* ↦ *putuju-čŕ*;
stŕti ↦ *stojuu* ↦ *stojuu-čŕ*;
tarpiti ↦ *tarpuu* ↦ *tarp-eečŕ*;
umirati ↦ *umiru* ↦ *umiru-čŕ*;
zvoati ↦ *zovuu* ↦ *zovuu-čŕ*;
živiti ↦ *živuu* ↦ *živuu-čŕ* i t.d.

Glagolski priilozi sadašnji od *biti* i *h(o)titi* jesu *buduučŕ* i *htijuučŕ* (i *hotuučŕ*, i *hoteečŕ*) reedun.

Glagolski priilozi proošli se tvoruu sãmo od svaaršenih glagolov tako da se na koren od neodređenoga obliika dodãju nastãvci *-vši* (kad se koren svaršuje na samoglãsnik) ter *-avši* ili *-ãvši* (kad se koren svaršuje na suglãsnik). Uz njih postoju i zkrãçeni obliici va kojih su nastãvci *-v* ili *-av* (s težinskin sloguun, najãasçe, pomaknutin naprid). Glagolski priilog proošli opisuje **kako** se nika glagolska rãdnja odvija.

obeedvati ↦ *obeedva-vši* (*obeedva-v*);
odaržati ↦ *odarž-ãvši* (*odarž-aav*);
dojti ↦ *doš-ãvši* (*dooš-av*),
poçŕti ↦ *poçŕ-vši* (*poçŕ-v*) (i, novije: *poç-avši* (*poç-av*));
zaplaakati ↦ *zaplaak-avši* (*zaplaak-av*);
poletiti ↦ *poleti-vši* (*poleti-v*);
postati ↦ *post-ãvši* (*post-av*);
promisliti ↦ *promisl-vši* (*promisli-v*);
zmoliti ↦ *zmoli-vši* (*zmoli-v*);
popiti ↦ *popi-vši* (*popi-v*);
reçŕ ↦ *rek-avši* (*rek-av*);
umriiti ↦ *umar-vši* (*umar-v*) (pomoçno “a”);
uztarpiti (se) ↦ *uztarpŭ-vši (se)* (*uztarpŭ-v (se)*);
poživiti ↦ *poživŭ-vši* (*poživŭ-v*);
viti (se) ↦ *vidi-vši (se)* (*vidi-v (se)*) i t.d.

Buduučŕ da se na glagol *h(o)titi* smij, va njih sluçajih, gljedati i kakor da je svaaršen, to postoji i njigoov glagolski priilog proošli:

h(o)tiivši (hotiv). (Da ne bude zâbune, *biivši (biivši množ.) nii* glagolski **priilog** proošli od *biti* nego prâvi priidiv: *biivši (-a, -e)*, *biivši (-e, -a)*.)

Na kraaju triba napomeenuti da se glagolski priilozi proošli va žiivoj Čakâvsčini arkâvskoj sveto ređje čuju - kakor oni celcaati takor i oni zkrâčeni.

5.5.10. Doba proošlo neodređeno (perfekt)

Doba (vriime) proošlo - neodređeno se tvori slâganjun glagolskoga priidiva rãdnooga i zkrâčenoga svedobnooga obliika od glagola *biti*. Takor va mužkoomu rodu dobijamo (*daržaati, nãjti, reč, viiti, žiiviti, zvarnuti*):

		Jedniina				
daržô san	nãša san	reka san	vidi san	žiivii san	zvarnuu san	
daržô si	nãša si	reka si	vidi si	žiivii si	zvarnuu si	
daržô je	nãša je	reka je	vidi je	žiivii je	zvarnuu je	
		Množiina				
daržaaali smo	nãšli smo	reekli smo	vidili smo	žiivili smo	zvarnuli smo	
daržaaali ste	nãšli ste	reekli ste	vidili ste	žiivili ste	zvarnuli ste	
daržaaali su	nãšl su	reekli su	vidili su	žiivili su	zvarnuli su	

Uporâblja li se sloovno liice, poredak je obrãtan: jã *san daržô*, tii *si daržô* i t.d.

Va žinskoomu rodu: *daržaaala san* / jã *san daržaaala ...*, *daržaaale smo* / *mii smo daržaaale* i t.d.

Va sreednjemu rodu: *daržaaalo san* / jã *san daržaaalo ...*, *daržaaala smo* / *mii smo daržaaala* i t.d.

Od glagola *biti* (muž. rood): *bii san (si, je)*, *biili smo (ste, su)*; jã *san* (tii *si*, uun *je*) *bii*, *mii smo* (vii *ste*, unii *su*) *biili*. (U novije vriime sve čašče i va množiini čuje *biili/-e/-a!*)

Od glagola *h(o)titi* (muž. rood): *h(o)tii san (si, je)*, *h(o)tili smo (ste, su)*; jã *san* (tii *si*, uun *je*) *h(o)tii*, *mii smo* (vii *ste*, unii *su*) *h(o)tili*.

Od glagola *poojti* (“(j)iiiti/(j)iiiti”), muž. r.: *š-ô san (si, je)* (žin./sr. r.: *š-la je / š-lo je*), *š-li smo (ste, su)* (žin./sr.r.: *š-le su / š-la su*).

Va **odriičnomu obliiku** je glagolski priidiv zãdnji: (jã) *nii'sôn daržô*, (tii) *nii'si daržô*, (uun) *nii daržô*, (mii) *nii'smo daržaaali*, (vii) *nii'ste daržaaali*, (unii) *nii'su daržaaali*.

5.5.11. Doba prijproošlo (pluskvamperfekt)

Doba (vriime) prijproošlo se tvori slâganjun glagolskoga priidiva rãdnooga i doba proošloga⁴¹ od glagola *biti*, pri čeemu je glagolski

⁴¹Tvorba (formãlna) spomoču doba proošloga nesvaaršenoga (“*bijaah daržô*” i t.d.) se više ne uporâblja.

priidiv zădnji. Spomoču njega se izriiče glagolska rădnja kă se je (s)varšila prija nike iine glagolske rădnjee. Za sloovnu osobu mužkooga roda (niki od glagolov u 5.5.10.):

Jedniina					
bii san daržō	bii san năša	bii san žiivii	
bii si daržō	bii si năša	bii si žiivii	
bii je daržō	bii je năša	bii je žiivii	
Množiina					
billi smo daržaali	billi smo năšli	billi smo žiivili	
billi ste daržaali	billi ste năšli	billi ste žiivili	
billi su daržaali	billi su năšli	billi su žiivili	

Uporăblja li se sloovno liice, poredak je: jă san bii daržō, tii si bii daržō i t.d. Va žinskoomu i sreednjemu rodu - na istii năčiin.

Od glagola *biti* (muž. rood): *bii san (si, je) bii, billi smo (ste, su) billi*.

Od glagola *h(o)titi* (muž. rood): *bii san (si, je) h(o)tii, billi smo (ste, su) h(o)tili*.

Odrriični obliik: (jă) *nii'sōn bii daržō*, (tii) *nii'si bii daržō*, uun *nii bii daržō*, (mii) *nii's mo billi daržaali*, (vii) *nii'ste billi daržaali*, (umi) *nii'su billi daržaali* i t.d.

Iako se prijproošlo doba tvori (formălno) od sviih glagolov, po svojoj năraavi (pogotovo kad se izriiču dvii neistodobne proošle glagolske rădnje) uno odgovăra sămo **svaaršenin** glagolin.

5.5.12. Doba buduučē (futuur)

Doba (vriime) buduučē se tvori slăganjun neodreedenoga obliika i zkrăčenoga obliika (va sadăšnjosti) od glagola *h(o)titi*. Uno ne odvysi o rodu. Za glagoli *răditi*, *potečē* i *znimati*:

Jedniina					
răditi ču	potečē ču	znimati ču			
răditi čēš	potečē čēš	znimati čēš			
răditi čē	potečē čē	znimati čē			
Množiina					
răditi čemo	potečē čemo	znimati čemo			
răditi čete	potečē čete	znimati čete			
răditi čē	potečē čē	znimati čē			

Ako se uporăblja sloovno liice, poredak je obrătan: jă ču *răditi*, tii *čēš răditi* i t.d. Zădnje “-i” va neodreedenomu obliiku se **nikad** ne izostăvlja (izim “licēntia poetica”!). Kad se izriiče više glagolskijh rădnj, pomoču glagol se zgovōra sămo jedōn put: jă ču *sediti*, *čitati* i *piisaati*.

Va **odriičnomu** obliiku je, nãćeelno, pomočni glagol zpriid glãvnoga i “ne” se produžuje do “nee”, pã se govori:

(jã) *nee ču rãditi*, (tii) *nee çeš rãditi*, (uun) *nee çe rãditi*, (mii) *nee çemo rãditi* i t.d.

5.5.13. Doba prijbuđuče (futuur drugi)

Doba (vriime) prijbuđuče se tvori slãganjun drugoga “sadãšnjega” viida od glagola *biti* i glagolskoga priidiva proošloga rãdnoga. Spomoču njega se izriiče glagolska rãdnja kã se triba (s)varšiti prija nike druge glagolske rãdnje. Za sloovnu osobu mužkooga roda i glagol *rãditi*:

(jã/tii/uun) *budin* (i *buden* - reedko) /-deš/-de *rãdii*, (mii/vii/unii) *budemo*/-dete / *budu rãdili*.

Za glagol *biti* i žinskii rood: (jã/tii/uun) *budin*/-deš/-de *biila*, (mii/vii/unii) *budemo*/-dete / *budu biile*.

5.5.14. Obvezujuuč (obligatoorni) i neobvezujuuč (neobligatoorni) nãčini

Obvezujuuč nãčini jesuu **obični** i **strogi** (oli **neumoljivi**). Dopuušćaju ga sva sloovna liica va sviih dobih. **Obični** se tvori slãganjun odgovãrajuučega doba od glagola *tribati* (oli, va maalo jačemu obliiku, od glagola *tukaati*) i neodreeđenoga obliika. S glagolun *tukaati* ga se more tvoriti i tako da se vãzme sãmo njigovo treče liice va sreednjemu rodu i osobna zãminica u darovniiku.

Uzorak 4. Obvezujuuč nãčiin obični od glagola *rãditi*:

- doba sadãnje: *triban* (-š, -) *rãditi*, *tribamo* (-te, -ju) *rãditi* (*tukãn rãditi* i t.d., *tukã mi rãditi* i t.d.);

- doba proošlo (žin. rood): *tribala san* (*si, je*) *rãditi*, *tribale smo* (*ste, su*) *rãditi* (*tukaala san rãditi* i t.d., *tukaalo mi je rãditi* i t.d.);

- doba prijproošlo (sreed. rood, treče liice): *biilo je tribalo rãditi*, *biila su tribala rãditi* (*biilo/-a je/su tukaalo/a rãditi*, *biilo mu/jin je tukaalo rãditi*);

- doba buduüče: *tribati ču* (*çeš, çe*) *rãditi*, *tribati çemo* (*çete, çe*) *rãditi* (*tukaati ču/.../çemo rãditi*, *tukaati çe mi/.../nan rãditi*).

Strogi obvezujuuč nãčiin se tvori slãganjun odgovãrajuučega doba od glagola *muraati* i neodreeđenoga obliika na istii nãčiin kakoli obični. Takor dobijamo:

murãn (-ãš, -ã) *rãditi*, *murãmo* (-ãte, -ãaju) *rãditi*,

i *similo* za ostãli gflagoli.

Neobvezujuuč nãčiin se tvori po istomu pravilu, ali s glagolun *imaati*:

imãn (-ãš, -ã) *rãditi*, *imãno* (-ãte, -ãaju) *rãditi*; *imõ san* (*si, je*) *rãditi* i t.d.; *imaati ču* (*çeš, çe*) *rãditi* i t.d.

5.5.15. Pogodbeni načini (kondicionāli)

Pogodbenimi načini se izriiče moguuoost, oli zāmisal obenito.
Dvā su takova načina: **paarvi** i **drugi**.

Pogodbeni načiin **paarvi** (odnosi se na buduuoost) tvori se slāganjun glagolskoga priidiva proošloga rādnoga i paarvoga viida (“konjunktiiiva”) od glagola *biti*, a **drugi** (odnosi se na prošlooost) - slāganjun pogodbenoga načina paarvoga i glagolskoga priidiva proošloga rādnoga.

Pogodbeni načiin paarvi od glagolov *doojti*, *piti*, *biti* i *h(o)titi* (muž. rood):

dooša bin (biš, bi), doošli bimo (bite, bi);

pii bin (biš, bi), piili bimo (bite, bi);

bii bin (biš, bi), biili bimo (bite, bi);

h(o)tii bin (biš, bi), h(o)tili bimo (bite, bi).

Ako se uporabljā sloovno liice, poredak se promiini: jā (tii, uun) *bin (biš, bi) dooša* i t.d.

Pogodbeni načiin drugi od istiuh glagolov (žin. rood):

biila bin (biš, bi) doošla , bile bimo (bite, bi) doošle;

biila bin (biš, bi) piila , bile bimo (bite, bi) piile;

biila bin (biš, bi) biila , bile bimo (bite, bi) bile;

biila bin (biš, bi) h(o)tila , bile bimo (bite, bi) h(o)tile.

Pogodbeni načini dopuušaju slāganje s onimi obvezujuuimi i neobvezujuuimi (*triba bin doojti, nuraali bite piti, bii biš imo rāditi* i t.d.).

5.5.16. Vooljni načiin (konjunktiiiv)

Vooljnin načinun se izriiče volju oli želju brez zāhtiva (oli izriičite molbee), a tvori se slāganjun glagolskoga priidiva proošloga rādnoga od glagola *h(o)titi* (koji put i želiti), paarvoga viida (“konjunktiiiva”) od glagola *biti* i neodreedenoga obliika.

Uzorak 5. Vooljni načiin od glagola *učiti*:

- doba sadāšnje i buduu (muž. rood): *h(o)tii bin (biš, bi) učiti, h(o)tili bimo (bite, bi) učiti;*

- doba (prij)proošlo (žin. rood): *biila bin (biš,bi) h(o)tila učiti, bile bimo (bite, bi) h(o)tile učiti.*

Ako se uporabljā sloovno liice, poredak se promiini: jā (tii, uun) *bin (biš, bi) h(o)tii učiti* i t.d.; jā (tii, una) *bin (biš,bi) biila h(o)tila učiti* i t.d.

5.5.17. Tarpni obliici (pasiivi)

Tarpnimi glagolskimi obliicimi se, načeelno, izriiče svaaršenu glagolsku rādnju nepoznātoga oli za rādnju nebiitnoga (z)varšitelja. Tvoruu se spomou glagolskoga priidiva proošloga tarpnoga i odgovārajuuih obliikoov od glagolov *biti* i *biivaati*. Iako formālno postoju va sviuh

dobih i va pogodbenomu načinu (drugomu), smisleno jih je uporabljati **sāmo** va četirih **proošlih** (pod)dobih i, izniimno, va dobu sadašnjemu. U pogodbenomu načinu ga se uporabljā sāmo va ričenicah “Ako . . . , unda . . .” i “Kad bi . . .” oli njiin nālik. Va buduuceму dobu tarpni obliici ni niimaju prāvoga smiisla. U tomu slučaju i va sviih **ostālih** slučajih (uz reedke iznimke) bolje je i triba uporabiti odgovārajuće glagolsko doba i **povratnu zāminicu** (se).

Uzozrak 6. Tarpni obliici od glagola *otvoriti* (muž. rood):

- neodređeni obliik: *biti otvoren*;
- doba sadašnje (sāmo formālno): *biivan (-vaš, -va) otvoren, biivamo (-vate, -vaju) otvoreni*; (Govori se: *otvorin (-iš, -i) se, otvorimo (-ite, -ru) se*);
- doba proošlo nesvaaršeno: *bijah/bih (-aše/-še, -aše/-še) otvoren, bijasmo/bismo (-aste/-ste, -ahu/-hu) otvoreni*;
- doba proošlo svaaršeno: *biivah (-aše, -aše) otvoren, biivasmō (-aste, -ahu) otvoreni*;
- doba proošlo neodređeno: *otvoren san (si, je), otvoreni smo (-ste, su)* (jā *san otvoren* i t.d.);
- doba prijproošlo: *bii san (si, je) otvoren, biili smo (ste, su) otvoreni* (jā *san bii otvoren* i t.d.);
- doba buduuce (formālno):: *biti ču (čēš, čē) otvoren, biti čemo (čēte, čē) otvoreni*; (Triba reč: *otvoriti ču (čēš, čē) se, otvoriti čemo (čēte, čē) se*);
- doba prijbuduuce (formālno):: *budin (-deš, de) otvoren, budeemo (-dete, -du) otvoreni*; (Triba reč: *budin (-deš, -de) se otvorii, budemo (-dete, -du) se otvorili*);
- zapovidni načiin (**trajajuća**): *budi (neka bude) otvoren, budimo (-dite, neka budu) otvoreni*;
- pogodbeni načiin: *bii bin (-š, -) otvoren, biili bimō (bite, bi) otvoreni*.

Napomeenimo, kakoli zanimljivost, da glagolski priidiv proošli tarpni (va žinskoomu i sreednjemu rodu) čōsto dopuušća dvā težjinska sloga - za dvii različite svarhe: glagolsku i priidivnu. Tako se govori:

Too je svaaršeno, učinjeno, zakopano . . . , ali i svaaršena stvār, učinjeno delo, zakopana blāgo . . .

III. NEPROMINJIVE RIČI PO VARSTAH

1. PRIILOZI

1.1. O PRIILOZIH OBČENITO

Priilozi su, načelno, neprominjive riiči ke se dodaju drugin riičin, najčšače glagolin, da bi se podrobnije označilo mesto, doba, način, uuzrok, svarhu oli količinu (glagolske) radnje. Deelimo jih (najgrublje) na **pravi** priilozi i **nepravi** (oli **priidivni**) priilozi. Unī pravi su neprominjivi (*nice, ničice/ničice, ovako, poslin, saada, samo*), a unī nepravi (*bliizu, dobro, malo, raano, siromāški*) su mnozi od načiinskih priidivov i niki od količiinskih priidivov, a mīnjaju se samo stupnjevanjun - onako kakor se stupnjevanju odgovaraju priidivi. Najčšače su too oni **opisni** va **srednjemu rodu** (s nastāvcimi -o oli -e), a nič redje niki **posvojni** va mužkoomu rodu (s nastāvkun -ski).

Osin glagolin, priidlozi se dodaju:

- imenican (*nikolikor* mriž);
- priidivin (*prilično* visook);
- drugin priidlozin (*puno* poslin).

Za priilozi daržiimo i upitne riiči na ke se more odgovoriti priilogun (*di?, kade(r)?, kuder?, kada?, zač?, kako?, koliko?* i t.d.)

Po službi va ričenicī, priilozi se razvarstaju kakor **meestni, dobni (vrimenski), uuzročni, svarhni** (oli **nāmirni**), **načiinski** i **količiinski**.

Pridodajmo da postojū riiči ke daržiimo za riče (samostalne truunkice), a va ričenicah sluūžu kakoli prilozī.

1.2. PRIILOZI ZA MEESTO (MEESTNI PRIILOZI)

Meestni priilozi su podređeni ovijū **upitin: di?, kade(r)?, kaamo?, kudeej?, kuder?, odkuder/odkud?, zdooke?, odooke?, dooke?, dokudeej?, dokuder?**.

Uz **di?** oli **kade(r)?**: *ovdekar/ovde, tootekar/toote, undekar/unde, nigder, nidekar, igder, nigder, svugder, svudeej, di i di, kade(r) i kade(r), ponigder, bliizu, podaalje, daleko, liivo, deesno, zpriid, zād, gori, doli, nižje, višje, nuutra, vānka, poostran, zpod, sgoor* i t.d.

Uz **kaamo?**: *(o)vaamo, simo, (o)taamo, (o)naamo, nikamor, nikamor, svakamo, nāprid, naazad, nuutra, vānka* i t.d.

Uz **kudeej?**: *(o)vudeej/ovud, ,tudeej/tud, (o)nudeej/onud, nikudeej, nikudej, svudeej/svud* i t.d.

Uz **kuder?**: *(o)vuder/ovud, ,tuder/tudekar/tud, (o)nuder/onud, nikuder, nikuder, svuder/svud* i t.d.

Uz **odkuder/odkud?**: *odvuder/odvud, odtuder/odtud, onvuder/odnvud, ondikuder/odnikud, ondikuder/odnikud, odsvuder/odsvakud/odsvud, ođsgoor, ođzool* i t.d.

Uz **zdoockle?**: *zdooble, zdootle, zduunble, sgoor, zdool, zvuutra, zvânka, zdaleka* i t.d.

Uz **odookle?**: *odoble, odootle, oduunble, odsvaklen, odozdool/odzdool, odosgoor/odsgoor, odzpriid, odzâd* i t.d.

Uz **dookle?**: *dooble, dootle, (do)duunble, dosvaklen* i t.d.

Uz **dokudeej?**: *dovudeej/dovud, dotudeej/dotud, donudeej/do(o)nud, dosvudeej/dosvud* i t.d.

Uz **dokuder?**: *dovuder/dovud, dotuder/dotud, donuder/donud, donikuder/donikud, donikuder/donikud, dosvuder/dosvud* i t.d.

Priilozi *di, kade(r), kaamo, kudeej* i *kuder* triba jâsno rãzlikovaati: paarvo, *di* i *kade(r)* se odnosu na mirovãnje, a *kudeej* i *kuder* - na miãanje;

drugo, podrobnije,

- *di* znãci **na kojiin/kin meestu** je “stvãr” - obãenito - znã se da je meesto **jedno** (govoritelj želi doznaati koo je too meesto, a “stvãr i ne triba nãjti);

- *kade(r)* znãci **na kojiin/kiin meestu**, ali se ne znã je li meesto sãmo jedno oli se je “stvãr” primesãivaala oli sl., a govoritelj, nããeelno, želij i nãjti “stvãr”;

- *kaamo* znãci **u/va/na koje/koo meesto** se çã miãe/giiba (gree, putuje, vozi i sl.);

- *kudeej* i *kuder* znãçu **po kojiin puutu oli po kojooj/kooj roti** se çã miãe/giiba (gree, putuje, vozi i sl.), pri çeemu *kudeej* iisçe više potãnkosti od *kuder*, ali *kuder*(?!). çõsto znãci i too da bi “puutnik” triba promisliti je li odabrõ prãvi (sigur) puut.

Nadaalje, za odgovori:

ovdekar/ovde, (o)vaamo, (o)vudeej, (o)vuder, odvuder, zdooble, odoble, dooble, dovuder - znãçu: **bliãje govoritelju;**

tootekar/toote, (o)taamo, tudeej/tud, tuuder, odtuder, zdootle, odootle, dootle, dotudeej/dotud, dotuder - znãçu: **bliãje sugovoritelju;**

undekar/unde, (o)naamo, (o)nudeej/onud, (o)nuuder, odnuder, zduunble, oduunble, (do)duunble, donudeej/do(o)nud, donuder - znãçu: **padaalje od govoritelja i sugovoritelja;**

simo - znãci **giibaati se prama** (dohoditi/dolaaziti) **govoritelju.**

1.3. PRIILOZI ZA DOBA (DOBNĪ/vrimENSKI PRIILOZI)

Dobni (vrimenski) priilozi su podreeđeni upitin **kaad(a)?, odokaad(a)?, dokaad(a)?** (i **doklen?**) i **dokle** (= za vriime dok)

Uz **kaad(a)?** (koji put i **kaad?**): *saada, taad(a)* (i *taad* i *unda*), *unda, nikada(r)* (i *nikad*), *nikada* (i *nikad*), *ikada* (i *ikad*), *dikad, kadekaad, kaa god, kaa goli, kaad i kaad (ka'ikaad), kagod, kagoli, svakad, uvik, vaavik, vaasda, dãvno* (priidivni), *prikovçeer(a), (ju)çeer(a)*,

danās(ka), dānju, o(o)bdan, sutra, prikojsutra, prikolāni (i *prilāni*), *lāni, vogodišća, dogodišća, mikidān, prikojsinoc/, sinoc/, nočas(ka), noču, obnoc/, seutra, odmah, peeno, priin, peeno, preeno, meeno, čiin* (i uuzročni prlg.), *raano* (priidivni), *kāsno* (priidivni), *prija, poslin*, (i *potlen* -reedko), *napokon, pravodobno* (priidivni), *vec/, jureej* (i *juur*), *istoon/iston, neton/neton, tek, tekar/tekar, zatiin, priin, maalopriin, maloprija, priin-saad, nedāvno/nedāvno, skoro* (i količiinski), *dilje, zaučas* i t.d.

Uz **odkaada/odkaad?**: *odsaada/odsaad* (i *odsele*), *odtaada/odtaad, odunda, odvik, odvaavik, odāvna, odmalena, odprija, pok, pokle* i t.d.

Uz **dokaada/dokaad?**: *dosaada/dosaad*, (i *dosele*), *dotaada/dotaad, dounda, zavvik, zavaavik, domlada, dostara, dorana, dokasna, sveudijlj* i t.d.

1.4. UUZROČNI I SVARHNI PRIILOZI

Uuzročni priilozi su podređeni upitin **záč?** i **zboog česa?** Uz *záč?* gree *zāto*, a uz *zboog česa?* greeđu *čiin, stooga* (i *stooga* - redje).

Svarhni oli nāmirni priilozi su podređeni upitin **rađi česa?**, **s kojooñ svarhoon?** i **s kojiin ciiljuun?** Ovde spaadaju: *zaluudu, zāmōōn, utamōn, uzparkos, unātoč*.

1.5. NĀČIINSKI PRIILOZI

Nāčiinski priilozi su podređeni upitin **kako?** i **na koji (kii) nāčiin / kakor?** (pri poredbi)

Od **prāvih** priilogov njiin pripaadaju: *(o)vako, tako/takor, (o)nako, nikakor, nikakor, ikakor, kojekakor, svakakor, svakojakor, nemilice, nice, ničice/ničice, neopazice, potajice, poimence, naadugo⁴², nākrtako, naasumce, nāglavce, similo, starmoglavce, potarbušice, četvoronoške, nauznāk, naapamet, nāglas, nauštarb, napriskok, (i)znenāda, najedōnpuut, nevoaljko/nevoljko, jedva, jedva jedvice/jedvice, odoka, prišapoko, spomoču, svejedno, tuuilimice* (i njemu simili na *-ice*), *zasprāve, zašāle, sgolja, znova, kakor-takor, pooč-pooto, zbarda-zdoola, ziimā* (= imenici) i t.d.

Neprāvi (priidivni) priilozi se dobijaju od opisnih priidivov va sreednjemu rođu (na “-o”) **oli**, puno redje, od posvoojnih priidivov va mužkoomu rođu (na “-ki”) s, često, pomaaknutin težiiiskin slogun (“ljutit / ljutiti, (-a, o)”) ↔ “ljutito”) i/oli prominjenon dužiinon težiiiskoga samoglasnika (“brātski (-a, -o)”) ↔ “brātski”).

Priidivni (opisni): *barzo, blaago, dobro, grūubo, jāko, lāvko* (nii teežko - piziinja), *lavko* (nii mučno oli zamaaršeno), *liipo, ljutito, muudro, nāglo, naaručno, nenaaručno, oospito, paametno, pomaalo, (po)sakriito*,

⁴²Pogljedati i (IV. 5.3.) - tvorbu novih priilogov.

raadosno, similo, skroomno, slaabo, studeno, vâžno, šestno, teežko, veselo, zabrinuto, žgalostno, žiivo i t.d.

Priidivni (posvoojni): *bratski, (po) gospodski, (po) harvâtski, ljudskii, (po) siromâški, po vojniški* i t.d.

Za načiinski priilozi (“složeni”) daržiimo i po dvii (zaajedno neprominjive) riichi - najččasčę priidlog oli priidiv s imenicon oli zâminicon - ke ukazuju na to kako (?) oli kakor (!) se čâ činii. Takovi su:
drâge volje, priko volje, zpod ruukee, zpod stola, kuntra bânđe (i kuntrabândo), okolo koolę, po njigovu, po naašu i t.d.

1.6. KOLIČIINSKI PRIILOZI

Količiinski priilozi su podređeni upiti **koliko?** i **koliko pu(u)ti?** (a nii’su broji ni “približni” broji: deseetâk, stotiinjâk ...!).

Uz **koliko?:** *(o)voliko, toliko, (o)noliko, nikolikor, ikolikor, makolikor, maalo* (priidivni), *sâmo* (priidivni), *almeno, puno maalo, sâmo maalo, nimaalo, pool, polak, skoro do* (i dobnî), *zeeru/zeericu, dobotu, puno* (priidivni), *više* (priidivni), *čudo, deelimice, dosta, napritek, odvec/ prevec/* (i *prevec/-* časčę), *još, (j)opet(a), sasma* (i načiinski), *skrooz* (i načiinski) i t.d.

Uz **koliko pu(u)ti?:** *jedôn put, dva puta, trii puti ... , koji/kii put, svaaki put, čôsto, učastâlo, reedko* i t.d.

1.7. PRIILOŽNE RIČCE

Nike od truunkic (p. III.5.), ke moru staaajati sâme zâ’sę - ričę, va ričenicah čôsto **sluuzu** i **kakoli priilozi** koji jednoznačno osmišljuju zrečęno. Evo nikih po značęenju:

- za **dopunu** i/oli **potvardiivanje:** *čaviše, dakakor, dakôn* (višeznâčan⁴³), *pače* (kad se govori odriično!);
- za **pobiijanje:** *ne, ni, niti;*
- za **pokažiivanje:** *evo, eto, eno;*
- za **izticanje:** *baar, baaren, baš, uprav;*
- za **dvojbu:** *jamačno, valjda;*
- za **neviricu:** *aanci(!), ma baš(?/!);*
- za **suumlju:** *takobože, tobože;*
- za **protiivbu:** *mejutiin, pače;*
- za **izključiivanje:** *sâmo, jediino;*
- za **zaključiivanje:** *dâkle; duunkve;*
- za **dopuščęenje:** *ipak;*

⁴³“Bârba Mârko, koliko Van je godišq? Dakôn, navaaršenih devedeseet i četire.”

“Ča se govori - kuu velu riibu da su na paanulu čapaali? Dakôn, du su tuna od dva kvintâla.”

“Dugo vrijeme su mu se nâdijali. I dakôn je dooša.”

i t.d.

Na kraaju, mej “miišani priilozi smiimo uvarstiti i pãri od (zaajedno neprominjivih) riichi kakovi su, recimo: *po novu/novu*, *po stãru (stariinski/starinjski)*, *svaaku(o) maalo* (količijnski i načijnski), *svaaku toliko* (dobni i načijnski) i još poniki (p. IV.5.).

2. PRIIDLOZI

2.1. O PRIIDLOZIH OBČENITO

Priidlozi su, neprominjive riichi spomoču kojiih se označuju oodnosi meju biičimi, stvãrimi oli pojãvimii. Najčašče se odnosu na imenice i njihove zãminice, a ređje na broji, priidivi i njihove zãminice. Priidlog klãje praateču riich va pripada juuč paadež i tako jednoznãčno osmišljuje ričenicu - poruku. Za imenovniik i zovniik priidlog ne triba. Niki priidlozi se slãžu s dvaami (*do*, *o*, *s(a)*, *va*, ...), a niki i s trimi (*meeno*, *u* ...) paadežimi.

2.2. PRIIDLOZI PO PAADEŽIH

Priidlozi (koji se slãžu) **sãmo s rodovniikuun**: *brez* (i uz neodređeni oblik čašče nego uz glagolsku imenicu), *duuž*, (*i*)*z*, *iza*, *izmeju*, *kod*, *meesto*, *namisto*, *nãsrid*, *nãkraj*, *nãžje* (priidivno-priiložni), *nõse*, *nuutra*, *od*, (*o*)*kolo*, *pokrãj*, *poviš* (*višje* - priidivno-priiložni), *pozãd*, *priko*, *protiv*, *radi* (za svarhu oli nãmiru), *pu(u)t* (za cilj oli pomicanje), *saz*, *spriid* (za pomicanje), *srid*, *uzduuž*, *vãnka*, *povarh*, *poviš*, *poviše*, *varhu*, *zãd*, *zboog* (za uuzrok), *zdool*, *zgoor*, *znad*, *znuutra*, *zpod*, *zpriid/zprid* (samostãlan/nesamostãlan - za mirovãnje), *zvãnka* i t.d.

Priidlozi **sãmo s darovniikuun**: *k(a)*, *unatoč*, *uzparkos*.

Priidlozi **sãmo s tužovniikuun**: *kruz*, *niz*, *uz*, *vaz*.

Priidlozi **sãmo s mestovniikuun**: *pri* (za mirovãnje). *prama* za (pomicanje), *prima* (za odnos).

Priidlozi **sãmo s pomočuniikuun**: *s*, *sa*, *so*. (Občenito, *so* se jãvlja **uvik i sãmo** zpriid *kiin/čiin* (P. od *kii/ča*), a zs sve iino je *s/sa*. Tako, piita se *so kiin/čiin* ..., a odgovõra *s(a)*...)

Priidlozi **sãmo s rodovniikuun oli darovniikuun**: *ciko*, *izim*, *nasuprot*, *osin*.

Priidlozi **sãmo s rodovniikuun oli tužovniikuun**: *do*.

Priidlozi **sãmo s rodovniikuun oli pomočuniikuun**: *s(a)*.

Priidlozi **sãmo s tužovniikuun oli mestovniikuun**: *na*, *o*, *po* (za mesto oli zãključak), *va*.

Priidlozi sāmo s tužovniikuun oli pomočniikuun: *mej(u)*, *nad*, *pod*⁴⁴, *prid*.

Priidlozi sāmo s rodovniikuun, darovniikuun oli pomočniikuun: *meeno*, *umisto* (s P. priko priidlogs *s(a)!*).

Priidlozi sāmo s rodovniikuun, tužovniikuun oli mestovniikuun: *u*;

Priidlozi sāmo s rodovniikuun (dobni!), tužovniikuun oli pomočniikuun: *za*, *zā* (*zā* - sāmo T., i spāja se sa zkrāčenon zāminicon: *zā'se*, *zā'nj* i sl.).

Uzozak 1. Priidlog *brez* uz neodreedeeni obliik:

Hodili smo dvānaajest uur *brez staati*;

Zdurō je peet dāān *brez jīisti* i *piti*;

Luudoost je poojti taamo *brez znaati* jee li siguro.

Uzozak 2. Nikolikor ričenic s višepaadežnimi priidlozimi:

Kalō je svojū vaaršu *ciko mojee*.

Ma pogljedaj kakor *joj* se je *ciko* prikuštō.

Nii bii dooša *niko izim njega*. (*Osīn njega* doošla su još trojica.)

Izim meni, nii *plati nikomu*. (*Osīn meni*, *plati* je još trojici.)

Grin *do moora*.

Brojii je sve *do hiljadu*.

Paala je *s muula* u moore.

S tobōon mi je gušt rabotati.

Ukarcājmo se *na naašu gajetu!*

Na rivi je biiilo čudo sviita.

Očešaali su brood *o brood*.

O njemu san čuu da nii baš prāvi meštar.

Uun je dooša *po nās tekar sutradān*.

A po bardi(i)h se je bii sniig zabeelii.

Sve smo učinili *po zākonu/plānu*.

Sliiv se je zavuuka *va bužu*.

Va toomu selu su sve *kuče* potloožke.

Uskočili su *mej(u) nās*.

Mej(u) njimi nii nikad biiilo kāranja.

Gljedaj da ne paade *pod brood*.

Pod ziiduun smo nāšli prāznu koneestricu.

Prid njega je stō i muča.

A prid maateron se nii smiilo ludoorije činīti.

Uun je dooša *meeno tebe*.

⁴⁴Izniimno i s M. (a ne s P.) kad se ukazuje na mesto (posebice, toponiim), a ne na oodnos: pod/Pod stabla \mapsto pod/Pod stablimi/satablijih, pod/Pod greede \mapsto pod/Pod gredaami/greedāh, pod skaale \mapsto pod skaalami/skaalah i sl.

Dāli ste ju njemu *meeno njoojzi/njooj*.
 Meteeš (s) grānooṅ - *meeno* (s) *meetloṅ!*?
Umisto ribe nāša je raaka.
 To je reka vaami *umistoo naami*.
Umistoo špugon, staar ju je (s) *kaarpoṅ*.
U tee ovcee je māstno mliiko.
 Ča se to dogōdja *u selu?*
 A *va/u njigoov posōl* se ne pačāj!
 Takor je to *biilo za mooga navigānja*.
 Sve bimo *za njega učinili*.
 Vetrič je hodij *za Suncuun*.

Va žiivu govoru se ka'ikaad čuje i pogrišna uporaba kojega priidloga, nājčāšče, za:

“Ovoo/Too/Onoo san učinij *za tebi* (D.) *pomoč!*”

Pravilno je:: “Ovoo/Too/Onoo san učinij *da bin ti pomoga*”, oli, “Ovoo/Too/Onoo san učinij *da bi ti pomooglo*”.

2.3. O PRIIDLQZIH SAZ I VAZ

Va Čakāvščini na harvåtskih školjiih i po nikih meestih uz moore postojū dvā prastāra priidloga - *saz* (R.) i *vaz* (T.) - koji se odnosu **sāmo** na (sadāšnje) **sporedne strāne** (jugo, s(z)morac, bura, jaapar⁴⁵ od sviita⁴⁶. Priidlog *saz* ukazuje na položaj oli dohōjanje (*s(a) + (i)z*), a *vaz* (*va + uz*) - na odhōjanje. Kako jih se uporāblja u govoru pokazuje ovooov uuzorak.

Uzorak 2. Uporaba prastārih priidlogov *saz* i *vaz*, i “novijih” *u*, *s* i *'z* (*iz*) - za glāvne strāne od sviita.

Oni su metaali mriže *saz bure* Māloga Lāgna.

Primaakli smo jin se *saz juga*.

A *saz zmoorca kuče* zreestla nan je *vela smookva*.

Doteka je *saz jāpra*. Bii je *saz'jaapar* (od česa).

Sriča da nii biilo loštriina jerbo smo se muraali daati dvii lancāne *vaz jaapar*.

Biili su se zaveezli pool milje *vaz juga* i surgaali na boljemu lovijšču.

⁴⁵Ista imena imāju i veetri s tiih strān.

⁴⁶Puuk je tekar poslij usvojij glāvne strāne i njihove i nāzive na (zkrivljenoj) vnetskoj latijnsčini: *levaanat* (oli *levōnt*), *pulenat* (oli *puliint*, **ne** “*puleent!*”, R. *puliinta* - u obā slučaja, ča se slāže s Jakubinskij-Meyerovim pravilun bo zād “*n*” više ne stojij “*a*”), *tarmuntāna* i *loštar*. ;Ali, nikad uz njiih nii klāvō prastāre priidloge *saz* i *vaz*. Uz njiih se uporābljaju priidlozi (*i*)*z* (za dohōjanje) oli *s* (za mirovōnje) i *u* (oli, iznimno *va*) (za odhōjanje). (Ovo dokazuje da su Harvāti obitāvaali u Velomu Rātū i na Dugomu Otoku množih stoljeečrijā “*paarve vnetške uprave*”.)

Toov bračič van je s puliinta Barščaka.
 Neveera je doošla 'z puliinta. ;
 Njihove mästline su s tarmuntane naašega taarsja.
 Zateka se je prama naami praavo 'z tarmuntane.
 Voz'te pomaalo u levaanat da nas moore maanje p(r)oliiva!
 Veruunski školjič ti je s levonta (od) Tänkoga.
 Bii san se dô zeeru u loostar pã mi je parangâl bolje pô.
 A unda je nãglo udrii vetar 'z lootra.

Pridodajmo da danãšnje "Vozi na buru!" (oli nãlik toomu) ne odkriiva puuše li bura. Po "starijnjski", too bi značilo (i) da bura puuše, a ako bura ne puuše, reeklo bi se "Vozi vaz buru!".

2.4. PRIILOŽNI PRIIDLOZI

Priilozi koji sluuzu i ko priidlozi: (svi upučuju na R.) jesu ovi: *blizu*, *poslin*, *prija*, *nizje*, *višje*, *poviš*.

Uzorak 3. (Razlikovanje priiložnoga priidloga od istoga priiloga)
 Biili smo *blizu*. - Biili smo *blizu* vaaše criikve.

Dooša san *poslin*. - Dooša san *poslin* tebe i njega.

Prija je biila bolja lovinja. - *Prija* posla paričaj alat.

Legã je maalo *nizje*. - *Nizje* oogrãde je podaanak.

Išõ se je još *višje*. - Na varšku od glavice *višje* sela je veli kriiž.

Uzdiga se je uun ohohoo *poviš*. - Kvãdar je viisi *poviš* kučete.

3. VEEZNICI

Veeznici su neprominjive riichi koje povezuju dvii riichi oli dvii ričenice. Kakor veeznici moru sluuziti i riichi ke su, po sebi, od druge varstee (priilozi i oodnosne zamínice) oli više riichi.

Veeznici (i sãmo veeznici) su: *i*, *pã*, *ter*, *ni*, *niti*, *a*, *ali*, *nego/nego*, *nu*, *oli*, *da*, *dok*, *jerbo* (*jer*, *bo*), *ako*, *mãda*, *makãr*, *prinda* (i *prenda*), *iako*, *kakoli*.

Priilozi koji sluuzu i kakor veeznici: *dãkle*, *duunkve*, *di*, *kãde(r)*, *kuder*, *kudeej*, *kaamo*, *odookle*, *zdookle*, *kaad(a)*, *odkaad(a)*, *odkako(r)*, *kakor*, *dookle*, *sãmo*, *več* i t.d.

Oodnosne zamínice ke sluuzu i kakor veeznici: *kii* (*kã*, *koo*), *ča*, *koji* (*-a*, *-e*), *čigoov* (*-a*, *-o*), *kakoov* (*-a*, *-o*), *koliik/koliki* (*-a*, *-o*) ...

Više riichi ke sluuzu i kakor veeznici: *buduuč* *da*, *neton* *ča*, *tek(ar)* *ča*, *ko da*, *koliko(r)* *god*, *kako(r)* *god*, *ako i*, *umisto da*, *osin da*, *osin* *ča*, *sãmo da*, *sãmo* *ča*, *zãto* *ča* i t.d.

Uzorak 1. (Nikolikor ričenic s raznovarstnimi veeznici.)

Proviivaali smo ga išaati: *ter* ovako *ter* onako, *ali* nikako nii'smo moogli.

Too nan se st̄alno dogōdja *jerbo* svaaki put maalo zakāsnimo *i* nāvrimo ne zapaašemo, *pā* nan *veča* *riba* pobiiigne.

Uun je staavi *veli* *laaci* *da* se dobro *vidi* *kade* je kalō vaarše.

I ja bin to bii odmaḥ učiinij, *sāmo* ča nii'sōn umij (znō kako).

Tako je paametno govoriij, *ko* *da* je sve skule prooša.

4. UZKLICI

Uzklici su neprominjive riichi spomoču kojiih se najsazetije (najkrače) izriiče ono ča se čuuti, kakovo je razpoloženje, kako se doživiva (za njih govorimo i da su **uzvici**) oli potiče, kako se oponošaju zvuuci u priirodi oli sl.

Takoḥ se moru čuti: *ah*, *ahaa*, *ajde*, *ajme*, *ajme*, *ala*, *au*, *auu*, *baar-baar*, *bravo*, *brr*, *buc*, *bum*, *cap*, *cup*, *dum*, *ee*, *eh*, *eej*, *evala*, *gu-gu*, *heej*, *hmm*, *hop*, *ih*, *iju* *ijujuu*, *iš*, *joo*, *jooḥ*, *juu*, *kuku*, *mis-mis*, *mljac*, *mujs*, *oo*, *ohoo*, *ooj*, *op*, *opa*, *opalaa*, *pii*, *pii-pii*, *pljas*, *pljus*, *prrr*, *tres*, *uu*, *uf*, *uh*, *zum* i t.d.

Podrobnije, ako se čuuti

- **bool**: *ajme!*, *aooj!*, *au!*, *uuh!*;
 - **strāh**: *ajme!*, *juu!*, *a-a-a!*, *o-o-o!*;
 - **studen**: *brr!*;
 - **zgrōžanje**: *u-u-u!*;
 - **suumlju**: *ee?*, *hmm?*, *ma baš!*;
 - **priznānje**: *evala!*;
 - **diivljeenje**: *bravo!*;
 - **užiitāk**: *umm!*;
 - **raadost** (p. razpoloženje - veseloost)⁴⁷;
 - **žaalost** (p. razpoloženje - snuuždenoost)⁴⁸
- i t.d. Nadaalje, za **razpoloženje**:
- **jaadanje**: *jooḥ!*, *kuku!*, *oh!*;
 - **veseloost**: *juhuu!*, *ijujuu!*, *opalaa!*;
 - **snuuždenoost**: *ah!*, *eh!*;
 - **dosadu**: *uf!*;
 - **iznenadeenje**: *auu!*, *oo!*, *ohoo!*, *opa!*;
 - **priikor**: *ej!*, *op!* i t.d.

Pā unda, za

- **poticanje**: *ajde!*, *ala!*;
- **doživivanje**: *eej!*, *heej!*, *mis-mis!*, *pii-pii!*, *oo!*, *ooj!*;

⁴⁷Raadost je duhovno stānje, a zvanjski su joj pokāzaatelji razdrāganoost i/oli veseelje.

⁴⁸Žaalost je duhovno stānje, a zvanjski su joj pokāzaatelji snuuždenoost i/oli tuuga.

- **oponóšanje**: *buč!, bum!, cup!, dum!, hop!, mljac!, pljus!, zum!*
i t.d.

5. TRUUNKICE

Truunkice (oli **čestice**, po lat. **partiikule**) su neprominjive riči ke sluužu sâmo za oblikovânje i prioblikovânje pri sročbi (ričeničnoj tvorbi). Nike od njih moru biti samostâlne - too su **ričce**, a nike nii'su samostâlne - too su **prâve** truunkice oli **freegulice**.

Evo nikih: *baar, baaren, baš, čaviše, da, dakakor, dapače, dâkle, duunkve, evo, eto, eno, god, ipak, jamačno, jedino, li, ma, mejutin, naprotiv, ne, ni, nu, pače, put (puu)ta/-i), sâmo, se, takobože, tobože, uprav, valjda, zâr (i ča) i t.d.*

Podrobnije,

- **ričce**: *baaren, baš, da, dakakor, dâkle, dapače, duunkve, evo/evo, eto/eto, eno/eno, ipak, jamačno, jedino, mejutin, naprotiv, ne, neka, nu, sâmo, takobože, tobože, uprav, valjda i t.d.;*

- **freegulice**: *baar, god, ipak, li, ma, ni, nu, pače, put/puti, se, zâr i t.d.*

Kad se upozoruje na nič ča je bliizu govoritelju oli u svezi s njim, reče se *evo*, ako je bliizu sugovorniku oli u svezi s njim - *eto*, a ako je podalje od oba oli njima sveze s njimi, reče se *eno*.

Freegulica *god* dohodi uz oobče zâminice i iztiče da se rečeno odnosi na svaaku osobu, stvar oli pojav va skupini o kojoj se govori.

Freegulica *put* (*puta, puti*) dohodi uz priidivi, reedni broji i pokazne zâminice.

Freegulice *li* i *zâr* (*ča*) i *zâr* (*ča*) *ne* zaajedno sluužu sâmo va upitnih ričenicah, a freegulica *ne* - sâmo va onjih odričnih.

Ričca *dapače* sluuži za potvardjivanje oli dopunjivanje, a ričca *naprotiv* za odriicanje oli protjivbu.

Ričca *pače* sluuži za potvardjivanje oli dopunjivanje pri odriicanju oli protjivbi.

Ričca *neka* sluuži za izriicanje zapovidnoga načina va trećemu licu oli (samostâlna) za neprotjivbu.

Truunkica *se* (kad **ne** dohodi od zâminice *sebe!*) je freegulica koja sluuži za tvorbu neprâvih povratnih glagolov i nikih tarpnih oblikoov.

Uzorak 1. Nikolikor ričenic s truunkicami.

Evo nâs, *eto* vâs, a *eno* i njih!

Več san ti *više* *puti* reka, a saad ti *zâdnji* *put* govorn: *Sâmo* dvâ *puta* smo zapucali.

Vidiš *li* ča se čini? *Zâr/Ča* *ne* *vidiš*? *Ne* *vidin*.

Požali smo sve *žito*, *Dapače*, i sve snooplje smo na guuvno odneeli.

Nii'sôn mu nīkad zlo učinī. *Naprotiv*, pomoga san mu kagod san moga/moga.

Nii te biilo doma - *pače*, ni u selu.

Uun *neka* doojde rāditi čiin prizdraavi, a tii *čēš* ostaati brez posla.

Neka *ču!*

Una *se* smiijee kakor/kakoli šimija.

IV. RIČOTVORBA

1. O TVORBI NOVIH RIČI OBČENITO

Va deelu I. (3. i 4.) i deelu II. razmotrili smo promine va ričih koje nii'su miinjaale njihovā značeenja. Nu, dakakor, postojū i takove promine po kojih riči dobijaju nova značeenja. Bolje rečeno, po takovih prominah se od postojećih ("stāarih") riči dobijaju - tvoruu nove. Zāto se sve njih zajedno imenuje kakor **ričotvorbu**. Po ričotvorbi dobijamo:

mlā(ā)d ↦ *mlad-ic/*, *mład-ež*, *stā(ā)r* ↦ *staar-ac*, *igra* ↦ *igr-āč*, *nooc/* ↦ *noc/ište*, *vlās* ↦ *vas-aat*, *seed* ↦ *seed-ast* i t.d.;

biistro-ok(i), *golo-glāv*, *ruko-pis*, *pali-kuča*, *samo-kres*, *sudo-per*, *Zvonimir*, *Bogu-mil* i t.d.;

brez-paametnjak, *do-skočiti*, *na-loviti*, *o-pelaati*, *po-glāvlje*, *pod-kuk*, *pri-zid*, *prij(a)-govor*, *u-ništiiti*, *zā-zubac* i t.d.

Kad se sve harvātske riči podrobno prouču, odkriiva se da postojū nike riči kojih se postaanak ne more ustanoviti oli razjāsniiti. Une su takove kakove jesu - sa značeenjimi kojā imāju. Za njih govorimo da su **osnovne** oli **netvorbene** riči. Une se, dākle, ne moru razstaaviti na jednostavnije (krač) riči. Evo nikolikor takovih:

ako, *na*, *se*, *prija*, *poslin*, *caarn(i)*, *žuut(i)*, *jā*, *tii*, *mooj*, *njigoov*, *brood*, *žena*, *bardo*, *piti*, *pivati*, *staati*, *teč* i t.d.

Pri toomu, za netvorbene riči daržimo i une kojih je jedōn deel neobjasnijiv, a drugi je objašnijiivi dodātaak na kraaju oli početku riči, ali je sām zā'se brez značeenja. Takove su *glomaz-an*, *jās-an*, *prāz-ōn*, *raz-govet-an* (ali, *raz-go-vid-an!*), *na-apa* i t.d.

Ono ča se odmah zapāža je da se ričotvorba ostvaruje na trii načina:

- **dometbon**: dodāvanjun na kraj od netvorbene riči oli njeezina korena (oli osnove) nastāāvka (**dometka**, po lat. "sufiksa") koji nii rič; dobijena rič se zove **navarnjenica** oli **izvedenica**;
- **sveziitbon**: spōjanjun dviih oli više netvorbenih oli tvorbenih riči; dobijena rič se zove **složenica**;
- **pridmetbon**: dodāvanjun na početaak od riči **pridmetka** (po lat. "prefiksa") koji je priidlog oli redje, priilog; dobijena rič se zove **uvarnjenica** oli **navedenica**.

Saada čemo svaaki načiin napoose (i dobijene riči) maalo podrobnije razmotriti.

1.1. DOMETBA I NAVARNJENICE

Na koren oli osnovu **domeču** se ovi tvorbeni nastāvci (**dometci**): *-(a)c*, *-ak*, *-(a)n*, *-ast*, *-(a)at*, *-av*, *-āc*, *-āč*, *-āk*, *-(ā)n*, *-ānt*, *-ār*, *-āst*, *-(ā)š*, *-āv*, *-caat/cāt*, *-čina*, *-da*, *-en*, *-(e)er*, *-(e)era*, *-ešina*, *-et*, *-eta*, *-etāk*, *-(e)ev*, *-ica*, *-ic/*, *-im*, *-iik*, *-in*, *-iin*, *-ina*, *-(i)ir*, *-(i)iv*, *-jāk*, *-je*,

-ka, kii, -lo/lica, -ljäst, -ljiiv, -naat, -nica, -niik, -nja, -njäk, -nje, -nji, -(õ)õn, -oč, -oro, -(o)ost, -oš, -ot, -ov, -ski, -telj, -(a-, ä-, e-, i-, õ-, o-, u-)ti, -uc, -uun, -uurda,, -urina, -ušina (i još niki koji se vele reedko uporåbljaju).

Triba znaati da se svaaki nãstaavak ne domeçe svaakoj netvorbenoj riichi, čak ni svaakoj varsti od riichi. K toomu, jedni su naståvci plodniji (-ãč, -ãst) od drugih (-ãn, -naat), a niki su vele reedki i pomaalo nestaaaju (-en, -(e)er, oč, -oš, -ot). Biitno je da **nãstaavak određuje**, nãčeelno (iznimke su reedke: -an, -ãn, -ãk), **varstu** (od riichi) dobijene **navarnjenice**. Takor su dometci:

imeniiski⁴⁹: -(a)c, -ak, -ãc, -ãč, -ãk, -(ã)n, -ãnt, -ãr, -(ã)š, -čina, -da, -en, -(e)er, (e)era,, -ešina, -et, -eta, -e(e)tãk, -etina, -ica, -ic/, -iik, -im, -iin, -ina, -(i)ir, -(i)iš, (n)jäk, -je, -ka, -lo/lica, -nica, -ni(i)k, -nja, -njäk, -nje, -oč, -oro, -(o)ost, -oš, -ot, -telj, -tina, -uc, -uun, -uurda, -urina, -ušina;

priidivni: (a)n, -ast, .(a)at, -av, -(ã)n, -ãst, -ãv, -caat/cãt, -(e)ev, -in, -(i)iv, -ji(i), -kii, -ljäst, -ljiiv, -naat, -nji, -(õ)õn, -ov, -ski;

glagolski: -(a-, ä-, e-, i-, õ-, o-, u-)ti (i -ac, -ãč, -ãr, -telj ...);

broojni: -ãk, -(n)jäk.

Uuzorak 1. (nikolikor navaarnjenih imenic)

står ↦ staar-ac, stäv ↦ staav-ak, zuub ↦ zub-ãc ≠ zuub-ããc, igr-a ↦ igr-ãč, peet ↦ peet-ãk, suur ↦ sur-ãn, luudar ↦ ludr-ãnt, träv-a ↦ trav-ãr, krun-a ↦ krun-ãš, liin ↦ lin-čina, präv ↦ präv-da, paarst ↦ paarst-en, miin-a ↦ min-eer, saak-a ↦ sak-eeera, gläv-a ↦ glav-ešima, saak ↦ sak-et, buunb-a ↦ bun-eta, haalj-a ↦ halj-eetãk, kraav-a ↦ krav-etina, haalj-a ↦ haalj-ica, mlåd ↦ mlad-ic/, mãstlin-a ↦ mastlin-iik, braat ↦ braat-im, baal-a, bal-iin, traata ↦ traat-ina, poošta ↦ pošt-iir, sitam ↦ sitn-iiš, papren ↦ papren-jäk, klås ↦ klås-je, Solin-e ↦ solin-ka, beeli ↦ beli-lo, kosi-ti ↦ kosi-lo/lica, mis-a ↦ mis-nica, puut ↦ puut-nik, lovi-ti ↦ lovi-nja, mrãvi ↦ mravi-njäk, braa-ti ↦ brõ-nje, zåd ↦ zåd-nji, gläv-a ↦ glav-oč, deset ↦ deset-oro, kruut ↦ kruut-ost, puust ↦ puust-oš, kaarp-a ↦ karp-ot, gläv-a ↦ glav-uurda/-urina, per-o ↦ per-ušina.

Uuzorak 2. (nikolikor navaarnjenih priidivov)

miir ↦ miir-an, kuunkul-a ↦ kuunkul-ast, moč-a ↦ moč-aat, goob-a ↦ goob-av, praat-ti ↦ pr-ãn, sviil-a ↦ svil-ãst, karv ↦ karv-ãv, ceel(-i) ↦ cel-caat, sãm ↦ sam-caat, kuunõc ↦ kuunč-eev, smookv-a ↦ smookv-in, žaalost ↦ žalost-iiv, Boog ↦ boož-ji, tica ↦ tič-jii,

⁴⁹Dometci -ac, -ãč, -ãr, -telj, ... dohodu i na glagolsku osnovu; -ac čõsto (ne uvik) označuje tarpitelja glagolske rãdnje (skop-ac), a -ãč, -ãr i -telj (skopi-telj) : varšitelja.

knjiig-a \mapsto *knjiž-kii*, *zteeg-nu-ti* \mapsto *zteg-ljiiv/zteg-ljāst* (“nj” \mapsto “lj”),
per-o \mapsto *per-naat*, *gor-i* \mapsto *g \ddot{u} or-nji*, *žāj* \mapsto *žāj-ōōn*, *Šimaat* \mapsto *Šimaat-ov*, *m \ddot{u} ore* \mapsto *m \ddot{u} or-ski*.

Pri dometbi, i ričotvorbi občenito, nastuupaju sve moguće glasovne promine ča smo jih opiisaali va I. deelu (3.1. - 3.6.). Zāto nastāvci “-čič”, “-ečak”, “-ičāk” (i još niki) ne daržiimo za tvorbeni jerbo nastaju po prominah od onijh tvorbenih koji sadaržuu “c” oli “č” oli “k” oli “t” (i sl.):

staara-ac \mapsto *star-č-ic/*, *brāk* \mapsto *bra-č-ic/*, *kāmik/kamik* \mapsto *kami-č-ic/*,
(po)pe-c/i \mapsto *pope-č-ak*, *praati* \mapsto *perii-c/āk* i t.d.

1.2. SVEZIITBA I SLOŽENICE

Sveziitba je spōjanje dviih oli više (netvorbenih oli tvorbenih) riči tako da nastane nova rič - **složeniica**.

Pri toomu, od zādnje riči (a ne reedko i od paarve), čōsto, ostaane sāmō koren, a domeče se nāstaavak. U sveziitbi se, načeelno, pomāžemo “spoojnimi samoglāsnicimi”. Nājčāšče je to *-o(o)-* (kad je paarva rič imeniica oli priidiv), redje i *-i-* (kad je paarva rič glagol), *-e-* oli *-u-*, a kaa god je sveziitba “čiista” - brez “spoojnika”.

Uzorak. 1. (nikolikor složeniic spmoču *-o(o)-*)

Boog + bojazan \mapsto *bog-o-bojazan = bogobojazan*;

Caarna + Gora \mapsto *Ca(a)rn o-gor-āc = Carnogorāc*;

čāst + hleepiti \mapsto *čast-o-hlepan = častohlepan*;

glād + moriti \mapsto *glad-o-mor = gladomor*;

koosti(i) + boliti \mapsto *kost-o bol-ja = kostbolja*;

rood + ljuubiti \mapsto *rod-o-ljub = rodoljub*;

strāh + poštovānje \mapsto *strah-o-poštovānje = strahopoštovānje*;

voda + piti \mapsto *vod-o-pija = vodopija*;

ziima + groziti se \mapsto *zim.o-grozan = zimogrozan*;

gola + glāva \mapsto *gol-oo-glav = golooglav*;

liiva + noga \mapsto *liv-o-nog = livonog*;

prāzna + ruuka \mapsto *prāzn-o-ruuk = prāznoruuk*;

slaabo + viti \mapsto *slab-o-vidan = slabovidan*;

sviitlo + mōdro \mapsto *sviitl-o-mōdro = sviitlomōdro*.

Uzorak. 2. (nikolikor složeniic spmoču *-i-*)

kuučiti + gaara \mapsto *kuč-i-gaara = kučigaara*;

nazvaati + meštar \mapsto *nazov-i-meštar = nazovimeštar* (i druge ovooj nālik;

plāakati + braat \mapsto *plaač-i-braat = plaačibraat*;

razsipati + kuča \mapsto *razsp-i-kuča = razspikuča*;

stričl + reep \mapsto *striz-i-reep = strizireep*;

vartiti + reep \mapsto *vart-i-reep = vartireep*;

zgubiti + dān \mapsto *zgub-i-dān* = *zgubidān*;

zvoniti + miir \mapsto *zvon-i-miir* = *Zvonimiir*.

Uzozrak. 3. (nikolikor složenijic spmočū -e- oli -u-)

kuča + vlāstnik \mapsto *kuc/e-vlāstnik* = *kučevlāstnik*;

oči + viiti \mapsto *oč-e-viidāc* = *očeviidāc*;

pool + sestra \mapsto *pol-u-sestra* = *polusestra* (i druge ovooj nālik);

protiv + zākonit \mapsto *prot-u-zākonit* = *protuzākonit* (i druge ovooj nālik).

Uzozrak. 4. (nikolikor složenijic brez “spoojnika”)

carlj(v)en + kapica \mapsto *carlj(v)enkapica*;

parditi + guuz/guzica \mapsto *pardiguuz/pardiguzica*;

stā(ā)ri + grād \mapsto *Stārigrād* (ali, *Stā(ā)ri Grād*);

stoo + godišnjāk \mapsto *stoogodišnjāk*;

zelen + boor \mapsto *Zelenboor*;

zim-a + zelen \mapsto *zimzelen*.

1.3. PRIDMETBA I UVARNJENICE

Kakor smo već reekli, **pridmetba** je takova tvorba noviih riīči po kojoj se dodāvanjun **pridmetka** (po lat. prefiksa, koji jee **riīč** - priidlog oli, redje, priilog) na počeeāk od riīči dobijja nova riīč - **uvarnjenica** oli **navedenica**. Pri toomu se, ne reedko, na kraj domeče i koji od nastāvkov.

Uzozrak. 1. (nikolikor uvarnjenijic spmočū priidlogov)

brez + paamet-an \mapsto *brezpaamet-an*;

do + hoditi \mapsto *dohoditi*;

na + puniti \mapsto *napuniti*;

nad + biskup \mapsto *nadbiskup*;

ne + delo \mapsto *nedelo*;

o + peč (se) \mapsto *opeč (se)*;

od + marznuti (se) \mapsto *odmarznuti (se)*;

raz + žāriti (se) \mapsto *razžāriti (se)*;

s + brooj (brojiti) \mapsto *sbrooj (sbrojiti)*;

za + kasniti (kašnjeenje) \mapsto *zakasniti (zakašnjeenje)*;

za + peč (-ak) \mapsto *zapeč (zāpečak)*.

Uzozrak. 2. (nikolikor uvarnjenijic spmočū priilogov)

krātko + traaj-ān \mapsto *krātkotraajan*;

maalo + doob-an \mapsto *maalodoban*;

pool + nooč/(dān/dne) \mapsto *poolnooč/(pooldan / pooldne)*;

posli + pooldne \mapsto *poslipooldne*;

raano + rood-na \mapsto *raanoroodna*;

sāmo + glās-nik \mapsto *samoglās-nik*.

2. TVORBA NOVIIH IMENIC

Imenice se moru tvoriti dometbon, pridmetbon i sveziitbon. Mej njini je najvažnija dometba jerbo se spomoču njee tvori vela večina noviih imenic. Tvorbu noviih imenic čemo podrobnije razložiti gljeede njihovih značeenj.

Svaaka ljudska osoba je oli mužkooga oli žinskooga spoola. to vriidi i za većinu od beštij, a proširuje se, donekle, i na ostali životijnjski sviit. Va jaziku se razlikovanje njihovih imenic očituje spomoču sloovnoga roda (p. I.4.2.1.) - mužkooga i žinskooga. S druge strane, množtvo je imenic za stvāri, pojavi (i nika biiča neodređenoga spoola) koje su oli mužkooga oli žinskooga sloovnoga roda. Rāzlozi se moru dokuučiti, ali ovde o njimi nee čemo razglābaati. Za ostala biiča, pojavi i stvāri se va jaziku, načeelno, sluužimo imenicami sreednjega (po lat. neutrālnoga) sloovnoga roda. Ipak, postojū i niki imenice (navarnjenice) ke su mužkooga i žinskooga roda oli mužkooga i sreednjega roda.

2.1. TVORBA OSOBNIIH IMENIC

Ovde čemo razvarstaati tvorbu osobniih navarnjenic (za prāve osobe) po rodih

2.1.1. Tvorba osobniih imenic mužkooga roda

Paarvo čemo popiisaati nastāvci (dometci) spomoču kojiih se tvoruu navarnjenice za **varšitelja** (koji put i **tarpitelja**) glagolskee rādnjee: to povlāci da se pripada juučē navarnjenice dobijaju sāmō od glagolov. Nu, mii čemo to proširiiti i na imenice - za stvāri koje varšitelj izrađuje (oli mu je najvažniji posōl s njimi poveezan), a i na priidivi - za nādiimci i nika druga značeenja - kad se ne rādi o varšitelju kee rādnjee. Dakakor, najviše se takovih navarnjenic dobija od glagolov, a nič maanje od imenic i priidivov. Nastāvci su ovi:

-(a)c, -ar, -an, -āc, -āč -āk, -ānt, -ār, -āš, -(ā)do, -(a)duur, -e, -e(e)r, -ič/, -iir, -iša, -išt, -jāk, -jeer, -lac, -lāc, -lija, -lo, -(ljiv)ac, -n(e)er, -ni, -niik, -nik, -ō(ā)n, -onja, -telj i uun.

Podrobnije, za ovu svarhu, nastāvci *-āč, -iša, -lac, -lo* i *telj* se domeču sāmō na glagoli, *-āš, -ičar, -iir, -išt, -jeer, -lija* i *-ni* - sāmō na imenice, a ostali - na glagoli, imenice i priidivi (za priidivi su najplodniji *-(a)c* i *-āc*). Dakakor da niki od tiih nastāvkov (*-an, -ič/, -ni . . .*) sluužu za tvorbu i drugih varst od rijči - o toomu kad too doojde na reed.

Ako je u nastāvku "ā", "ō" oli bijlo koji dugi samoglāsnik, težinjski slog je zādnji (na njemu). Jazik pokazuje da svi nastāvci nii'su, ni približno, jednako ploodni - kakor čemo viiti na ovoomu uuzorku.

Uzorak 1. Nikolikor navarnjenic mužkooga roda za **varšitelja** (od glagolov oli imenic).

(a) **Glagolske** na

- ar**: *klesar, kuhar, pekar, ribar* (i imeniška - ali postoji i glagol *ribati* = loviti ribe), *tesar*;
 -**âc**: *klâpâc, koosâc, loovâc, proosâc, suudâc*;
 -**âc**:: *brijâc, cartâc, čistâc, čitâc, igrâc, klizâc, kovâc, kušâc, livâc, mazâc, mirâc, nosâc, pivâc, svirâc, tumâc, vogâc, vozâc*;
 -**âr**: *čuvâr, likâr, pisâr, slagâr, zidâr, zvonâr*;
 -**duur**: *beštimaður, fumadður, kantadður, štimadður*;
 -**lac**: *kuudilac, praatilac, ronilac/, vârilac*;
 -**lâc**: *-tkâlâc (i tkuunâc), znâlâc*;
 -**ni(i)k**: *pomočnik, propovidnik, trudbenik, tuženik, useljениk, zagovornik, mučениk* (za tarpitelja glagolske radnje);
 -**telj**: *branitelj, delitelj, hranitelj, iztražitelj, krotitelj, mučitelj, naučitelj, spasitelj, služitelj, Stvoritelj, učitelj, voditelj*;
 -**uun**: *maranguun, viščuun*.

(b) **Imeniške** na

- ar**: *kravar, školjar, svekar* (od "ista kaarv"?) *šumar*;
 -**ânt**: *kumandânt, muzikânt, provijânt, trafikânt*;
 -**âr**: *apotekar, bačvâr, čelâr, glavâr, kipâr, klobučâr, ključâr, mesâr, mlîkâr, notâr, postolâr, sanbun(j)âr, svičâr, urâr, vartlâr, zubâr*;
 -**âš**: *birtâš, pljačkâš, rakiĵâš*;
 -**(a)duur**: *fangadður (i stvâr) - jaružaalo), škacadður, vogadður (i vogâc), zogadður*;
 -**iir**: *kumandiir, kuriir, oficiir, poštiir*;
 -**išt**: *fugišt, makiništ, telegrafišt*;
 -**jeer**: *kamarjeer, patroljeer, timunjeer*;
 -**lija**: *osmanlija, zanatlija*;
 -**nik**: *korištenik, naučnik, násilnik, pukovnik, žuupnik*;
 -**ôn**: *baleton, čaratôn(â)n, kapelon, kapitôn, sakarston*.

Uzozak 2. Nikolikoz navarnjenic mužkooga roda za **nâđimci oli druga znâčeenja**.

(a) **Glagolske** na

- (-lji, -v)/-**ac**: *drâgovac, klapac, klapavac, kradljivac, lajavac, lažljivac, sasaavac, starčavac, štoortavac, vaaravac*;
 (-**an**, -**âc**, -**ânt**, -**do**, -**duur**, -**ic/**, -**iša**, -**lac**, -**lo**, -**ni(i)k**, -**onja**, -**uun**)
 - **râzne**: *zvekan, znâlâc, privarânt, krepâdo, beštimaður, svižljic/, radiša, mislilac, blebetaalo, smeetaalo, švuljaalo, poduzeetnik, utopljenik, pardonja, fločuun* i t.d.

(b) **Imeniške** na

- (-**ani**, -**âk**, -**âš**, -**čar**, -**evic/**, -**ic/**, -**jani**, -**jâk**, -**jeer**, -**lija**, -**ni(i)k**, -**ôn**, -**onja**, -**uun**) - **râzne**: *ižani višaani, pustinjâk, zemljâk, komedijâš, keemičar, striičevic/, mulačani ("tj ↦ đ"), imenjâk, paržunjeer, zanatlija,*

kopljaniik, vojniik, znānstveniik, nebeesnik, podzeemnik, muljōn, vlasōn, glāvonja, skalonja, štriguun i t.d.

(c) **Priidivne** (nikolikor navarnjeniiic i složeniiic) na

-(a)c: *čelavac, gubavac, kriivac, mlaadac, mudraac, staarac/staarac, strahljivac; šiljubovaac, debelokožaac, ženomarzaac;*

-ā(ā)c: *sweetāc, sliipāc, sāmāāc, znānāāc; istinoljuubāc, dugonoosāc, kostoloomāc, poslodōvāc, žutokljuunāc;*

-āk/-jāk: *bedāk, čudāk, livāk, dešnjāk, luđāk, samotnjāk, slobodnjāk, smetenjāk, smušenjāk, veseljāk;*

(-an, -ān, -do, -e, -ōn, -o, -uun) - rāzne: *blesan, surān, teštādo, cviile, belōn, fuurbo, šoordo, šporkačūun, štriguun* i t.d.

(d) **Brojne**

Nastāvci su: *-āc, -āš* i *-nik*. Navodimo nikolikor počōtnih:

dvoojāc, troojāc, četveerāc, parvāš, drugāš, trečāš, deseetnik, stotnik, tisučnik i t.d.

2.1.2. Tvorba osobnih imenic žinskooga roda

Osobne imenice žinskooga roda se, nājčašće, tvoruu od odgovārajuūih imenic mužkooga roda tako da jin se na koreni dodāju nastāvci *-a, -ica, -(k)inja* i *-ka*. Evo njih:

-a: *bleenta, hunta, kuuma, munjela, musa, muta, neputa, paastorka, rica, svekaarva, viščā, vnuka* i t.d.;

-ica: *bolestnica, cesarica, čistunica, čobanica/čobanica, domačica, gospodarica, hraniteljica, kraljica, lažljivica, lipotica, mučenica, musavica, mutavica, nositeljica, odgajateljica, pastirica, paatnica, rodica, staarica, strahljivica, torbarica, učiteljica, vaaravica, vartlarica, žiteljica/žiteljica* i t.d.;

-(k)inja: *junakinja, mulatkinja* (≠ *nulica*), *parvakinja, prosjakinja, robinja, služkinja, sudkinja, težakinja, vlahinja/vlahinja* i t.d.;

-ka: *boolničarka, karščānka, meščānka, muslimānka, seljanka, tujiinka, uličarka, viščūnka, vlasānka, vlasātka* (od *priidiva*), *žudijka* i t.d.

Imenice za žinske osobe tvoruu se, dakakor, i neodvisno (ali maanje ploodno) od imenic za mužke osobe. Nastāvci za navarnjenice su *-aača, -aara, -(n)ica, -(k)inja, -ulja* i *-uša*. Takove su:

-aača: *nariikaača, priliivaača, šupljača, udavača* i t.d.;

-aara: *gataara, vračāara* i t.d.;

-(n)ica: *krasotica, kučanica, lipotica, maarkavica, radostnica, žalostnica* i t.d.;

-(k)inja: *dvorkinja, (ne)rodkinja, parmakinja* (ovca), *strānkinja* i t.d.;

-ulja (sve pogardnice): *oblizulja, plazulja, pobigulja, smuculja, šporkulja* i t.d.;

-uša: *blebetuša, diveruša, divljakuša, namiguša, reduša, poletuša, soldatuša* i t.d.

2.1.3. Tvorba osobnih imenic srednjega roda

Navarnjenice srednjega roda su vele reedke. Nastaavak je -če. Triba naglasiti da va njimi “č” zpriid “e” ne dohodi od “c” oli “k” (po I.3.3.5.), kakor je to slučaj u Štokāvščini! (U Čakāvščini ne postojū, u **imenovniiku**, imenice “biguunče”, “divoojče”, “mezjimče”, “mladuunče”, “moomče”, “pastorče”, “vnuče” i sl., a takor ni “ciganče”, “čobanče”, “pastiirče”, “sarbče”, “sviinjče” i sl.)

-če: *kuumče, nâhodče, sirotče* ...

2.1.4. Tvorba osobnih imenic neodređenoga roda

Râdi se o navarnjenicah ke moru popriimiti mužkii i žinskii rood oli mužkii i srednji rood. Za mužkii i žinskii rood nastaaavak je -ica, a za mužkii i srednji rood - lo. S nastaaavkun -lo moru označiiivaati mužkuu i žinskuu osobu.

-ica: *izdajica, poturica, pomorica, pridošlica, udvorica, ulizica* i t.d.;

-lo: *grintalo, maazalo, starčalo, šuljaalo, šuškalo, zabadaalo, zanoviitaaalo, zpaadalo* i t.d.

2.1.5. Tvorba osobnih imenic za žiitelji

Nâzivi za žiitelji - pribiivatelji po meestih, kraajih, zemljâh oli daržaavah (**ki nii'su pribivaliışču dâli ime po sebi!**) tvorū se kakor navarnjenice s ovimi nastâvcimi:

mužkii rood (jed./množ.): -ac/-ci, -(a)anac/-ânci, -(ij, lj)ani/-(ij, lj)ane, -(j)âk/-(j)âci, -čani/-čane, -eež/-eeži, -iin/-iini (i -at/-ati, -lija/-lije - usvojeno!);

žinskii rood: -(a,â)nka, -čanka, -čka, -ežica, , -iinka, -jka, -ka, -kinja, -nica (va množ. je vaavik -e).

Ako se vodi račuuna o tvorbi žinskih imenic od onih mužkooga roda (p. 2.1.2.), unda je brooj žinskih nastâvkvov biitno maanji.

Takor dobijjamo (dopustivi pari):

-ac/-ka: *barbinjac/barbiinjka, setrunjac/sestruunjka, slavoonac/slavoonka, Indijac/Indijka, Austrâlac/Austrâlka* i t.d.;

-ac/-kinja: *Dânac/Dânkinja, Fiinac, Fiinkinja* i t.d.;

-(a)anac/(-anica, -ânka: *afrikaanac/afrikanica* (i *afrikânka*), *Belgijaanac/Belgijânka*, *Sarbijaanac/Sarbijânka*, *Merikaanac/Merikanica* (i *Merikânka*), *Talijaanac/Talijanica* (i *Talijânka*) i t.d.;

-ani/-ânka: *liičaani/liičânka, beečaani/beečânka, mitrovčaani/mitrovčânka* (“c ↦ č”), *iščaani/iščânka* (“st ↦ šč”) i t.d.;

-(j)ani/-ka: *vel'aarcani/vel'aartka* (“tj ↦ đ”), *sâvrani/saavarka, pâžaani/pâžka* (“g ↦ ž”; i *pâžkinja*), *preečani/preeška* (“čk ↦ šk”), *zemuniičaani/zemuniiška* (“k ↦ č” i “čk ↦ šk”) i t.d.;

-(i)jani/-j(a,â)nka: *poljani/poljanka, solinjani/solinka, splićani/splićanka* (“tj ↦ q”), *austrijaani/austrijānka, istrijaani/istrijiānka, puližāani/puližānka* (“(i)j ↦ (i)ž”) i t.d.;

-jani/-jka: *sāljaani/sāljska, kāljaani/kāljska* i t.d.;

-ljani/-ka: *božāvljani/božāvka, dubrāvljani/dubrāvka* i t.d.;

-(j)āk/-kinja: *bošnjāk/bošnjakinja*, (“s ↦ š”; i *bosaanac/bosaanka*; i *bosanka*), *zemljāk/zemljakinja* (i *zemljaani/zemljānka*) i t.d.;

-čani/(-čanka, -kinja): *dubroovčani/dubroovčanka* (i *dubroovkinja*) i t.d.;

-eež/-ežica: *Japōneež/Japōnežica, Kineēž/Kinežica, Malteež/Maltežica* (i *Malteežka*), *Portugeēž/Portugežica* (i *Portugežka*), *Holandeež/Holandežica* i t.d.;

-iin/-iinka: *novežiin/norvežiinka* (“g ↦ ž”; i *norvežica*), *treštiin/treštiinka* i t.d.;

-at/-ka: *azijaat/azijaatka* i t.d.;

-lija/-ka: *sarajlija/sarajka* (slično: *Osmanlija/Osmānka*) i t.d.

S druge strane, ako je pribivališće dobilo ime po osobi (nrodu), unda se ovakova navarnjenica žinskooga roda dobija od mužkee imenice s nâstāāvkun *-ica, -inja, -ka* oli *-kinja*. Takove su:

Harvāt/Harvatica, Nūmac/Nimica, Francuz/Francuzica, Ingljeēž/Inglježica;

Čeh/Čehinja, Gark/Garkinja, Slovāk/Slovakinja, Vlah/Vlahinja;

Sloveenac/Sloveenka, Tatar/Tatarka, Tibetānac/Tibetānka;

Arab/Arabkinja, Rus/Ruskinja i t.d.

Napomeenimo da se sve ovakove mužkee navarnjenice, **osin** onijih na *-ni*, va množiini svaršuju na “-i”, a sve žinskee - na “-e”. Sve mužkee na *-ni* se va množiini svaršuju na “-e”: *ižagne, liičane, splićane, vel’arčane* i t.d.

2.2. TVORBA NOVIIH IMENIC ZA BEŠTIJE I RASTLIINJE

I ove se imenice, večinon, dobijaju dometbon. Mnozi nastāvci su isti kakoli za osobne mužkee i žinskee navarnjenice u odijlcijh 2.1.1. i 2.1.2.

2.2.1. Tvorba novijih imenic za beštije

Plodniji dometcij za navarnjenice od ove varstee su (mužkiij oli žinskiij rood): *-a, -ac, -an, -āc, -ica, -ka, -lo, -nja(ā)k, -ōn, -o, -onja, -uga, -ulja, -uun, -uša*.

-a: *fuurba, kusa, musa, njeerga, peerga, rica, štoorta* i t.d.;

-ac: *bodac, dvogodac, ruumbac, selac, štoortavac* i t.d.;

-an: *grāvran, skokan, tikvan, zekan* i t.d.;

-āc: *njoorāc, lināc, sviilāc, zubāc, žutokljuunāc* (i složenica) i t.d.;

- ica**: *golica, maarkavica, maarkica, oguuljenica, pastirica, pastrivica* i t.d.;
- ka**: *beelka, darljuuška, kyoška, šarka, vlasatka* i t.d.;
- lo**: *deraalo, migalo, njuškalo, riivaalo, truupaalo* i t.d.;
- nja(ã)k**: *gljivinjak, prigrinjak; vodenjak, daždevnjak* i t.d.;
- õn**: *belõn, glavõn, muljõn, surõn, zlatõn, zubõn* i t.d.;
- o**: *kuso, muso, rico, štoorto* i t.d.;
- onja**: *muudonja, noosonja, reeponja, roogonja, siivonja, uuhonja, zuubonja* i t.d.;
- uga**: *beluga, čvarljuga, lampuga* i t.d.;
- ulja**: *angulja, kusulja, plazulja, rogulja, smuculja, šarulja* i t.d.;
- uun**: *gaguun, igluun, jagluun, lignjuun, sardelyun, šaryun, skarpyun* i t.d.;
- uša**: *garmuša, kreketuša, poleguša, poletuša* i t.d.

Maanje ploodni dometcī su *-ag* (*moodrag, serag*), *-ak* (*prilipak*), *-iilj* (*bugviilj, metiilj*), *-oč/c'* (*glavoč, pedoč, škarpoč*), *-uc* (*anguc, parduc*) ter još niki.

Imenice za meesnu hrānu ča se od (velih) beštij dobijja, tvoruu se spomoču nastāvkv -*(et)ina* oli *-(ev)ina*. Sve su žinskooga roda, a težijnski slog sadarži too *-e-*. Takove su:

bravetina, govedina, janjetina, kokoševina, ovčevina, piletina, prasetina, tučevina, tunjevina, zečevina, zubačevina i tako daalje.

Za māle jistive beštije, ke se ne muraaju rizati, hrāna (njihovo meeso) nosi ime od beštije va množiini (T.): *Jii san girice* (*gaguuni, sardele, puuži, bene* i t.d.

2.2.2. Tvorba novijih imenic za rastliinje

Nājčašč nastāvci za ove navarnjenice su *-(nja)ača, -(n)ica* i *-ka*. Evo nikih:

- (nja)ača**: *broskvinjaača, četinjaača, dubovaača, jagodaača, kapusnjaača, kupinjaača, papratnjaače, simenjaača, zdrača* (občeni) i t.d.;
- (n)ica**: *belica, bilica, borov(n)ica, carnica, carnjolica, cvetnica, mličnica, oblica, zim(v)nica* i t.d.;
- (i)ka**: *bunika, carnika, ljutika, lopotika, mličika, tetevika* i t.d.

Nii'su reedki ni složeni nāzivi s priidivimi: *caarni/beeli sliz, meevki/tvaardi orih, slādka/ljuuta paprika* i t.d.

Imenice za grādu (driivo, lenjām, materijāl) od rastliinja dobijjaju, skoro redovito, nastāvci *-ina* oli *-vi(i)na*:

banestrina, boroviina/borovina, hrastovina, komorina, lozoviina, mastlina, smok(o)viina, smričevina i tako nāprid.

2.3. TVORBA NOVĪIH IMENIC ZA STVĀRI

I ove se imenice nājčāšć tvoruu dometbon, ali imā poprilično i onĪih dobijenĪih sveziitbon. Mii čemo jih podeliti na dvii vele skupine: imenice za **alāt i ardenji** (oruude: nāprave, sprave, stroji i sl.) i **sve ostāle stvāri**.

2.3.1. Tvorba novĪih imenic za alāt i ardenji

Nājčāšć nastāvci za navarnjenice su ovi: *-(a)ac*, *-(j)ača*, *-āč*, *-āljka*, *-(l)ica*, *-lo*, *-uun*. Nastāvci *-ac*, *-āč* (nājplodnĪji) i *-uun* polučuje imenice mužkooga roda, *-(j)ača*, *-āljka* i *-(l)ica* (nājplodnĪji) - žinskooga, a *-lo* - sreednjega roda. Evo nikih:

-ac (težiinski slog je zādnji): *mlinaac*, *šegaac*, *škriipaac* i t.d.;

-(j)ača (težiinski slog je pridzādnji): *darljača*, *kremenjača*, *šumpurača*, *uvijača*, *vetrenjača*, *zubača* i t.d.;

-āč (težiinski slog je zādnji): *dubāč*, *(i)zminjiivāč*, *nosāč*, *odbijāč*, *osigurāč*, *pisāč*, *podizāč*, *prikidāč*, *probijāč*, *sikāč*, *zateezāč*, *zatvarāč* i t.d.;

-āljka (težiinski slog je pridzādnji): *čagartāljka*, *cartāljka*, *kapāljka*, *piisāljka*, *sasāljka*, *stezāljka*, *s(z)vižāljka*, *ščipāljka* (i *ščipāvka*), *starcāljka* i t.d.;

-(l)ica (čuuva se težiinski slog od pripadajućega glagola *oli* imenice): *brisaalica*, *buužgalica*, *dimilica*, *d(v)izalica*, *drobilica*, *glodaalica*, *graabilica*, *grĪjalica*, *kosilica*, *maazalica*, *mišaalica*, *pojilica*, *rizalica*, *puuhaalica*, *stānjaalica*, *slušalica*, *tarzalica*, *varhaalica*, *vodilica* i t.d.;

-lo (čuuva se težiinski slog od pripadajućega glagola): *brojilo*, *jaružaaloo* (i fangaduur; “g ↦ ž”; imenuje i čovika koji to rādi), *gljedalo*, *leemĪlo* (i *leemĪlica*), *mirilo*, *motovĪlo*, *ognĪlo*, *oštrilo*, *piisaalo*, *povečaaloo*, *računaaloo*, *sušĪlo*, *sverdlo*, *šestalo*, *šĪlo*, *tucalo*, *ziiraalo* i t.d.;

-uun: *capuun* (krājnja uvečanica; p. IV.2.8.2.), *kujuun*, *pištuun*, *šeguun* (krājnja uvečanica) i t.d.

Nii’su reedke ni složenice, posebice za novĪje nāprave za mirenje.

2.3.2. Tvorba novĪih imenic za ostāle stvāri

Nājčāšć nastāvci za ove navarnjenice su *ac*, *-(nj/v)ača*, *-(j)ak* (nājplodnĪji), *-(j)āč*, *-(j)āk*, *-(n)ica*, *-(ni)ik*, *-ivo*, *-ka*, *-lo*, *-ulja*, *-uun*. Evo n ikih:

-ac: *kljepac/kljepac*, *pinuušac*, *povodac*, *poklopac*, *zākučac*, *zāzubac* i t.d.;

-(nj/v)ača (težiinski slog je pridzādnji): *črišnjevaača*, *drenovaača*, *kruškovaača*, *lozovaača*, *makovnjača*, *orihnjača* i t.d.;

-(j)ak (čuuva se težiinski slog od pripadajućega glagola *oli* imenice): *čelinĪjak*, *darvāšnĪjak*, *diimnĪjak*, *izcidak*, *kokošĪinĪjak*, *kuutnĪjak*, *mravinĪjak*, *nāpĪtak*, *nārezak*, *oočnĪjak*, *odlomak*, *odrezak*, *oovčĪjak*, *podložak*, *popečak*,

- pračjak, pridložak, prirepak, srižak, ulomak, usinjak, zápečák, záporak* i t.d.;
- (j)áč** (težiinski slog je zâdnji): *naslonjáč, nažigáč, opasáč, otiráč, pokriváč, upaljáč, zamarziiváč* i t.d.;
- (j)âk** (težiinski slog je zâdnji): *carljenâk, carnjâk, kiseljâk, medenjâk, slebrenjâk/slebarnjâk, telečâk* i t.d.;
- (n)ica**: *ciipaanica, oranica, oštrica, platenica, soolnica, uljanica, vodenica, zeljanica, zidanica, zobnica, tiskanica* (i rãzne “potvarde”) i t.d.;
- (ni)ik**: *brojčaniik, ceniiik, molitveniik, plameniik, ričniik/ričičnik, zubčaniik, zvučniik/zvuučniik, zvoniik* i t.d.;
- ivo** (težiinski slog je pridzâdnji): *cipivo, gradivo, gorivo, kresivo, mazivo, pecivo, pletivo, predivo, streljivo* i t.d.;
- ka**: *prostiirka, rešetka, slâmkã, stakleenka, zivka* i t.d.;
- lo**: *cidilo, daržãalo, d(v)izalo, kadilo, kljãčãalo, kučilo, kuhlalo, vartilo, zaarcalo* i t.d.;
- ulja** (težiinski slog je pridzâdnji): *košulja, pitulja, vetrulja, vlasulja, žarulja* i t.d.;
- uun**: *biduun, sapuun, tapuun* (krâjnja uvečanica), *žaruun* i t.d.

2.4. TVORBA MEESTNIH IMENIC

Imenice-nãzivi za meesta na kojih se nič rãdi, dogõdja oli čã reestee, oli se ničin iztiču, dobijaju se, nãjčãšće, dometbon s nastãvcimi *-a/ãc*, *-(a)ana*, *-(a)ara*, *-ãrnica*, *-ija*, *-(i)ina*, *-iinj*, *-i(i)šće*, *-nica*, *-onica*, *-šćna*. Evo nikih:

- a/ãc**: *čelãvac, doolãc, goolãc, plicãac, teesnaac, ždreelãc* i t.d.;
- (a)ana** (težiinski slog je pridzâdnji): *kafaana, pilaana, poljaana, solaana, staklaana* i t.d.;
- (a)ara** (težiinski slog je pridzâdnji): *knjižãara, kožãara, mlikaara, pekaara, svilaara, vunaara* i t.d.;
- ãrnica** (“ã” je va težiinskomu slogu): *likãrnica, mesãrnica* (i *mesnica* - novije), *pisãrnica, puškãrnica, slastičãrnica, slagãrnica, strojãrnica, vojãrnica* i t.d.;
- (i)ina**: *celina, goločlina* (“tj \mapsto č’”), *mastlina* (dvoznãčno i toponiim), *pličina* (“tj \mapsto č’”) i t.d.;
- ija** (težiinski slog je pridzâdnji): *bačvarija, bikarija, biskupija, kovačija, marangunija, parokija, staklarija, stolarija, štamparija, šumarija* i t.d.;
- iinj** (težiinski slog je zâdnji): *Barbiinj, Kosiinj, Lošiinj, Sibiinj, Žmiinj* i t.d.;
- (i)išće**: *blitvišće*, (i *Bliitvišće* - toponiim), *bižiišće, boboviišće, bojišće, darviišće, gravraniišće* (i toponiim), *(po)gubilišće, križiišće, sediišće, smetliišće, starniišće* i t.d.;

-nica (težijski slog je pridzādnji): *mesnica* (i *mesārnica*), *orānica*, *pudarica*, *suudnica*, *sušica* (i *Sušica* - toponim), *viichnica* i t.d.;

-oonica (“-oo-” je težijski slog): *čekaonica*, *karstioonica*, *livaonica*, *ložioonica*, *propovidaonica*, *štioonica* i t.d.;

-ščina: *Buzeščina*, *Kastāvščina*, *Labiinščina*, *Požeeščina* i t.d.

2.5. TVORBA MISLENIH IMENIC

Mislene imenice označuju nič neopipljivo oli zamišljeno oli nestvāрно, a ča nii u svezi s glagolskoj rādnoo. Nājčašči dometci za takove navarnjenice su *-ost/-oost*, *-stvo(o)* i *-tvo*, a dobijaju se od glagolov, imenic, pridivov i brojov, ter nike i kakor složenice. Izim njih, ploodni su i *-ilo*, *-(i)ina*, *-(i)inja*, *-oča*, *-ota*, *-otinja*, *-rija*, *-ščina*. Evo nikih:

-ost/-oost (pri sklonitbi se “-oo-” čōsto zkračuje, p. II.1.3.2.): *brezazlenoost/brezazlenost*, *blāgoost*, *buduuochoost*, *ceeloost*, *čestitoost/čestitost*, *drāgoost*, *duužnoost*, *jākoost*, *jednāko(o)st*, *liinoost*, *lipooost/lipost*, *milost*, *muudroost*, *odboojnoost*, *opakoost*, *paakost*, *pokvarenoost/pokvārenost*, *proošlost*, *rāzboritoost/rāzboritost*, *sadašnjaost/sadašnjost*, *slaboost/slabost*, *svitloost/svitlost*, *učenoost*, *uznositost*, *viirnoost*, *vriidnoost*, *zanesenoost*, *zaslipljenoost/zasliipljenost* i t.d.;

-stvo(o): *blāžeestvo*, *bogātstvo* (i *bogaatstvo*), *dostojānstvo*, *bratstvo*, *jediinstvo*, *dvo(o)jstvo*, *tro(o)jstvo*, *ku(u)mstvo(o)*, *kunārstvo*, *ljudstvoo*, *noviinstvo*, *pokuuštvo*, *prijateeljstvo*, *robstvo*, *roojstvo*, *rudārstvo*, *sestriinstvo*, *siromāštvo* (“hs → š”), *starešiinstvo* (i *starešijnstvo*), *stočārstvo*, *strančārstvo*, *sužānjstvo*, *svo(o)jstvo*, *uljārstvo*, *vinārstvo*, *zdravstvo* (i *drāvstvo*), *zubārstvo* i t.d.;

-tvo: *batināštvo*, *lupeeštvo*, *sektāštvo* i t.d. ter *bluudništvo*, *divljāštvo*, *junāštvo*, *mučeništvo*, *ortāštvo*, *zaajedništvo* (“k → č” i “čt → št” - va svih) i

- kakor **složenice**: *ljudožderstvo*, *računovodstvo*, *virolo(o)mstvo* i t.d.;

-ilo: *bisnilo*, *bledilo*, *carljenilo*, *ludilo*, *martvilo*, *rumenilo*, *žutilo* i t.d.;

-(i)ina: *barziina*, *beliina* (od česa), *celiina*, *davniina*, *dužiina* (mira), *ljutiina* (va gaarlu), *oštriina*, *širiina* (mira), *težiina* (mira), *vedriina*, *veličiina* (mira), *visiina* (mira) i t.d.;

-(i)inja: *belinja* (svojestvo - kakoli “beelost”), *dužinja* (svojestvo - kakoli “dugost”), *ljutinja* (va “duuši”), *milinja* (va “saarduu”), *širiinja* (svojestvo - kakoli “širokost”), *teplinja*, *težinja* (svojestvo - kakoli “teežkoost”), *tihinja*, *veličinja* (svojestvo - kakoli “velost” po znānju oli dr.), *visinja* (svojestvo - kakoli “visokost”) i t.d.;

-oča (svi samoglasnici - krātki): *čistoča*, *gluhočā*, *hladnoča*, *jasnoča*, *kratkoča*, *lakočā*, *mirnoča*, *punoča*, *slipočā*, *tvardoča*, *težkoča*, *zloča* i t.d.;

- ota** (svi samoglasnici - krátki): *dobrota, grihota, krasota, lipota, prostota, sramota, strahota, vridnota* i t.d.;
- otinja** (svi samoglasnici - krátki): *čamotinja, golotinja, samotinja, slabotinja, suhotinja* i t.d.;
- rija** (svi samoglasnici - krátki): *ditinjarija, furbarija, huncutarija, kurbarija, ludorija, šporkarija* i t.d.;
- ščina**: *budaláščina, cigánščina, gradňanščina, harvátščina, lukávščina, nevaljãnščina, talijãnščina, venecijãnščina* i t.d.

2.6. TVORBA GLAGOLSKIIH IMENIC

Glagolske imenice označuju rãdnju, dogõdjanje oli stãnje, a tvoruu se, nãjčãšće, od pripadajuuće glagolske osnove s nastãvcimi *-(ã)nje, -(e)enje, -(l)jenje, -će*.

Osin njih, maanje (ali ne slaabo) ploodni dometci su *-a, -aj, -ak/-ãk, -ãncija, -ba, -ež, -nja, -va*.

Glagolske navarnjenice se tvoruu od glagolov svaake varstee (nesvaaršenih i svaaršenih, brezpriidložnih i priidložnih), a težjiiski slog (izim “-ãk”, “-ãncija”, “-ež” i “-nja”) niima odreedeno meesto. Evo n ikih:

- (ã)nje**: *brãnje, ciãpanje, dãvanje, gljedanje, kopãnue* (i *kopanje* - novije), *kuhanje, klãnje, liãzanje, lizanje, mučãnje, nagibanje* (kakor *nagnuuce*), *navigãnje, pivanje, putovãnje, riãvanje, slušanje, varhãnje, zvãnje* i t.d.;
- (e)enje**: *dopuščeenje, izličeenje, leteenje, liičenje, luučeenje* (i *luučenje*), *mučenje, muučenje, pleteenje* (i *pleteenje* - *zpletena roba*), *rodjeenje, rojenje, učeenje, zatvoreenje* i t.d.;
- (l)jenje**: *buđeenje* (“dj \mapsto d”; i *buuđenje*), *deeljenje, iztribljeenje, muučenje* (“tj \mapsto č”), *naviščeenje* (“stj \mapsto šč”), *otrižnjeenje* (“zn \mapsto žn”), *pije(e)nje* (i *pijeenje* - ča se pijee), *življeenje* i t.d.;
- će**: *jiice/jiice, nãgnuuce* (kakor *nagibanje*), *nagnuuce* (kakor *nãklonost/privlačnoost*), *piice/piice, razsuuce/razsuuce, pregnuuce, prignuuce* (*prignjenoost*), *svanuuce/svanuuce, utihnuuce, uzkarsnuuce* i t.d.;
- a**: *kazna/kazna, kleveta, mira, moča, namira, nãmira, okripa, pridplata, promina, uporaba, zaštita* i t.d.;
- a(l)j**: *člutaj/člutaj, gucalj, klìcaj, skucaj, slucaj/slucaj, škljocaj/škljocaj, uzdisaj/uzdisaj* i t.d.;
- ak/-ãk**: *nãpridak, nãzadak, pogodak, postupak, prigradak, rãzdeljak, dobiitãk, gubiitãk, počeeitãk, primiitãk, svaršeeitãk, užiitãk, žiitãk* i t.d.;
- ãncija** (redovito za ono ča nii “po miri”): *govorãncija, mišãncija, partljãncija, petljãncija, privarãncija, uživãncija, zafa(e)rkãncija* (novije) i t.d.;

-**ba**: *boorba*, *deliitba* (račuunska), *dvorba*, *kosiitba*, *krunitba*, *molba* (i *moliitba* - ljuudin), *nāgoodba*, *nāreedba*, *plovitba*, *pomirba*, *sardžba*, *seliitba*, *skloniitba*, *služba*, *udba*, *žalba*, *ženiitba*, *žurba* i t.d.;
 -**ež**: *boodež*, *darmež*, *driimež*, *gaarež*, *grābež*, *kriivež*, *kviilež*, *lāvež* (“j ↦ v”), *mlaadež*, *meetež*, *pardež*, *pālež*, *staarež*, *svarbež*, *truulež* i t.d.;
 -**nja**: *grādnja*, *hiitnja*, *kuušnja*, *ljuutnja*, *maržnja* (“zn ↦ žn”), *proošnja* (“sn ↦ šn”), *rādnja*, *šetnja*, *treešnja* (“sn ↦ šn”), *vožnja* (“zn ↦ žn”), *žuudnja* i t.d.;
 -**va**: *kljātva*, *deliitva* (tvārna), *moliitva* (Bogu, Goospi oli sveetciin), *sijiitva/siitva* i t.d.

2.7. UMANJENICE

Umanjenica (po lat. **deminutiiv**) je imenica spomoču koje se označuje čā maanje od sriidnje oli očekiivane veličiinee za niku stvār pojāv oli biičē od tee varstee. toomu (osnoovnomu) znāčeenu čōsto se pridodāje i osobni doojam oli suud (sklonoost, odbojnoost, njeežnoost, drāgoost oli miliinju, ali i pospardnoost, porugu oli zāziir i sl.). Nāstaavak za takovu navarnjenicu biitno odvisi o rodu osnoovne imenice.

2.7.1. Umanjenice od imenic mužkooga roda

Daleko nājčašči nāstaavak za umanjenice od imenic mužkooga roda je *-ič*. Va takovih su svi samoglasnici krātki. Osin njega, ali vele reedko, dohodu i *-čič*, *-a/āk* i *-(i)ičāk*. Dometak “*-ič*” se jāvlja va imenicah svaake varstee (za osobe, beštije, rastliinje i stvāri, za mislene imenice i dr.) i njigoov (zādnji) slog je, nājčašče, težiinski. Takor se dobiijaju umanjenice za

- **vlastita imena**: *Antič*, *Barič*, *Dragič*, *Ivič*, *Mārkič*, *Mikulič*, *Sipič*, *Šimič*, *Tomič*, *Tonič*, *Vladič*/i t.d.;
- **osobe**: *āndjelic*, *barunic*, *čobanic*, *fratric*, *Inglježič*, *knezic*, *kraljic*, *mladič*, *mužič*, *Nimčič*, *popič*, *ribaric*/*ribaric*, *težačič* (“k ↦ č”), *vražič*, *žaknič*/i t.d.;
- **beštije**: *bigaatic*, *c(č)arvic*, *čočič* (“k ↦ č”), *gagunic*, *golubic*, *janjčic*/*jānjčic* (“c ↦ č”), *ježič*, *juunčič* (“c ↦ č”), *kunjic*/*konjic*, *labudic*, *lavic*, *modražič* (“g ↦ ž”), *petešič* (“h ↦ š”), *pužič*, *raačič* (“k ↦ č”), *ranjic*, *skarpunic*, *slivic*, *tolič*, *volič*, *vučič* (“k ↦ č”), *zubāčic*/*zubačic* (“c ↦ č”) i t.d.;
- **rastliinje**: *armelinic*, *badljačič*, *bagremic*, *bobic*, *boric*, *bušūnčic* (“k ↦ č”), *fažolič*, *garmic*, *grabič*, *hrastič*, *kumpiric*, *smričič*, *trooskotic*, *zlakic*/i t.d.;
- **stvāri**: *batic*, *brodic*, *balunic*, *bokunic*, *brīžic* (“g ↦ ž”), *bunbonic*, *čepic*, *češljic*, *dlanic*, *frakic*, *izvoric*, *jazičic* (“k ↦ č”), *kamičic* (“k ↦ č”), *ključič*, *kolčič* (nepostojano “a”; “c ↦ č”; i *koolčič*), *lokotic*/*lokotic*, *mašklinic*, *mlatic*, *mihic*, *obrazic*, *putic*, *stupic*, *škāmljic*/*škamljic*, *tarbušic*

(“h ↦ š”), *temunić*/, *ugaarčić*/(“k ↦ č”), *ugarčić*/(“c ↦ č”), *upoorčić*/(“k ↦ č”), *vartlić*/, *zubijć*/, *zvunić*/(od *zvuun*), *žalić*/, *žarunić*/i t.d.;

- **mislene imenice**: *bolijć*/(iako se *bool* čašće sklānja po žinskoomu rodu - *ova b.*), *gladić*/(nap. ko i za *bool!*), *odmorijć*/, *odporijć*/, *strahijć*/, *umorijć*/i t.d.

S dometcimi

-**čić**: *magārčić*/, *morčić*/, *peteliinčić*//*petelinijć*/, *piculiinčić*//*piculinijć*/, (imenice na “-(l)iin” nii’su prāve umanjenice, nego, čōsto, imenuju nič od svojee varstee ča je malešno, ali baš kakor takovo/toliko sluūži svojooj svarsij: *balij*, *britvulij*, *kapelij*, *martelij*, *piculij*, *škabelij*, *škarpelij*, *štrangulij*, *taulij*, *zingulij* i tako daalje), *tovārčić*/(i *tovaarić*/, ali -*čić*/je i redoviti nāstaavak za tvorbu (mužkih) **umanjenic od umanjenic**: *Ivičić*/, *Šimičić*/, *baluunčić*/, *čobānčić*/, *knezičić*/, *c(č)arvičić*/, *armeliinčić*/, *boričić*/, *garmičić*/, *brodičić*/, *skarpunčić*/, *bunbončić*/, *dlančić*/, *lokotičić*/, *mašklīinčić*/, *temuunčić*/, *odporčić*/, *uzorčić*/, *žaruunčić*/i t.d.);

-**a(ā)k**: *cveetāk* (i *cvetić*), *dānak*, *dāšāāk* (“h ↦ š”; i *dahijć*/- *dihanje*, i *dašijć*/- *vetar*), *jaziīčāk* (“k ↦ č”; i *jazičić*), *sānak*, *siinak* (“k ↦ č”; i *sinčić*), *smišāk*, *struučāk* (i *stručijć*), *trāčāk* (svitloost; i *tračijć*/-*stvar*) i t.d.;

-**(i)ičāk**: *periīčāk*/, *plamiīčāk*/, *pramiīčāk* i t.d.

2.7.2. Umanjenice od imenic žinskoooga roda

Nājčašć i vele ploodan dometak za ove umanjenice je *-ica*. Još se, ali slaabo ploodno, pojavljuju nastāvci *-ca* i *-čica*. Evo nikolikor takovih umanjenic:

-**ica**: *Aančica* (“k ↦ č”), *Aanica* (od *Āne*), *Ivaasnica* (od *Ivā(ō)na*), *Marijica*, *Naadica* . . . ; *bočica* (“c ↦ č”), *buhica*, *buužica*, *daščica* (“sk ↦ šć”), *divojčica*/*divoojčica* (“k ↦ č”), *draažica* (“g ↦ ž”), *glavica*, *iglica*, *juh(š)ica* (“h ↦ š”), *kučica*, *nog(ž)ica*, *ruk(č)ica* . . . , *tečica*, *tičica*, *vaalica*, *zločica*, *ženica*, *žilica* i t.d.;

-**ca**: *karvca* (i *karvica* - skoro redovito), *(h)čeerca*, *nočca*, *ričca*, *stvarca* i t.d.;

-**čica**: *civčica*, *grančica*, *stvarčica* . . . (Ali, *-čica* je i redoviti nāstaavak za tvorbu (žinskih) **umanjenic od umanjenic**: *Aančičica*, *Ānčica*, *Ivā(ō)nčica*, *glavičica*, *igličica*, *juh(š)ičica*, *nog(ž)ičica* (“g ↦ ž”) . . . , *tečičica*, *vaaličica*, *ženičica* i t.d.)

2.7.3. Umanjenice od imenic sreednjega roda

Nājčašć dometcij za ove umanjenice su *-ce* i *-ič*, pri čēemu skoro svaaka imenica dopuušća oba obliika, ali uz “-i**č**” su svi samoglašnici **krātki**. Uz njih su, ali vele reedki, još *-(ā)šce* i *-(i)ič*/, pri čēemu “-i**č**” privuučēe svaaku umanjenicu va **mužkij** rood. Evo njih:

-ce: *bardce*, *brimce*, *criivce*, *dance* (pomočno “a”), *delce*, *garlce*, *govà(a)nce* (pomočno “a”; reedko), *jajce*, *jezerce*, *kolence*, *kolce*, *kopaljce* (pomočno “a”), *kri(i)lce*, *liičce*, *mli(i)k(č)ce* (reedko!), *okce*, *perce*, *rebarce* (pomočno “a”), *selce*, *te(e)lce*, *uhce*, *vesalce* (pomočno “a”; reedko!), *vimce*, *vretence*, *zarnce*, *zvu(u)nce* i t.d.;

-ičb: *bardičb*, *brimičb* (i *brimenič*), *crivičb*, *dničb* (i *dnič*), *deličb* (reedko!), *garličb* (i *garlič*, *Garlič*/- toponiim), *govničb* (i *govnič*), *jajičb*, *jezeričb*, *koleničb*, *količb*, *kopljičb*, *kriličb*, *ličičb* (reedko!), *mlik(č)ičb* (reedko!), *okičb*, *peričb*, *lebričb*, *seličb* (reedko!), *cabličb/stabličb* (i *cablič//stablič*), *uhičb*, *vimičb* (i *vimenič*), *vreteničb* (i *vretenič*), *zarničb* (i *zarnič*) i t.d.;

-(â)šce: *diteešce*, *gnjazdâšce* (i *gnjâzdīčb*), *mestâšce* (i *mestičb*), *sunâšce* (i *sunčičb*) i t.d.;

-ič: *brimenič*/ (i *brimičb*), *ditič*, *garli(i)č*, *vimenič*/ (i *vimičb/vimičb*), *zvunčič*/ (“c ↦ č”; od *umanj.zvunce*), *žalič*/i t.d.;

Za dodatno umanjiiivanje služi nastavaak *-ičb*: *bardičičb*, *dničičb*, *jezerčičb*, *jajičičb*, *količičb*, *okičičb*, *lebričičb*, *seličičb*, *cabličičb/stabličičb*, *vimenčičb*, *vretenčičb*, *žaličičb*, *zarnčičb* i tako dalje.

2.8. UVEČANICE

Uvečanica (po lat. **augmentatiiv**) je imenica spomoču koje se označuje ča veče od sriidnje oli očekiivane veličiinjee za niku stvár pojāv oli biiče od tee varstee. Too se izriiče tako da se osnoovnoj imenici domeču niki nastāvci. Oobčemu značeenju mnozih uvečanice čosto se pridodaje i osobni doojam oli suud (oli poštovānje i priznānje - **pofalnica**, oli odbojnoost, porugu, zāziir i sl. - **pogardnica**, oli ča iino), a too se izriiče spomoču maalo drugačijih nastāvkov oli pomicanjun težiinskoga sloga. Naposlidku, postoji nikolikor imenic ke dopuuščaju i treče - “krājnje” - uvečanje, ali takove više i nii’su uvečanice nego nova mira za “svoju velu varstu”. O njimi čemo zāseebno reči pār riichi. Valjā naglāsiti da nii’su reedke imenice ke dopuuščaju uvečanice (“paarvi stuupōnj”), ali niimaju i “drugi stuupōnj” (osin formālno), a druge jopet, dopuuščaju uvečanice “drugoga stuupnja” (posebno značeenje⁵⁰), ali ne i obćenite uvečanice (“paarvi stuupōnj”). K toomu, nike imenice žinskooga roda za “paarvi stuupōnj” dopuuščaju različiti nastāvci, pri čemu se te uvečanice maalo rāzlikuju i po smiislu, pā se smii govoriti o “paarvomu stuupnju” i “maalo uvečanomu paarvomu stuupnju”. Isto takor, nike druge imenice dopuuščaju za “drugi stuupōnj” - odvisno o osobiini oli svojstvu koje se iztiče - dvā nastāāvka koji

⁵⁰Takova je imenica *bonaaca*. Za njuu bi “*bonačetina*” biila sāmō formālna paarva uvečanica, a “*bonačurina*” - druga - kiih nii va govoru! Ali postoji “*bonačina*” ča ne znači “vela bonaaca” (bo, bonaaca oli jee oli nii), nego *bonaaca na veloj moorskooj povaršiini* - dookle oko dosiže.

polučuju po smiislu maalo rãzličite uvečanice, pã se smii govoriti o “drugomu stuupnju” i “maalo uvečanomu drugomu stuupnju”. Ote mãle rãzlike odvisu, dakakor, o nãraavi dotične stvãri, pojava, osobee oli dr.

2.8.1. Uvečanice - dometci i stupnjevanje

Paarvo, triba znaati i zapãntiti da su, brezizniimno (za rãzliku od ostãlih riichi), va sviih (izim “krãjnjih”) uvečanicach **svi samogläsnici krãtki**. Ali, kad se, za nike imenice, paarvon “uvečanicon” očẽ ukãzaati (i) na biitno **promiinjenu kakvoču**, pomiče se težiiinski slog nãprid i, čõsto, **produžuje drugi samogläsник** - i baš too pokazuje da više ni vãzna (nãjvãznija) veličiinja.

Nastãvci za tvorbu paarvih (“paarvoga stuupnja”) uvečaniiic su ovi:
-etina (žinskii rood i nika vlastita mužkã⁵¹ imena);

-ina (mužkii rood i nike žinskooga rooda na “-st”; one na “-st” i nikolikor njiih na “-eta” i još nikolikor iinih imãaju dvã “paarva stuupnja” i, čõsto, rãzličiti težiiinski slozi!);

-ino (sreednji rood; od nejednakosložne promine - na dužju osnovu).

Evo mnozih (za svi nastãvci reedun):

-etina: Anketina, bačvetina, baletina (i balina/baalina), boleščetina (i boleščina⁵²; “st ↦ šč”), bradetina, bugvetina, cimetina, gajetetina (i gajetina), gašetina, glavetina, glupoščetina (i glupoščina), jaketetina (i jaketina/jaketina), Juretina, jušetina (i jušina - reedka juuha, a ne vela/obilna juuha; “h ↦ š”), karvetina⁵³, knjižetina (“g ↦ ž”), kokošetina⁵⁴ (i kokošina), kučetina, lučetina (i lučina), ludoščetina (i ludoščina⁵⁵; “st ↦ šč”), luletina, ljusetina, Marijetina, Marketina, ovčetina⁵⁶ (i ovčina), pakoščetina (i pakoščina; “st ↦ šč”), paštetina, puščetina (“sk ↦ šč”), ribetina, slaboščetina (i slaboščina⁵⁷; “st ↦ šč”), smokvetina (i smokvina⁵⁸), svitloščetina (svitloščina⁵⁹; “st ↦ šč”), Stipetina, šumetina, tičetina (i tičina; “c ↦ č”), travetina (i travina),

⁵¹Mužkii rood izniimno (ako več postoji imenica na -ina): mišina (veli miih) i mišina/ mišetina (veli miš).

⁵²Postoji i boleščina - nepoznãta oli prilipčiva oli opaka bolest.

⁵³Postoji i karvičina - na široko razlivenã karv.

⁵⁴Kokošjee meeso je kokoševina.

⁵⁵Postoji i ludoščina - krãjnja neozbiiljnoost, gubljeenje vrimenta na bezkorjiiistnimi posliimi oli toomu sl.

⁵⁶Ovčjee meeso je ovčetina.

⁵⁷Postoji i slaboščina - neimãščina, maaršavoost.

⁵⁸Smokovino driivo je smokovina (občenito oli neobrãđeno) oli smokovina (obrãđeno).

⁵⁹Postoji i svitljavina - jãka (iznenãndna i/oli neobjãšnjiva) svitloost u daljiini (p. 2.8.2.).

udičetina (i *udičina/udičina*; “c ↦ č”), *vlasetina*, *vodetina* (i *vodina* - razvodnjeno piće, a ne vela voda!), *vezdetina*, *ženetina* i t.d.;

-ina (muž. r.): *balunina*, *balvanina*, *bocunina*, *bržižina* (“g ↦ ž”), *brođina*, *bubanžina*, *capunina*, *c(č)arvina*, *čovičina* (“k ↦ č”), *dakmarina*, *glasina*, *golubina*, *gružina/gružina* (“g ↦ ž”), *gubavčina* (“c ↦ č”), *hrastina*, *Ivanina*, *jazičina*⁶⁰ (“k ↦ č”), *junačina* (“k ↦ č”), *kapusina/kapusina*, *koščina* (“st ↦ šč”), *krovina*, *linčina* (“c ↦ č”), *magarčina* (“c ↦ č”), *mlatina*, *M(m)isečina* (“c ↦ č”), *nohtina*, *nosina*, *nožina*, *njočina* (“k ↦ č”), *obručina* (“k ↦ č”), *panžina*, *pasina*, *petešina*, (“h ↦ š”), *pištoljina*, *rumbačina* (“c ↦ č”), *stupina*, *sučina* (“k ↦ č”), *šegačina* (“c ↦ č”; niima “drugi stuupōnj”⁶¹, ali dopuušća krājnju uvečanice; p. Uzorak 1. i 2.8.2.), *špijunina*, *štropina*, *tarbušina* (“h ↦ š”), *tovarina*, *ularina*, *udarina*, *volina*, *vrčušina* (“h ↦ š”; niima “drugi stuupōnj!”), *vučina* (“k ↦ č”), *zidina*, *zubačina* (“c ↦ č”), *zvinina*, *žarunina* i t.d.;

-ina (žin. r.): *balina* (i *baletina*), *boleščina* (i *boleščetina*), *glupoščina* (i *glupoščetina*), *jaketina* (i *jaketetina*), *kokošina* (i *kokošetina*), *lučina* (i *lučetina*), *ludoščina* (i *ludoščetina*), *mličina*, *ovčina* (i *ovčetina*), *pakoščina* (i *pakoščetina*), *smokvina* (i *smokvetina*), *slaboščina* (i *slaboščetina*), *svitloščina* (i *svitloščetina*), *travina* (i *travetina*) i t.d.;

-ino: *bardino*, *brimenino*, *imenino*, *jajino*, *japnino*, (*j*)*idrino*, *kolenino* (niima drugi stuupōnj), *kolino* (i *kolesino*), *kopljino*, *mesino* (i *mesina* - puno meesa, a ne velo meeso!), *orzino*, *perino*, *poljino*, *ramenino*, *runino*, *sidrino*, *šilino*, *telesino* (niima “drugi stuupōnj!”), *uljino* (i *uljino*), *veslino*, *vimenino*, *zarnino*, *žalino* i t.d.

Kakor smo večreekli, uvečanice “paarvoga stuupnja” (izim “duuplih”) nosu sãmo osnoovno značeenje i, načeelno, lišene su osobnoga doojma. Za tvorbu drugih (“drugoga stuupnja” uvečaniic, koje donosu dodatno uvečanje i (osobno) značeenje sluuzuu ovi dometci:

- čina (mužkij rood na “-l”, “-lj”, “-m”, “-n”, “-nj”, “-r” i “-s”);
- urina (žinskij rood i mužkij rood - koje ne spadaju pod “-čina”);
- etino (srednji rood; od nejednakosložne promine na kraču osnovu).

Uz njih se još, ali reedko, jãvljaju *-ešina* i *-ušina* (neodvisno o rodu). Tako dobijamo (po dometcih reedun):

-čina: *balunčina*, *balvančina*, *bocunčina*, *brumčina*, *bubančina*, *glasčina*, *humčina*, *kacolčina*, *kantunčina*, *kolobarčina*, *kumčina*, *matunčina*, *motorčina*, *panjčina*, *pasčina*, *pištoljčina*, *sinčina* (niima “paarvi stuupōnj!”), *stolčina*, *špijunčina*, *tociljčina*, *tovarčina*, *udarčina* (od *udar* - ne “udaarac!”),

⁶⁰Postoji i *jazičina* (i *imaati jazičinu*) - pogardnica “lajavac”.

⁶¹Ako se zgovori *šegačina*, sklãnja se ko imenića **žinskooga** rođa s uvečanice *šegačetina* → *šegačurina*.

zvunčina, *žarunčina* i t.d. (Pod ove **ne** spaadaju *vinčina/pivčina* i sl. (sreed./žin. r.) jer *unę* ne označu *velo/velu*, nego *dobro/dobru oli jãko/jãku viino/piivu (biru)*; *viino* ni ne dopuušča ovakovo stupnjevãnje!);

-urina (nãjčãšče, porugljivo oli pogardljivo): *Ankurina*, *bačvurina*, *bradurina*, *brodurina*, *glavurina*, *Ivurina*, *karvurina*, *knjižurina*, *krovurina*, *maglurina*, *mlaturina*, *mosturina*, *nohturina*, *nosurina*, *pašturina*, *Stipurina*, *tičurina*, *travurina*, *vlasurina*, *vodurina*, *zvezdurina*, *žaburina* i t.d.;

-etino: *bardetino*, *brimetino*, *imetino*, *jajetino*, *japnetino*, *(j)idretino*, *koletino* (i *kolesetino*), *kopljetino*, *mesetino*, *orzetino*, *poljetino*, *rametino*, *runetino*, *sidretino*, *šiletino*, *uljetino*, *vimetino*, *zarnetino*, *žaletino* i t.d.;

-ešina: *glavešina*, *mutešina* (\neq *muutežina/muutež*), *velešina* i t.d.;

-ušina: *karpušina*, *maglušina*, *orlušina*, *vetrušina* i t.d.

Uzozak 1. Nikolikor imenic čemo stupnjevaati od “nãjmaanje” umanjenice do “nãjveče” uvečanice.

baala: *baaličica* ← *baalica* ← *baala* → “*baalina*” → *baletina* → *balurina* (⇒ *baluun*; p. 2.8.2.);

boca: *bočičica* ← *bočica* ← *boca* → *bocetina* → *bocurina* (⇒ *bocuun*; p. 2.8.2.);

bardo: *bardičičo* ← *bardičo* (*bardce*) ← *bardo* → *bardino* → *bardetino*;

brood: *brodičic/* ← *brodič/* ← *brood* → *brođina* → *brodurina*;

jaketa: *jaketičica* ← *jaketica* ← *jaketa* → *jaketina* → *jaketetina* → *jaketurina* (⇒ *jaketuun*; p. 2.8.2.);

kaasa: *kaasičica* ← *kaasica* ← *kaasa* → *kasetina* → *kasurina* (⇒ *kasuun*, i *kašuun* -drugo značeenje);

kašeta (usvojena umanjenica od *kaasa*): *kašetičica* ← *kašetica* ← *kašeta* → *kašetina* → *kašetetina* → *kašeturina* (⇒ *kašetuun*);

Kâte: *Kātičica* ← *Kätica* ← *Kâte* → *Katetina* → *Katurina*;

ormãâr: *ormaričič/* ← *ormarič/* ← *ormãâr* → *ormarina* (⇒ *ormaruun*; p. 2.8.2.);

pero: *perce* (i *peričo*) ← *pero* → *perino* → *peretino*;

sardela: *sardeličica* ← *sardelica* ← *sardela* → (*sardelina*) → *sardeletina* → *sardelurina* (⇒ *sardeluun*; p. 2.8.2.);

sestra: *sestričica* ← *sestrica* ← *sestra* → *sestretina* → *sestrurina* (⇒ *sestruun(j)*⁶²; p. 2.8.2.);

škaafa: *škaafičica* ← *škaafica* ← *škaala* → “*škaafina*” → *škafetina* → *škafurina* (⇒ *škafuun*; p. 2.8.2.; višeznačna);

⁶²Ako je u (paadežu) P. “(sa) sestroon” (Veli Rãât, Soline, Božaava), unda je “sestruun”, a ako je u P. “(sa) sestruun” (Drãgove, Barbijnj, Sestruunj; Rjivanj), unda je “sestruunj”. Tako je (veli) školj Sestruunj (uz okolne mjiče Trii Sestrice) i dobi imeno!

tabela: *tabeličica* ← *tabelica* ← *tabela* → “*tabelina*” → *tabeletina* → *tabelurina* (⇒ *tabeluun*; p. 2.8.2);

Vlāde: *Vladičić*/← *Vladić*/← *Vlāde* → *Vladetina* → *Vladurina*;

vriča: *vriččica* ← *vričica* ← *vriča* → (“*vrična*” →) *vričetina* → *vričurina* (⇒ *vričuun*; p. 2.8.2.);

žiloždeera: *žiloždeerčica* ← *žiloždeerica* ← *žiloždeera* → *žiložderetina* → *žiložderurina* (⇒ *žiložderuun*, p. 2.8.2.).

2.8.2. Krājnjje uvečanice

Postoju imenice ke dopuuščaju i treče - krājnjje - uvečanje. Dometak je *-uun*. Pri toomu, sve unē prilaažu va **mužkii rood**. Takove postaažu nova sriidnija mira za “svoju velu varstu” pā se na njiih više i ne gljeda kakor na uvečanice nego kakor na “osnovne” imenice. Tiin više ča unē dopuuščaju svoje umanjenice i uvečanice kakoli ostāle imenice.

Uuzorak 2. Nikolikor krājnjiih uvečanij (ke su postaaale nova veličiinska mira!) s pripadajuučimi umanjenicami i uvečanicama (uzp. Uuzorak 1.).

(baala ⇒) **baluun:** *baluunčic*/← *balunic*/← *baluun* → *balunina* → *balunčina*;

(boca ⇒) **bocuun:** *bocuunčic*/← *bocunic*/← *bocuun* → *bocunina* → *bocunčina*;

(demonštraacija ⇒) **demonštracijuun:** *demonštracijuunčic*/← *demonštracijunic*/← *demonštracijun* → *demonštracijunina* → *demonštracijunčina*;

(jaketa ⇒) **jaketuun:** *jaketuunčic*/← *jaketunic*/← *jaketuun* → *jaketunina* → *jaketunčina*;

(kaasa ⇒) **kašuun:** *kašuunčic*/← *kašunic*/← *kašuun* → *kašunina* → *kašunčina*;

(ormāār ⇒) **ormaruun:** *ormaruunčic*/← *ormarunic*/← *ormaruun* → *ormarunina* → *ormarunčina*;

(pero ⇒) **peruun:** *peruunčic*/← *perunic*/← *peruun* → *perunina* → *perunčina*;

(sardela ⇒) **sardeluun:** *sardeluunčic*/← *sardelunic*/← *sardeluun* → *sardelunina* → *sardelunčina*;

(sestra ⇒) **sestruun(j):** *sestruun(j)čic*/← *sestrun(j)ic*/← *sestruun(j)* → *sestrun(j)ina* → *sestrun(j)čina*;

(šegaac ⇒): **šeguun:** *šegunčic*//*šeguunčic*/← *šegunic*/← *šeguun* → *šegunina* → *šegunčina*;

(škaafa ⇒) **škafuun:** *škafunčic*//*škafuunčic*/← *škafunic*/← *škafuun* → *škafunina* → *škafunčina*;

(tabela ⇒) **tabeluun:** *tabelunčic*//*tabeluunčic*/← *tabelunic*/← *tabeluun* → *tabelunina* → *tabelunčina*;

(tãp ⇒) **tapuun**: *tapunčic//tapuunčic/ ← tapunic/ ← tapuun → tapunina*
→ *tapunčina*;

(vriča ⇒) **vričuun**: *vričunčic//vričuunčic/ ← vričunic/ ← vričuun ↦*
vričunina → vričunčina;

(žiloždeera ⇒) **žiložderuun**: *žiložderuunčic/ ← žiložderunic/ ← žiložderuun*
→ *žiložderunina → žiložderunčina*.

Za krâjnje uvečanice daržiimo i **capuun** (od *caapa*), **škafetuun** (od *škafet/a*) i t.d. Napomeenimo da “nâglasni pârnjaci” *bocunčic//bocuunčic/* i t.d. čôsto nosu različita (pod)znâčeenja.

Na kraaju, spomeenimo i nike reedke (“nepraavilne”, posebnoga znâčeenja) “uvečanice” s nastâvcimi *-aavina* i *-eera*. Takove su:

-aavina: *čarnjaavina* (zacarnjenoost - ooblaci), *garmljaavina*, *guščavina* (guustoost, zbijenooost), *močaavina* (natopljenoost, namočenoost), *petljaaviina* (zapetljanooost), *svitljaavina* (jâko sviitljenje u daljiini) ... (Une ne ukazuju na veličiinju⁶³ nego na **obilje oli množtvo** česa, pã bi se smile uvarstiti i meju skuupne imenice!);

-eera: *braceera* (od *braac*), *piškeera* (od *pîška*), *sakeera* (od *saaka*) i t.d. (Une ukazuju na to da je stvâr **široka** “priko svaake mire” gljeede dužiinjee i/oli visiinjee; čôsto sluūžu i kakor meestne imenice - toponiimi; dakakor, postojū i obične imenice na “-eera”: *fugeera*, *jaceera*, *jastrožeera*, *žiloždeera* ...).

Ako jih se vâzme za uvečanice, unda bi se na njiih tribalo gljedati kakoli na “krâjnje uvečanice” (jerbo imaaaju i dugih samoglâsnikov i dopuuščaju svoje umanjenice i uvečanice kakoli ostâle imenice), ali - **žinskooga roda**. Tako imâmo:

čarnjaaviničica ← čarnjaavinica ← čarnjaavina → čarnjavinetina →
čarnjavinurina;

sakeeričica ← sakeerica ← sakeera → sakeretina → sakerurina.

i tako nâprid. Ali, i ove jopet dâju svoje prâve krâjnje uvečanice (*čarnjavinuun*, *sake(a)ruun*⁶⁴) - mužkooga roda.

2.8.3. Veetri - stupnjevanje

Za vetar, obćenito, ne postojū uvečanice kakor za iine imenice jerbo se i ne râdi o veličiinji, nego o **barziini i snâgi**. Zâto su i dometci drugačiji. Formâlna uvečanica je “vetrušina”, ali una ukazuje sâmo nâ'to da je vetar jačiji od uobičajenoga (za toov štajuun) oli da smeeta pri kakovu poslu. Prâvo stupnjevanje (kad ni vâžno z dookle puuše) gree 'vako:

⁶³A i niimâ imeniic koje bi se tako uvečale (“čarnjaav(a)”, “garmljaav(a)”, “guščav(a)”, “močaav(a)”, “svitljaav(a)”. ... **nii'su** čakâvske imenice; od “njiih” postojū sâmo *moča*).

⁶⁴Tako je vaala *Sakaruun* i dobila imeno.

zdáh ← *čuuu* ← *fijād* ← *báva* ← (*slaabi* ←) *vetar* (→*jači*) → *friiška*
vetra → *fortunāl* → *ragôn*.

Za *zdáh* i *čuuu*⁶⁵ se ne reče zookle puše (jerbo se ni ne znā - toliko su *slaabi*), a kii put je takor i za *fijād* (*fijadiin*) jer *mijnja* práv..

Za svaaki *vetar* napoose, kii imā svoje ime, formālna uvečanica⁶⁶ najčāšče znāči da *vetar* pridugo puše (*traaje*) i da je več sviin dodija. Prāvo stupnjevanje (po vel'aartski) je posebice zanimljivo jer odvisi o pojediniomu *vetru* i odkriiva kii puše čāšče i jačije, kii reje i slabije, a koji, jopet, reedko ali silovito. Glavni *vetri* pušu od sporednih strān i nāzivi su jin zvoorno harvātski (*osin* ča je *smorac* postō *meštrāl*), a uni od glavnih strān nosu imena po strānah na usvojenoj latijnščini (*priko* Mlecih). Proojti čemo reedun od *levōnta* za *Suncuun* (*navodeeč* i *umanjenje*)::

levaanat (i **levōnt**): *levantinic*/ ← *báva* od *levōnta* ← *levantiin* ← *levaanat* → *friiška* *levōnta* → *levantāra*;

jugo: *južinic*/ ← *báva* *saz juga* ← *južiin* ← *jugo*⁶⁷ → *friiška* *juga* → *fortunāl* (od) *juga* → *ragôn* (od) *juga*;

looštar: *lošzrinic*/ ← *báva* od *looštra* ← *loštriin* ← *loštraac* ← *looštar*;

jaapar: *báva* *saz jāpra* (*oli* b. *z'dool*) ← *jaaparšnjak* (i *doolnjak*);

lebič: *lebic*/ → *lebičāda*;

garbiin: *garbiin* → *garbināda*;

pulenat: *pulintiin* ← *friiška* *puliinta* → *pulintāda* → *pulintādina* → *ragôn* s *puliinta*;

meštrāl (**smorac**): *meštralinic*/ ← *báva* *sazmoorca* ← *meštraliin* ← *meštrāl* (*smorac*) → *meštralāda* → *meštraluun* → *fortunāl* (od) *meštraluuna*;

tarmuntāna: *tarmuntānica* ← *tarmuntāna* → *friiška* *tarmuntāne* → *ragôn* (od) *tarmuntāne*;

bura: *burinic*/ ← *buriin* ← *bura* → *friiška* *bure* → *fortunāl* (od) *bure* → *ragôn* (od) *bure*.

2.9. TVORBA SKUUPNIIH IMENIC

Skuupne imenice smo biili spomeenuli va odiiljku II.1.1. Une se, najčāšče, tvoruu kakor navarnjenice s nastāvcimi *-ad*, *-(l/n)je* (sa svimi prominami opiisanimi va I.3.2. - I.3.6.), *-iina*, *-stvo*, *tvo* i *-arija*. Evo jih nikolikor:

⁶⁵Za posvemāšnju utihu se reče: *ni zdāha* (od) *vetra*.

⁶⁶levantina, južino, loštrina, garbina, meštralina, tarmuntanetina, buretina

⁶⁷Postoji *južina* ča nii ni velo ni jāko *jugo*, nego vlāžno ("gnjiilo") vrime s *vetrimi* *saz juga*.

-ad (ljuudi - na *-ad*, a beštije - na *ad*; svi samoglasnici - krátki): *divojčad*, *gamad/gamad*, *janjad/janjad*, *momčad*, *pastorčad*, *prasad/prasad*, *perad/perad*, *starčad*, *telad/telad*, *vnučad*, *zvirad/zvirad*, *ždribad/ždribad*, *žinskad*, *živad/živad* ... (Ali, postoju i *sād*, *nāsaad*, *priisaad* ... - i slične skupne imenice ke nii'su navarnjenice nego su dobijene od glagolov *saditi*, *nasaditi*, *prisaditi* i t.d.);

-je(e) (rastlinje i stvāri, ostālo redje): *borjee*, *busjee*, *cvetjee* \mapsto *cveečē* ("tj \mapsto č"), *darvljee/daarvlje* ("vj \mapsto vlj"), *garmljee/gaarmlje* ("mj \mapsto mlj"), *hrastjee* \mapsto *hraščēe/hraščē* ("stj \mapsto šč"), *granjee/grānje*, *grozdjee/groozdje*, *kamiinje*, *klasjee/klāsje*, *listjee* \mapsto *liščēe/liščē* ("stj \mapsto šč"), *lozjee/oozje*, *lušpiinje*, *parsteenje*, *snopljee/snoplje* ("pj \mapsto plj"), *šibljee/šīblje* ("bj \mapsto blj"), *tarn'jee/taarnje*, *tarsjee/taarsje*, *zarn'jee/zaarnje*, *zdračjee/zdrāčje*, *žil'jee/žīlje* i t.d.;

-iina (priidivne - za ukrasi i nākīt): *darveniina*, *srebariina*, *otuniina*, *platiniiina*, *raminiina*, *rubeniina*, *stakleniina*, *stanjiina*, *zlatniina* i t.d.;

-stvo (za ljuudi): *bratstvo*, *gljedate(e)ljestvo*, *ljudstvo*, *obč(i)nstvo*, *pučanstvo*, *sestri(i)nstvo*, *slušate(e)ljestvo*, *svečē(e)nstvo* i t.d. (Ali postoju i *bogātstvo*, *dobročīinstvo*, *gostopriimstvo*, *kumstvo*, *lukāvstvo*, *materiinstvo*, *očīinstvo*, *pijānstvo*, *zdravstvo* i t.d. ke, dakakor, nii'su skupne imenice!);

-tvo (za ljuudi): *činovništvo* ("k \mapsto c" \mapsto č", pa "čt" \mapsto "št"), *rādništvo*, *redovništvo*, *seljāštvo*, *stanovništvo*, *uredništvo*, *druužtvo* ("g \mapsto ž") i t.d. (Ali postoju i *mučeništvo*, *priprāvništvo*, *siromāštvo*, *zajedništvo*, *zaručništvo* i t.d. ke, dakakor, nii'su skupne imenice!);

-arija (za ljuudi i stvāri): *bijankarija*, *darvenarija*, *mładarija*, *mularija* (i ruugaalica), *pandurija*, *študentarija*, *šegartarija*, *šmetarija*, *šuškarija* i t.d. (I, jopet, postoju: *furbarija*, *gluparija*, *kurbarija* i t.d. ke nii'su skupne imenice, nego ruugaalice, p. 2.11.!).

2.10. ODMILNICE

Odmilnica (po gar. **hipokoriistik**) je imenica (i vlastito ime) kojon se izriču drāgoost, miliinja oli, obc *ē* nito, sklonooost, ali i šalživost, prima iinoj osobi oli beštiji, pā i rastlinju, a koji put i nikoj stvāri. Odmilnice su, pritežito, navarnjenice (od svakovarstnih rijči) s dometcimi *-(k)o*, *-ic*/(mužki rood; na "*-ič*" je i umanjenica) ter *-ka*, *-ica* (žinski rood; na "*-ica*" je i umanjenica), a nike se dobiijaju i kakor složenice. Evo nikih:

-ko: *Božko/Božko*, *bucko*, *cvetko*, *debeeljko*, *miilko/Miilko*, *mīirko/Miirko*, *mīško*, *pospānko*, *Rānko*, *srejkō/Srejkō*, *stoojko*. *Svetko*, *Vladko*, *zlojko*, *Žeeljko*, *živko/Živko*, *žujko* i t.d.;

-ič: *Antič*, *Božič*, *beebič/beebič*, *bistrič*, *cmizdrič*, *Dragič*, *Ivič*, *lipotič*, *medenič*, *mudrič*, *Perič*, *skočič*, *srejkovič*, *šestnič/šestnič*, *špiukic/špiukic*, *veselič*, *Zvōnkic* i t.d.;

-ka: *Božka/Božka, bucka, cvetka, debeeljka, miirka, pospānka, Raanka, seeka/seeka, srejka, Svetka/Svetka, zlojka, žiivka, žujka* i t.d.;

-ica: *Antica, božica, Boožica, beebica/beebica, cmizdrica, dragica, Dragica, kikica/kikica, lipotica, mudrica, moorica/moorica, radosnica, rednica, rica, skočica, srejkovica/srejkovica, šestnica/šestnica, vridnica, žalostnica* i t.d.;

složenice: *Bogumil/-a, Božidār/-ka, Dragomil/-a, Dragomir, Kažimir, Krešimir, Miroslav/-a, Radomir, Radoslav/-a, Vladimir, Vladislav-a, Zvonimir, Želimir* i t.d.

More se nājti još nikolikor nastāvkov za odmilnice, ali su unī slaabo ploodni (braat → braaco, rico; maater → mājja, seeja i dr.).

2.11. RIČOTVORBA ZA IMENICE NIKIH POSEBNIH ZNĀČEENJ

Pod posebnimi znāčeenjimi mislimo na zāgonetke, dāčē oli plāčē, ruugaalice, približni broji, deeli pri diobah, “zkriivljeni” jazici oli krajiinski govori i toomu slično. Za zāgonetke, dāčē oli plāčē i ruugaalice, kakoli za uvečanice, stojji pravilo da su jin svi samoglāsnici krātki. Evo n ikih:

āl̄jka (zāgonetke): *dopunjāl̄jka, križāl̄jka, primetāl̄jka, računāl̄jka, slōgāāl̄jka* (i *slōgāalica*), *umetāl̄jka* i t.d.;

-arina (dāčē oli plāčē): *brodarina, cestarina, glavarina, hranarina, ležarina, mostarina, poljarina, poštarina, putarina, stanarina, skularina, vodarina, zvunarina* i t.d.;

-arija (ruugaalice): *barbljarija, bljezgarija, ditinjarija, furbarija, gluparija, govnarija, huncutarija, igrarija, karparija, kurbarija, lagarija, mularija, svaštarija, šporkarija, tričarija* i t.d. K njimi spaada i iznimka (“-a-” ↦ “-u-”) *smijurija*;

-āk (približni broji): *deseetāk, petnaeestāk, dvadeseetāk, trideseetāk, pedeseetāk, stotiinjāk* (“n ↦ nj”) i t.d.;

-iina (brojne, za deeli pri diobah): *trečtina, četvartiina, petiina, šestiina, desetiina, jedanajestiina, penaejstiina, dvadesetiina, stotiina* i t.d.;

-ščina (“zkriivljeni” krajiinski govori i jazici): *Čakāvščina, Kajkāvščina, Štokāvščina, eekāvščina, iikāvščina, francuuzščina, harvāvščina, latīnščina, talijānščina, tudeeščina* i t.d.

Uz ovo, napomeenimo da Čakāvščina dobro rāzlikuje oobčī deel od stvārnooga, kakoli i brooj i deel od stvāri oli poojma kojiin se brojna imena prideljaju. Too čemo pojasniti na broju *sedan*:

sedmiina - biilo koji od sedan jednakih deeloov;

sedmina - sedmiina kakor stvārni deel od koje nekretniinee oli pooseda (kučē, šume, zemljee ...);

sedmina - sedan dāan priprōvljanja (s obredimi) za koji veli blāgdan oli vāžōōn događaj (sedmodneevlje);

sedmiina - igrača karta s brojkōn/znamenkon "7" oli "VII";
sedmica - znamenka (7);
sedmica - brojčana vriednoost (procena) "7" (na širjoj skaali od 0 do $n \geq 7$);
seedmica - šetemān(a) (od parvidāna do nedilje), a koji put i sedan dāān reedun.

K ovōomu, za brooj *deset*, *desetnica* je desetodneevlje, a *destica* je i otājstvo s deset zāzivov u moljivti Goospine krunice.

3. TVORBA NOVIIH PRIIDIVOV

Priidivi čemo ovde razuučiti na opisni i oodnosni (p. II.3.1.). Nājčašče se tvoruu **dometbon**, a puno redje na svi ostāli načini.

Za **opisni** (i niki gradiivni) priidivi, nastāvci su (mužkij rood): -*a(ā)k*, -*a(ō)n*, -*a(ā)st*, -*aat/-āt*, -*a(ā)v*, -*caat/-cāt*, -*ka()st*, -*k(i)*, *en(i)*, -*ešan*, -*(e)evan*, -*iin*, -*it*, -*ljivv*, -*naat/-nāt*, -*n(i)*, -*ovan*, -*uljast*, *unjav*, -*uškast*.

Za **oodnosni** priidivi, nastāvci su (mužkij rood): -*ā(a)čt*, -*ani*, -*ā(a)nski*, -*ā(a)ški*, -*ā(a)šnji*, -*en(i)*, -*(e)ev*, -*(e/o)vni*, -*(i)in*, -*iiški*, -*ji(i)*, -*ki(i)*, -*ni*, -*nji*, -*ov*, -*ski(i)*.

U tvorbi **sveziitbon** se nājčašče umeče "spoojni samoglāsni" -*o*-, a u tvorbi **pridmetbon** - pridmetci su *brez-*, *ne-* i *pri-*.

3.1. TVORBA OOBČIIH OPISNIH PRIIDIVOV

Nājčaščā nastāvci za tvorbu ovako navaarnjenih priidivov su (mužkij rood) -*(a)n*, -*aat*, -*eečt*, -*en(i)/-iin*, -*eevan*, -*it*, -*naat*, -*ōn*, -*ovan* i -*uučt*.

(Oviin priidivin pripaadaju i svi **opisni glagolski priidivi**, p. II.5.5.8., pā njihovū tvorbu nee čemo po drugi put navoditi!) Podrobnije, na:

-**(a)n**: *bolan/bolestan*, *brižan*, *imučan*, *māzan*, *mliičan*, *otroovan*⁶⁸, *raazuman*, *saardčan*, *siromaašan*, *složan*, *smišan*, *vikoviīčan* i t.d.;

-**aat**: *dasčaat* ("k ↦ č"), *kunčaat* ("c ↦ č"), *sanbunaat*, *sunčaat* i t.d.;

-**en** (va govoru su puno čaščā odreedeni obliici: -**eni**): *družtven*, *glasben*, *lanen*, *leden*, *limen*, *ognjen*, *pismen*, *platnen*, *služben*, *staklen*, *svilen*, *voden*, *vunen* i t.d.;

-**eevan**: *dažeevan*, *družeevan*, *dušeevan* (uzp. *dušeevni*, 3.3.4.), *možeevan*, *rušeevan*, *učeevan* i t.d.;

-**naat/-nāt**: *kožnaat/kožnāt*, *listnaat/listnāt*, *plosnaat/plosnāt*, *slamnaat/slamnāt*, *travnaat/travnāt* i t.d.;

-**ovan**: *bunovan*, *drimovan*, *masovan*, *polovan* i t.d.

Sveziitbon se kakor složenice dobijaju i:

⁶⁸glag. priid. tarp. - *otrovōn*

barzonog, barzoplet, bleedorumen, krátkonog, livoruuk, goloruuk, (polu)martáv, samohrán, stostruuk, svemoguuc/, sviitlocarljen, škuuromodar, tvardogláv, takozván, zlátouust, žuutozelen i t.d.

Promina neodređeni ↔ određeni čósto uzrokuje prominu “zâdnji dugi i težijnski” ↔ “pridzâdnji krátki i zâdnji (-i, -a, -o) težijnski”:
krátkonog ↔ krátkonogi, livoruuk ↔, livoruki goloruuk ↔, goloruki (polu)martáv ↔ (polu)martvi i t.d.

Mnozi od takovih triba ju još i dometak -an: *dalekoviidan, krátkoviidan, malodušan, oštroyuman, punoljetan, velikodušan* i t.d.

3.2. TVORBA POSEBNIH OPISNIH PRIIDIVOV

Pod **posebnimi** ovde daržimo opisni priidivi koji ukazuju na manjkavoost (velu *oli* posvemâšnju česa, *oli* obiilje (piko mire *oli* do dobre mire), *oli* sličnoost, *oli* maleenkoost i sl.

3.2.1. Priidivi za manjkavoost i priobiilje

Za velu *oli* posvemâšnju manjkavoost i za podpuno obiilje tvorba je **pridmetna**, a pridmetci za takove priidivne **uvarnjenice** su *brez-* i *ne-* (vela manjkavoost) i *pri-* (priobiilje):

brez-: *brezbrîžan, brezgláv, brezimen, brezpaametan, brezplodan* (i *neplodan*), *brezsrâman, brezšuuman, brezvodan, brezvoljan, brezvriidan, brezživotan* i t.d.;

ne-: *nečijist, nedokaziiv, nedokučiiiv, neizkusan, nejâsan, neplodan* (i *brezplodan*), *nepooslušan, nepripraavan, nespretan, nezadovoljan* i još mnoštvo takovih glagolskih priidivov;

pri-: *pribogaat, pričijist, pridrâg, pridobar, pridug, prijâk, prikrâsan, prilîip, priljuut, primuudar, prinizak, priobilan, priproost, pripuun, priskuup, prisuuuh, prisveet, priširook, priuzak, privisook, prizlâtan, prižgalostan* i t.d.

3.2.2. Priidivi za similânje (sličnoost)

Similânje (samiljânje, sličnoost) po obliiku, booji, vlâdanju *oli* po kojemu drugomu svojstvu, izkazuje se, najčeašće, opisnimi priidivimi s nastâvcimi -ast *oli* -âst:

-ast: *bobičast* (“c ↔ č”), *darvenast, dugast, igličast* (“c ↔ č”; i *iglâst*), *jajast, kafenast, kuunkulast, kožast, kruuškast, lepezast, livkast, (o)kruuglast, špugast, vunast, zvunast* i t.d.;

-âst: *iglâst* (i *igličast*), *jagodâst* (i *jaagodast*), *kopljâst, puntâst, sabljâst, sedlâst, strelâst, vretenâst* (i *vretenast*), *zvezdâst* i t.d.

Za istoost, dakakor, imâmo: *isti(i), istâ(a), isto(o)* (množ.: *isti, iste, ista(â)*). Va jedniini, zâdnji -ii, (-oo) **ni** baš duug, ali je maalo dužji od parvoga (koji je brezvvučan!). (Pripadni priilog je *isto/isto*.)

3.2.3. Priidivi za obskarbljenoost i obiilje

Priidivi spomoču kojiih se ukazuje da (se) česa imā kolikor triba, pā i maalo više nego ča triba, tvoruu se spomoču nastāvkov (mužkii rood, neodreedeni obliik) *-an/-ōn*, *-aat*, *-av*, *-āv* (reedko), *-(j)iiiv* (reedko), *-ljiiiv*, *-evit* (reedko) i *-ovit*. Podrobnije, na:

-an/-ān/-ōn *dažeevan* (p. 3.1.; *dažeevni* - odreeden obliik), *močaavan* (*močāvni*), *suušan* (*suušni*), *raadostan* (*raadosṭni*), *žaalostan* (*žaalosṭni*), *nakarcān* (*nakarcāni*), *pijōn* (*pijāni*), *popišān* (*popišāni*), *skuncān* (*skuncāni*), *žājōōn* (*žājni*), *žbandān* (*žbandāni*), *žiiičan* (*žiiičani*; uzp. *žiiičani* - 3.3.4.) i t.d.;

-aat (nājčašče dohodu od imenic za deeli od rastliinja, od beštij oli od ljudskooga teela): *bogaat* (od Boog - slaava Mu i fāla!), *barkaat*, *bradaat*, *duhaat* (od Duuh Sveeti - kii duušu/život dāje), *glavaat*, *granaat*, *guzaat*, *krakaat*, *krilaat*, *listnaat*, *mesnaat*, *nogaat*, *nosaat*, *okaat*, *parsaat*, *pernaat*, *plečaat*, *repaat*, *rogaat*, *uhaat*, *vlasaat* i t.d.;

-av (težiinsli slog je pridžādnji): *balav*, *bišav*, *bodljikav*, *čvorugav*, *dlakav*, *gušav*, *jazičav*, *krastav*, *maarkav*, *mysav*, *runjav*, *sušičav*, *šugav*, *žilav* i t.d.;

-āv: *karvāv*, *krivudāv*, *vijugāv* i t.d.;

-(j)iiiv (odreed. obliik: **-(j)ivi**): *korenjiiiv*, *pastriiiv*, *plisnjiiiv*, *sanjiiiv*, *šaljiiiv*, *skaljiiiv*, *škanjiiiv* i t.d.;

-ljiiiv (odreed. obliik: **-ljivi**): *badljiiiv*, *boležljiiiv* ("st \mapsto ž"), *carvljiiiv*, *govorljiiiv*, *jetikljiiiv*, *karmeljiiiv*, *mučaljiiiv*, *plahljiiiv*, *smard(et)ljiiiv*, *sopoljiiiv*, *strahljiiiv*, *sumljiiiv*, *svadljiiiv*, *svincljiiiv*, *syrabljiiiv*, *skaljiiiv*, *švorljiiiv*, *tugaljiiiv*, *ušljiiiv*, *žučljiiiv* i t.d.;

-evit: *garčevit*, *muljevit*, *parčevit*, *žuljevit* i t.d.;

-ovit: *bardovit*, *gorovit*, *hirovit*, *kišovit*, *likovit*, *maštovit*, *plahovit*, *strelovit*, *šumovit*, *tarnovit*, *valovit*, *vidovit* i t.d.

3.2.4. Priidivi za moguučhoost

Priidivi spomoču kojiih se izriiče moguučhoost tvoruu se, nājčašče, od glagolov s nastāvcimi *-ak* (reedko), *-av*, *-iiv* i *-(l)jiiiv*:

-ak: *gībak*, *pītak*, *slaadak* i t.d.;

-av: *daarḥčāv*, *cotav*, *kaaržljav*, *keenj kav*, *klimav*, *mucav*, *šepav*, *šunjav*, *vaarav* i t.d.;

-iiv: *bliščīiv*, *dokaziiv*, *dokučiiv*, *istinoljubīiv*, *lažiiv*, *razlučiiv*, *sparenjiiiv* i t.d.;

-(l)jiiiv: *barbljiiiv*, *deljiiiv*, *glagoljiiiv*, *govorljiiiv*, *kažnjiiiv*, *kolebljiiiv*, *mučaljiiiv*, *nametljiiiv*, *nezaminjiiiv*, *pažljiiiv*, *plačljiiiv*, *podkupljiiiv*, *popustljiiiv*, *privartljiiiv*, *probirljiiiv*, *ranjiiiv*, *razgovorljiiiv*, *(u)starpljiiiv*, *uvredljiiiv*, *vidljiiiv*, *zaminjiiiv*, *(i)zbirljiiiv* i t.d.

3.2.5. Pojačani (do kraaja) priidivi

Priidivi se pojačivaju (do kraaja, p. II.3.4.) tako da jih se ponovi (s kratkimi samoglasnicimi!) i dometne *-caat* oli *-ostiv*. Treč (vele reedki) način je da jin se navarne *-veetni/-veetni*:

-caat: *beel(i) belcaat, ceel(i) celcaat, goli* (i *gool*) *golcaat, jedon jedincaat* (brooj!), *noov/novi novcaat, prav(i) pravcaat, puun puncaat* (količijnski), *sam samcaat, zdrav zdravcaat, žiiv živcaat* i t.d.;

-ostiv: *beel(i) belostiv, bogaat bogostiv, ceel(i) celostiv, gool golostiv, guust gustostiv, karcaat karcostiv* (količijnski), *liin linostiv, puun punostiv* (količijnski), *zelen (zeliin) zelenostiv, žiiv žiivostiv, žuut žutostiv* i t.d.;

-veetni (određeni oblici): *bogoveetni/-eetni, cigloveetni/-eetni, dugoveetni/-eetni, istoveeti/-eetni* i t.d.

3.2.6. Oslabljeni oli umanjeni priidivi

Priidivi se oslabljuju oli umanjuju kako dometbon tako i pridmetbon. Za oni navaarnjeni su dometci (mužki rod): *kast, -ičast, -(a/eš)an, -ljast* (i *-uljast*), *-unjav, -uuškast*, a za oni uvaarnjeni su pridmetci: *na-, o-, po-, pro-*. Evo njih:

-kast (nājčašče za boju/koluur i okus): *belkast, bledast, carljenkast, carnkast, gorkast, ljutkast, modrikast, sivkast, sladkast, slankast, tarpkast, zelenkast, žučkast* i t.d.;

-ičast (nājčašče za oblik; p. i 3.2.2.): *krivičast* (maalo zkrivljen), *magličast, pravičast* (skoro prav), *ravnīčast* i t.d.;

-(a/eš)an: *malešan, mladāšan, punāšan, slabāšan, tanāšan, uzan/uzan, vrimešan/vrimešan* i t.d.;

-ljast (i **-uljast** - redje): *dugljast* (i *duguljast*), *ztegljast* (i *zteguljast*), *življast* (i *živuljast*) i t.d.;

-unjav: *bledunjav, gladunjav, hladunjav, slabunjav, sanbunjav, sladunjav, suhunjav* i t.d.;

-uuškast: *lipuuškast, debeljuuškast, vetruuškast* (i *vetruušan* - ako je jačji vetar oli vetrušina!) i t.d.;

naa-/na-: *naasuh, naažut, nāgluh, nāgnjil, nākriv(i)* i t.d.;

o-: *omaanji, onižji, osriidnji, otanji* i t.d.;

po-: *podoblji, podobar, poduzji, poširji, poveč, povišji* i t.d.;

pro-: *pročelav, prohladan, proseed, prošā(ō)ran* i t.d.

3.3. TVORBA OODNOSNIH PRIIDIVOV

Oodnosni priidiv ukazuje na niki oodnos prima riči u priidivnomu korenu. Too more biti **vlāsnīštvo, pripadnoost, srodstvo, svarha, nāmīna** oli nič toomu similo. U tvorbi se rābu mnozi nastāvci, odvisno o imenicah (žiivo - nežiivo, vlastito - oobče, jedniina - množiina i dr.) i glagolih na osnove kojih se domeču), pri čemu i poniki različiti

polučuju istoo znáčeenje. Razvarstaati *ǫemo* jih (mužkii rood) na šest skupin:

- dometc̄i *-e(e)v, -iin/-in, -ov/-oov*;
- dometc̄i ki se svaršuju na *-(l)ji*;
- dometc̄i ki se svaršuju na *-ki*;
- dometc̄i ki se svaršuju na *-ni*;
- dometc̄i ki se svaršuju na *-nji*;
- dometak *-(v)ǫč/*.

3.3.1. Oodnosni priidivi s dometc̄imi *-e(e)v, -iin/-in, -ov/-oov*

Oobǫe znáčeenje svih tako navaarnjenih priidivov je istoo. Uno ča triba znaati je na ke osnove pojedini od njih smii doojti i, kad na istu osnovu smuu doojti dvā, u čeeemu se rāzlikuju posebna znáčeenja.

Dometak *-e(e)v* se jāvlja nājredje, a redovito dohodi s imenicami (osin za nike beštije, p. 3.3.2.) na “-c”. Pri toomu, sve, osin une na “-ǫc”, polučuju *-ev*, a une na “-ǫc” polučuju *-eev* (s prominon “c ↦ č”). Tako imāmo:

gluumčev, jārčev, krān(j)čeev, kuunčev, loovčev, piisčeev, preelčeev, siivčev, streelčev, striičev, štiočev, suudčev, tkālčev, tobolčev, zeečev i t.d.

Dometak *-iin/-in* se jāvlja čōsto, a dohodi s mnozimi imenicami ke se mjinjaju po žinskooj “a-skloniitbi” (p. II.1.3.1.), oli su na “-er”, i ukazuje na vlāsnitvo oli pripadnoost. Nāčeelno, ako je težinski slog zādnji, undā dohodi *-iin*, a ako nii zādnji, undā je nāstaavak *-in*:

Aanin (Aana), *Āniin* (Āne), *Ātiin* (Ānte), *bāčvin*, *Boožiin* (Boože), *burin* (≠ buriin - imenica), *capetin*, *čriišnjin*, *diikiin*, *hčerin*, *Iiviin* (Iive), *Juuriin* (Juure), *košuljin*, *Luzārijin*, *Māriin* (Māre), *Marijin* (Marija), *mrižin*, *maaterin*, *naanin*, *opaartičin*, *paarin*, *piiliin*, *puškin*, *Rādiin* (Rāde), *sestriin*, *smookvin*, *syekaarvin*, *Šiimičin* (Šiimica), *Šiimiin* (Šiime), *tanburin* (≠ tanburiin - imenica), *tetiin*, *uliignin*, *vaaršin*, *večerin* (večer), *vičerin* (vičera), *zaadrujin*, *ženiin* i t.d.

Dometak *-ov* (oli *-oov* - ako je zādnji slog težinski i na “-o”) se jāvlja nājčašǫe, a dohodi s imenicami mužkooga roda (koje nii’su na “-c”) i s mnozimi imenicami za rastliinje⁶⁹:

Antuunov, Božičov, Boožoov (Boožo), *biskupov, borov, braatov, caarov, čuvārov, čǫkov, didov, Draagov* (Draago), *dupinov, hajdukov/hajdukov, Iivov* (Iivo), *jaabukov, Jaakovov, jelov, jaruuhov, Juurjov* (Jurāj), *kiirov*,

⁶⁹Ovde triba paaziti da se priidiv ne pobarka s imenicon (R. od množ.): *kiirov* ↔ *kiirovov, kuumov* ↔ *kuumovov, likārov* ↔ *likārovov, meštrov* ↔ *meštroov, pivāčov* ↔ *pivāčovov, učiteljov* ↔ *učiteljovov, ...*

kuumov, kováčov, likárov, Markov, meštrov, mužov, petehov, piváčov, učiteljov,, vreesov, željudov i t.d.

3.3.2. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -(l)ji

Ovi priidivi se, uglávnou, odnosu na beštije, niki osebe i niki plodi, a dobijaju se od pripadajućih imenic. Svaršeták -lji (mužki rood) dohodi po suglâsnicah *b, v* (i *p, f*). Pri toomu čôsto nastuupaju promine ča smo jih opiisali va odiiljcijh I.3.(4. - 6.). Evo nikolikor vele učastâlih: *buušji* (“h ↦ š”, i *buhinji*), *čtmčjji* (“k ↦ č”), *garliičji* (“c ↦ č”), *golubljji, graašji* (“h ↦ š”), *janjeeč/i* (“tj ↦ đ’), *kokoošji, kozji, krâvlji, kusji, lavlji, máčji, mišji, ovčji* (“c ↦ č”), *pasji, pileecč* (“tj ↦ đ’), *prâjčji* (“c ↦ č”), *prasiučji* (“c ↦ č”), *riüblji, tičjji/tičji* (“c ↦ č”), *voluji* (pomočno “u”), *vuučji* (“c ↦ č”), *zeečji* (“c ↦ č”), *žâblji* i t.d.; *Boožji/Boožji* (“g ↦ ž”), *čovičji* (“k ↦ č”), *dičji(i)* (“c ↦ č”), *dijâvlji, vrâžji*, (“g ↦ ž”) i tako daalje.

3.3.3. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -ki

Svaršeták “-ki” (mužki rood) dohodi na kraaju mnozih nastâvkov (za imenice):: *-ki, -ski, -a(â)ški, -ânski, -evski, -i(i)nski, -iški, -ovski*. Od svih njih je daleko najplodniji *-ski*, a stojii uz žiivo i nežiivo. (Pri toomu čôsto nastuupaju glasovne promine ča smo jih opiisali va odiiljku I.3.) Evo mnozih:

-ki: *arbanâšk* (“aas ↦ âš”), *bogatâški, brijâški* (“čk ↦ šk”), *ciirkuski, francuuzki, junâški* (“ck ↦ čk ↦ šk”), *kukaviški* (“ck ↦ čk ↦ šk”) (*), luupežki, mužki(i), ruski, sliipâški* (“ck ↦ čk ↦ šk”), *tvoorniški* (“ck ↦ čk ↦ šk”), *vitežki* (“z ↦ ž”), *mladički, plemički, svitlički* (“čski ↦ čki”?) i tako za sve imenice (i vlastita imena) na “-ič’ čim je smisleno;

-ski: *austrijski, braatski/brâtski, broodski, češki* (“hs ↦ š”), *daljiinski, eepski, gradski, harvâtski, jezerski, kunsârski, lunski, mâjski, moorski, námjinski, opatijski, pâžki* (“gs ↦ ž”), *parižki* (“zs ↦ ž”), *râbski, ribarski, se(e)lski/seoski, svitiski, školjarski, turski, urârski, vel’aartski, zidarski, životinjski* i t.d.;

-a(â)ški: *koturâški, kuutjevaški, napadâški, obranâški, valpovaški, zaagrebaški* i t.d.;

-ânski: *božânski* (“g ↦ ž”), *čovičânski* (“c ↦ č”), *divičânski* (“c ↦ č”), *indijânski, grobljânski, katoličânski, kučânski, marijânski, merikânski, poštânski, srbijânski, talijânski* i t.d.;

-evski: *duždevski, krâljeviski/krâljeviski, kriiževski, marševski, muževski, prinčevski* (“c ↦ č”), *puuževski* i t.d.;

-i(i)nski: *gazdiinski, hčeriinski/hčeriinski, materiinski/materiinski, mačehiinski, pâpinski, očiinski/očiinski, sestriinski/sestriinski* i t.d.;

-iški (uz usvojene tujice): *centralistiški, imperijalistiški, kapitalistiški, komunistiški, materjalistiški, socijalistiški, turistiški, urbanistiški* (“sk \mapsto šk” - svugder) i t.d.;

-ovski: *begovski, didovski* (uzp didov), *kotlovski, orlovski* (i opisni prd.), *parkovski, popovski, rovovski* (i opisni prd.), *svaatovski, šahovski, tenkovski* i t.d.

3.3.4. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -ni

Ovi priidivi su s dometcimi (mužkii rood): *-ni, -ani, -eni, -eevni* i *-oovni*.

Dometak *-ni* dohodi na koren koji se svaršuje na suglâsnik kii nii nebčaniik oli “k”, “c”, a navaarnjeni oodnosni priidiv se dobija sâmo od imenic za čâ nežiivo;

dometak *-ani* dohodi kađ je zâdnji suglâsnik “k” oli “c”;

dometak *-eni* dohodi kađ je zâdnji suglâsnik iini zatvorniik;

dometci *-eevni* i *-oovni* dohodu svaaki put kad *-ni*, zgovôranja radi, triba pomočni samoglâsnik (p. I.3.3.).

Evo nikolikor priidivov:

-ni: *bruusni/bruusni, daržâvni/daržâvni, guuzni/guuzni, kuučni/kuučni, loovni, misečni/misečni, mrižni, nožni, paarsni/paarsni, počotni/počotni, priidivni/priidivni, priiložni, proovni* (\neq proveni), *svitlostni, telesni, upitni, uvozni, ziidni, zaadružni, žuupni* i t.d.;

-ani: *brojčani, nebčani, novčani, palčani, puščani, žičani* (i opisni priidiv), *živčani* (uzp. žiivčan(i), 3.2.3.) i t.d.;

-eni: *crikveni* (i *crikooovni*), *društveni, garleni, glaveni* (\neq glâvni), *glasbeni, karmeni, pismeni, platneni* (i opisni priidiv), *proveni* (\neq proovni!), *puteni* (i opis. prd.), *selitbeni, sukneni* (i opis. prd.), *ustmeni* (pomočno “m”), *vuneni* (i opis. prd.), *zdravstveni, znanstveni, ženitbeni* i t.d.;

-eevni: *bojjevni, brojjevni, dušeevni* (uzp. dušeevan, 3.1.), *mužeevni* i t.d.;

-oovni/-ovni: *cestoovni, crikooovni* (i *crikveni*), *duhooovni, glasooovni/glasovni, miroovni/mirovni, pojmoovni/pojmovni, slikooovni, strukoovni, svitooovni/svitovni* i t.d.;

Napomeenimo da se, uz *-ni* (za gradiivni i posvoojni priidivi), va govoru podjednako čuje i “od + imenica va R.”: *crikveni/crikooovni* (dvoor) i (dvoor) *od criikve, darveni* (brood) i (brood) *od driiva, kamena* (kuča) i (kuča) *od kâmika, sestriin* (muuž joj) i (muuž) *od sestree* (joj muuž), *zetov* (mu kaič) i *od zeta* (mu kaič) i t.d.

3.3.5. Oodnosni priidivi ki se svaršuju na -nji

Ovi priidivi su s dometcimi *-nji* (nâjčašće dohodu od priilogov za doba, s prominon “s \mapsto š”, i nikih imenic), *-šnji* (dohodu od priilogov

za doba i meesto, i vele reedko, od imenic) i *-â(a)šnji/* (dohodu od priilogov za doba i meesto). Evo nikih:

-nji: *danâšnji, juutrošnji, letošnji, nočâšnji, sinoočnji, svagdaanji* (i *svagdâšnji*), *večerâšnji, večernji, doolnji* (i *dolinji* - odreedeni obliik), *goornji* (i *gorinji* - odreedeni obliik), *krajnji, mejâšnji, nutarnji, (u)nutrâšnji, priidnji, sadaanji* (i *sadâšnji*), *sobootnji, središnji, strâžnji/strâžnji, tadaanji* (i *tadâšnji*), *toboožnji* i t.d.;

-šnji: *čerâšnji, nikadâšnji, prijašnji, sadâšnji* (i *sadaanji*), *sutrâšnji/sutrašnji, svagdâšnji* (i *svagdaanji*), *posvemâšnji/posvemâšnji, tadâšnji* (i *tadaanji*), *tamošnji, uzkaaršnji* i t.d.;

-â(a)šnji: *davnâšnji, skorâšnji/skorašnji, ovdâšnji/ovdašnji, (po)svudâšnji/(po)svudašnji* i t.d.

3.3.6. Oodnosni priidivi s dometkun *-(v)âčĭ*

Navaarnjeni oodnosni priidivi na *-(v)âčĭ* dobijaju se od nikih glagolov i odnosu se na dotičnu glagolsku rãdnju. Takoov priidiv označuje stvãr kã sluuži pri glagolskoj rãdnji oli spomoču koje se glagolska rãdnja obavljã, pã ga se ne smii pomiišaati s glagolskin priidivon sadâšnjim (na “-eečĭ” oli “-uučĭ”). Evo nikolikor njih (mužkii rood):

brijâčĭ, cartâčĭ, grijâčĭ, igrâčĭ, jahâčĭ, kuhâčĭ, kupâčĭ, pisâčĭ, letâčĭ, plavâčĭ, pletâčĭ, spavâčĭ (usvojenica; postoji sãmo *spaati/spãnje*), *šivâčĭ* (usvojenica; postoji sãmo *šiti/šijenje*), *štapâčĭ, žvakâčĭ* i tako nãprid.

4. TVORBA NOVIH GLAGOLOV

Novi glagoli se, nãjãašće, tvoruu dometbon i pridmetbon, a puno redje svezitbon. Dometkoov i pridmetkoov imã više deseetak - maanje oli više ploodnih - a ovde ćemo popiisaati sãmo une nãjplodnije i to po varstah od riichi uz koje se klãju. Buduučĭ da svezitbon dobijeni glagoli (složenice) nastaaaju spomoču nikih pridmetnutih priidlogov (do, (i)z, na, nad, pod, prid, za . . .), na njih ćemo gljedati kakor da su dobijeni pridmetbon, pã glagolske složenice nee ćemo napoose razmãtraati. K toomu, glagoli dobijeni pridmetbon dohodu sãmo od postojeečĭih glagolov.

Ovakovon tvorbon osnoovna riich navodi na “oobće” znaćenje dobijenoga glagola, a dometak oli (i) pridmetak je (su) toov (ti) kii (ki) ga oposebnjuje(u) oli jednoznanãno određuje(u). Kad se novi glagol tvori od postojeečĭega, too povlãči da se miinja njigoov viid i/oli (posebno) znaćenje. Pri toomu se, redovito (p. Naapomene 1. i 2. u odiiljcih 4.1.3. i 4.1.4.), od svaaršenoga glagola dometbon dobije nesvaaršeni (*opiti* → *opijãati, spãsiti* → *spasiivaati*), a od nesvaaršenoga, pridmetbon - svaaršeni glagol (*luuãiti* → *razluuãiti, šiti* → *proštiti*).

4.1. GLAGOLSKE NAVARNJENICE

Glagolske navarnjenice čemo razvarstaati po varstah od osnoovnih rijiči. Osnoovne rijiči, na korene (oli ceele) kojih se domeču rāznovarstni nastāvci, su imenice, priidivi, uzklīci i (“jednostavniji”) glagoli sāmī.

4.1.1. Glagolske navarnjenice od imenic

Za ovu tvorbu najplodniji nastāvci su *-aa)ti*, *-ati*, *-evaati*, *-iti*, *-iivaati*, *-ovaati* i (nājčāšče za tujice) *-iiraati*:

-aati: *arduraati*, *ciuhaati*, *cvetaati*, *čepaati se*, *čepuhaati*, *čepulaati*, *fangaati*, *kaštigaati*, *katramaati*, *kriižaati*, *lagaati* (“ž ↦ g”), *marangunaati*, *pituraati*, *plimaati*, *skaljaati* i t.d.;

-ati: *kaapati*, *kaarpati*, *plaakati* (“č ↦ k”), *pupati*, *ribati*, *suunčati (se)* (“c ↦ č”), *stupati* i t.d.;

-evaati: *carevaati*, *kneževaati* (“z ↦ ž”), *kraljevaati*, *stupnjevaati*, *v(b)ojevaati* i t.d.;

-iti: *boliti*, *brojiti*, *dimiti (se)*, *dužiti se* (“g ↦ ž”), *(j)idriti*, *globiti*, *govoriti*, *hoditi*, *kititi*, *loviti*, *maarviti*, *mediti*, *misliti*, *žaaliti (se)*, *ženiti se* i t.d.;

-iivaati (p. 4.1.4.): *dariivaati*, *fugiivaati*, *kaštigiivaati*, *pituriivaati*, *spasiivaati (se)*, *škiciivaati (se)* i t.d.;

-ovaati: *bolovaati*, *darovaati*, *glasovaati*, *pirovaati*, *mirovaati*, *strahovaati*, *tugovaati*, *zimovaati*, *žalovaati* i t.d.;

-iiraati: *centriiraati*, *matiiraati*, *maršiiiraati*, *mutiiraati*, *tušiiiraati*, *živciiraati (se)* i t.d.

4.1.2. Glagolske navarnjenice od priidivov

Za ovu tvorbu najplodniji nastāvci su *-aati* i *-iti*:

-aati: *čaraati (se)*, *drecaati*, *krepaati*, *laškaati*, *lešaati*, *lišaati*, *lustraati*, *ravnaati*, *svitlaati* i t.d.;

-iti: *beeliti (se)*, *bleediti*, *bogaatiti (se)*, *carniti (se)*, *duužiti*, *darveniti*, *hrapaviti*, *jednāčiti*, *kratiti*, *kriiviti (se)*, *prāzniti (se)*, *puniti (se)*, *šiiiriti (se)*, *tepliti*, *treezniti (se)*, *zeleniti (se)*, *žuutiti (se)* i t.d.

4.1.3. Glagolske navarnjenice od uzklikov

Za ovu tvorbu dobro plodni nastāvci su *-aati*, *-ati*, *-čati*, *-etaati*, *-jaati*, *-kaati*, *-kati*, *-ketaati*, *-nuti* (nājplodniji za svaaršene glagole), *-ot(č)aati* i *-ut(č)aati*:

-aati: *bljuuhaati*, *cikaati*, *buubaati (se)*, *gargljaati*, *geegaati se*, *grebaati*, *hroopljaati*, *huukaati*, *kokodākaati*, *pišaati*, *puuhaati*, *skiikaati*, *strišaati*, *škrokaati*, *štokaati* i t.d.;

-ati: *harstati*, *kucati*, *mucati*, *lajati* (pas), *parskati*, *pljucati*, *pucati*, *skucati (se)*, *ščucati*, *tucati* i t.d.;

-čati: *cokčati*, *dahčati*, *farkčati*, *pihčati*, *sikčati* i t.d.;

- etaati:** *klepetaati, kliketaati, lepetaati, piketaati, šušljetaati* i t.d.;
- jaati:** *blejaati, lajaati* (čovik), *zuujaati* i t.d.;
- kaati/:** *gąkaati, guukaati, mnjaukaati, muukaati* i t.d.;
- kati:** *buckati, cųškati, huškati, kuckati, mljaskati* (“ck ↦ sk”, i *mljášcąati*), *pljuskati* (i *pljuuskati* - sđmo po liicu!), *puckati, šušcati, triskati* (i *triiskati* - sđmo po liicu!) i t.d.;
- ketaati:** *kucketaati, meketaati, pucketaati, šušketaati* i t.d.;
- nuti:** *bljuhnuti, buchnuti, bugnuti, ciknuti, darmnuti, klepnuti, kvarcnuti, pardnuti, plesnuti, pljesnuti, pljusnuti, prasnuti, pucnuti, puknuti* (i *puuknuti*), *ruknuti* (i *ruuknuti* - još jačije/jačje!), *skiiknuti, šcųknuti*, (i *šcųuknuti* kad dužje traaje!), *šišnuti, škiiknuti, šmugnuti, švagnuti, trisnuti* (i *trisnuti* - sđmo po liicu!), *zveknuti, zviznuti* i t.d.;
- ot(c)ąati:** *cvokotaati, grohotaati, hropotaati, klok(c)otaati, klopot(c)ąati, loskotaati se, štropot(c)ąati* i t.d.;
- ut(c)ąati:** *cigutaati, cvark(c)utaati, škargut(c)ąati* i t.d.

Triba uočiti i razumiti zač i kako rázličiti nastávci (na istii uzklik) polučuju “mále” (“fine”), ali biitne rázličike - posebna znáčeenja: *kuc-ati, kuc-kati, kuc-ketaati, kuc-nuti; puc-ati, puc-kati, puc-ketaati, puc-nuti*; i t.d.

Naapomena 1. Na većinu od navedenih glagolov, navaarnjenih spomoču dometkoov *-aati* i *-nuti* (i poniki na *-ati* i *-nuti*: *smicati* ↔ *smaknuti, zmicati* ↔ *zmaknuti*), triba, dakakor, gljedati i kakor na nesvaaršeni i svaaršeni párnjaci, ali **ne** tako da bi se jedón moga dobiti od drugoga (recimo, svaaršeni od nesvaaršenoga), jerbo jin je sđmo koren zajedniški. Too su dvii rázličite dometbe: paarva (*-aati/-ati*) polučuje nesvaaršeni, a druga (*-nuti/-nuti*) svaaršeni glagoli.

4.1.4. Glagolske navarnjenice od glagolov

Navaarnjeni glagoli od glagolov dobijaju se spomoču nastávkov - *ijaati* (za glagoli na “-biti”, “-piti” oli “-viti”), *-ivaati* i *-jiivaati* (uz redovito jotanje, p. I.3.6.). Glagol na koji se navarnjuje murá biti svaaršeni na *-iti*. Navaarnjeni glagol je nesvaaršeni (čósto, višekrátni - učastáli), a dobije se takor da se zneme *-ti* i pridodá jedón od nastávkov. Pri toomu se, uz vele reedke iznimke, svi dugi samoglusnici (i “á”, “ó”) va korenu zkráčuju. Evo nikih:

- ijaati:** *dobiti* → *dobijąati* (i *dobiivaati* . novije), *nab(p/v)iti* (*se*) → *nab(p/v)ijąati* (*se*), *odb(p/v)iti* → *odb(p/v)ijąati*, *pob(v)iti* → *pob(v)ijąati*, *razb(v)iti* → *razb(v)ijąati*, *ub(p/v)iti* (*se*) → *ub(p/v)ijąati* (*se*), *zab(p/v)iti* → *zab(p/v)ijąati*, *zb(p)iti* → *zb(p)ijąati* i t.d.;
- ivaati:** *naditi* → *nadiivaati*, *odlučiti* → *odlučiivaati*, *poučiti* → *poučiivaati*, *smánjiti* → *smanjiiivaati*, *ztánjiti* → *ztanjiiivaati* i t.d.;

-jiivaati: *naváľiti* → *navaljiivaati* (“lij ↦ lj”), *osuuditi* → *osud(dj)iivaati* (“dij ↦ đ”), *popustiti* → *popušćiivaati* (“stij ↦ šć” - višekrätni, a *popuušćati* - nesvaaršeni), *zkrätiti* → *zkracćiivaati* (“tij ↦ ć”), *zraditi* → *zradiivaati* (dij ↦ đ”), *zmisliti* → *zmišľjiivaati* (“slij ↦ šľj”) i t.d.

Naapomena 2. Ne polučuje svaaki svaaršeni glagol na “-iti” nesvaaršenu navarnjenicu: *kuup-iti* ↔ *kup-ovaati*, *skup-iti* ↔ *skuup-ljaati* i t.d. Too su, na istu osnovu, različito navaarnjeni glagoli.

Za svaaršeni glagoli ki su na “-aati”, njihovi nesvaaršeni pãrnjaci ne daržiimo za navarnjenice. bo imaaaju sãmo zajedniški koren. Takovi su *mul-aati* ↔ *mul-iivaati*, *pozv-aati* ↔ *poziiv-aati* (nepostojano “i”), *prikop-aati* ↔ *prikop-iivaati* i tako daalje.

4.2. GLAGOLSKE UVARNJENICE

Glagolske uvarnjenice (uključivo složenice) tvoruu se od postojećih glagolov spomoću mnogih pridmetkoov (uključivo pridlogov) od kojih su najplodniji ovi: *od-*, *(i)z-*, *na-*, *nad-*, *o-*, *ob(a)-*, *od-*, *po-*, *pod(a)-*, *pr(r)-*, *pri-*, *prid-*, *prij-*, *pro-*, *raz-*, *s(a)-*, *u-*, *uz-*, *va-*, *z(z)-*, *za-*. Pri toomu, ako je osnovni glagol nesvaaršen, uvaarnjeni glagol je, breziznimno, svaaršen. Evo mnogih:

do-: *dočekati*, *dodávaati (se)*, *dognaati/dogoniti*, *dojidriti*, *doletiti*, *domisliti (se)*, *dopiisaati*, *dopustiti*, *dostaati/dostaajati*, *dotaknuti/dotiik(c)aati*, *doteć*, *dotraajati*, *dotuuć*, *dovoziti*, *dovuuć*, *dozvaati*, *doživiti* i t.d.;
(i)z-: *(i)zbrojiti*, *(i)zgovoriti*, *zgubiti (se)*, *zijiiti*, *zkovaati*, *zletiti*, *(i)zlićiti*, *zliti/zliivaati*, *zljubiti (se)*, *zломiti (se)*, *zluuditi*, *zkamićati*, *(i)zmeesti*, *zmućiti*, *(i)zpaariti*, *(i)ztreeesti/ztreesaati*, *ztuuć*, *zućiti*, *zvuuć (se)* i t.d.;

na-: *najjisti (se)*, *nagovoriti*, *nakupiti*, *nakupovaati*, *naložiti*, *naludovaati se*, *naljuutiti (se)*, *namučiti (se)*, *napiisaati*, *nasmijaati se* (dvoznãcan!), *natuuć (se)*, *naućiti*, *naužiti se*, *navarnuti*, *navisiti/navisati*, *navisiti se*, *nažuuljaati (se)* i t.d.;

nad-: *nadgljeedaati*, *nadgovoriti*, *nadigraati*, *nadjaćaati*, *nadletiti*, *nadmuudriti*, *nadskoćiti*, *nadvlãdaati*, *nadživiti* i t.d.;

o-: *obajcati (se)*, *obrãniti*, *oćlaviti*, *oglodaati*, *ogoliti*, *ograditi (se)*, *okovaati (se)*, *okriiviti*, *okruužiti (se)*, *olajati*, *opã(ô)liti*, *opiti (se)*, *opliti*, *opuutiti (se)*, *osliipiti*, *ostrić (se)*, *osušiti (se)*, *otuuć*, *otvoriti (se)*, *ozdraaviti*, *oživiti* i t.d.;

ob(a)-: *obigraati*, *obgaarliti*, *obkoliti*, *obljuubiti*, *obamriiti*, *obrizati*, *obrušiti se*, *obasjaati*, *obstaati*, *obtuužiti*, *obveezaati (se)*, *obaviti* i t.d.;

od-: *odigraati*, *odletiti*, *odležaati*, *odluućiti*, *odmoć*, *odmoriti (se)*, *odmulaati (se)*, *odpuutiti se*, *odsić*, *odtuuć*, *odveezaati (se)*, *odvrãtiti/odvraacćati*, *odvuuć* i t.d.;

po-: *pobeeliti, pogubiti (se), pohitati, pohoditi, poišaati, pokupiti (se), pokuusaati, poletiti, pomočti, pomiiriti (se), pomriiti, ponuditi, po'oraati, popišaati (se), postaaviti (se), posušiti, poškopiti, poškuuriti, potuučti (se), povisati, pozeleniti, poželiti, požiiviti, požuučiti i t.d.;*

pod(a)-: *podboosti, podabraati, podgovoriti, podguuliti, podkuupiti, podkusuraati, podlečti, podmiiriti, podmiititi, podnositi, podnigaati se, podreepiti, podriivaati, podastriiti, podvarnuti, podveezaati, podvuučti (se) i t.d.;*

pr(r)-: *preesti (osnoovni glagol dobivjin zvukoovnin oponošanjun - "pr");*

pri-: *pribroditi se, pridučaati, prigraditi, prigoriti, prigrijati (se), prihladiti se, prihraniti/prihranjiivaati (se), prijáviti (se), priležaati, primučaati, priskočiti, pripečti (se), priplatiti, prisičti, prismarditi, prisoliti, prispaati, prisvuučti (se), pritarpiti, pritečti, privoziti, prizrijati, prižiiviti i t.d.;*

prij-: *prijčuutiti, prijokusiti, prijplatiti (se); prijviti i t.d.;*

prid-: *pridhoditi, pridložiti, pridmoliti, pridpostaaviti, pridstaaviti (se), pridveezaati, pridvoditi i t.d.;*

pro-: *prohoditi, progovoriti, prokuhati, proletiti, promisliti, pronositi, pronjuškati, propustiti, proslaaviti (se), prošaraati, protečti, protreesti, provuučti (se), prozboriti, prožiiviti i t.d.;*

raz-: *razbiistriti (se), razčaraati se, razbuditi (se), razdāniti se, razdeliti, razgoliti/razgolititi (se), razkusuraati se, razletiti se, razmaarviti (se), razmisliti, razmoviti (se), razmuutiti (se), razsvanuti/razsvanjiivaati se, raztečti (se), raztočiti, razviti, razžajaati se i t.d.;*

s(a)-: *sabraati se, sbrojiti, sjaahati, skupiti (se), sletiti, sliti/sliivaati, sljuubiti se, sprijateljiti se, sastaaviti (se), streesti/streesaati (se), stvoriti (se), saviti (se), svuučti (se) i t.d.;*

u-: *ugrijati (se), ugrizti (se), ulizti/ulaziti, umiinuti, umriiti, uništiti (se), upiisaati, urazumiti (se), utečti (se), utišiti (se), uživiti se i t.d.;*

uz-: *uzbuditi (se), uzdihati, uzhoditi se, uzijiti, uzkomešaati se, uzletiti, uzljubiti, uzmoviti se, uznositi se, uzoholiti se, uzporeediti, uzstaati/uzstajati (se), uzvisiti (se) i t.d.;*

va-: *vapriiti/vapirati (i upriiti/upirati), vapuutiti (se), vareesti, vavuučti (se), vazeeti/vazimati (se), važgaati (se) i t.d.;*

za-: *za'arduraati, zabelekaati, zabeeliti (se), zadaržaati (se), zagaarliti (se), zagljedati se, zahititi (se), zakovaati, zaletiti (se), zaličiti, zameesti, zamuučiti (se), zanositi (se), zapoliti (se), zaprositi, zarečti se, zaspaaati, zatreesti (se), zatvoriti (se), zaviti (se), zaželiti (se) i t.d.;*

z(z)-: *zuujaati (osnoovni glagol dobivjin zvukoovnin oponošanjun - "zz").*

5. TVORBA NOVIH PRILOGOV

Novi priilozi se, najčastje, tvorijo od priidivov: opisnih - s nastāvcimi -o, -e, i posvojnih - s nastāavkun -ski (p. III.1.1.). Ovdē jih nee čemo posebno navoditi. Drugi načiin je tvorba od glagolov - glagolski priilozi sadāšnji (-u(u)čl, -e(e)čl) i prošli (-vši, -avši, -āvši, -av) - ča smo razmātraali va odiiljku II.5.5.9.

5.1. PRIILOZI S DOMETCIMI

Treč načiin za tvorbu novih priilogov je dometba s nastāvcimi -ice, -imice, ās, -ce (svi vele slaabo ploodni), a uz -ce dohodi i pridmetba (svezitba) s priidlozimi brez-, do-, na-, po- ne-, niz-, uz-. Evo njih: **-ice:** dānomice (i dānomice), jedvice, nemilice i t.d.; **-imice:** harpimice (i harpimice), hotimice, letimice, meestimice (i meestimice), strelimice i t.d.; **-ās:** danās, večerās, nočās i t.d.; **-ce:** nepristānce/nepristance, starmoglavce, brezpristānce, doslovce, naglavce, neopazice (i neopazice), netremice, nizbardice, poimence, postrance, potarbušice (i potarbušice), uzbardice i t.d.

5.2. PRIILOZI-SLOŽENICE

Još je jedōn načiin da se dobije priilog - kakor složenica od priidloga i imenice. Takovi su:

brezbrooj, dovika, naaizust, naanoge, naapamet, naaruke, naavetar, nāglas, nāglavu, nāvlas, nāzoor, odoka, uvik, vaavik, uzpuut, zaučgas, zauvike, zmeesta i t.d.

5.3. PRIILOŽNE SVEZE

Priilozin-složenican su nālīčne **priiložne sveze** - kod kojih (još) ni došlo do svezitbe, ali se priidlog (najčastje na) i imenica daržu zaajedno. Ote sveze ni'su priilozi, nego va ričenicah imaju njihovu ulogu. Evo njih:

brez muke, brez suumljee, brez trāga, do godišča, drāge volje, na buuze, na cveeti, na čičci, na čunčuricu, na čāpi, na kupi, na marete, na moti, na parsti, na riizi, na silu, na skaline, na skosi, na vike, na zpodguljak, na zuubi, na žaalost, po novu, po stā(ā)ru (po stariinski/stariinjski), pod nooc/ (podnoč), pod večer (podvečer), z početka (zpočetka), za/u čaas (zaučgas), za čudo (začudo), za vaasda (zavasda), za vike (vikov) i tako dalje.

Priiložne sveze s priidlogun na ukazuju ne sāmo na načiin (kakor), nego i na to kakovo je čā - kakor čā zgljeeda oli nač samljā (kakoli), takor da nīe priiložne sveze (s imenicon va množini, T.) čōsto služu i kakoli opisni priidivi (p. II.3.1.).

V. O SROČBI - NÁČEELNO

1. ČA JE JAZIK?

Na upit “Ča je jazik?” nii moguće pravilno (a kaamo li točno) odgovoriti. Bo, odgovoriti bi se muraalo spomoću jazika, a još (prija tooga) se ne znâ (nii se odreedilo *brez jazika* - niti se more!) ča je jazik. Zâto jazik murâ biti osnoovni poojâm, ča oće reč da ga se ne određuje unâprid (spomoću drugih poojmoov), nego se propisuju stanovita svojstva i pravila kojijn uun murâ udovoljiti. Mii se ovde nee čemo vâ'to upuušćati⁷⁰.

Za naaše potribe, mii na jazik gljedamo puno užje - tako da razmâtramo sâmo njigovo nâjvažnije svojstvo (i uporabu): *tvorbu, slânje i prinošenje jazičnih poruuk spomoću ljudskoga glâsa, krače - govor*. U tuu svarhu postâvljamo ovo *načelo o jednoznačnosti*:

Tvorba, slânje (zgovôranje) i prinošenje (“putovânje”) svaake porukee neka budu takovi da jih slušatelj priimi jednoznačno (“brežsuumno”) - onako kakor je govornik hotii.

Too oće reč da govornik murâ ričenice tvoriti (riiči slâgaati) strogo kakor pravila nalâžu, zgovôraati jih ne kvâreč tvorbu, a kii oli ča jih prinosi ne smii pokvâriti tvorbu ni zgovôranje - sve too kolikor se nâjbolje more - da bi biilo onako kakor je govornik bii zamisli i htii da ga se čuje i razumii. Ovde muramo zanemâriti možebiiitne govornikove govorne i slušateljove sluušne mâne, a buduuč da je, za govor, prinositelj zrak (i, kii put, kâ nâprava), i too murâmo zanemâriti! Too povlâči da se, u skladu s temeljnjin načelun, tribaju propiisaati pravila (za tvorbu i slânje) kâ će podpunoma (nâjviše moguće) očuvaati jednoznačnost. S ovijn se, daalje, murâ nastaaviti kad se propisuju pravila za (pravo)piisanje. Nikakovoga popuušćanja (jerbo da je nič “teežko” oli “zamaaršeno”) oli dogovora kolo ’vooga ne smii biti! Inače bi govorne oli sluušne mâne (nikih) određiivaale jazična pravila (za svih). Dogovoriti se i odlučiti smii se sâmo o toomu ča je “bolje” kad postoji više pravilnih načinov. Svaako (i moguće) “pravilo” ko vodi (bi vodilo) prama “jazičnoj štedljivosti” oli “jednostavnoosti” - krâčenjun, izostâvljanjun oli sl. - na uuštarb jasnoće (jednoznačnosti) murâ se z jazika maknuti. Slobodu (da jazik dograđuju i oplemenjuju - i da čâgod od tooga ostaane sviin) triba ostaaviti sâmo unijn ki umiju liipo začinjiiivaati (kakor piisme, takor i priiče)⁷¹.

⁷⁰Ipak, usuđujemo se, nâjobćenitije, zamišljaati jazik trojstveno: *miisal* (darovâna Riič Boožja) - *govor* (njeezino ozvučenje, bo smo nedoreestli da ju čiiistu razumiimo) - *piismo* (njeezina slika, bo smo sklomi govor kvâriti).

⁷¹Va jaziku se, obćenito,, dogôdja čudan pojav: sloovnik se obogačuje (nove riiči za nove stvâri i pojavi), sloovnica se, više-maanje, ne miiinja oli se (va govoru) “osiromašuje” (ča se posliu pritvori u pravilo), a sročba se viidno

Za sve ča smo da saad razmâtraali i proučiivaali more se, u gruubo, reeč da je čakâvska harvâtska **jazična grâđa i obradba**: glâsi, riči (občeno i po varstah), dopustive promine po varstah, raznovarstna tvorba novjih riči i pripadajuća značeenja. Pâ kakor kajde nii'su glasba, a ni booje oli carte nii'su slika, niči su kamijnje, jâpno, greede i kupe - kuča, takor ni jazična grâđa s obradboŋ nii (još) jazik. Jazik, u punomu smiislu, počinje **ričenicon** - osnoovnon smislenon (zgovorenon, pâ unda i zapiisanon) jazičnon porukon. **Ričenična tvorba** je nâuk o toomu kako se tvorbu ričenice, a zovee se još i **sročba** (po garšk. **sintaksa**). Una, a ne jazična grâđa i "tesanje" (promine - obradba), u biitnomu određuje jazik⁷². Jasnije, različite jazične grâđe i promine polučuju različiti jazici, ali ne i obrâtno. Bo, vele nâlične jazične grâđe (oli jedna - istâ) i nâlične (oli iste) obradbe-promine moru, po različitih sročbah, polučiti posvema različiti jazici⁷³.

2. TVORBA ČAKÂVSKE RIČENICE

Ovde nee čemo razglâbaati o temeljnomu ričeničnomu ustroojstvu (subjekt, predikât, objekt, priiložne oznake, poredak . . .), niči o varstah (jednostâvne ričenice, složene ričenice . . .), nego čemo krâtkimi nâpuutčimi i uuzorcimi ukâzaati na to ča je vâžno za pravilnu i dobru čakâvsku sročbu, a ča ne valjâ oli ni dobro. A sročba va vooj sloovnici i (3.3.) Uuzorci neka poslužu kakor naputâk onimin ki bi hotili dobro naučiti čakâvsku⁷⁴ sročbu.

"pojednostavnjuje" - sve do višeznačnoosti, pâ i brezsmislenosti. Kaamo to protusloovlje vodi, ča se jazika tiče, ne triba biti pripaametan da se jâsno vidi!

⁷²I ne sâmo jazik nego, za onooga kii umii slušati i štiti, i ono dunblje (va čoviku i nârojdu - zaajednici) ča mu pridhodi. Tako se va čiištooj čakâavici-arkaavici tekâr izniimno more čuti: *mooj brood, mooj siin, mooj otâc, moja njiva,, moja hčeer, moja maati, . . .* Skoro redovito se govori: *nâš brood, meni siin (siin mi), meni/nâš otâc, (otâc mi/nan), nâša njiva,, meni hčeer (hčeer mi), meni/nâša maati, (maati mi/nan), . . .* I ote zâminice *meni* i *nan* (D., ča po prâvu znâču *od mene/nâs* - R.) su pri sklonjdbah neprominjivi riči. Paametnomu dosta!

⁷³Više je žalostno nego smijišno oli neozbiljno kad niki jazikosloovci tvarduu da se jazična sličnost (različitost, istoost/jednâkoost) triba određivaati (miriti) po toomu koliko se njihovi govorniici mejuuse razumuu. A zaburâvljaju da se i od istee jazične grâđe s istin prominami, različitim sročbami dobijaju različiti jazici - posvema razumljivi svimi. Recimo da se va jednoomu kraaju govori tako da je uvik priidiv prija/zpriid imenice i zâminica prija/zpriid glagola i t.d. ("Dobar dâ!", "Tica je letila.", "Jâ čitan.", . . .) , a va drugomu - obratno ("Dâ dobar!", "Letila je tica.", "Čitan jâ.", . . .). Eto, dvâ različita, a svimin njimin posve razumljiva jazika.

⁷⁴Nâčcelno, čakâvska sročba se, uglâvnon, poklâpa s harvâtskon knjižkon sročboŋ, ali ne s onon od sadâšnjega "službenoga harvâtskoga jazika". Bo, to i nii

2.1. NAČEELA ZA SROČBU

1. Od svih riječi, **glagoli** su **najvažnija** varst; (**čineečl**) **glagol** “**nosi**” **ričeničnu poruku** i **obvezuje** **govornika**; brez (**čineečega**) **glagola** **ričenica** je “**martva**”.
2. **Priidlozi** jednoznačno **osmišljaju** **ričenice**; **brez priidloga** **ričenična poruka** je **višeznačna** **oli nejasna** i **nikakova** “**paadežna prilagodba**” ne **more** ju **točno** **osmisлити**.
3. **Dvii imenice** va **različitim** **paadežih** **smuu sãmo iznimno staaajati** **jedna** **do druge**; **mej njimi** (**ako** **ne more** **priidlog**) **neka bude** **priidiv** **oli zãminica**.
4. Po **nãčinu**, **ričenica** **neka bude** **čineečã** (“**aktijvna**”); **nečineečã** (“**pasijvna**”) **ričenica**⁷⁵ **se rãbi sãmo** **va proošlomu svaaršenomu dobu** **i kad varšitelj** **nii vãžõõn** (**oli ga se ne znã**) - **nikadar** **va buduueemu dobu**.
5. **Ako** **se** **o proošlomu događaju** **govori** **va buduueemu dobu**, **murã** **se naglãsiti** (**nič glavnije**) **ča** **je biilo** **prija** **onõoga** **o čeeemu se govori**.
6. **Mej riječi** **ke tvoruu** **celinuu** (**nãziv**, **ime** **oli sl.**) **se** **ne smii** **klãsti** **nikakova** **iina** **riič**.

Uuzorak 1. (**Kakor** **ne** **valjã** **govoriti!**)

- (i) *Pozdrav!; Saardačan pozdrav! Hajduk je u napadu. Uni nii'su u/va moguuehoosti ... Imãn saznãnje da/o ... Svaako ljudsko biie imã praavo na život*⁷⁶.
- (ii) *Proõšli smo guuston šumon. Jadranskiin moorun plovu mnozi jidrenjãci. Uun je paarvi/nãjbolji igrãč (ceeloga) sviita.*
- (iii) *Parveenstvo Euroope va plaavanju za žinske/žene va/u Riiki.*
- (iv) *Ovõov brood neka se zovee Principeša Zadra! (Principeši nii ime Zadra!) Sestra Josipa je ... (Sestra se ne zovee Josipa!) Poslaali su suudca (od) iztragee.*
- (v) *Jã san takõr nauueen/naviiknut. Vas/Svas je zmõren od veloga truuda.*
- (vi) *Too e van biti dobro plãeno. Posõl e sutra biti nastãvljen.*
- (vii) *N. N. je (bii) veli harvãtski pivãč. Uun e se (kako znãmo, poslin) proslãaviti pivajuu va opernih kuuãah po ceelomu sviitu.*
- (viii) *ãntu su Tuubijinoga njigovi poslaali/dãli na skule. Harvãtski e Daržãvni Sãbor doneesti novi Zãkon o rãdu*

harvãtski jazik nego tzv. “harvãtsko-sarbijãnski” kii se rãzlikuje od harvãtskoga jazika **veqna** po sročbi nego po rijeih napõose.

⁷⁵Nečineečã ričenica ne obvezuje govornika; zãto ju “jãvni rãdnicii” i puliitãari tako čõsto rãbu.

⁷⁶Kako se to **more** **imaati praavo** na niē ča je **Boõžji dãr** **oli** (**sãmo** **bioložki**) **sluãaj** (za brezboõci)?

Uuzorak 2. (Kakor triba govoriti!)

- (i) *Saardačno (oli Od saardca) te/Vas/vas pozdrâvljan (pozdrâvljamo)! Hajduuk napaada. Uni ne moru ... Doznô san da ... Svaako ljudsko biicê imâ praavo žiiviti (oli, na živiljeenje).*
- (ii) *Proošli smo kruz guustu šumu. Po Jadranskomu mooru plovu mnozi jidrenjâci. Uun je paarvi/nâjbôlji igrâc na (ceelomu) sviitu.*
- (iii) *Europsko žinskoo plaavaško parveenstvo na Riiki.*
- (iv) *Neka se 'voov brood zovee Zadarska principeša (oli, Principeša od Zadra)! Josipova sestra je ... Poslaali su iztražnoga suudca (oli suudca iztražitelja).*
- (v) *Jâ san se tako naučii/navika. Vas/Svas se je zmorii od veloga truuda.*
- (vi) *Too cê van (se) dobro platiti. (Oli, N. N. cê van to dobro platiti.) Posôl cê se (cêmo ...) sutra nastaviti.*
- (vii) *N. N. je bii veli harvâtski pivâc. Kad je paarvi put jâvno zapiva, sviih je zadiivii. Uun cê se poslin proslaaviti pivajuč/ va opernih kučah po ceelomu sviitu.*
- (viii) *Ântu Tuubijinoga su njigovi poslaali/dâli na skule. Harvâtski Daržâvni Sâbor cê doneesti novi Zâkon o râdu.*

2.2. TRII STUUPA

Kii bi hotii baš po prâvu čakâvski govoriti i piisaati, neka na pameeti imâ ovo:

- 1. Ne vazimaj tuuju riič, ako imâš čakâvsku;** ako ju, pâk, vâzmeš, oteši ju takor da sede va Čakâvščinu kakor da je z njeje zniikla.
- 2. Čvarsto se darži čakâvske sloovnice;** niima tee jazičnee svarhee rad kojee bi se smiilo pravilo pristuupiti.
- 3. Ne oponošaj strânu sročbu;** posebice ne unu od priviidno oli zasprâve sličnoga jazika.

3. DODĀTĀĀK**3.1. NIKĀ OBILIŽJĀ VEL'ĀARTŠKOĀ GOVORA**

Iako je ova sažeeta sloovnica načeelno složena po uuzoru na vel'aartški govor, hotili bimo iztaknutii nikolikor njigovih posebnosti ke ga maalo razlučuju od similih mu arkâvskih čakâvskih govorov.

3.1.1. O glâsiah â, ô, r i u

Samoglâsniik "â" je vele čôst, ali nii stabil. Svi ga vel'aarčane, kad oçê, točno zgovôraju. Po sriidnjooj dužiinji/traajanju je mej "a" i "aa". Pri prominah se mjinja u "a" oli "aa", oli se guubi (kad je nepostojan), ali i obrâtno, samoglâsniik "a/aa" se čôsto mjinja u "â".

izniimni su slučaji kad se riič svaršuje na “ã” (glagoli - “tukã (mi)”, “baštã mu./ga”).

Samoglãsnik “ô” nii toliko čôst. Mlaaji naraštaji ga (osin naa’Polju) ne umiju točno zgovôraati - miišaju ga s “ã”. Po sriidnjooj dužiinji/traajanju je mej “o” i “oo”. Redovito se jãvljaju na kraaju (kakor težiinski: “-ô”) nikih glagolskiih priidivov rádnih. Pri prominah se miinja u “a” oli “o”, oli se guubi (kad je nepostojan).

Uzozak 1. Evo nikolikor riiči va kojih se jãvljaju “ã” i “ô” (dvã puta napiisan je dužji!):

jôrããm, klônããc, mljãkôôn, nãpôôst, tãjôôn, vãžôôn, zãrôôn, žãjôôn, žãkôôn i t.d.

Uzozak 2. Nikolikor promin:

gaanač \mapsto *gãncã*, *grãd* \mapsto *grãdaani/-e*, *išaati* \mapsto *išãj* \mapsto *iša*, *jôrããm* \mapsto *jôrma*, *maarač* \mapsto *mãrãcã*, *mulaati* \mapsto *mulãj* \mapsto *mula*, *podãanak* \mapsto *podãnka*, *spraaviti* \mapsto *sprãvljaati*, *tovãr* \mapsto *tovaara*, *tukaati* \mapsto *tukã mi*;

(J)Ivôn/Ivôna \mapsto *(J)Ivaana/Ivône*, *jedôn* \mapsto *jednooga*, *tukaati* \mapsto *tukô san*, *vãžôôn* \mapsto *vãžnoga* \mapsto *vãžni*, *žãkôôn* \mapsto *žãkna*.

Uzozak 3. Nikolikor riiči za poredbu “ã \leftrightarrow ô”:

bilãnce/-e \leftrightarrow *bilônce*, *čãst* \leftrightarrow *čôst*, *dãvaati* \leftrightarrow *dôvaati*, *Marija* \leftrightarrow *Marijôn*, *odgovãraati* \leftrightarrow *odgovôraati*, *stãnje* \leftrightarrow *stônje* (od glag. *stôti*), *šãraati* \leftrightarrow *šôraati*, *vãljaati* \leftrightarrow *vôljaati*, *zãbãdaati* \leftrightarrow *zabãdaati* \leftrightarrow *zabôdaati* i t.d.

Glãs “r” je **sãmo suglãsnik**. Kad je va harvãtskoj Štokãvšćini “r” samoglãsnik i nii paarvi glãs va riiči, u vel’aartskomu govoru (i Čakãvšćini arkãvskoj obćenito) je, nãčeelno, zpriid njega “a” pã se jãvlja kakor “a(a)r”, a va reedkih iznimkah (“-xrz(ž)”, x - suglãsnik) oli ako je paarvi glãs - u vel’aartskomu govoru se jãvlja kakor “rã” oli “ra(a)”.

Nadaalje, glagoli na “-xraati”, x - **suglãsnik**, va paarvomu liicu od jedniinee sadãšnjega doba svaršuju se na “-erijn”. (Va većini čakãvskih govorov - na “-ereen”, a va knjižkoomu jaziku - na “-erem”!) Toomu similo, glagoli na “-aarti” polučuju “-in” (drugdi - “-en”, a va knjižkoomu - “-em”!)

Uzozak 4. (“r \mapsto a(a)r/rã/ra(a)”)

bark, *barz*, *bãarzo*, *carv*, *gaarliti*, *gaarlo*, *harvanje*, *harvati se*, *harvãtski*, *harzanje*, *harzati*, *kaarpãti*, *Karste*, *karstiti*, *karv*, *mark*, *martãv*, *marznuti*, *parst/pãarsti*, *saardce*, *smarditi*, *svaršiti*, *tars*, *vãrcati*, *varh*, *vart/vãartal*, *vartiti*, *zvarh*, *zvaršiti* i t.d.;

(z)paaržiti \mapsto (z)praaziti (posebno značeenje!), marziti \mapsto mraaziti (posebno značeenje!), omarznuti \mapsto omraaziti (dodatno značeenje!), primraaziti se, rāt, ratič, ratina i t.d.;

braati \mapsto beriin, praati - periin, sraati \mapsto seriin i t.d.;

zataarti \mapsto zataarin, (o/z)taarti \mapsto (o/z)taarin i t.d.

Napomeenimo još da smraaditi (se) nii iznimka (bo dohodi od smraad), a tako ni criikva - ne “ca(a)rkva”, jerbo dohodi od “ciirkva” (po garšk.) po primeestbi “i \leftrightarrow r”. Po toomu je i priidiv crikoovni (-a, -o) oli, kii put, crikveni (-a, -o), a ne “carkveni (-a, -o)”.

U svezi s “ä” i “aa” (a i s ostalimi samoglasnicimi) još jedna zanimljivost: **Ne smii jih se po volji** (brez paadežne promine) **kratiti!** Bo, rečete li, faalimice oli hotimice, “čāčā” oli “mater (“mati”)), a ne kakor triba: čāčā, maater (maati), (stāri) vel’aarčani bi se moga uvreediti, jer se tako zkrāčeniimi samoglasnicimi te riiji imaaaju pogardno značeenje. K toomu, ako diite ootca zovee Čāčē! (I. Čāčē), a ne čāčā!, too znači du mu govori Vii (ne tii).

Samoglasnik “u” je vele **stabil**. Od svih samoglasnikov uun se najmaanje miiinja pri skloniitbah, spreziitbi oli stupnjevānju osnoovne riiji. K toomu, štokāvsko “o” je čōsto vel’aartsko “u”, a štokāvski slog “-on(m)” je skoro redovito - “-u(u)n”, pogotovo va poharvāčenoj tujici. Osin tooga, samoglasnik “u” je **neizostāvan** na kraaju od odgovarajuučiuh priidivov, zāmienic i pripadnih zkrāčeniic (paadeži D. i M. va jedniini). Smii se uztvarditi da pri “dočeetcih”, “u” vele (absolutno!) privlađuje nad “e” (koje privlađuje va Štokāvščini - di se i iztiskuje priirodno “u” i na silu umeče “e”!).

Uzorak 5. Antuun, baluun, buunba, bunboon, kartuun, kruz, kunfet, N(M)ikula, pištuun, stumak, (T)Kuun, umeesti, umeetaati, uun, una, uni, unde(ej, -r), usinac (uzminac), usinjak, zakuun, zaburaaviti i t.d.; beelomu, carljenomu, suuromu ... , žutomu;

bolestnomu, dobroomu, jākomu ... , žaalostnomu;

mlā(ā)domu, stā(ā)romu, martvoomu ... žiivomu;

mojemu/mojeemu (D./M.), tvojemu/tvojeemu, svojemu/svojeemu i t.d. (kad zkrāčuju postaaaju moomu/mojiin, tvoomu/tvojiin, svoomu/svojiin - i t.d. - druge sāmo u M.!) - **nikad** “moome”, “tvoome”, “svoome” i t.d., **niti** “moom”, “tvoom”, “svoom” i t.d.;

zāmिनica njuu (T. od una) se čōsto zkrāčuje na ju - **nikad** na “je”.

Napokon, kakor zanimljivost, postoju nike zvoorne riiji i nikolikor usvojenih tujic va kojih je “očkiiivano” “u” postaaloo (krātko!) “o”.

Uzorak 6. goma, kapot, opuutiti, opuutiti se, paarhot(i), rota ter još nikolikor similih.

3.1.2. O glasovnih prominah $l \leftrightarrow lj$, $mn \mapsto vn$ i $r \mapsto l$

Nājprija napomeenimo da kadgod se vel'aartska riič (u pravilu, imenica) svaršuje na suglāsnik "l", u imenovniiku se "l" reedko kaad zgovōra, ali se samoglāsnik ča mu pridhodi muuklo produžuje. Mejutiin, "l" je neizostāvno va sviih ostālaih paadežih (i va množiini). Takove su: *deēl* (R. *deēla*; "ee" u I. je maalo dužji od onoga u R.), *ferōl* (R. *ferōla*), *kabōl* (R. *kabla*), *Mihoviil* (R. *Mihovila*), *muul* (R. *muula/muula*), *paneel* (R. *panela*), *pucāl* (*pucāla*), *sool* (vele muuklo "oo" - bliizu "ō(ō)"; R. *soli* - "čiisto" "o"), *stool* (R. *stola*) i sl.

S druge paak strānee, postoju imenice kod kojiih je suglāsnik "l" u imenovniiku neizostāvan, a va sviih ostālaih paadežih se jedva čuje oli se, nājčašče, ne zgovōra. Takove su:

doolāac (R. *doolca*), *stoolāac* (R. *stoolca*) i sl.

S tiin u svezi, pripadajuuče umanjenice jesu *dolčić*/ *stolčić*/... (uobičajeno!) oli/i *doolčić*/ *stoolčić*/... (iznimno!), a postojeeči nāziv (stāri toponiim) je *Doočić*.

U posebnosti vel'aartskoga govora triba uvarstiti i (ne pričōstu) zāminu "l ↔ lj" (moguučē uzrokovanu odrazum staroslaveenskoga "jata") gleede Štokāvščine. Takor se govori:

kviilenje, *delati*, *udelati*, *zdelati* i sl. (oštricon obradiivaati **driivo!**), *kālenje*, *koleno/koleno*, *kruuliti*, (va čriivih), *pleeskaati*, *seleenje/selenje*, *priseleenje*, *slime*, *sliva*, *sliz*, *uliti*, *nauliti*, *pouliti* i t.d.,

S druge strānee:

gljedati, *pogljedati*, *nagljedati se* i sl., *gljiistva*, *kljācaati*, *kljāknuti*, *kljāti*, *kljātva/kljeetva*, *prokljāti*, *prokljeetstvo* i sl., *kljica*, *kljicaati*, *kljiška/e*, *mljākōn/mljāk(ni)*, *mljohav*, *sljina* i t.d.

Pod ovo smiimo podveezti i (dosta reedku) prominu "mnj ↔ mlj": *suumlja*, *suumljati*. *sumljživ*, *sumljivo* i sl., *poomlja*, *pomljživ*, *pomljivo*, *s poomljo(n)* i sl. i još nike.

Nadaalje, va nikih riičih se je dvoglās "mn" prominii u "vn": *duumna* → *duuvna*, (redovnica, čaastna sestra), *guumno* → *guuvno*, sa *mnoo(n)* → *sa'vnōo(n)*, za *mnoo(n)* → *za'vnōo(n)*, *zimnica* → *zivnica* (varsta kāsne smookve), *žuumno* → *žuuveno* i još ponika

Postoji poprilično riiči va kojih se je "r" (nājčašče počōtno!) "omekšaaloo" do "l" - promina "r ↔ l":

lebro, *luzārij* (Goospina krunica), *Luzārija/o*, *lemurč*/ *lemurčaatii*, *lemurkeer* (teegalj, teegliti tegljāč - nājčašče brood), *slebro*, *slebaarni*, *loščēera* (za pečenje u foornu), *lusmariin* ("l ↔ r" i "ž ↔ s") ter još nike. Obrātno se dogōdja vele reedko: *Arbanija*, *pirula* ("tableta").

3.1.3. Još nikolikor sitniič

Vel'aartski govōr, a i Čakāvšćina obćenito, bolje čuuva suglāsnik "h" nego Štokāvšćina. Točnije, "h" se puno redje promijini va "s" (**ne** i va "š"!)

nego u Štokāvšćini:
dihati, dihanje, dihalica, uzdihati, zadihati se i toomu similo, ter *paazuho* → *paazuhin, paazuhih, paazuhimi* i t.d.

Nadaalje, vel'aartski govōr neizostāvno čuuva suglāsnik "s" va svaaršenih glagolih na "-neesti" (od nesvaaršenih "-nositi") ki se va Čakāvšćini "r-kāvskoj" i Štokāvšćini redovito guubi ("niiti", "-nieti"):

donositi ↔ *doneesti*, *odnositi* ↔ *odneesti*, *podnositi* ↔ *podneesti*, *prinositi* ↔ *prineesti*, *uznositi* ↔ *uzneesti*, *zanositi (se)* ↔ *zaneesti (se)* i t.d.

Pripomeenimo i da u vel'artskom govōru niima dvoglāsov "čk" i "čt" (osim va nikolikor novousvojenih riječi 'z Štokāvšćine). Kadgodar bi se pri promini "triba" pojaviti "čk/čt" - mjinja⁷⁷ se u "šk/št":

brāčāani ↔ *brāška*, kuučāāk ↔ *kuuška, kvooska*, luučāani ↔ *luuška*, māčāāk ↔ *māška, piiška, toška*, smriič ↔ *smriiška, Uuška, zāškoljica* i t.d.;

junāčtvo ↔ *junāštvo*, rādnik ↔ *rādništvo*, seljāk ↔ *seljāštvo* i t.d.

Pridodājmo i kakor vel'aarčame dodatno krātu posvojne zāminice *moja* i *tvoja* (ž. rood) ter povratno-posvojna zāminica *svooj* (*svoja/-e*):

mā (I., i *ma* - kad se baarzo govōri), *mee* (R.), *mooj* (D., **ne** va M.), *muu* (T.), *moo* (P.), *me* (I., T. Z. va množ.), *miih* (R., M. va množ.), *miin* (D. va množ.), *mimi(n)* (P. va množ.);

tvā (I., i *tva* - kad se baarzo govōri), *tvee* (R.), *tvooj* (D., **ne** va M.), *tvuu* (T.), *tvo* (P.), *tve* (I., T., Z. va množ.), *tviuh* (R., M. va množ.), *tviin* (D. va množ.), *tvimi(n)* (P. va množ.);

svoon (D.,M.);

svee (R.), *svo(o)j* (D., **ne** M.), *svuu* (T.), *svo(n)* (P.);

svoon (D., M.).

Spomenimo i četvaarti stuupōnj nikih priidivov:

puun → *puun punōstiv* (= puun da puniji ne more biti; skrooz pripunjen);

suuh → *suuh suhōstiv* (= suuh da suhiji ne more biti; suuh "kakor koost")

i toomu similo za još niki.

Napokon, vel'artski govōr ne znā za **imeniški** neodređeni posvojni priidivi (muž. i sreed. rood), a ni za unī određeni kii se svaršuje

⁷⁷Za te promine bi kii smij rečā da nii'su tvorbene nego govorne - da se "čk/čt" sāmō štijuu kakoli "šk/št". Mii ne mislimo tako 'z množih rāzlogov, ali saad o toomu ne čemo razglābaati.

na suglās̄nik (R. - P.). Postoji s̄amo odreēeni obliik (puni) - uvik na “-oga”), a sklānja se ovako (I. je na -ov, -in oli, puno ređje, na -ev): -oga, -omu, -oga (čovik oli beštija) / - (rastliinje oli čā nežiivo), -, -in (i -omu - novije!), -in.

Takoṛ se govori:

Mātinoga broda,...; *Šiiminoga vesla*...; *Rādinoga polja*...; *Marulič̄ovoga* brevijāra...; *Novakovoga* romāna; *Kuunč̄evoga* vaartla i t.d.

3.2. KAKO SVE REČI NE?

Pri kraaju, da bimo iztaknuli još nič maalo drugačijje od Štokāvš̄ine i “knjižkooga” jazika, poslušajmo kakor su stāari vel’aarčane odbiijaali molbu (oli zapovid).

Nee ču (*Jā nee ču*)... - znāči da je vooljna odluka odriična (neodvisno od dopustivosti oli moguuč̄noosti);

Ne smiin (*Jā ne smiin*)... - znāči da postoji formālna oli neformālna zābrana (ne nič drugo, pā ni urođjeni strāh - u takovu slučajju je odgovor *Nee ču - strāh me je.*, oli *Nee ču - bojiin se.*);

Ne morin/moogu (*Jā ne morin/moogu*)... - znāči da osoba po svojoj moč̄i (č̄uuti da) ne more udovoljiti molbi (zvaršiti zapovid).

Ali, uz ove, postojū i maalo “prošiirene odbijenice” z kojih se more domisliti zāč je odgovor *ne*. Ako se naamesto *Nee ču* (*Ne smiin*; *Ne morin/moogu*)... odgovori:

Nee ču ga (*Ne smiin ga*; *Ne morin/moogu ga*)... - znāči da bi udovoljeenje (zvaršeenje) izkaalo dodatnu posebnu (neugodnu) rādnju; *Nee ču ti* (*Ne smiin ti*; *Ne morin/moogu ti*)... - znāči da je molba (zapovid) baaren deelun i osobna;

Nee ču ti ga (*Ne smiin ti ga*; *Ne morin/moogu ti ga*)... - znāči da se rādi o oba navedena rāzloga.

U svezi s otjin, spomeenimo i duhoviti (baš vel’aartski!) uzklični odgovor na nič ča (kooga) izenađuje oli so čiin se ne slāže oli vāč suumlja: *Jā ti govōrin!*. Kad se znenādi ōli se ne slāže, zreč̄ č̄e ga baarzo, a kad (i) suumlja - razteegnuto. Recimo,

Sutra č̄eš mi kopaati od Sunca do Sunca. - Jā-ti-govōrin!;

Skoč̄ii je s drugoga poda na dvoor i niš mu nii bilo. - Jā ti go - vo - rin!

Pridodājmo ovoomu i kako se, nājčaš̄e, izriiče paarva (blāga i poučna) zābrana oli priikor (“kritikānje”) mlādeži (roditelji dič̄i od 16 do 19 godiš̄):

Ma kii je to vidi vō’te uure doojti leč̄?! (kad po noč̄i ostaane s druūžtvun dugō vānka);

*Kii je to vidi do 'viih uur spaati?! (kad se ne zstaane nãvrime, a posõl
čeka);*

*Ma kii je to vidi tako (to) činiti?! (kad višekrátno ne slůša pouku,
nego naopakõ čnii po svoju).*

3.3. UUZORCI

Kakor uuzorci za čakavsku sročbu neka poslužu dvii priiče - krátka i šaljiva ter dužja i priozbiljna - a uz njih i piismica ter nikolikor (poprilično) vel'aartških (i širje) uzrečic-poslovic.

3.3.1. Dvii priiče

NÁŠ JARUŠIČ'

(Istinita priiča o jarušiču kakovoga nii biilo niti će ga više biti)

Kađ se je toov jãnjčič' bii zkotii, maati-ovca ga je, jaadnoga, bandunaala, pã ga je náš otãc vazee i doma donesa ter ga na čučcu odhrãni. Tako se je uun, onako kaaržljav i žgoljav, istešo liipo rekuperô i čvaarsto naanoge stô. Otãc ga je maalo doma daržô, maalo k ovčan peljô, da s njimi gree, pã da beštija očuti kã je njeezina varsta. Ali se mãlomu jãnjčiču nii dãlo dugo s ovcaami biti niti s ostãlimi jãnjčičmi skakučati. Uun bi se svaaki put tee igree baarzo štufo, pã bi se fermô i naazad okreenuu ter se vapuutii k naašoj kuč'. Dooša bi do vrãat i čeka očemo li mu jih otvoriti da more nuutra leč'. A kađ bi čuu oli vidi da gree otãc, odmah bi se skočii i k njemu poteka ter stô uz njega kakoli pasič'. Sviit je to gljeda i čudi se: Ma, kakoov je toov jãnjčič' i ča će od njega biti!?

Jã ču van poviiiti sãmo trii (maalo doslikane) od njega štoorije, a vii potlen rec'te ča van se činii - kakoov je toov Boožji stvor bii.

Kančoolica paarva.

Več' je bii maalo nareesa i rožčič' mu probili - prãvi jaanjac. Otãc je u Dubãškomu plii taarsje, a ovce su zvãnka, saz'jaapar Kljuna, pãsle - sãme i prooste, brez speenj, i náš jãnjčič' (kii je vaasda proost bii) s njimi. Kađ je svaršii posôl, pognô jih je priko Pãndjerovice i Slaatin do Žaliča, a unda une sãme znaaju kađ jin je doba za do vosika doojti.

Gajeta je biila za muličun u Slaatinah. Odveezô ju je, ukarcô se, povuuka skaalu i dĩa sidro. Unda je šô opuutiti motor i, sãmo ča nii manicu zavartii, pogljeda je priko karmee. Kad, vee čuda Boožjega! Plaava njigoov jaanjac ko pasič' - s kraaja prama gajeti. Ča ćeš saad!?! I nii biilo druge nego ga grampaati i na gajetu inbarkaati, jer se nikako nii dô na krãj tornaati. A unda se je na gajeti sãmo pãr puuti stresa da mu moore z vune zleti, počeka je da otãc opuuti motor, pã mu se je prikuštô na karmici ko da se niš nii dogodilo.

I, takor se je liipo ko gospodiin doveza va gajeti do riive u selu, a unda s naašin očun - nogu uz nogu - doma. Čeljad gljeda i ne more sebi doojti.

Kančoolica druga.

Saad je več bii jarušič/s liipimi, ne velimi rozimi. Biiilo je doba kađ se ovce tiraju (čepiivaju), pa je i njega too stånje biilo maalo obuzeelo. A jaruusi se taad mejuuse baš i ne podnosu. Čõsto se zalečivaju jedõn na drugoga i jãko s glãvaami i rozimi truupaju, da se pokãže kii je jačji. I takor se je jedõn veli jaruuh bii zaletii kuntra njemu. A kađ su doteekli bliizu jedõn drugoga, náš ti jarušič nãglo kljãkne na priidnje noge i potuuli glãvu, a junačina poleti priko njega. I baš va toomu čaasu náš mãli tarzne s glãvoon na gori i pogodi veloga u tarbuh takor da se je 'voov nikolikor puuti pritumbalõ po skaljivoj ledini. Unda se je diga i otreesajuč pobiga čã. Poslin tooga se nijedan jaruuh nii usuudii truupaati s naašin jarušičun.

Ma di je i od kooga takovu furbariju moga naučiti?!

Kančoolica tret(j)a.

Jã san tiih godišč/več bii šõ u Grãd na skule. Vezu (vapor, pa liipi i komodni novi motoorni brood) smo imaali svaaki dãn, osin u nedilju, ali zãrõon - na četire oli peet uuri zjuutra, a kolo dviih popoodne - naazad. I takor se jednooga juutra otãc raano zstõ za poojti u Grãd. Biiilo je ziimsko doba i do svanuučã još pãr uur. Paričõ se je, učinii biljet i desetãk menuuti prija parteence se ukarcõ. Pãr menuuti poslin imõ je čã čuti i vijiti. Loštrõmo mu je poviidõ da je 'vako biiilo:

Uun da je pasõ kruz kanizele, prigljeda ukarcãnu robu, vizitõ cijime i pajeti i dooša do vrãat i skaale za na brood. Kađ unde, na srid skaale, jedva s broda maalo osviiitljena, stojii na sve četire rogaata spodoba - fišo va njega gljeda, mučii i ne miče se.

“Mislil san da čẽ mi saardce kolpaati oli ču, nãjmaanje, ofamaati.” - priznõ je loštrõmo. Kađ je zeeru sebi dooša, okurãzii se je i, takobože strogo, zapiitõ:

“Spodobõ rogaata, pokãzi biljet! Di ti je biljet? Paarvo kuupi biljet pa se unda doojdi na brood ukarcaati!”

A náš jarušič, jer to je uun bii, sãmo ga je milo pogljeda i dva puuta zãzva: “Bee - beee! Bee- beee!”

Sričã da ga je náš otãc odmah čuu i pripoznõ. Za čaas je zletii z goornjega saluuna: “Ne boojte se! Ne straaš'te se! to je náš pitomi jarušič, čã vaasda i svukuder za'vnoo gree.”

Pã ga je sa skaale doma popeljõ i poslin se sãm na brood tornõ. .

Jerbo, čã ne, biiilo bi maalo prikoviše da se parzeenca od čovika (kakova je bii náš otãc) prošeečẽ s jarušičun va Grãdu po Kalelãrgi pa unda sede u Kurnaata, zvãnka na riivi, i urdinã obed za dvojicu, točnije: dvii obilaate pijatõnce - jednu za vegetari-jãn(j)ca!

OD ISTEĒ MAATERE

(Istinīta pripovist, koju bi tukaalo uprizoriti - po njooj žiivi slikokaz učinīti)

Va mālomu selu na velomu školju rodila maater dvā siina (i trii hčere - ke za ovu pripovist nii'su toliko vāžne). Jednako jih odgōjaala, jednako učila: *Boga se bojaati - ljuudi poštiivaati, nikon ne odmocŕ - slaabomu pomocŕ, svooj kruh priskarbīti - doma se vrātīti!*

Kađ mu je vriime doošlo, stariji braat se je oženii, rodii mu se je siin, a uun (ko i mnōzi iini) za posluun šō va Merike. Dobro se je snāša, baarzo jazik naučii, vriidno i neumoorno rādii, liipi šooldi činii i doma slō.

A unda je va oviih kraajih na velo zaraatilo, a glāva od fameje, otāc, je umar. Kađ je mlaadji braat prispīi za vojsku, pri kraaju tooga raata, diiglo ga je, pā je murō na froontu poojti. Žiiv se je i zdrāv tornō - Bogu fāla! Jediino se je užō potuuzīti da na jedno uho slabije čuje, jerbo da se je bii nāša maašo bliizu kađ je kanuun opālīi.

Ni dvā godiisčā poslin tooga, a deset godišč od kaad je stariji braat bii šō va Merike, eto njega z Merik doma, na maalo više od dvā godiisčā, pā je fameja jopet za krātko vriime biila zaajedno. Taad se je starijemu braatu rodii drugi siin, pā i tretji (kii je baarzo po rodjeenu umar), a unn se je potlen tooga va Merike na posōl tornō i doma šooldi slō.

U to se je doba i mlaadji braat bii oženii, i trii hčere reedun dobi. Poča je i nič zarađivaati navigaajuč. I nii dugo proošlo, a njigoov brood se je nāša va merikānskomu poortu, ali murnāri nii'su smīli s broda na krāj. Biilo je to peet godišč poklen se je stariji braat bii tornō va Merike. Mlaadji braat je več bii nakānii, a taad je odlučii, da čē ostaati va Merikah - pā ča bude da bude. Čeka je noocŕ i kađ se je dobro škuurilo, skočii je s broda u moore i doplaava do kraaja. Ča je potlen, kruz više od šeest miseeci, s njiin biilo, niko odstran njega (a uun o toomu nii htii govorīti) ne znā točno. Njigovi doma, a i stariji braat, več su mislili da je nider nastrādō i da ga nikad više nee čē viiti. Dofin su unī doma za nājti ga, 'ko je žiiv, i za pokooj duušee mu, ako je poginu, dāli reč misu.

A unda, jednooga dāna, eto merikānske pulicije starijemu braatu kuc-kuc na vrāta i govōru mu da se niki mlaadji strānāac pozīiva na njega i tvardii da mu je uun braat. A ča je biilo: Mlaadjega braata je, nider daleko od grāda kade je bii s broda 'nako pobiga, pulicija slučajno čapaala - kakor strānca brez valjānih dokumeentov, jaadnoga i nevooljnoga, ter ga klāla na popis onijh koji se imaaaju z Merik izagnaati - 'naamo zdookle su doošli. A uun jin je taad reka da se je zgubii i da va Merikah imā braata - tooga i tooga, i di saad braat žiivii.

Kađ je stariji braat sve to od pulicije čuu, i potvardii da toov čovik jee njigoov mlaadji braat, piitō jih je more li ikakor njigoov braat va Merikah ostaati. More, odgovorili su mu, ma za to uun (kakor merikanski daržāvljani) triba daati za braata pismeno jāmstvo i platiti jamčeviinu (veli šoldi!), a unda zaiskaati rādnū dopustnicu (“zelenū kārta”) da bi smii posōl dobiti. I sve je to stariji braat učinii za mlaadjega, ter ga je k sebi dopeljō, pā je mlaadji braat ostō s njiin va Merikah.

A sāmō maalo prija tooga, stariji braat je bii čvarsto nakānii za svoju fameju novu kuču ugraditi. Bo, biilo jih je puno, uun je liipi šoldi činii, a stariji siin je učii za maranguuna, pā bi moga svas posōl (nājskupljii!) s driivun sām učiniti - jediino mu triba gruubu darvenu grāđu i lenjām nabaaviti. Zāto je stariji braat još više rādii i sparenjō.

Ali kakor nevolja ne dohōdi sāmā, mlaadji braat se je bii odmah (čiin mu je stariji braat sreedii dokumeenti) na stuumku teežko razbolii. Murō je va špitāl poojti i operacijuun učiniti. Uzpili su ga, Bogu fāla!, škapulaati, pā je i prizdraavi, ma nikad više nii smii, a nii ni moga, niš teežko rāditi. A, dakakor, svas trošak za špitāl, likāri i medicinu platii mu je stariji braat - kii je vazee još jedōn posōl (od kooga je, s vrimenun, jāko ruvinō brunkiite). Mlaadji braat se je doma oporāvljō i kuha za njiih dvojicu. I taad se je dogodilo nič ča ō se pokāzaati, kakor ōemo poslin viiti, sudbiinskin za dogōdjanje u dalekooj buduuhoosti.

Nova kuča se u selu počala graditi, stariji braat je rādii priko svaake mire, a mlaadji braat, kii se je oporāvljō, redovito je hodii na pooštu i fameji šoldi slō. I, za niti dvā godišča, kuča se je ugradila - vela prizeemnica s peet kaamar i, taad mudeernon, kuhinjōn, i s visokin krovuun. Tooga je godišča biila nājžešča ziima u sviih sto godišč - ceeli njihooov školj je dugo pod sniguun bii. Taad je stariji braat po drugi put (’vooga puta - poslin maalo više od sedan godišč) doma dooša - da za krātko vriime jopet bude uz ženu, dičcu i fameju - stāru maater i sestre, i da vidi novu kuču. Kađ je kuču vidi - ’nako velu i liipu, ali baasu, i dobro ju prigljeda, odluučii je na pod ju diignuti. Baarzo se je jopet tornō va Merike, još je jačje zaape i više sparenjō. I, kakor je bii odluučii, takor se je kuča odmah počala na pod dizati.

A mlaadji braat, kađ se je maalo bolje rekuperō, nāša je posōl va kuhinji u nikomu hotelu (o toomu je čōsto govori!). Ma, i daalje je uun fameji priko poošte slō braatovi šoldi - za grādnju i življeenje. Za nepuna trii godišča, eto i kuče na pod - nājveča i nājlipja u celomu selu - s mudeernon kuhinjōn i jedanaajest kaamar, i s visokin šufitun za, moguče, još jedōn veli stōn. K toomu, s velon gusteernon pod širokin dvoorun, kundotun zvānka i dvā vaartla uz njuu. Pri kraaju

od vrimena tee vele grådnee, mlaadji braat je bii poča nič bolju plãču priimaati pã je starijemu braatu pridodõ maalo šooldov za kuču, takor da bi bar smii fameji reč da je i uun zeeru pomoga. Stariji braat je to više puti spomeenu - poklen je va peensiju šõ i doma se tornõ. A i to da mu je obečõ (zãto ča je dõ kolikor je taad moga) jednuu kaamaru sãmo za njega ostaaviti.

Stariji siin starijega braata se je bii ožeenii dok se je kuča na pod dizala. I broojna dičca su se počala rãdjaati. A, umarle su mu naana i, od opakee bolesti, maati - žena starijega braata. Godišče poslin, i mlaadjemu braatu je žena umarla - Boog jih, sviih, pomiluj! Da bude još težje, učinii je i drugi veli raat. Va stãromu kraaju stãnje je biilo strahotno i teežko, a ni pãr godišč po raatu nii, za velu večinu, puno bolje biilo. Braača su za sve to vriime va Merikah rãdila (zaajedno su žiivili va svojoj kuči u nãjvečem gradu) i paketi doma slaala - kakor i kolikor je koji moga.

Dvã godišča poklen je drugi raat svaršii, mlaadji braat je odlučii doma za'sve doojti. Va Merikah je bii učinii jedva dvaajset godišč, a nikolikor maanje od toliko je taamo rãdii. Dobi je skroomnu peensiju i tornõ se va stãri krãj. Novu kuču nikad prija nii bii vidi i jãko mu se je dopaala. Vazee je zã'se jednu kaamaru na podu (po obečanju od starijega braata), sve je svoje stvãri vã'nju klõ, va njooj je i spõ i pod kljuučuun ju daržõ. Niko iini, osin njigovih hčeer, nii smii va njuu ulijzti. A undã su se i njigove hčere počale udãvaati i poudaale se, baarzo, jednã za drugon - sve trii. I takor je uun ostõ "sãm va svojoj kaamari". Ali se je, istešo, gospodãrii - kakoli nãjstarija mužkã glãva u kuči. Ma nii hotii niš rãditi - jer da ne more, niti smii. (Na selu je vaavik posla pã nii baš liipo viiti čovika, još va snãzi, da škivã rabotu!) A kađ bi z Merik dooša paket od starijega braata, uun bi ga pridiga, va svoju kaamaru ponesa, otvorii ga i pritresa. Potlen bi ga otvorenoga va kuhinju na stool donesa. Ča bi z njega bii znee i nã'stran klõ, nikomu ne bi reka. A niko ga od fameje ni nii hotii o toomu piitaati.

Peet godišč poslin njega, a nakon četardeseet i dvã godišča od kađ je paarvi put z'doma šõ, i stariji braat se je za'sve doma, va stãri krãj, tornõ. Dobi je velu peensiju, a i njigoov stariji siin je nãša posõl u selu (privatna marangunija nii moogla obstaati!), pã je ceela broojna fameja moogla brez siromãščne žiiviti i pomaalo prosperaati. Njigoov mlaadji siin je šõ rãditi i žiiviti va grãd, i unde se je ožeenii, a otãc mu je vele pripomoga da kuupi particelu i ugrãdi kuču za svoju mlãdu fameju. Tako je njigoov stariji siin (maranguun i ribar) s broojnon famejon ostõ na selu žiiviti s očcu, bãrbon i tetaami.

Nakon nikoga vrimenta, mlaadji braat je šo žiiviti s hčeroon i zetun u grādu. Povrimeno bi dohodij va selo, a i uni s njiin (pogotovo leti). "Njigova kaamara" ga je uvik čekala - niko vā'nju nii zalaazi (ni stariji braat), a ostāli bi se, 'ko je tribalo, taad maalo stjisli. I takor je proošlo deseetāk godišč. A unda je, jednooga ziimskoga dāna, neputa z grāda (hč mlaadjega braata) poozvala svoju tetu (jediinu kā je još biila žiiva) da doojde maalo k njimi va grād. stāroj teti se baš i nii dālo poojti - ceeli život se nii z sela mākla, pā ju je stariji braat nagovārō da neka gree i zeeru se odmaakne od sela, da vidi kakor se va grādu žiivii i da bude maalo s mlaadjin braatun. I tako je unā šla na mīsec-dvā k njimi u grād.

Kač se je doma tornaala, svi su po njooj odmaħ očuutili-nasluutili da se je va grādu nič privāžno muraalo dogoditi. Z početakā nii htīla niš reč. A unda je, nakon pār dāan, sva va suzah, otvorila duušu. A ča je biilo: Mlaadji braat je nakānii, pā po sestri poručuje starijemu braatu, da bi uun hotii sve stōnje i imānje s njiin podelīti - ter se od svojee fameje odelīti. I to: sve kučē i kučice po polak, a zemlju - dvii tretiine njemu, a jednā tretiina starijemu braatu. Jerbo da sestra imā prāvo sāmō ma zemlju, a buduuč da nī'ma potoomstva i da čē unā odsele s njimi va grādu žiiviti, nājbolje je da se unāprid odrečee svooga deela u njihovu koriist.

Na te su riiči svi okol' stolā pār menuuti zamukli - nii'su moogli sebi doojti. Saad jin se je razsvanulo zač su tetu biili zvāli u grād s njimi stāti. A unda je stariji siin starijega braata reka da kač več njigoov bārba očē deliitvu neka mu bude - po zākōnu. Sāmō - na trii deeli (jednaki) smii se delīti zaajedniška stariina - kuu su nasleedili (pā kii očē koomu čā ostaaviti - na njemu je), a ono ča su uni steekli - znā se kii je i koliko platii, kuupii oli učinii, pā se unda znā i ča je i koliko je česa čigovo. Stariji braat nii reka nii riiči - mučō je i pridā'se va prāzno gljeda - a unda se je zstō i pomaalo, pognuutee glāvee, šō na postilju.

Ali mlaadji braat je bii tvaardo zaape da se nova kuča imā mej'njimi, braačōn, podelīti i prigraditi (svaakomu svoje), pā je tuuzii starijega braata ča mu ne puušča njigovo. I takor su dospili na suud. Na suudu je svaak' svoje reka: Mlaadji braat:

- da je zaajedno sa starijin braatun dugo žiivii i rādii va Merikah;
- da su slaali paketi za fameju i šooldi da se ugrādi nova kuča;
- da se ne more baš točno znaati kii je ča i koliko poslō;
- da je tā kuča sāmō njigova i braatova - i drugo ničigova - jer da su uni (od fameje doma) ki su ju gradili - u njooj i stanovaali;

A stariji braat:

- da su uni, braača, dugo zaaajedno va Merikah žiivili, ma da nii'su jednako rādili;
- da je uun va Merike dooša i poča rāditi, i dobro zarađiivaati, sedavnaajest godišč/prija braata;
- da se je mlaadji braat, čiin je taamo k njemu dooša, bii teežko razbolii, da je skuupi operacijuun učinii i da se je od tooga potlen u njega pomaalo oporāvljō, kuha za njiih i na pooštu hodii, a uun sām da je dvā posla rādii - jedōn redoviti i drugi nikolikor uur kračā, ali vele teežki (po nočā va jaceeri);
- da su bolest i operacijuun biili rāzlog zāč mlaadji braat nii moga (niti je smii!) čā teežje rabotati, pa da se je zaposlii (i to mu je biilo jediino zapošljeenje!) va hoteelskoj kuhinji, ča je bii mižeerno plāčeni posōl;
- da je mlaadji braat tekar bii poča rāditi kađ se je nova kuča počala graditi, i da nii dō (a nii ni imō) ni ceenta za novu prizeemnicu;
- da mu je nikolikor godišč/ potlen, pri kraaju ceele grādnjee, mlaadji braat dō zericu šooldov (za nič baarzo dovaršiti), a uun da mu je obečō jednuu kaamaru (sāmo za njega) kađ bude va peensiji - ota ga kaamara i saad čeka;
- da bi na kuču triba (osin njega) imaati prāvo njigooov stariji siin jerbo da je uun na kučā učinii i postaavi sve ča je od driiva (kroov, podi, štuketi, skaale, vrāta, duuple funcestre, škuure i škurete, ōrmaruuni, krediiince, škabeliini, postilje, stoli, katriide, bānci i ča još sve ne) - a too je unda bii, a i saad je, nājskuplji posōl.;

Kađ je uun svaršii sve to nabrōjaati, činilo se je da suudcu nee čē biti teežko prisuuditi. A unda se je mlaadji braat diga i zamaaha s nikin snopičun od stāre kartušine, govoreečā:

“A ča je ovoo!” - ter ga sviin pokāzō.

Biile su too poštānske uplatnice - potvarde o z Merik poslānih šooldih za vriime dok se je kuča gradila. I na svaakoj od njiih je piisaalo -

- ime mlaadjega braata!

Takoov “materijāl̄ni dookaz” suud nii moga zanemāriti. Zālud je stariji braat tvardii da su sve to biili njigovi šooldi, ča jih je mlaadji braat bii sāmo inpoštiivō,ter da se sve ča je reka more va Merikah piitaati i potvarditi. Ali, “too se suuda ne tiiče - too nii njigooov posōl”. I prisuudii je: svaakomu braatu polovica od kučē.

Tooga su dāna za starijega braata umarle istina i prāvda. Ali, ča mu je nājteže paalo: umar je taad i njigooov mlaadji braat, kojeemu je, va nevoljah, toliko skaarbne ljubaavi bii pruži.

Povuuka se je vā'se, nestaala je njigova šaljiivost, više za niš nii haaja, pustii je da vriime uz njega pasiiva i čeka svooj krāj. U podeeljenoj kučā je uun murō od kaamare učiniti kuhinju i hoodnik, nova vrāta probiti

i drugi diimljak ugraditi, a ostô je i brez dvoora i večega vaartla. Ma nikad se nikomu nii požaali niti je spomiinjô mlaadjega braata.

Sestra je ostaala na selu s njiin žiiviti, a svooj deel od stariinee je ostaavila njigovomu starijemu siinu i najstarijemu vnuku.

Kađ je poslin nikolikor godišč/ stariji braat bii na smaartnoj postilji, ma zdraave paameti, doošla mu je sestra reč da jin je mlaadji braat poruučii da bi želii k njemu doojti i s njiin se pomiiriti, uun ju je sâmo žaalostno pogljeda i na drugu strân se okreenuu. Njemu je braat umar prija njega, a s martviin se više pomiiriti ne moreš - sâmo, moguče, prošćenje. Pâr dâan poslin tooga je umar. Boog ga pomiluj!

A mlaadji braat je požiivii dugo i, dokle je moga, dohodii je leti va "svoju polovicu" od kuče. Umar je va svoomu stootomu godiışču. I njega Boog pomiluj!

Ča je i kako je saad s braačon gori - prisuđuje Suudâc kojeemu se niš ne more zatâjiti.

Na kraaju, murân reč da san dugo, pridugo, mučô i tarpii slušajuuč svakakove lâži i zmišljotine o tooj dvojici braače i "njihovoj" kuči. Više nii'sôn moga zdaržaati - bii bin puka da van sve 'vo nii'sôn zpripovidi. A tii, štioče drâgi, 'ko ti je teežko vô'vo poverovati, razpiitaj se i propiitaj (ovde i va Merikah) jee li ovoo ča san napiisô istina oli nii!

3.3.2. Piismica

Piisma, občenito, nii baš dobar uuzorak za sročbu - više je protu'uuzorak. Alii i protu'uuzorak je koriistan - skoro kakoli (dobar) uuzorak - bo pokazuje koliko se sročba smii narušiti, a da se jazik "biitno ne promiini".

Nemooj nan umriiti!

Jaziče Harvâtski, ljuuto si mi bolan;
na postilji smaartnoj hrooplješ i zdahnjivaš.
Gljedan te i plaacin, ne znân več' ča činin.

Kako ču brez tebe po sviitu hoditi?!
Spomiinjaat' se - s kiin ču?! I Boga moliti?!
Jaziče mooj mili, nemooj mi umriiti!

Svi te zapustili, gruubo bandunaali.
Ni ne čuutu, jaadni, oprostj jin Bože!
da brez tebe više nii'su ki su biili.

Ma ja tebe nikad ostaaviti nee ču.
Darži se još maalo dok te ne zkoliban,
i na noge zstaamin, i na zraak popeljan!

Mii čemo dvojica na Podaanak poojti:
neka nas sviit vidi i jopeta čuje,
neka se spomeene kakor se je nigdâr:

s toboo' drugovaalo, mîlo glagoljaalo,
tâjno šušljetaalo, ka' triba - viikaalo,
priiče poviidaalo i opomiinjaalo;

kakor se j' od karsta pâ sve do pokoja
zaaj'dno čakulaalo, tuužilo, pivalo,
i za svaaku zgodu tvuu besed' imaalo.

A danâs se, briižan, ne moreš ni zstaati;
raanjen i nagaarden z naaše neharnosti.

Ča smo t' učinili, molin te: Oprostj!

Oo, da nan se j' s toboo' jopeta sladiti!

Jaziče náš drâgi, jaziče náš liipi,
Boog daaj ti: ozdraavi!; nemooj nan umriiti!

3.3.3. Uzrečice-poslovice. Doskočice. Rugaalice

Na kraaju, evo maalo od sazeetee puuškee muudroosti kã pokazuje i niã od “duuše*e* i saardca” stããrih vel'aarçanov.

Agust - kooga zakus', do febrãra ga ne pust'. (Kii se leti te*z*je razboli, bolovaati ç*e* do kãsno u ziimu - i do febrãra.)

*'Ko nii da*z*ilo na mãstline, oç*e* na jãja.* (Dooslovn*o*: Ako nii da*z*ilo na Mãstlinsku nedilju, oç*e* na/za Uzkar*s*. Starpljivo çekaj i dã*z* ç*e* p*o*sti. I, obçenito: Staarpljen - spãšen!)

*Noçã*s* ç*e* zee*c* maater(u) iskaati. (!)* (Ovee noç*i* ç*e* biti strãšno studeno.(!))

*Ça se oobruç vi*š*e nabiija, to prija puukne.* (Nemooj pritirati rãbeeç*i* silu! Odgovãra joj i oobçepoznãta štokãvska poslovice: “Ne tjeraj mak na konac!”)

*I moja mãška ç*e* mliika imaati.* (Prigov*o*r onooga koji oskudiiiva sebiçnomu çoviku koji obiluje: I jã çu jednooga dãna obilovaati, a tii çeš, more biti, oskudiiivaati.)

*Ka' san se jã muçi i truudii, tebi je perušina kolo kuç*e* letila.* (“Mrãv i çvarçãk”)

*I mlãdih ko*z*ic je na bikariji.* (Ozbiljna i tarpka opomena mlãde*z*i da se i mlãd more lavko nastrãdaati i poginuti/umriiti.)

Dvã kapitõna - brood na krãj! (Sãmo jedõn smii zapoviidaati!)

*Fãli moore - dar*z*' se kraaja!* (Ne izlã*z*i se pogiibelj*i* brez muu*z*dne potribe!)

Nemooj (ovde, toote, unde) vrõga pãraati! (Kraç*e*: Ne pãraj vrõga!) (Ne çini (ovde, toote, unde) stvãri ke se moru na zlo daati! Ne izaziivaj sudbinu!, Ne otvaaraj “Pandoorinu škaatulu!”)

Kooga sliiv/guuja ujii, i slivice/guušçerice se bojii. (Nemilo/Boolno izkuustv*o* je pouka kã se ne zaburãvlja. “Kii se jedõn put opeçee, i na studeno puuše.”)

Veli špãr - mãla stvãr, kii ga glodje nii mu bolje. (Ne valjã sebe vaarati da je maalo/tu*c*no isto ç*a* i puno/kruupno.)

*Korizma: raaçic*i* pogrizla, ulje polokaala i bob pozobaala, a ni jednooga kupa nii zkopaala.* (Korizmeno*o* doba: Sva letina od proošloga godi*i*šç*a* se taad potroši, a još se ni ne pooçne kopaati za to godi*i*šç*e*.)

Takoç je to Maarica poprela! (Priznãnje çoviku koji je fuurbasto, lukavo oli domišljaato nadmuudrii supãrnika.)

Uun reçee istinu kaç se privãari. (Uzreçica o lã*z*cu z nãvike - kakoli veç “bolestniiku” koji vi*š*e i ne more/umii po istini govoriiti.)

Ki imaaju mãlu viru, na statiru i govna miru. (Uzreçica o sebiçnih i škartih ljuudih, ki nikomu niš ne veruju.)

Jee (li) to prãvda/prãvda!? (Upitni uzklik kojiin se izkazuje dumboka ogorçenoo*st* neprãvdon - neprãvednon pri*s*udon)

Jee ti roog! (Odgovor - doskočica na/za barzopleti i kriivi zâključak: Nii tako! Faali si.)

Jooh ti ga (ne) budi! (Râbi se redovito kakor pošalica/doskočica, a ne kakor zâziv oli kljâtva.)

A moore ti kraaju doošlo! (Domišljaata doskočica kojoon se izkazuje velo negodovânje oli neslâganje s ničigovin mišljeenjün oli delun, a da se pri toomu ne vreedâ Gospodina, ne griiši duušu i ne izaziiva dotičnoga na još gorje ponâsanje. Naime, iako se nepristânce miču i mjinjaju, svaaki po svoju, moore i krâj su stâlno jedno uz drugo - dotiču se, "miluju i bušijavaju" - pomijeni u podnošljivosti. Niki ju tumâču i ovako: *Neka je/bude/doojde krâj tvojeemu dušeevnomu ne(s)pokoju!*)

Ča kii dela, zprid'ânj paada. (Ča i kako râdiš, pokazuje kii si i kakoov si.)

Tii si mašo široke gaacê obyuka.(!) (Upozorba/opomena brezobzirnemu / bahaatomu čoviku kad privaarši meru u ponâsanju oli delu.)

Doojt' cêš k veezu! (Doskočica/opomena zločestomu oli bahaatomu čoviku kojemu se u toomu čaasu niima smišla suprotstâvljaati.)

Pôsti cê ti slime na time.(!) (Opomena onoomu koji neraazumno postupa oli zlo i naopako râdi: Tvoje zlo cê se razbiti na tvojoj glâvi.)

Još cêš/cê tii/uun(a) pojiiisti luka brez kruha. (Nii još krâj tvojin/njigovin (njeezinin) mukân i nevoljan - nâjgorje tekar dohodu.)

Nemojte da nan se berite pomišaju! (Upozoreenje drugin rijbarin da ne doojdu na več kaparânu poštu parvih rijbarov - jerbo bi se moogli posvaaditi pâ i mejuuse potuuč.)

Ča je slâno, nii ni mâški drâgo. (Triba imaati miru u sveemu. Ni u čeemu ne pritirati.)

Zgubi ovcu, zgubi mliiko. (Jedna škoda/faliinga/nevolja čôsto povlâči drugu.)

Ne bi ga (ni) z boba ztira. (Mâli čovik - "čepič".)

Ne bi dô da bi pô. (Nâjtežji sebičnjâk - "veli špiiko".)

Pupak mu/joj se je fiila cêpô. (Opis zrazito maaršave osobe: "Pupak se je zaliipii za krâljeešnicu.")

Čarljeni pulenat - liipo vriime! (Carljeno obzoorje kađ Sunce zapaada najavljuje liipi sutrâšnji dâñ.)

Ocê lužanja kudêej je užaala. (Teežko se je odvijknuti od stâarih/nâopakih nâvââd.)

Ni paasta(u)-fažool se ne more svaaki dâñ (j)iiisti. (Jednoličnost u biilo čeemu svaakomu baarzo dodije.)

Kii se ruuga - poseruu ga. (Doskočica/proturuugaalica svaakomu kii ruuži oli vreedā bližnjega: Gruuba riič i/oli uvredā se vaavik vraadā, kaad-taad, onoomu koji ju je poslō.)

Njeerga ko i kovōč v(a)/u saaki. (Ruugaalica onoomu kii uvik prigovāra jer ničin nii zadovoljan oli mu nikad nii praavo.)

Zvānka glaadac - znyutra jaadac. (Ruugaalica onoomu kii se činii učeevnin (bogaatin, profinjenin . . .), a zasprāve je je neuuk (siromāšan, greez . . .))

Bolje s govnenin ditetun nego s tobōn. (Ruugaalica/“kritikānje” onoomu/onoga koji upoorno brez dookaza/utemeljeenja ništo tvardii oli nameče svoje mišljeenje ne uvažujuč proturāzloge.)

Bolja (j') naaša juuha od jaruuha nego vaaša skvāara od tovaara! (Ruugaalica-podbādaalica pri poredbi.)

Kade/Di stāanu Paarvičane, ne muru/moogu Zlārinjane. (Kad paarvi nič zauzmuu/-ee, za drugih/-oga unde više njima meesta. Kad se (s) paarvin nič napuni, drugo unde ne more staati. Ako si zakasnii, starpljivo čekaj dok se koo meesto ne oslobodi. Kad se najjiiš od prij'jiiča, pomiiri se so tiin da nee češ okusiti glāvno jiiče.)

Veli oči - māli droob! (Ruugaalica/zāmira pohlepnooj osobi kā vazima više nego ča joj triba oli more pojjisti.)

Gree kakoli buuska po katraamu. (Opis zrazito sporoga hooda oli voznjee.)

Pop nii nikad brood nasuukō. (Kii se so čiin ne baavi, ne more va toomu ni faaliti. Kii nič rādi, kaad-taad i faali.)

Zaluud je želiti ča ne more biti - suuho zaliivaati, nee če se petaati. (petaati se = zaliipiti se / priimiti se sādnicā, priisaad oli sl.)

Još to nii'si reka/reekla (povidi/povidila)! (Zajidljiva pribādaalica osobi kā pričōsto ponāvlja istu riič, ričenicu oli kraču priiču.)

Naapomena posleednja. Pravopiisanje se more maalo pojednostavniti na ovqov načiin:

Ako je $x \in \{a, \grave{a}, e, i, \acute{o}, o, u\}$ **paarvi** samoglašnik va napiisanoj riiči, unda ga se smii zapiisaati kakoli (isti) $x \in \{a, \grave{a}, e, i, \acute{o}, o, u\}$. Drugimi riičimi, ako je va riiči naglaššen paarvi slog, ne triba ga iztīcati. Oli, ako va napiisanoj riiči niima podcrtanoga samoglašnika, unda joj je naglaššen paarvi slog.

Po toomu, za uuzorak: *Oli, ako va napiisanoj riiči niima podcrtanoga samoglašnika, unda joj je naglaššen paarvi slog.*

POJMOBNIİK (OSNOOVNI)

#

A

akcenat (p. nãglasak)

aktiiv (p. i čineečl glago)

akuzatiiv (p. tužovniik)

aorist (p. doba proošlo svaaršeno)

arkãvska Čakãvščina (p. Čakãvščina arkãvska)

augmentatiiv (p. uvečanica)

*

B

brooj

- glãvni

- reedni

brojna imenica

brojni priidiv

*

Č

Čakãvščina arkãvska

Čakãvščina "r-kãvska"

čestica (p. truunkica)

*

D

darovniik

daativ (p.darovniik)

deklinãcija (p. skloniitba)

deminutiiv (p. umanjenica)

doba -

- buduučl

- neodređeno

- prijbuduučl

- prijproošlo

- proošlo

- sadašnje

dometak

dometba

dužiina (p. naglašiivanje)

dvojiina

*

F

futuur

- paarvi (p. doba buduučl)

- drugi (p. doba prijbuduučl)

freegulica

*

G

genitiiv (p. rodovniik)

glagol(i)

- brezpriidložni

- jednokrãtni

- neprilazni

- nesvaaršeni

- po preedmetu

- po viidu

- povratni

- svaaršeni

- višekrãtni (učastãli)

glagolska(o)

- doba

- rãdnja

glagolski

- nãčiin

- obliik

-, - neodređeni

- priidiv

- priilog

glãs (glãsi)

*

I

imenica

imeno

imenovniik

imãnje

imperatiiv (p. zapovidni nãčiin)

impefekt (p. doba proošlo nesvaaršeno)

infinitiiv (p. glag. obl. neodređeni)

instrumentãl (p. pomo VVV niik)

izvedenica (p. navarnjenica)

*

J

Jakubinskij-Meyerovo pravilo

jat

jedniina

jotanje

*

K

konjugãcija (p. spreziitba)

konjunktiiiv (p. vooljni nãčiin)

koren

kumparõnje (p. stupnjevõnje)

kumparatiiv (p. šuperõnje)

kundicionãl (p. pogodbeni nãčini)

		R
		riič
		- prominjiva
		- neprominjiva
		ričca (p. truunkica)
		ričenica
		ričotvorba
		rood
		rodovniik
		*
		S
		samoglâsnik
		- dugi
		- krâtki
		- nepostojani
		- pomočni (ožiivljeni)
		sintaksa (p. sročba)
		sklonitba
		slog
		- težiinski
		sloovna osoba
		sloovno liice
		slovo
		složenica
		spreziitba
		sreednji rood
		sročba
		stupnjevônje priidivov
		sufiks (p. dometak)
		suglâsnik
		- nepostojani
		superlatiiv (p. obilovônje)
		sveziitba
		Š
		“štAkâvščina”
		Štokâvščina
		šuperônje
		*
		T
		tarpmi obliici
		težiinja (p. težiinski slog)
		truunkica
		tužovniik
		tvorba novih (p. ričotvorba)
		- glagolov
		- imenic
		- priidivov
		- priilogov
	L	
	liice (p. sloovno liice)	
	lokatiiv (p. mestovniik)	
	*	
	M	
	mestovniik	
	množiina	
	mužkii rood	
	*	
	N	
	naglašivanje	
	navarnjenica	
	navedenica (p. uvarnjenica)	
	nâčiin (p. glagolski nâčiin)	
	nâstaavak (p. dometak)	
	nebčônje	
	nominatiiv (p. imenovniik)	
	*	
	O	
	obilovônje	
	odmilnica	
	osnova (p. koren)	*
	osoba (p. sloovna osoba)	
	*	
	P	
	paadež	
	pasiiiv (p. tarpni obliici)	
	perfekt (p. doba proošlo neodreedeno)	
	piskanje	
	pluskvamperfekt (p. doba prijproošlo)	
	pogardnica	
	pogodbeni nâčini	
	pomočniik	
	pozitiiv (p. imônje)	
	pravopiisanje	
	prefiks (p. pridmetak)	
	prezent (p. doba sadâšnje)	
	priidiv	
	pridmetak	
	pridmetba	
	priidlog	
	priilog	
	prominjivost	

Uumanjenicauvarnjenicauvečanicauzklikuzvik

*

Vvarste od rijčiveeznikvlastita imenicavokativ (p. zovnik)vriime/vrimeno (p. doba)**Z**zapovidni načini* zâminicazovnik

*

Žžinski rood